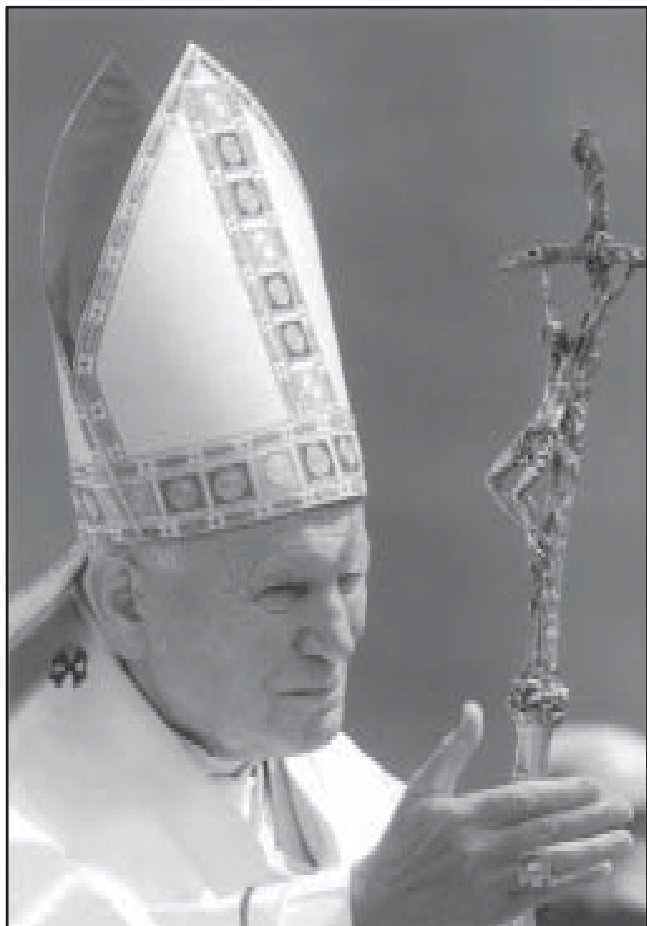

IOAN PAUL II ȘI REZISTENȚA SPIRITUALĂ

Dacă e adevărat că epoca își creează oarecum personalitățile, se poate spune că fostul cardinal de Cracovia, Karol Wojtyła, ajuns papă sub numele de Ioan Paul II, era omul de care lumea avea nevoie pentru a-și împlini unele năzuințe ardente. A fost sesizat ca atare chiar în momentul alegerii, la 16 octombrie 1978. Cei inițiați și-au amintit atunci prevestirea romanticului J. Slowacki că va veni odată „*un papă slav, frate al poporului*”¹, încrezător în destinul țării sale, acea „*Polonia semper fidelis*” care a dat lumii atâția oameni de seamă. Ajunge să amintim, dintre contemporanii săi, pe A. Gieysztor, ales președinte al Comitetului Internațional de Științe Istorice în 1980, la București, pe L. Kalokowski, T. Mazowiecki, C. Milosz, ultimul ajuns celebru mai demult ca autor al lucrării **Gândirea captivă**. Să-i mai amintim pe Z. Brezezinski,

A. Michnik, Lech Walesa? Sunt numai câteva nume dintr-o serie impresionantă ce a marcat istoria ultimelor decenii. Ioan Paul II, cel mai mare dintre toți, a devenit chiar o figură emblematică pentru acest interval, coincident cu marea criză a sistemului comunist și cu destrucțiunea lui spectaculoasă.²

Venind din Estul European, alesul de acum mai bine de un sfert de secol ca episcop al Romei și Suveran Pontif era beneficiarul unei experiențe a luptei pentru salvarea spiritului care i-a permis să joace un rol eminent în găsirea de soluții novatoare. Pe traseul mării tradiții de gândire creștină, el recomandă insistent respectul față de libertatea spirituală și un angajament serios, deplin, autentic, pe linia valorilor consacrate. Numai cultura metafizică, așa cum fusese ea pusă în evidență de înaintași, putea constitui o sursă revitalizantă a omului modern și un impuls resurecțional.³

Căutând să explice criza timpului său, după întâia conflagrație mondială, un analist calificat, H.-I. Marrou, sesiza legătura acesteia cu crizele anterioare, spre a conchide că istoria însăși ascunde o dramă de ordin metafizic, ce nu se revelează decât în anumite condiții.⁴ O dramă ale cărei implicații și repercusiuni au condus la dispute dintre cele mai aprige în secolul XX, un „*secol al extremelor*”⁵, care a experimentat cele mai diverse idei, dând loc la excese de neînchipuit mai înainte.

Biserica a căutat să dea, în Vest ca și în Est, răspunsuri specifice la problemele timpului. **La primauté du spirituel** era, în sintagma lui J. Maritain, regula esențială de care lumea trebuia să asculte din nou⁶, iar în acest sens rolul intelectualității merită să fie subliniat⁷. „*Trestie gânditoare*”, omul modernității târziu reclama un ghid pe măsura marilor aporii pe care le trăia spre finele secolului XX, un secol dintre cele mai crude și mai devastatoare din istorie.⁸

² Cf. Luigi Accatoli, **Karol Wojtyła, omul sfârșitului de mileniu**, trad., Cluj-Napoca, 1999

³ Cf. H.-I. Marrou, **Crise de notre temps et réflexion chrétienne** (de 1930 à 1975), Paris, p. 70

⁴ Ibidem, p. 34 - 35

⁵ Eric Hobsbawm, **Secolul extremelor**, București, 1999

⁶ J. Maritain, **Primauté du spirituel**, Paris, 1927

⁷ Paul Valéry, **Regards sur le monde actuel**, Paris, 1931

⁸ André Frossard, **Nu vă temeți! Convorbiri cu Papa Ioan Paul II**, Cluj-Napoca, 1995, p. 165-199

¹ Apud **Mesagerul Sf. Anton**, Padova, sept.-oct. 1998, p. 10

Ioan Paul II s-a oprit nu o dată asupra acestuia, pentru a-i contura cât mai bine profilul, a-i identifica tarele, carențele, provocările. Misionarismul său, impus de înalta funcție, presupunea o proiecție planetară, depășirea oricărei limite ideologice sau geopolitice⁹. El implica nu mai puțin un curaj de care Suveranul Pontif a dat mereu dovadă, înainte ca și după atentatul din 13 mai 1981. „*Nu vă temeți*” a devenit îndemnul său preferat, dedus din relația cu Mântuitorul, dar și dintr-o filosofie a persoanei, de care Ioan Paul II era foarte atașat¹⁰. Suferința însăși, în cheie spirituală, era considerată ca sursă de înnobilitare¹¹. O identificăm și în praxa pontificală din ultimul sfert de secol, alături de alte elemente susceptibile să prezinte omul în acțiune, credincios și conștient de înalta sa menire, atunci când însăși „*umanitatea*” lui era pusă în discuție, sabotată, nimicită la nevoie.

Într-o lume care se globaliza rapid, remediile se veneau căutate la nivel planetar¹² și la rădăcina însuși a răului, de atâtea ori pusă în lumină de analiști¹³. La origine se afla excesul de raționalism, desacralizarea omului, superbia egocentrică de care se făcuse vinovat în ultimele secole. Marxismul și variantele lui din secolul XX n-au făcut decât să agraveze un rău mai vechi. Ioan Paul II n-a ezitat să-l condamne, luând în același timp distanță în raport cu un capitalism inadecvat și dăunător. Viziunea lineară a istoriei, întemeiată pe o dialectică simplistă (progres-reacțiune) nu mai putea fi admisă în lumea post-industrială, o lume dinamică și contradictorie, ale cărei provocări impuneau soluții pe măsură¹⁴.

Cea dintâi, dedusă și din lucrările Conciliului Vatican II, la care luase parte ca episcop și viitorul papă¹⁵, trebuia să fie restabilirea demnității spirituale a omului, unită cu eliberarea de teamă și cu speranța mântuirii¹⁶. Se va folosi mereu de acest laitmotiv, convins că eliberarea de teamă, de orice fel de teamă, inclusiv aceea – insidioasă, perversă – de noi înșine, era o exigență de prim ordin. Confruntarea cu sine, ineluctabilă, devenea esențială pentru un arhieru cu răspunderi așa de înalte. ***Gaudium et spes***, ca în cunoscutul document conciliar, era propria lui deviză¹⁷. „*Omul are menirea de a se învinge pe sine*”: „*e victoria martirajului, e victoria Crucii*”, conchidea, înaltul prelat, în fața unei adunări impresionante, la Cracovia, ca un îndemn la autocontrol și la pacientă, fiindcă în împre-

jurările de atunci, la 1983, nu se putea închipui o confruntare deschisă, à outrance, cu însemnul comunist. Diminuția politică de moment se cerea convertită în avantaj moral și spiritual¹⁸.

Debutul magistraturii sale la Roma rămâne semnificativ sub acest unghi. La 22 octombrie 1978, el inaugura un pontificat a cărui deviză era transgresiunea fricii de altul, de sine, de creație, de uneltele distrugerii etc. Îndemnul său se adresa oricui, fiindcă voia să inculce o atitudine pozitivă față de natură, istorie, viață. Sensul aceluși îndemn s-a definit în timp, multiplu, revigorant, resurecțional, ceea ce l-a făcut pe Ioan Paul II să revină mereu asupra lui, cu episoade biografice și de istorie ecleziastică, deosebind subtil între „*darul fricii*” filiale, ca expresie a înțelepciunii, și eliberarea de frica servilă, de tipul celei descrise de Hegel în paradigma relației dintre stăpân și sclav¹⁹. „*Teama de sine însuși, de lume, de ceilalți oameni, de puterile terestre, de sistemele opresive*”, insistă prelatul, paralizează pe omul contemporan, diminuându-i puterea de a rezista, bucuria vieții, creativitatea²⁰.

Argumentele de ordin teologic se îngemănează deplin cu cele de ordin filosofic și antropologic. Omul, în această viziune, nu contenește a fi măret în slăbiciunea sa²¹. De unde apelul constant în dimensiunea spirituală, la șansele resurecției în momente de criză, la darul mântuirii. „*Omul e preot al creației*”, spune undeva, dorind anume să arate înalta menire a speciei noastre²².

Atenția îndreptată spre tineret, ca sursă regenerativă și în ordinea spiritului, l-a făcut pe Ioan Paul II să critice sever civilizația de consum, atât de seducătoare pentru unii, însă constituind o ruină pe linie spirituală²³. Orientarea neopozitivistă a tinerimii nu-l lasă insensibil, dar nici nu-l deprimă pe înaltul pontif, fiindcă el știe că un filon „*romantic*” subzistă mereu, refăcându-se prin tineri în orice generație. Cum să se dobândească din nou primatul spiritual? Prin entuziasmul tinerilor, prin bucuria ingenuă a fiecăruia dintre ei²⁴.

Problematica femeii în opera Papei Ioan Paul II poate fi antamată sub același unghi, merit a-i sublinia mereu dimensiunea spirituală. „*Solidaritatea radicală cu femeia*” l-a condus la atitudini ce au contrariat pe mulți, însă care sunt perfect coerente cu ansamblul operei²⁵.

Amintiri duioase din anii studiilor l-au făcut pe Karol Wojtyła, acum un venerabil demnitar ecleziastic, să evoce camaraderia cu evreii din Wadowiwece și să condamne

⁹ Luigi Accattoli, op. cit., 73-79

¹⁰ Cf. Tadeusz Rostworowski, ***Din gândirea filosofică a papei Ioan Paul II***, trad., Iași, 1994

¹¹ Cf. André Frossard, op. cit., p. 23

¹² Ibidem, p. 182

¹³ Cf. R. Guédon, ***La crise du monde moderne***

¹⁴ Cf. Raymond Aron, ***Progress and Desillusion***, New York

¹⁵ Karol Wojtyła, ***Aux sources du renouveau***, Paris, 1981

¹⁶ Ioan Paul II, ***Să trecem pragul speranței***, trad., București, 1995, p. 29

¹⁷ Ibidem, p. 45

¹⁸ Apud Timothy Garton Ash., ***Foloasele prigoanei. Lanterna magică***, București, 1997, p. 55

¹⁹ Ioan Paul II, op. cit., p. 263, 271-272

²⁰ Ibidem, p. 273

²¹ Ibidem, p. 35

²² Ibidem, p. 40

²³ Ibidem, p. 158

²⁴ Ibidem, p. 162

²⁵ Ibidem, p. 247, 257-260

antisemitismul ca „un mare păcat împotriva umanității”, convins că „orice ură rasială sfârșește inevitabil prin... strivirea demnității omenești”²⁶.

Despre comunism, Ioan Paul II vorbește la trecut, ca într-o poveste sumbră, terifiantă: A fost odată...²⁷. Dar nu cedează ispitei de a simplifica pro domo un proces așa de complicat: „Este istoria protestului în fața nedreptății”, amintit în enciclopedia **Laborem exercens**, pe care papa o pune în relație cu **Rerum novarum**, ca text defini-toriu pentru atitudinea Bisericii față de lume. **Ecclesia docens**, dar și **Ecclesia militans**, după cum rezultă din întreaga activitate a Suveranului Pontif, lesne de urmărit sub multiple unghiuri. „Comunismul ca sistem a căzut oarecum de la sine. A căzut ca urmare a propriilor sale erori și abuzuri. A demonstrat că este un remediu mai periculos și practic mai dăunător decât maladia însăși. Nu a realizat o adevărată reformă socială, ba chiar a devenit pentru toată lumea o puternică amenințare și o sfidare. Dar comunismul a căzut singur, datorită propriei sale slăbiciuni imanente”²⁸. Este un diagnostic precis și exact, la care istoricul nu poate decât să subscrie²⁹.

Referințele la dezbateri curente indică nu numai lecturi à la page, dar și conexiuni demne de interes în sfera umanistă. „Gândirea contemporană, îndepărtându-se de convingerile pozitivistice, a făcut pași notabili către descoperirea tot mai completă a omului, bunăoară prin recunoașterea valorii limbajului metaforic și simbolic. Hermeneutica din zilele noastre – așa cum o întâlnim, de exemplu, în operele lui Paul Ricoeur sau, dintr-un alt unghi, în cele ale lui Emmanuel Levinas – ne reprezintă din perspective noi adevărul despre lume și om”³⁰. În acest sens, îl amintește pe Mircea Eliade, ca filosof al religiei, alături de Marian Jaworski, Martin Buber și alți comentatori ai fenomenului, între care Étienne Gilson pare a deține un loc de seamă³¹.

Raționalismul cartezian nu-i inspiră simpatie, deși comportă o valoare certă în istoria gândirii. Îndepărtarea de metafizică acolo se originează, ca și unele curenți noi, pe care Ioan Paul II le amintește discret fără a polemiza și fără să aibă aerul că dă verdicte într-un domeniu așa de aporetic. Tabloul exceselor produse de revoluțiile ateiste e memorabil, deși conturat în fugă. De la abolirea ipotezei divine până la scoaterea lui Dumnezeu în afara lumii nu era decât un pas, unul pe care umanitatea modernă l-a făcut rapid.³²

Un pasaj din constituția **Gaudium et spes** i-a reținut luarea-aminte în cartea privitoare la Vatican II. El se referă la ateismul modern, sistematizat sub forma dorinței de

autonomie a omului până la refuzul oricărei dependențe de absolut. Omul, ajuns a se crede artizan al propriei ființe, demiurg al propriei sale istorii, nu mai recunoaște o instanță superioară și apelează la știință pentru a-și întări sentimentul de putere inculcat mai ales de progresele tehnicii³³. Într-o asemenea perspectivă, accentul cade în chip inerent pe dimensiunea materială, omul socotindu-se mai valoros prin ce are decât prin ce este. Dimpotrivă, comentatorul sublinia insistent nevoia de a muta accentul pe existență: „L'homme vaut plus par ce qu'il est que par ce qu'il a”³⁴.

Examenul de conștiință pe care Papa Ioan Paul II l-a propus lumii la final de ciclu istoric, merită o deplină luare-aminte și invită la aprofundarea gândirii autocritice.³⁵ O ecologie a spiritului, care să ne asigure „igiena”, sănătatea morală nu e posibilă decât cu prețul unei reevaluări drastice a situației noastre în lume. N-am făcut aici decât să relev câteva elemente, de un interes actual indiscutabil.³⁶

²⁶ Ibidem, p. 134

²⁷ Ibidem, p. 163-170

²⁸ Ibidem, p. 168

²⁹ Cf. François Furet, **Le passe d'une illusion**, Paris, 1995

³⁰ Ioan Paul II, op. cit., p. 61

³¹ Ibidem, p. 55-56, 61

³² Ibidem, p. 55-56, 61

³³ Karol Wojtyła, op. cit, p. 219 - 220

³⁴ Ibidem, p. 220

³⁵ Cf. Luigi Accattoli, op. cit, p. 349

³⁶ Asupra altor elemente, v. John Coleman, **Spiritual resistance in Eastern Europe**, in Nils H. Wessell (ed.), **The New Europe: Revolution in Est-West relation**, New York, 1991, p. 113 - 128; Wilhelm Dancă, **Fascinația sacralului de la Mircea Eliade la Papa Ioan Paul II**, Iași, 2002

UN MARE DESTIN

Născut în 1920, în Polonia, Karol Wojtyła, ales sub numele de Ioan Paul al II-lea, șeful spiritual al lumii catolice, a trecut prin două totalitarisme, a trăit ororile războiului și a început lungul drum spre Scaunul Sfântului Petru într-un orașel, Wadowiwe, cu 7000 de locuitori, dintre care 2000 de evrei. La 9 ani rămâne orfan de mamă, la 21 de ani îi moare tatăl, tot atunci începe să lucreze ca muncitor la o carieră de piatră și, paralel, frecventează cercurile religioase din regiune, apoi cursurile clandestine ale Facultății de Teologie a Universității Jagellone. Iubește literatura și teatrul, scrie poeme și piese de teatru, devine profesor de etică și se remarcă, în lumea intelectuală, cu o lucrare despre Max Scheler. Lui „*Lolek*” îi place nu numai să scrie piese de teatru (cu teme morale și religioase), îi place și să urce pe scenă. Înfiiințează, împreună cu un profesor de literatură poloneză, Kotlarczyk, „*teatrul rapsodic*” sau „*teatrul al cuvântului viu*”, unde joacă, uneori mai multe roluri, ca actor. Cu talent, se pare, oricum cu multă dăruire. Îi place să joace fotbal și practică, după cât se spune, schiul și alte discipline sportive.

A decis, la începutul tinereții, să devină preot. Îi citește pe marii mistici spanioli, pe filosofii clasici germani și își trece diploma, la Universitatea *Angelèlicum*, Universitatea dominicană din Roma, cu lucrarea *Doctrina de fide apud Sanctum Joannem de Cruce (Doctrina credinței la Sfântul Ioan al Crucii)*. Întors în țară, devine profesor de „*Etică Socială*” la Universitatea Jagellonă, apoi preia conducerea catedrei de Teologie Morală a Universității Catolice din Lublin, unde va rămâne până în 1978, când este ales Papă... Biografia sa (printre ei Luigi Accattoli, de la care iau aceste date) remarcă faptul că tema prioritară a profesorului de etică este omul viu: „*existența persoanei e forma supremă a realității și această realitate trebuie să fie respectată în forma sa concretă*”. Exegeții tânărului profesor descoperă, de asemenea, în lucrările sale influențe din gândirea teologică a lui Jacques Maritain și a personalistului Emmanuel Mounier, filosofi creștini moderni în tradiție tomistă. Karol Wojtyła imaginează, ca și filosofii francezi citați mai înainte, „*un nou umanism non-utopic, puternic ancorat în realitate și experiență*” (cf. autorului citat mai sus). Fantasmele aceluiași umanism se regăsesc și în piesele sale de teatru (*David, Iov, Prăvălia bijutierului, Misterium*), în care dimensiunea religioasă se însoțește, totodată, cu dimensiunea existențială a individului.

Acest preot atipic, învățat, iubitor de oameni, curajos și dâr, a fost să devină, prin grația lui Dumnezeu și voința – înțeleaptă – a cardinalilor Bisericii Catolice, Papa Ioan Paul al II-lea. Avea 58 de ani. Ce-a făcut pentru biserică se știe și, în mod sigur, ne vor spune azi cei care mă vor urma la această tribună academică. Mi-aș permite să remarc, în două-trei propoziții, ce înseamnă, din punct de vedere al unui om de litere, acest prim Papă venit din Est. Un Papă slav care ajunge la Vatican și, putem spune, azi, după 25 de ani de pontificat,

schimbă lumea. Soljenițin, citesc undeva, ar fi zis că este cel mai frumos dar pe care ni l-a făcut secolul al XX-lea. Oricum, în imaginarul colectiv, Papa Ioan Paul al II-lea este omul care a făcut ca sistemul totalitar (comunist) ce părea instalat până la sfârșitul istoriei, să se prăbușească. Poate nu numai el, dar el, în mod sigur, a contribuit la destrămarea imperiului roșu. Nu este singurul său merit. A deschis, în mod sigur, Biserica spre lume, a călătorit peste tot și a propovăduit toleranța. A vrut și vrea să împace pe catolici cu ortodocși și cu protestanți, în fine, a încurajat ecumenismul și respectul pentru alte religii. Nu știu dacă oamenii bisericii îl consideră un reformator, dar ce pot spune este că el a făcut enorm ca biserica să se apropie mai mult de individ și, totodată, ca individul care trăiește într-o lume brutală și desacralizată să înțeleagă că nu poate fi liber dacă exclude din existența lui dimensiunea sacrului. Filosofii existențialiști spuneau că, odată cu retragerea lui Dumnezeu din lume, omul a devenit, în fine, liber. S-a dovedit, ulterior, că fără dimensiunea sacrului, omul nu este nici liber, nici fericit... Este un fragment la marginea neantului...

Spuneam, la început, că Academia Română are motive speciale pentru a omagia pe Sanctitatea Sa, Papa Ioan Paul al II-lea. Aceste motive țin de faptul că este membru de onoare al Academiei noastre. Singura academie din lume pe care el a acceptat-o, întrucât regulile Vaticanului nu încurajează ca papa să primească distincții laice. Cum de am reușit noi, românii, să-l convingem pe învățatul teolog Karol Wojtyła să vină în întâmpinarea acestei propuneri este o poveste frumoasă pe care n-am s-o repet acum. Vă spun doar că prezența numelui său printre membrii Academiei Române ne onorează. Când l-am vizitat, în mai 2000, în fruntea unei delegații de istorici, la Vatican, și-a amintit cu bucurie de vizita pe care a făcut-o în România, prima și (până acum) singura țară majoritar ortodoxă pe care a vizitat-o, și a lăudat poporul român în cuvinte minunate. L-am observat atent atunci și peste un an (decembrie 2001) când i-am înmănat, tot la Vatican, însemnele Academiei noastre, pe acest om care a schimbat lumea: aveam în față un om din răsărit, adică un om pe care îl crezi și îl urmezi pentru că, în misiunea lui apostolică, se conduce după ideea că drepturile umane constituie piatra de temelie a oricărei civilizații; această convingere, zice el, „*am adus-o cu mine din Polonia, din confruntările cu sistemul sovietic și cu totalitarismul comunist*”. (cf. op. cit.)

E neîndoielnic faptul că a fost un dar divin ca pe scaunul pontifical să fie cardinalul Karol Wojtyła, gânditorul, eticianul, poetul de mare profunzime, care ne-a dat speranța că stă în puterile noastre să ne opunem degradării valorilor, haosului și oricăror forme de cultură a morții. Magistru al Adevărului și pelerin al Iubirii, Sanctitatea Sa ne-a lăsat moștenire un model exemplar de a fi creștin și crezul că unitatea Europei și a lumii trebuie să stea sub întreitul semn al reconcilierii omului cu natura, cu semenii săi și cu sine însuși.

AVE – NICHITA!

Nichita Stănescu. Fotografie de Ion Cucu

S-a spus, s-a mai spus, poate se spune, sau se va mai spune, da, da, că atunci când vorbim despre dimensiunea timpului și despre măsurarea acestei dimensiuni, totul se desfășoară normal când e vorba de clipe, ore, zile, ani, dar tot la fel de normal decurge totul și când vorbim de secole, milenii, și mai ales de infinit, cu unica diferență că, mai ales atunci când vorbim despre infinit, paradoxal sau nu, ironic sau ba, partea este egală cu întregul.

Dar nu tot astfel putem vorbi despre trupul omului și despre părțile ce-l compun, inimă, plămân, stern, omoplat, femur, ficat – nu la fel putem spune, forțând nitel înțelegerea exactă a ansamblului și a părții, că, de fapt, corpul omenesc înseamnă în același timp partea și întregul, iar întregul este egal cu partea și așa mai departe – sporovăiam în avion cu domnul Nichita Stănescu, în drum spre Nordul Europei...

Dar ce sunt cuvintele? mă întreba el, ironic, și, firește, n-am putut să-i dau un răspuns precis, și nu pot să dau un răspuns exact nici azi... Neuroștiința, neurobiologia ce ne spun? Medicii, filosofii, cărturarii și ostașii de pe ogorul științei se întrec în a se întreba care sunt proprie-

tățile stărilor mentale? Psihologia minții, credințele, dorințele și visele cum se pot lega de conștiință? Și ce conexiuni există între procesele inconștiente, între necuvinte, cuvinte?

O altă întrebare: cuvintele sunt fundamentale pentru ca să putem vorbi despre conștiința umană? Da, dar zic alți pricepuți, în faza preverbală copiii sunt inconștienți? Urangutanii și cimpanzeii nu sunt conștienți? Și așa mai departe, ieri, ca și azi, se poate discuta despre timp, trup, absurd, rațional, despre noduri, semne, conștiință, despre conștiință etc. etc. Despre parte, despre întreg, despre dimensiunile timpului, ale omului, ale visului etc. etc. Astfel sporovăiam – despre cuvinte și necuvinte – în avionul **Tarom** ce zbura spre Finlanda... Vreau să spun – cum se mai poate zice – că Nichita Stănescu era bine informat în varii domenii de activitate.

Există, cumva, o punte între utopia politicului și universul metafizic? Sau, dacă puntea aceasta este fragilă, ori iluzorie, ca o fantă, în ce direcție aventura unui ins se poate decide? Ei, boieri dumneavoastră, mai trebuie să subliniem faptul că informându-ne despre plecarea spre Polul Nord sau spre Polul Sud a unor temerari cercetători, sau informându-ne despre experiențele budhiste ale unor asceți asiatici nu înseamnă neapărat că ne-am implicat într-o experiență științifico-turistică sau mistică, înseamnă doar că altcineva a traversat aceste experiențe. Drumul lui Sisif spre vârful mofturos al muntelui și popasul fericit al lui Făt-Frumos în Țara tinereții fără de moarte rămân, desigur, experiențe culturale exemplare, și cam atât. Astfel bâiguim, Nichita Stănescu și subsemnatul, în avionul ce ne purta spre țara luminoaselor nopți polare, Finlanda, ușor euforizați de emoția necunoscutelor zări și de ospitalitatea zâmbitoarelor stewardese ale companiei **Tarom**. Președintele Uniunii Scriitorilor din acel timp, poetul Mihai Beniuc, ne trimisese în Finlanda, la un fel de colocviu al tinerilor scriitori. Mica noastră brigadă era condusă de Nicolae Tertulian, care, trebuie spus, s-a purtat cu noi ca un boier finlandez, drept pentru care Nichita l-a și botezat Tertulainen!

Când ni s-a spus c-am pătruns în spațiul aerian finlandez, brusc ne-a interesat geografia norilor finlandezi, geografie ce acoperea, răsfirat, pământul finlandez. Pădurile – oho! – păreau aflate într-o rezervație divină! Așa că brusc l-am dat uitării pe întâiul personaj absurd al românilor, Făt-Frumos, junele cucerit încă din burta mamei sale de o dorință metafizică absurdă – să descopere o țară a fericirii eterne! – junele care, călare pe un armăsar înaripat, reciclat dintr-o mârtoagă, a străbătut timpul și spațiile ce s-au tot multiplicat mereu, concomitent cu multiplicarea surselor Răului, întruchipate în tot soiul de jigăanii fioroase... L-am uitat, deci, pe bravul călător prin

Nichita Stănescu la 50 de ani (1983).
Fotografie de Vasile Blendea

infinite tărâmurii, copleșiți de finitudinea orașului Helsinki, așezat într-o grădină, într-o grădină înflorită, înconjurată de o veșnică verde pădure.

Veneam din lagărul păcii și eram tare curiosi să observăm cum arată lagărul războiului. Nu știam mare lucru – ca să nu spun că nu știam nici un mic lucru! – despre tainele absurdului din teatrul absurdului, dar ceva-ceva tot mai întrezăream din absurdul mitologic sau din cel cotidian... Prima scenă absurdă ni s-a oferit chiar la coborârea din avion: pe ecologica pistă a aerodromului, mai înspre clădirea administrației, câțiva inși cărau de zor niște roabe metalice, realiste, pline cu ciment sau cu smoală fumegândă! Unii erau într-un fel de uniforme-salopete... Însă unul dintre ei era îmbrăcat într-un costum deloc ponosit, așa spune elegant!... Insul purta pantofi bine lustruiți, iar la gât!... Ei, da, omul avea papion!... Într-o culoare caldă!... Nu era un clovn, căci nu simula căratul roabei! Părea convins de propria sa muncă! Pe noi însă ne-a derutat înfățișarea sa ușor absurdă... Misterul n-a durat mult timp: românașul ce ne aștepta, din partea Ambasadei, ne-a aruncat într-un crunt realism: bărbatul cu papion era un ministru! Care ministru, surprins afumat la volan, fusese condamnat la nu mai știu câte zile de muncă în folosul statului! Ministrul își ispășea pedeapsa, respectându-și pantofii, haina, pantalonii, cămașa, papionul! „Și după ce-și termină pedeapsa, o să-l dea afară?” am întreat. „Nu! De ce? E un demnitar excelent, o să revină la minister, normal...”

Nouă, trebuie să recunosc, și acest normal ni s-a părut absurd, dar ne-am consolată cu gândul că fără o anumită doză de absurd multe capodopere literare n-ar fi existat – de la descinderea eroilor lui Aristofan, printre broaște, în lumea morții, și până – ca să mai dau doar un singur exemplu! – la fantastica bătălie a bravului spaniol cu morile de vânt... Da, multe capodopere poate n-ar fi existat, și astfel, poate, bătălia omului cu universurile cele necunoscută n-ar fi existat, lăsându-ne să existăm doar între propriile noastre mărginiri.

Colocviul de la Lahti ne-a arătat că tinerii scriitori veniți mai din toate colțurile lumii trecuseră de 40 de ani, ba unii trecuseră chiar de 60 de ani. Ca la orice reuniune

intelectuală reușită, n-a lipsit guleaiul. N-am observat, cu această ocazie, că Nordul este o zonă abstinentă! Din contră, s-a dovedit chiar o zonă mediteraneană-slavă, dat fiind numărul mare de mediteranieni și slavofili. Aceasta a fost a doua noastră eroare, să confundăm perimetrul unui colocviu cu numărul și efervescența participanților la acel colocviu. Dar ne-am consolată destul de repede, amintindu-ne că și marele Kepler n-a fost scutit de eroarea de a spune că există doar cinci planete în sistemul solar...

Am vrut, de fapt, prin aceste puține cuvinte, să spun oarece – cum zice ardeleanul! – despre civilul Nichita Stănescu. Ei, bine, la una dintre întâlnirile din Finlanda au apărut mai multe probabil poetese autohtone și s-a încins un colocviu dansant de mai mare dragul! Pe lângă o mică orchestră de specialiști, era de față și un pian bine acordat. Nichita s-a așezat la pian și a început să cânte valsuri, tangouri... A fost regele muzical al serii! Ce aplauze! Ce succes! Ce fericire finlandeză, ce fericire multinațională! A doua zi, bucuroși de noaptea cea feerică, ne-am cumpărat patru pistoale! Nichita, două; eu, două! Ne-am plimbat apoi printr-un soi de parc-pădure, și, nu știu din ce motive, ne-am apucat să trâncănim ceva despre creier! Și despre fizica cuantică! Nichita era bine garnisit cu destule cunoștințe despre fizică, matematică, Platon, metafizică... Spunea că instrucția sa fundamentală o datora profesorilor de la liceul pe care-l absolvise în Ploiești!

Pipăindu-ne pistoalele, purtate în buzunare, ne-am întreat dacă este creierul organul – între ghilimele! – conștiinței? Sau care este, de fapt, natura conștiinței? Este mintea un fel de substanță imaterială? așa cum a lăsat să se înțeleagă Descartes?

Conștiința noastră s-a luminat la București, chiar în ziua aterizării pe aeroportul Băneasa... Eu, la hotel, și Nichita, acasă la el, am constatat că absurdul era funcțional: pistoalele ne fuseseră furate din geamantane! Cu muniția aferentă cu tot! Cu toate cele câteva sute de capse!

N-am plâns prea tare... Nici a doua zi, când cei de la aeroport ne-au spus că n-am avut nici un pistol în geamantane, fiindcă dacă am fi avut pistoale, ne-ar fi rămas în geamantane! Dacă voiam să facem reclamații, trebuia să urmărim un tipic... Să scriem: „Subsemnatul Popescu...” „Subsemnatul Nichita Stănescu, declar că mi-au fost sustrate două pistoale, marca...” Nu știam ce marcă aveau pistoalele! N-am mai făcut nici o reclamație! De altfel, chiar din ziua când ne-am urcat în avion, la Copenhaga – avionul finlandez venea până în Danemarca, de unde zbura spre alte țări mai pline! – am avut o mare bucurie! În *Contemporanul*, apărut în acea dimineață la București, și aflat în custodia stewardeselor de la *Tarom*, am descoperit un articol fulminant scris de Geo Bogza despre Nichita Stănescu! Patriarhul Bogza îl saluta pe marele poet Nichita!

Cu largul concurs al stewardeselor române, am ciocnit un pahar de coniac românesc în cinstea maestrului Geo Bogza! Și a lui Nichita!

Ave – Geo Bogza!

Ave – Nichita!

Constantin Ciopraga

PERSONALITATE ȘI FRANCHEȚE – CAROLINA ILICA

Debutul poetei, cu *Neîmblânzită ca o stea lactee* (1974), fusese un moment editorial fast; rarissime sunt cazurile în care cineva intră în poezie fără ezitări, fără tatonări; rarissime, de asemenea, cele fără denivelări calitative de la un volum la altul (13 titluri în total). Poetă născută, nu făcută, Carolina Ilica, în special cea din *Tirania visului* (I 1982; II 1985; III 1993), continuând cu *Scară la cer* (1997), cu *Sonete imperfecte* (2000) și celelalte, dispune de o certă siguranță a dicțiunii, încât dincolo de teme și scenarii lirice, stilul o diferențiază prompt. Prospețimi silvestre (sub frecvent-repetatul titlu *Pădureancă*) relevă la nivel existențial consonanța cu sufletul transilvan. Trăsătură intens-particularizantă, „pădureanca” (arădeancă din Vidra) pune în pagină palpitul spațiului natal, acesta cadru de semiografie lirică, inclusiv de axiologie (verificată multiseclar), de mitologie vegetală și faunistică. Vivacitate, voluntarism, stări tensionale întretesute confirmă parcă opinia lui Eugenio d’Ors că sufletul e „o stare a peisajului”. Timiditățile, gestică retractilă, feminitățile desuete îi sunt străine; structură deschisă, o *Venus barbata* independentă respingând falsele pudori și dând curs naturii feminine, ea imprimă secvențelor confesive o personalitate contagioasă. Dimensiunea senzorială, dorința erotică (nu lipsită de suavități), întrebările, câte sunt, aproape că exclud anxietățile. Într-un sonet din tinerețe se autodefinia la modul deziderativ o personalitate posesivă: „*Neîmblânzită ca o stea lactee, / Departe, nici bărbat și nici femeie, / Măcar o dată pot să mă închipui?*”.

Între grațios și trufie se desenează silueta din remarcabilul poem *Trestia* – unul dintre cele mai caracteristice stilului său de alternanțe. Suplă ca „o trestie la mal”, linia morală a poetei rezultă din analogii cu aceasta: „*Știu să mă legăn, să șoptesc și să fluier. / Udă mereu la picioare [...] mă sui / Pe scara mea de noduri, în cer // Iar când mă uit în jos / În ude oglinzi / Îmi strevăd slăbiciunile. / Dar și puterea: / Cine se măsoară cu mine, moare / [...] mă bate / Vântul. / Însă nu mă îndo!*”.

Vizualitatea, neconținut productivă, stă la originea reacțiilor ei intime. O natură tonică se lasă citită în diverse chei: „*Soarele lărgeste cerul!*”. Moartea e „ca o stea morgână” – părere deci! Pâraie ropotitoare „*lasă să se-audă-n mine doar puterea vieții, verde!*”; „*brazi bătrâni se uită / pe sub sprâncene vechi la mine!*”. În context vegetal foșnitor, lumea e concretitudine mozaicală, spectacol cvasi-bucolic; la douăzeci și trei de ani, o Carolina Ilica între foc și gheață, se simte dominatoare, „*puternică-n armura tinereții!*”. Titlul plachetei *Dogoarea și flacăra* rezumă vădit combustia erotică; simțurile, toate („*cinci ursoaice cu nările aprinse!*”), deschid porți sublimului; gândul însuși e „o dâră de sânge cald”. Nopti de mătase (în *Presimțiri de toamnă*) refuză melancoliile,

stările depresive: „*Stele puternice se aprind și se sting: / Precum răsuflarea bărbatului tânăr...*”

POETICITATEA VISULUI. – Cu tripticul *Tirania visului*, disponibilitățile poetei ating cote maxime. Motive de vis? Orice moment al realului care transcende în ficțiune e, de când lumea, sursă de aventură poetică. Pe mari întinderi efuziunile lirice eminesciene sfârșesc în vis; meditativul Rilke se simte „*încoronat de vis...*” Oniricul Leonid Dimov semnează o *Carte de vise*. În primul volum al tripticului frapează un procedeu fără precedent: poeta „*povestește*” în câte o eboșă-pre-text un vis în liniile lui mari; de la astfel de relatări (amestec de proză și vers) se trece la textul poetic propriu-zis. Pe pagina din stânga figurează *motivul* în stadiul pregătirii de atelier; pe cea din dreapta, cu același titlu, ni se oferă poemul elaborat, de unde: *Ofelia – Ofelia, Deasupra stele – Deasupra stele, Ploi de toamnă – Ploi de toamnă*, și așa mai departe. În dublete ca acestea, poeta, tălmăcitoare a propriilor ei vise, decantează și propune sensuri; oniricul acesta diurn cu interstii de jurnal intim (oniric diferit de gravele visuri philippidiene „*în vuietul vremii!*”) ține de imaginarul cuiva în care primează tensiunea secunde. Dacă în genere visul de noapte ocupă (potrivit analiștilor) un sfert din somnul individului, la Carolina Ilica visarea diurnă, intensivă, rotunjește existența, diversificând, acreditând și inițiind în aventuri imaginare. Textul de *realitate* se întregește prin textul de *ficțiune*, ajungându-se la viziuni captivante. Intră în joc o semiologie complexuală (sub imperiul luminii); se configurează un vitalism naturant cu suprapuneri de zâmbet și candoare; prezidează o simbolistică a speranței și bucuriei. Capul – „*casă coroană de cires!*” – poartă peste zi „*mărunte fructe, visele din zori...*”

Iubirea e benedicțiune, mântuire, *eshaton* – primăvară perenă; plenitudinea se înfăptuiește la „*lumina erotică a stânjeneilor!*”. Trăiești în bucurie atâta timp cât repeți cuvinte consacrate: „*Cuvinte vechi auzi «iubit», «iubito!» / Ce morți vom fi, când n-o să le mai știm!*” (**Nu crezi**). Semnale paradisiace, stări de infraconștiință, o religie jubilantă, fără dogme, acestea se contrapun singurătății, lăsând să vorbească eternul uman:

„*Nu rareori am adorat frumusețile vieții:*

Noptile putrede, diminețile fragede,

Păcatul încă neînfăptuit.

Gustul tăcerii punând

un lacăt de deget pe gură.

Formele fructelor, dulcele lor.

Odihnitoare peisaje cu munți

Văile toamnei sterilizate

de alcoolul brândușei.”

Pădureanca, o silvană, o *garçonne*, o băiețoasă – respiră concomitent o feminitate plină de gingășie; se invocă flori de tot felul (trandafir, ghiocel), fluturi, libelule, găze; e tentată de petale și polen, de „*colb de frunze*”. Fascinează germinația, triumfă timpul încolțirii, cel care „*dă drumul tuturor sevelor*”. Acvaticul, ploile, umiditatea înseamnă fertilitate. Neadormit, gândul se trădează prin Gest, prin Vorbă, prin Vis; spațiul memoriei devine „*un Muzeu-de-Amintiri; o colecție – Unică*”. **Un pod și o apă** invită la fantazare: „*Ce mai decor pentru doi oameni tineri – / Ce niciodată nu s-au atins!*”

Nici haos, nici coșmar, nici lamentații. Mitologia poetei exclude disimetriile; melancolia n-o paralizează. Urmând codul existențial inexorabil, viața și moarte se întrepătrund: „*Din foc și din gheață-i făcută / Viața ta. Viață dublă*”. Într-un **Ephemeris** acționează consolator o filosofie multi-milenară:

„*Stau pe mal; lângă râu. Număr efemeride.
Și libelule atât de elegant alcătuite.
Cu ochi fascinanți, cu trup vibratil,
Purtând combinații de ultimă modă:
Turchiz cu negru.*”

*Sunt șapte pe umărul
unei singure flori.*

*Trec zilele, strig, și-mi aduc brusc aminte
Vorbele mamei:
«Nu zilele trec,
Ci zilele noastre!»”*

Natura eternă exorcizează. O ploaie estivală face să întinerească frunza, iarba și „*verdele ochilor*” poetei. **Lacul, Râul, Muntele, Un sat din Ardeal**, câte un **Colind**, câte o întâlnire cu îngeri cheamă la purificare. În câteva cuvinte, fondul liric al Carolinei Ilica are rădăcini în poezia aurorală a vechilor arcadieni; prezidează în viziunile sale consonanța de profunzime cu **Terra mater** – de unde robustețea surzătoare și bucuria de a exista.

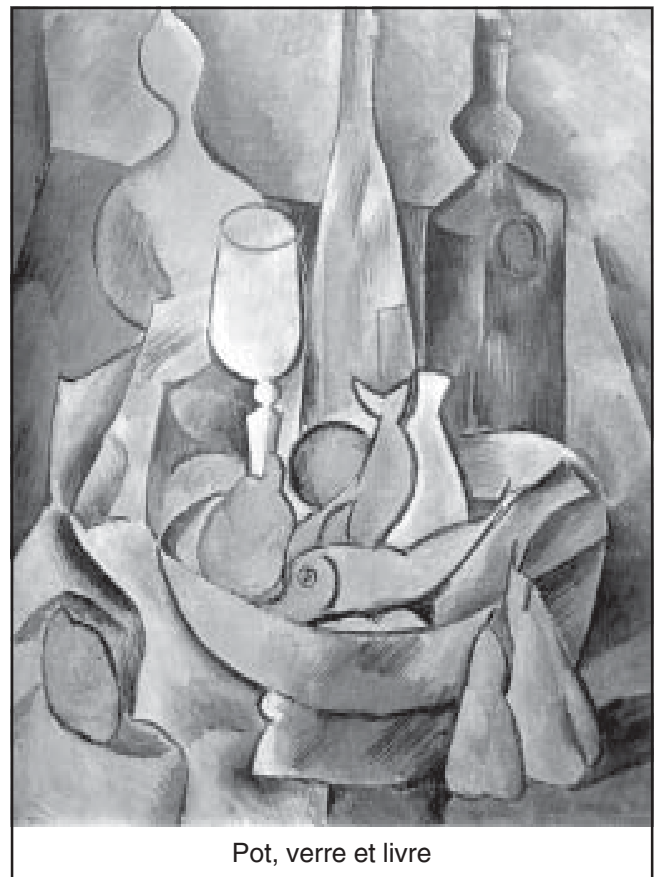
O SPECIE PERENĂ. Mai mult de șapte secole de Sonet! Câte alte specii poetice cu formă fixă mai persistă? Sonetul își demonstrează ritmic noblețea, grația și în special capacitatea de esențializare. După experiențe provenșale și italice, o dată cu momentul prerenascentist, dantesco-petrarchist (pregătit între 1260 - 1313 de Cecco Angiolieri, Guido Cavalcanti și Dino Frescobaldi), Sonetul își asuma rigorile modelizante cvasi-sacralizate: – două catrene, două terțete cu rime strict programate; paisprezece versuri endecasilabe – în total 154 de silabe. Noncanonice, „*imperfecte*”, aveau să fie cele 154 de sonete shakespeareiene, structurate pe altă schemă: – trei catrene cu rime încrucișate, urmate de un distih; totul în decasilabi. Derogări de la normele italice erau de găsit, în continuare, la Baudelaire, la Verlaine și Rilke, mari sonetiști. De la Eminescu se cunosc douăzeci și șase de sonete, unele dintre ele capodopere. A perseverat întru Sonet, se cunoaște, ieșeanul Mihai Codreanu, parnasian declarat, autor al unui dublu sonet (cu aer baladesc), **Povestea păsărarului**, și al unui sonet pe rime date,

Sonet care surâde. Audiență largă au avut **Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare – în traducere imaginată de V. Voiculescu**. Și cât de industriuos a fost V. Eftimiu, cu cele peste o mie de sonete ale lui!

Libertățile pe care și le arogă Carolina Ilica în ale sale **Sonete imperfecte** justifică o scurtă paranteză. Titlul e ambiguu, înșelător: – „*imperfect*” nu e totuna cu *nedesăvârșit*. Titlu ușor ironic, vădit provocator (în spirit post-modern), anticipând că respectivele texte se înscriu în dispozitive diverse, de unde un sonet de cincisprezece versuri a câte 13 silabe (**Se văd ruinele**), un altul de șaptesprezece versuri (**Secetă – în Apuseni**) cu câte 11 silabe; – versuri de șapte silabe coexistă cu altele de câte șaptesprezece.

Aceasta e, asadar, nuanța *imperfectiunilor* în cauză.

În context românesc general, sonetele Carolinei Ilica se înscriu într-un continuum liric amintitor de Eminescu, adăugându-i exuberanță și magie. Cu accente păstrând dimensiunea durativă a vocilor de altădată, autoarea **Sonetelor imperfecte** se instalează imaginar într-un trecut-prezent: timp transparentizat! Că poeta și-a rotunjit dintru început o mitologie personală, se observă de la primele pagini; dedându-se cu voluptate *auscultării* înaintașilor („*auscultare*” în modul lui Nietzsche), ea intră în rezonanță cu un trecut esențializat, cu reverberații fascinante. Uneori trebuie să stăm în loc ori să ne regăsim sinele autentic privind îndărăt, *în originar*. Câte un *pre-text* oarecare, bunăoară de ordin naturalistic (ploaia, florile, anotimpurile) ori de alt gen (erosul, trecerea), și celelalte, duce în impalpabil, discursul lunecă de la desenul vibratil la reverie și meditație, acestea cu efecte de *supra-text*.

Pot, verre et livre

De la concretul imediat, de la orizontul în lumină vie, se trece la fictional, la visul treaz, la succedanee cu miez de poveste. Precum la Blaga, munții, spații arhetipale (repere ale permanenței noastre aici) exercită un miraj continuu, invitând în transcendent, propunând analogii: „Ziceam că suntem pe un munte, / Ziceam că suntem împreună / Pe-un munte, sus de tot, de unde / Se văd ruinele în lună...” Tot felul de semne mnemonice (în **ler-nând în munți**) trimit din concret în transrealitate; privirea unifică pământ și cer:

„Zăpezi iernând în munți. Compacte turme,
În sine-nghesuite, ca în stâni,
Fără păstori cu bâte. Fără câini.
Ci lupi amușinându-le pe urme.

*Iar pe deasupra, transhumând prin spații –
Împrăștiate, cu berbeci greoi
Ce par să tragă timpul înapoi –
Cirezi cu mult mai mari de constelații.”*

Mortii inexorabile i se opune ciclic vegetalul triumfător, de unde aerul tare și parfum de pajisti, tentații și seve înviorătoare: „Dureri de cap, cu insomnii și greață [...] / Dar și din morți de vrei să te ridici, / Te culcă-n fân, acasă: doar țărâna / Parcă îți ia durerile cu mâna!” (**Migrenă**).

O filosofie practică ancestrală, deci verificată, își probează perpetuu impulsurile. Un senzualism sănătos (dionisiac) traducând contacte cu materia, punctează impresia de vitalism, de plenitudinar cu baze milenare. A învăța să mori senin, împăcat, încorporându-te în anotimpuri, a înțelege că permanentă și trecere, tangibil și amăgire coexistă firesc, iată un concis program ontologic intitulat **Eutanasi**:

„Să nu-mi aduc aminte de nimic.
De fluturi galbeni, nu de somn atinsă [...] /
Să nu mă zbat, să exersez să mor
Fără dureri, ca-n vise de ușor...”

Nu pastelul tentează; în câteva texte remarcabile (**Roza, Merii, Sânziene** și altele, congenere) prioritatea revine Eului interior, pendulând între contemplare lină și melancolie, mod cultivat odinioară de D. Anghel. Ne ține în loc, bunăoară, expoziția florală din **Nu orhidee porfirogenete**: „Mi-e dor de-o floare simplă și curată [...] // Deci flori crescând din munți pân' la câmpie [...] / Nu orhidee porfirogenete / Și prețioase ca o dinastie”.

Se spune că, din perspectivă feminină, întâietate absolută are doar prezentul; erosul, maternitatea, celelalte sunt percepute în tensiunea lor concretă, imediată. La Carolina Ilica, *timpul* instaurează un climat plural, al clipei și al mirajului, altfel spus al erosului atotcuprinzător – ca timp consumat, dar și ca viitor nedeslușit. La autoarea de sonete, timpul naturii e timp fundamental, veșnic regenerativ, timp întreținând sentimentul eternității palpabile. La un citadin ca B. Fundoianu scurgerea vremii prevestea cufundarea în neființă: „Ca mâne, toamna iară se va mări prin grâne / și vinul toamnei poate nu-l vom mai bea. Ca mâne...” (**Lui Taliarh**). Adânc înfiptă în solul transilvan, Carolina Ilica crede într-un mâine luminos:

„Ca mâine iarba o să bată cuie
De jos în sus, ca mâine va-ncolți.

*Iar cloșca soarelui, cu pui de aur,
Pe ouăle de muguri va cloci.*

*Ca mâine or să fulguie prin crengi
Livezile cu floarea ninsorie.
Iar serpii tulburi, îngropați de vii,
Cu apa din pământ or să învie...*

*Și ne vor duce iarăși în ispită
Și vom păcătui din nou în gând.
Și-această neputință amăgită
O să ne chinuie, apoi, pe rând;
Ca un poem ce nu se lasă scris,
Deși se-aude gângurind prin vis.”*

O erotică mai mult aluzivă, ca aspirație discretă ori ca sentiment (*pathe*) la fel de discret, se proiectează pe ample fundaluri naturiste; nimic tumultuos ori dramatic; nimic declarativ. Eșantioane precum **Petunii, Lăcrămioare** sau **Emoții**, în notă elegiacă, pun surdina dezvăluirilor limpezi; termenii reprezentabili, plastici ai discursului se diafanizează, devenind aerieni, transgresând în fluid. Eșecurile, de altă parte, se pulverizează, cenușa lor depunându-se în amintiri. „Să plângi din dragoste și să se vadă!” Îndoială și iluzie întretin un neconținut balans: „M-aș rupe, nu m-aș rupe-acum de tine. / E încă vară și aproape toamnă...”

Se vede, din trimiteri ca acestea, că profilul Carolinei Ilica e un gingaș aliaj de percepții fine, de freamăt și adeziune la miracolele naturii, de reflexivitate subtilă, tonică, la nivelul unei feminități conștiente de sine. Sute de voci ale altor poeți se constituie, cu timpul, într-un fundal coral. Autoarea **Sonetelor imperfecte** e poetă de prim-plan. Recitativul său solistic e dintre acelea care nu se uită.

DRAGOSTE LA PREZENTUL ETERN. Nimeni nu cunoaște momentul în care se vor fi ivit *scriptic* cele dintâi chemări erotice din perspectivă feminină. Se citează numele ardentei Sappho (din Lesbos), care dădea curs fervorilor ei senzuale; – aceasta cu șase veacuri înainte de Hristos. Sigur este că norme sociale stricte, interzicând femeilor etalarea sentimentelor intime, au făcut ca poezia erotică să fie inițiativa bărbaților. Secolul trecut a fost însă unul al emancipării, de unde voci poetice feminine clamând și glosând, nuanțând și participând patetic la orchestrarea globală.

Cu ale sale **13 Poeme (duble) de dragoste** – „duble” în sensul că același motiv e structurat în *două ipostaze* –, Carolina Ilica demonstrează, la început de mileniu, după Eminescu, după Blaga, Arghezi și ceilalți, că erotica, supra-temă eternă, stimulează în continuare zboruri înalte. Încă din tripticul **Tirania visului** și din alte volume se remarcă la ea noi accente de pasionalitate, un timbru propriu într-un domeniu saturat de clișee cum este erosul. Impresionează în aceste **13 Poeme** (extrase din volume anterioare) o feminitate zglobie, dezinvoltă, un orizont liric în care gingășie, pudoare și discretă senzualitate conturează un teritoriu mirabil, veșnic seducător, niciodată exprimabil în absolut. Rezultă așadar că jocul de-a spusul

La Cuisine

și de-a ascunsul (printre cuvinte) se constituie într-un miraj: fascinantă lunecare printre oglinzi vibratile. Intervine imediat o întrebare: – dintre succesivele ipostaze ale poetei, care să fie oare mai relevantă? Nu te poți opri la una singură, la un gest, la o scenă, la o reacție anumită, și tocmai această legănare în clarobscur, în muzical (adică în necuvânt) și în inefabil conferă poeticitate actului confesiv. Mai mult încă, toate acestea, dimensiuni ale unui ceremonial, instituie substanța discursului. Așteptare vagă, iluzie, tumult, anxietate – acestora li se contrapun simetric trăsături moderatoare ca dor, detașare, melancolie; – toate, finalmente, fuzionează într-o stare de dulce înțepătură în perspectivă etern umană. Niciodată nu se ajunge la o *furor amoris*, la erosul posesiv exclusivist, apropiat nebuniei, acela care la vechii greci, dar și la unii romantici, era taxat ca *mania*.

Reacții termice, *rece – fierbinte*, sfârșesc în cele din urmă într-un fel de echilibrare, într-o anumită temperanță, nu și în aplatizare: „*Caii mai nebuni ca mine, caii mai fugari ca ochii / Lava sângelei mă arde, troienți-mi în auz*” (**Pădureancă**). Deschisă ademenirilor multiforme, privirea se complăce în vedenii; ordinea profană nu escamotează însă ordinea divină; în esență, ordinea iubirii e totuna cu ordinea naturii: – „*Cât îmi doream să fiu ca mama! / Sălbăticiune de pădure, / Cu puiul după ea...*” (**Pădureancă**).

Poeme dense, fluente, confesiunile de tipul acesta derivă desigur dintr-o experiență *sui-generis* filtrată prin amintire, dar și dintr-o cristalizare morală lină; ele traduc, în fond, o atitudine, o filosofie personală. Poeta, evident, balansează între iubirea *in potentia* (cu însemne onirice) și iubirea *in actu* – acestea pretexte de relaționări neconținute. Că erosul în genere e sfidare inconștientă sau conștientă a morții, s-a observat de mult; – constatare vehiculată de către filosofi și nu numai. Pe temeuri ereditare asumate, autoarea **Poemelor** fabulează **Ca o țărancă**: ea speră, seamănă busuioac (floare-mesager), se gândește la vrăji, „*la Dumnezeu și la Dragoste...*”. Percepe suflul dorului și, lăsându-i-se în voie, recurge la incantații, la exorcisme: – „*De la mine la tine: / Roi de albine. // Deschide brațele că vrea să se-anine! // La subsuori: / Ceară și flori. // Aprinde-o când îți vine să mori*” (**Zburător**). Un **Vis** oarecare lasă câmp liber sentimentelor diurne refulate:

„*Era ametitor de bine:
O frumusețe de bărbat
Cu ochii vineți, pieptul lat,
Intrase noaptea-n vis la mine.*”

*Ce-a zis încet, nu se cuvine
Să spun în gura mare, - acum.
L-am înfruntat: Să-ți vezi de drum,
Doar nu te așteptam pe tine!*

*De ce te-mpotrivesți, Mândrie,
Cu ochii doar m-a întrebat.*

Și-o râs, cu ce sălbăticie!

*Când m-am trezit, m-am speriat:
Fierbeam de poftă și trufie.”*

Încântă, în astfel de texte mărturisitoare, o suavă ambiguitate, acel ceva-ce-nu-se-lămurește, ceva care insinuează tactic și prin aceasta creează alegoric. Alternează ingenios aluzii în semiton și rostiri în clar, chemări voalate și gesturi restrictive; se împletesc dorințe și reprimări, însemne din afară și din interior, repere plasticizante și simbolisme de infra-text; în totul, figurație naturistă și transpoziții în melos – dualități în serie – configurând o mitologie subiectivă pe fundalul erosului universal. Bipolarități în care nu e nici tristete, nici narcisism. Autoscopia merge în pas cu apropierea de Ceilalți. Frazarea clară, liniară, nu exclude efectele metafizice, de adânc. Dincolo de unduire și dubii se succed refrane tonifiante; numai moartea e linie dreaptă – din clipa ultimă a existenței în infinit. Funcționează, vădit, în aceste **Poeme**, un magnetism general-uman, o trăire a erosului în dimensiunea lui taumaturgică. Scepticul Schopenhauer invoca binomul geniu-femeie, văzând în femeie un principiu de propulsare a genialității; la Carolina Ilica, bărbatul e „*urlet de lup*”, principiu focalizant, un pol al forței și partener oarecum demonic, declanșator al amorului devorant: – „*Nu am putere să mă-mpotrivesc; / Chiar de-aș vrea, n-aș îndrăzni pe față. / Și-n loc să te blestem și să hulesc, / Te laud, osândită pe viață*” (**Iubire**).

În cele din urmă, aceste 13 monologuri, niște scrisori deschise, larg îmbietoare, pun între paranteze situațiile dilematice, lăsând îndărăt trene de lumină, năzuind să sugereze ceea ce adesea ține de informulabil. Monologuri ca instrumente de cunoaștere! Erosul, formă de umanism fortifiant, e ritual în trepte suitoare. Totul e spus cu naturalitate, cu simplitate și concizie, cu candoare și feminitate, totul transgresând în farmec, distanțându-se de așa-zisele idei primite; toate – fior, sentiment și meditație respiră franchețe și empatie.

După frecvent-citata Emily Dickinson, tipărită postum (în ultimul deceniu al secolului al nouăsprezecelea), erotica în viziune feminină a cunoscut renașterea periodică; șoapta, sentimentalismul, linia retractilă – acestea au lăsat loc problematizării, discursului ontologic, adâncirii în Eul solitar, asediat de reverii și mâhniri. Cele **13 Poeme duble** ale Carolinei Ilica, unele antologice, aliaj de străvechi cânt exorcizor și de modernitate esențială, respirând spiritualitate și farmec, țin de cerul unei arte impecabile.

Irina Mavrodin

LECTURĂ PLURALĂ, AMBIGUITATE

Deschid această nouă rubrică, *Fragmente despre traducere*, nădăjduind să-mi pot pune, prin ea, puțină ordine în gândurile mele despre traducere, mai exact, să reexaminez, să dezvolt, să precizez anumite reflecții despre traducere la care am ajuns de-a lungul anilor printr-o îndelungată și diversificată practică de traducere.

Va fi, de fapt, o nouă reflecție făcută probabil nu o dată dintr-un unghi diferit, eu situându-mă acum pe un alt „palier” al experienței mele de traducere.

Sunt genul de traducător care se referă totdeauna, într-un mod mai mult sau mai puțin conștient când sunt angajată în actul traducerii, la câteva repere teoretice, pe care mi le-am făurit pornind de la propria mea practică, dar și de la o teorie pe care trudes, asupra căreia reflectez de mulți ani de zile.

Această teorie își ia cele câteva concepte de bază din domeniul poeziei mai cu seamă, fără a ignora aportul pe care i-l poate aduce uneori lingvistica.

Totuși, eu știu foarte bine că o bună traducere, mă gândesc mai ales la o traducere literară, nu va fi niciodată rezultatul aplicării mecanice a unei teorii. Teoria – prin însăși definiția ei – se aplică generalului, în timp ce traducerea se construiește ca rezultat al unei suite de opțiuni, de soluții particulare, ceea ce de altfel îi pune în lumină dimensiunea creatoare, artistică.

Eu cred deci că, în cazurile cele mai fericite, traducerea ține de o practico-teorie, care se modifică, se verifică pe sine o dată cu fiecare text nou pe care îl traducem, printr-un demers inductiv, alternat cu unul deductiv. Nu contest valoarea în sine (adică în ordinea teoretică și nu în raport cu o practică efectivă a traducerii) a anumitor teorii făcute de indivizi care n-au tradus în viața lor o singură pagină, dar aceste teorii, destul de complicate, de sofisticate uneori (în ultimul deceniu s-a dezvoltat un întreg domeniu al traductologiei), sunt, după părerea mea, puțin utilizabile în practica efectivă a traducerii literare. În cel mai bun caz, unele dintre elementele lor se pot integra în practico-teoria fiecărui traducător, în urma unei alegeri și a unei decizii care îi aparțin și care țin totdeauna de reperele teoretice pe care și le-a fixat el însuși, inventat el însuși, în cursul practicii sale.

Poetica ultimelor decenii a impus conceptul de „*lectură plurală*”. Opera literară poate fi citită în mai multe feluri; putem vorbi de validitatea unei lecturi, nu de adevărul ei, în ultimă instanță, de *coerența* unei lecturi. Dacă acceptăm această abordare, acceptăm implicit și ideea că „*cea mai bună lectură*” (singura bună și adevărată), concept care a dominat în demersurile criticii „*tradiționale*”, este o iluzie.

Or, traducerea însăși poate adopta această teorie a

lecturii plurale, văzându-se pe sine ca lectură plurală. De fapt, în cazul traducerii lucrurile devin ceva mai complicate, dată fiind *materialitatea* mult mai consistentă pe care ea o comportă dacă o comparăm cu simpla lectură. Vreau să spun că ea ar trebui să reușească să fie și să nu fie în același timp o lectură plurală. Ea ar trebui să fie făcută astfel încât să permită, ca și opera originală, o lectură plurală, fiind totodată rezultatul unor multiple alegeri, începând cu alegerile care țin de limbă și de scriitură: menținerea unui anumit grad de ambiguitate, alegerea sau evitarea unei anumite conotații, insistența pe aspectul denotativ, preferința pentru arhaisme, pentru sintagme care exprimă o anumită culoare locală, chiar dacă aceste sintagme sunt foarte conotate ca aparținând spațiului limbii „*țintă*” etc. Or, a rezolva în același timp cele două exigente înseamnă a rezolva cvadratura cercului. Și totuși traducerea trebuie să le rezolve, și asta cu o limbă care uneori nici nu dispune de termenii de care traducătorul are nevoie, pentru că ea nu dispune poate de conceptele pe care le desemnează acești termeni.

Dificultatea de a menține ambiguitatea (alt concept important al poeziei moderne) și totodată de a traduce, operație care presupune înscrierea într-o izotopie semantică (alt concept al poeziei), înscrierea, deci, într-o lectură univocă, se vedește când avem de-a face cu autori de maximă ambiguitate, cum ar fi Rimbaud, Mallarmé, Char, Michaux etc. Traducătorul se vede pus în situația de a inventa, crea un text izomorf (alt concept al poeziei) textului original, un text atent la *alcătuirea* lui, la felul cum el este alcătuit, care să permită o lectură plurivocă, și nu la sensul univoc pe care este mereu tentat să-l „*înțeleagă*”, să-l scoată parcă la suprafață printr-un demers hermeneutic. Demersul hermeneutic este cea mai greșită strategie, cred eu, când suntem confrunțați, ca traducători, cu un text de maximă poeticitate, altfel spus de maximă ambiguitate. Trebuie să înlăturăm de la noi ispita „*unui singur și limpede înțeles*”, care e valabil doar pentru textele științifice, preponderent denotative, și ne dăm strădania să construim un aparat textual plurisemantic, care să ne permită deci să-l citim în mai multe feluri.

Conceptul de ambiguitate e cu atât mai paradoxal (mă refer la ambiguitatea poetică) cu cât el funcționează și când este vorba de un text care face posibilă, nu, de fapt obligă la o traducere *ad literam*. Literaritatea în cazul unor asemenea texte coincide cu literalitatea, iar traducătorul nu trebuie să încerce să înțeleagă „*ce a vrut poetul să spună*”, ci trebuie să-l traducă în litera textului lui.

UN BACOVIA NICHITASTĂNESCIAN

Mihai Cimpoi. Focșani - 2004

Pentru Nichita Stănescu, Bacovia este un poet cu o structură și un adevăr de tip dogmatic. E în firea lucrurilor ca un mare artist să creeze dogme. Momentele din istoria adevărului au un caracter fix, ele fiind surprinse de Bacovia mai mult prin *evocare*, și foarte puțin prin *invocație* și *afirmație*. Rolul artei nu este în primul rând acela de a exprima idei, ci acela de a exprima tensiunea ideilor.

„Dintre poezii a căror tensiune de comunicare a atins pragul extrem al suportabilității emotive, în ordinea poeziei românești, Bacovia este primul” (Nichita Stănescu, *Fiziologia poeziei*, București, 1990, p. 242).

Nichita Stănescu se întreabă dacă Bacovia este un simbolist și răspunde că datele naturale ale textului infirmă cu vehemență această încadrare.

Simbolul lui Bacovia este un pretext; el se lipește de fluxul liric, preluând rolul de martor material, „cu nimic mai presus decât obiectele concrete, selectate întâmplător și care constituie indiferența recuzită, deloc semnificativă a oricărui mari destine poetice”. „Sentimentul împrumută măreție teatrului antic, din care țâșnește fluxul invizibil și tulburător al replicilor”. Bacovia este poet prin însăși poezia sa, indiferent de sensurile simbolice care i se

atribuie. Există la el „*un farmec al desuetudinii conștiente de ea însăși*”.

Bacovia nu este un învins social, un ratat al marilor idealuri, ci un poet care și-a dominat destinul. „*E vorba, precizează Nichita Stănescu, nu numai de o dominare a destinului, dar și de o anulare a destinului malefic prin însăși reprezentarea lui. A urla de durere înseamnă a-ți consuma și a-ți învinge durerea. A exprima deznădejdea înseamnă totodată a o sugruma. A putea să comunici tensiunea insului strivit de spațiul închis înseamnă a sfărâma spațiul închis. Există un balans al poetului între paradis și infern, între viziunea terifiantă, infernală și cea suav-angelică*” (Ibidem, p. 243).

Cei mai triști și mai melancolici poeți sunt, după părerea lui Stănescu, rafaeliții, care sugerează stadiile infernului, marcate de un conținut tragic.

Bacovia este, prin vocație, un poet al infernului, pe care-l distruge prin însăși înfățișarea lui, „*lăsând în mediul receptor al cititorului angoasa și aspirația paradisiacă*”. „*Mediul suav-paradisiac, aspirația către fericire se resimt acut prin absența lor. Există o putere absorbantă a absențelor. A înlocui fericirea cu vidul înseamnă poate a o supraestima. Dar a-i acorda spațiul gol din interiorul unei amfore înseamnă a sugera rapida ei umplere*”.

Sunt motive pentru care lui Stănescu tonul lui Bacovia i se pare unul bărbătesc, și nu lamentos, disperat, în ciuda faciesului său melancolic, care mai degrabă-i impune un chip uman constituit dintr-o jumătate de copil (paradisiacă) și jumătate de bătrân (infernală).

„*Este Bacovia un monoton?* se întreabă Stănescu. *Da, este un monoton și, mai mult decât atât, este și un monocord. Infernul lui este un infern învins, nu învins pe jumătate, cu farmecul fabuloaselor animale monopode, cu acea simetrie expansivă, a unei jumătăți de față extinse asupra celeilalte jumătăți*” (Ibidem, p. 244).

Bacovia a marcat profund adolescența lui Nichita Stănescu, care îl citea nu ca pe un poet, ci ca pe o carte, **Plumbul** îl fascina ca și **Moby Dick**.

În Bacovia, egal cu el însuși (numai în **Plumb**), Stănescu vede „*principalul urmaș al lui Eminescu*” (Ibidem, p. 566).

„*Opera bacoviană este o evidentă și o dimensiune fundamentală a poeziei românești. Nu se poate concepe poezia modernă franceză fără Baudelaire. Influența poeziei lui asupra poeziei noastre moderne este nu atât de formă, cât de fond, nu atât de sensibilitate, cât de viziune*” (Ibidem, p. 424).

Gheorghe Istrate

„LA VÂRSTA COPILĂRIEI, PATRIA MEA ERA CERUL”*

Convorbire realizată de **Alexandru Deșliu**

– **Vă mai amintiți primul contact cu cartea, cu cea de dincolo de manualul școlar? Ce cărți v-au înrăurit anii ulteriori din prima tinerețe?**

– Despre cartea cu nr. 1 din viitoarea mea bibliotecă am mai pomenit: Eminescu, *Poezii*, în col. *BPT* (coperte roșii; literatura străină purta coperte albastre!). Prin clasa a III-a primară, ca elev destul de silitor, eram pus, deseori, să citesc în clasă textul lecției la zi, abia atunci predate. Dar mi s-a înfundat cu I. Creangă. Trebuia să reproduc, la prima vedere, un fragment din *Amintiri*... Pe atunci, manualele nu aveau note de subsol. Și când eu, elev optim, m-am opintit silabisind cu greutate arhaismele lui Creangă, învățătorul și-a zbatut nuielușa pe catedră, cumițind-o, totuși, și mi-a tăiat limba lecturii. Peste vreo 20 de ani, pe când jucam table în veranda casei sale, învățătorul avea să-mi mărturisească, spășit, că nici el nu percepea înțelesul și nici lectura a acelor expresii. Dar a dat norocul peste mine: la cooperativa („*Comparativa*”) satului, dacă vroiai să cumperi fie cuipe, fie o sapă, ți se tăia bon pe numele părintelui tău și, obligatoriu, ți se vindea și o broșură din raftul prăfuit al maghernitei (fostă cârciumă naționalizată). Dar eu aveam înțelegere, deși copil, cu nea Steluș, vânzătorul, să-mi dea voie să-mi aleg singur „*broșurile*”. Și acolo am dat, uluit, și peste *Amintiri din copilărie*, într-o colecție mult prelungită prin timp și dragă mie, *Biblioteca școlară*, ajungând până pe la Alphonse Daudet cu *Aventurile lui Tartarin din Tarascon*, ori Edmond Rostand cu *Cyrano de Bergerac* ș.a.

Rușinat de întâmplarea de la școală, în zilele următoare am buchisit cu extaz acea genială „*cărțuție*” a lui Creangă, care mă renăștea și mă povestea pe mine însumi în totalitate, iar în subsolul paginilor am găsit tot tezaurul de înțelesuri ale expresiilor arhaizante ori dialectale care nu se suprapuneau întocmai pe limbajul nostru muntelesc. Așa m-am „*arhaizat*” și eu, lăcomind la identități precum coropcan, a dozbăla, a ghigoși, crancalâc, fârlifuși, palancă, pâclișit, hojmalău etc. Copilăria nu poate fi narată. Ea este un halou care îți scapă din brațe, dar și mai des de sub condei. Ori, acest Rabelais român, cum a fost numit, a reușit s-o facă impecabil!

Apoi am citit în dezordine. Nimeni nu mi-a orientat în nici un fel lecturile, oricât de lacome erau ele, doar întâmplarea și instinctul m-au călăuzit către lecturi interferate de la *Robinson Crusoe* la *Odiseea*, de la *Timur și băieții*

lui de Gaidar („*sinucisul*”) la *Copiii subteranelor* de Corolenco, de la Florian Aaron cu *Povestea lui Arghir*... la *Mitrea Cocor* (care mi-a produs, instinctiv, un enorm dezgust după ce citisem *Lizuca găsește gazdă bună în dumbravă* și *Povestiri vânătoarești*), lecturi amestecate, *Taras Bulba* ori *Basmele Românilor* de Ispirescu – și, bineînțeles, Măria-Sa Eminescu cu fantasticul *Călin (file de poveste)*, pe care editorii de atunci o botezaseră *Călin nebunul*... Toate acestea, până ce au poposit lângă țărnul pre-adolescenței mele și alte lecturi definitive: Dickens cu *David Copperfield* (două volume masive), Dostoievski cu, la început, *Umiliți și obidiți*. Acestea două din urmă au fost și primele cărți sărutate, în mod real, după lectura lor traumatizantă, ca pe niște *Biblie* ale inițierii mele în ale literaturii. Acest obicei, poate naiv și superfluu, în ochii unora, nu l-am părăsit nici astăzi. Eu sunt în stare să îngenunchez în fața unei cărți definitive și să mă anulez pe mine total ca mânător al cuvântului. Această scânteie a credinței în carte nu mi s-a stins niciodată de pe tâmplă. De curând am recitit *Creanga de aur* (o capodoperă universală) a lui Sadoveanu și am resărutat-o cu aceeași frăgezime adolescentină de odinioară. Apoi cărțile s-au aglomerat. Gogol, Sevcenco, Turgheniev, Cehov, Gorki, Esenin (plenara literatură rusească, în traduceri magistrale năvălite peste noi), nestemate pe care le culegeam, Doamne, cu ce instinct, dintr-un moloz uriaș de cărți sovietice de o pustietate literară ce-mi dezvolta simțul critic: cel de respingere fermă. Cum spuneam, l-am citit plenar pe Sadoveanu, unul din cei mai mari „*poetți*” și creatori de limbaj literar din spațiul cultural românesc care și astăzi mă fascinează profund, un *scriitor de finețe* și pentru *cititori de finețe*. Trogloditii și haplogologii nu vor pricepe nimic din el și-l vor considera un autor vetust și plictisitor. Sunt convins că „*optzecistii*”, cei care-l vâra pe Eminescu într-o repetenție oribilă, au un dezgust total, dacă nu și silă de opera sadoveniană. Eu atât le-aș spune: sictir! Înapoi la lectură!

La Slavici am avut inițial poticneli. Nu trecusem încă „*bariera*” transilvană nici la propriu și nici la figurat. Cu I. L. Caragiale am fost „*prieten*” încă din clasa a IV-a, la 11 ani, când am jucat în *Petițiune*, pe scena din spatele școlii noastre, sub privirile întregului sat. Mi-amintesc și acum de neprofesionalitatea mea: când îmi venea rândul, mă îndreptam direct spre rampă și îmi rosteam replicile ca pe o poezie independentă de context, uitând că sunt în dialog cu partenerul de la „*ghiseu*”... Eram, într-un fel,

* Dintr-o carte de interviuri aflată în pregătire

revolut și ionescian avant la lèttre. Asta, prin 1951. Sătenii, înghesuiți sub nucii ogrăzii, oricum nu pricepeau nimic, și râdeau într-un absurd al absurdului, printre replicile unui scenariu genial, dar fără cheie pentru ei... Dragă Domnule Deșliu, precum se subînțelege, acest interviu e *sub condei* și nu sub reportofon. Scriu în draci, am maldăre de pagini pe care fie le triez, fie le sfâșii, fiindcă, uneori, nu-mi intră nici în întrebare și nici în răspuns. Cert este că mi-ați răvășit biografia ca pe un fagure de viespi și nu-mi mai regăsesc simetria răspunsurilor. Vom face „*noduri și semne*”, vorba prietenului (și al meu) Nichita, din tot ansamblul acestor spovedanii care, sper, să nu-și plictisească pe cititor.

Dar pot eu să dau drum liber acestor mărturii înfipte în sângele literaturii mele – atât cât este ea?

Apropo de cărți. De *Cărți*, de fapt. Aveam 15 ani, eram elev în anul I la Liceul de băieți **B. P. Hasdeu** (1955). Și, brusc, s-a instaurat în existența mea Biblioteca școlii, o adevărată instituție academică în care am pătruns aproape speriat, dar cu o curiozitate și o incitație ce mi-au tăiat respirația. Nu semăna cu nimic altceva de pe pământ. Era un altar în care enciclopedia lumii era desfășurată în vrafuri de tomuri somptuoase, cu încheieturi și balamale de argint, strivitor de grele pentru mâinile mele aproape prunce. De fapt, intrasem într-un lăcaș cu acces interzis, grație unei sfinte bibliotecare al cărei nume acum îmi scapă, dar pe care îl voi redovedi. Pe atunci, biblioteca uzuală era rarefiată, cu mulți scriitori „*exmatriculați*”, și era expusă pasager pe rafturi sărace la îndemâna elevului curios.

Eu pătrunsesem, de fapt, în spatele ușilor închise... Ce va fi intuit în mine acea doamnă vestală de mi-a permis să miros, să pipăi și să deschid, ici și colo, acel sanctuar pecetluit?! Târziu aveam să aflu, din textele eminentului nostru coleg și companion în aventura cărții, Domnul Alex. Oproescu, precum și din alte surse, că întemeietorul aceluia imperiu fusese Basile Iorgulescu, pe la 1893, într-o istorie palpantă și cu inserții tragice nedefinite nici până astăzi.

Deasupra listelor de bibliografie școlară obligatorie, am râvnit mereu la ceva deosebit – și D-na bibliotecară mi-a permis să aleg orice din rafturile aurifere, ermetic interzise. Ochii mei s-au plimbat peste cotoare de cărți neuzite, peste nume și colecții înalte care încă nu ajunseseră pe pleoapa mea cititoare și păstrătoare de nume. Și, la un moment dat, ochii mi s-au oprit pe șirul uriaș de volume ale lui Iuliu A. Zanne, **Proverbele românilor** (9 tomuri impresionante), ample culegeri de paremiologie românească ale acestui cărturar născut, culmea, în Turcia! Primele două volume mi s-au dat pe ascuns, sub haină, șir pe care l-am continuat apoi cu încetinitorul într-o perpetuă cercetare secretă. Acest conținut bibliofil avea să-mi hrănească primul examen, în anul I la filologie, 1963 / 1964, cu celebrul profesor universitar de folclorică Mihai Pop, cel care m-a îmbrățișat public în amfiteatrul **Odobescu**, cu exclamații repetate: „– *Ai cap! Ai cap!*” și m-a invitat să mă înscriu la seminarul lui special de folclorică – la care eu, ca un imbecil, n-am participat, furat de alte chemări filologice și... fustangii...

Cert este că într-o absență totală de îndrumători, de profesori adevărați, mi-am instituit singur Profesorul – și

Grande Baigneuse au livre

acela era Cartea. Nu neg, am avut profesori meritorii în liceu, le țin minte numele și respect amintirea lor, dar un *Profesor Îndrumător* n-am avut niciodată. M-am târât singur prin literă amirosind încrâncenat vâlvățile și ispitele către care aveam să mă îndrept ca un cal împiedicat și ameițit de o sete arzătoare.

N-am fost un elev strălucit, ci la linia mediană. Veneam direct de la țară și m-am înecat lingvistic când am auzit în gura unui coleg, pentru prima oară, cuvântul „*cosmopolit*”. Termenul era complicat, inexpressiv, ușor vulgar, dar colegul meu, orășan sadea (repetent după numai un an...), îl rostea cu o dezinvoltură care mă umilea în bună-cuviința mea țărănească.

Dar m-am răzbunat: peste un an, publicam poezii cu numele meu adevărat în ziarul local și cel regional. Aveam 16 ani. Dar despre asta, la timpul cuvenit.

– **Ce înseamnă Biblioteca pentru dumneavoastră?**

– Pentru mine Biblioteca a fost o fascinație chiar înainte de a o cunoaște. Ceva despre această taină v-am mai povestit și în răspunsul precedent. Descoperindu-i virtuțile reale, am fost propriul meu bibliotecar încă de prin școala primară și gimnazială (ciclul II, pe vremea noastră). Cu numere precise aplicate pe colțurile interioare în stânga foii de gardă și cu semnătura pe dreapta, începusem să-mi iscălesc un imperiu pe care l-am zidit mai întâi pe ferestre, pe un prichici, apoi pe un raft de bucătărie dincolo de strachină și piscică, perimetrând, cu timpul, un anume spațiu pe care ai mei l-au perceput și acceptat. În curând, aveam să fiu „*bibliotecarul*” satului, împrumutând o suită de cărți care niciodată nu mi-au mai venit înapoi, spre

bucuria mea satanică: „*i-am îmbolnăvit cu pofta lecturii!*”.

Ba îmi făcusem și o gazetă de perete (era moda) chiar acasă, un fel de jurnal (prezumții gazetărești!), în care afixam texte extrase din cele citite și mai ales portretele clasicilor, desenate de mine și mărite la scară milimetrică (cine știe, pricepe!), în creion și cărbune din rămurele de plop arse în sobă. Învățătoarea mea de română de atunci, dna Stela Drăghicescu, s-a minunat de pasiunile mele și mi-a dat doi de zece în aceeași pătrățică de catalog într-o singură zi de școală.

Apoi, aveam să fiu un slujbaş vândut bibliotecii. După câteva traume și insuccese viețuiești, de după terminarea liceului, am ajuns bibliotecar comunal la Glodeanu Sărat din extremitatea sudică a județului Buzău. Dumnezeu îmi dăruise exact ce-mi doream: să-mi locuiesc sufletul între cărți. Sat cu oameni gospodari, mulți cu descendență grecească (fanarioți?), sat scufundat într-o vale cu permanente noroaie în subțioara pârauului Sărata... Misiunea mea acolo a fost o aventură traumatizantă. Sediul era o fostă prăvălie abandonată de zeci de ani, în care, când ploua, șuvoaiele de apă se încovoiau peste rafturi, încât și la miez de noapte săream din somn și alergam acolo să-mi salvez cărțile ca pe proprii copii. Târam rafturile grele dintr-o parte în alta. Eram „*ușure!*”, n-aveam decât 35 de kg, și fusesem respins la încorporarea în armată. Eram, totuși, bibliotecar într-o comună gloduroasă, cu un salariu de 500 de lei lunar, din care trei sute îi dădeam gazdei.

În incinta aceluia sat de grecotei am fost martorul unei crime oribile, desprinsă parcă din paginile bibliotecii pe care o păstoream. Aveam acolo un cititor-țăran, perfect, care știa **Alexândria** pe de rost. Glodenarii erau oameni înstăriți, dar tocmai năvălise colectivizarea peste ei. La presiunile raionale și milițienești, cititorului mei ideal i s-au adus acuze legionare fictive, urmând a fi arestat. Atunci el a apucat calea lumii, ascunzându-se prin porumbiștile satului, ferindu-se de cătușele închisorii. Biblioteca „*mea*” îi fusese casă. Dar acum căuta, din nopți în nopți, case de hodină de iepure fugărit, pe la câte unii dintre prietenii lui. El era un fel de partizan urmărit. Un astfel de prieten, unul, Meltiade, avea să-i fie fatal, gelozindu-l pentru o neîntâmplată relație cu soția acestui adăpostitor, declanșată numai de lentilele alcoolului pierzant. Într-o dimineață de duminică, marele meu cititor s-a arătat în sat și m-a salutat, mergând către biserica din preajmă. Era însoțit de doi consăteni. Eu tocmai am purces în spatele lor către același altar. Deodată, s-a desprins din stâlpul unei porți un om întunecat de alcool și gelozie, Meltiade, un ins fumigen și alergic la viață, care a sărit șanțul și i-a înfipt un cuțit în piept cărturarului meu, despiciându-i inima. Victima a căzut, sărindu-i căciula din cap, bolborosind: „*Da' de ce, mă, Meltiade, de ce?*”, după care a murit pe loc. Criminalul s-a smuls din cuțit și s-a întors izbindu-se de mine și mi-a făcut cu degetul pe buze semnul amenințător al tăcerii absolute. Dar eu nu mai eram eu. Omul era vânăt, ochii i se dezbrăcau de lumină și se diavoleau într-o fosforescență spectrală. Eu părăsisem pământul. Pluteam în văzduh și sufletul meu refăcea scena morții de la înălțimea abisală a salcânilor, într-o levitație care mă înspăimântă și acum. Cred că eu chiar murisem puțin

în acea cruntă întâmplare, dar sorbul cerului m-a coborât din nou pe pământul deja înroșit. Toate acestea s-au așezat în humusul devenirii mele viitoare.

După pluvioasele intemperii, când da soarele, întindeam cărțile pe zeci de metri de garduri, la uscat, ca pe niște broaște lăbărtate. Biblioteca mea era un ciur. Demersurile febrile scrise la primărie și la raionul Mizil, deșiperate, au rămas neauzite. Acolo, la raională, șefă era o țigancă harnică, însă fără puteri nici cărturarești și nici politice. Și, astfel, Biblioteca a devenit sediul celui de al doilea meu suflet: cel intelectual..., hrănit, mai târziu, la biblioteca facultății de filologie, la cea universitară și, pios, la cea a Academiei.

După un an și ceva, am plecat spre alte școli, dar din urmă părinții mei au primit somații financiare să plătesc o sumă drastică pentru stricăciuni bibliotecărești. După lupte prelungi, am acceptat să donez, în silința acelei valori fiscale, o parte din biblioteca proprie, pentru a acoperi pagubele inventarului „*inundat!*”...

Aceea a fost prima desfigurare a bibliotecii mele.

Va mai fi urmat una masivă, de aproape 2000 de volume, în anul tragic pentru mine 2003, datorite benevol Bibliotecii județene **V. Voiculescu** din Buzău, când am fost evacuat, după 23 de ani de habitat din locuința mea bucureșteană. Dar despre asta, poate, mai târziu...

Mă întrebați ce înseamnă biblioteca pentru mine. Al-tar este, loc de reînșfintire a ființei. Ea este memoria lumii. Suferința de astăzi a bibliotecii, văduvită aproape total de fluviul viu editorial – care nu o mai adapă cam cu nimic – e un genocid al cărții. Biblioteca este un termometru al tensiunii, al incandescenței culturale de-a lungul timpurilor. Fragmentarea acestui „*aparat!*” produce o dereglare. Ea este slava și entitatea spiritului, aristocrația frunții depusă în literă și în semn. Constelația Cărții și a anexelor ei necesare. Urmărim cu toții, cu stupefacție, avatarurile Bibliotecii Naționale a României, rătăcită pe nisipurile mișcătoare ale unei interminabile tranziții ale atâtor (auto)guvernări, când însuși directorul ei general, un valoros cărturar, dintr-o eroare ministerială, a fost pus sub cătușe vreme de mai multe zile. Da, de chiar Domnul ex-ministru Răzvan Theodorescu. Doamne! Cartea în cătușe...! Și asta din partea unui cărturar fundamental... Mai ieri, l-am reîntâlnit pe prietenul meu, Dan Erceanu, fără cătușe, care mi-a confirmat că a fost *repus* în drepturile ce i se cuveneau...

– **O întrebare luată destul de rar în discuție: debutul. Cum s-a produs, cum îl vedeți acum, ce amănunte de excepție vi-l reactualizează?**

– Debutul meu a fost întâi *oral*, pe vremea când eram sub cuvinte, adică la vârsta germinativă poetic de vreo patru-cinci ani. Descoperisem rima cu fascinație, probabil din cântecul popular, și împerecheam cuvinte la nesfârșit, lălăindu-le prin ograda casei noastre. Apoi, școlar, m-am pomenit scriindu-mi primele versuri pe copertele interioare ale cărților de povești. La 14 ani, am avut un debut *radio-fonic*, emis de stația de amplificare a Buzăului, prin pâlniile difuzoarelor stradale. Știam ora transmisiei (fusesem înregistrat cu o poezie de dragoste) și la auzul vocii mele aproape de nerecunoscut, prin megafoanele publice, m-am clătinat extaziat – ins ignorat, amestecat în aglome-

rația de trecători indiferenți ai urbei noastre proletare...

Apoi, a urmat debutul *publicistic*, la numai două-trei luni după cel radiofonic. Acest debut a fost o ciudătenie. Ne înhăitaserăm noi, trei colegi din clasa a VIII-a D a liceului de băieți **B. P. Hasdeu** din Buzău, absorbiți de același patos liric, să frecventăm cenaclul literar **Al. Sahia** de la Casa de Cultură a orașului, condus de admirabilul și regretatul inginer și descoperitor de talente, Gheorghe Ceaușu. Grație lui s-au lansat marii scriitori Ion Gheorghe și Ion Băieșu, trimiși la Școala de literatură **M. Eminescu** din București, ambii afirmându-se cu înțâietate. Încă de la prima ședință, noi, cei trei, am și prezentat o poezie, **Ghiocelul**, scrisă în grup (eu doar finalul ei), ieșită total din frontiera de comandă ideologică a acelor vremi. Citită în plen, pe rând, de fiecare dintre noi, am fost felicitați și, a doua zi, poezia a apărut tipărită în chiar numărul de 1 martie 1956 al ziarului raional **Viața Buzăului**. A fost un debut ciudat, colectiv, eu semnând ultimul (așa se și cuvenea), cei doi colegi abandonând total poezia, prin timp, spre regretul meu, fiindcă unul dintre ei, Gheorghe Dinu, acum profesor de istorie și pensionat cam pe la Călărași, avea o forță lirică impresionantă. La scurt timp, am semnat de unul singur, în **Flamura Prahovei**, ziar regional, poezia **Primul fior**, desigur erotică...

Ghiocelul a și fost remunerată cu suma totală de 150 de lei (erau bani grei!). Din cei 50 ai mei, i-am cumpărat mamei o față de masă din pânză de in, în carouri albastre, iar de restul cărți și reviste (**Contemporanul** și **Gazeta literară**). Remunerația m-a surprins și am considerat-o doar ca pe un premiu, fiindcă, prin timp, nu prea am pus preț pe ea – nici eu și nici conducătorii de gazete, care ne plăteau sume modice, însă suficiente, totuși, pentru o mică agapă colegială cu votcă și cafea...

Retroactiv, debutul meu, deși ușor eliptic, mă înduioșează.

Despre debutul meu *editorial*: acesta are o poveste anume, plus un prolog special. Ambele sunt legate de numele unui mare poet, aflat astăzi într-o vinovată penumbra națională, atât din partea criticilor literari, adeseori repetenți, ori prea orbiți de *orbitori artificiali*, dar și a antologatorilor, a editorilor, a sponsorilor, a mărimilor zilei și zilelor, a corifeilor care aruncă ordine și medalii și premii năstrușnice pe reverele atâtor indivizi insignifianți. Numele acestuia este Ion Gheorghe, despre care am mai amintit câte ceva printre inscripțiile acestui interviu.

Deocamdată, vorbesc din tunelul prologului. Pe poetul Ion Gheorghe l-am cunoscut pe când eram elev în ultimul an la un liceu buzoian, în primăvara anului 1957.

Atenție însă! Din băncile aceluiși liceu **B. P. Hasdeu** porniseră multe personalități, în varii domenii culturale ori științifice, printre care și primul român laureat al Premiului **Nobel**, George Emil Palade. Într-adevăr, era un liceu de elită. Când mi-am depus examenul de admitere la facultatea de filologie din București, am fost întrebat de unde și de la ce liceu vin. Șeful comisiei a tresărit și a exclamat cu o apreciere măgulitoare: „*Da, bună școală!*”

Dar să ne reîntoarcem la Ion Gheorghe, pe care îl citeam număr de număr în revista **Tânărul scriitor** din acei ani.

Era, așadar, într-o după-amiază pre-primăvăratecă a

anului 1957, într-o vineri, când mă aflam, primul sosit, în sala Casei de Cultură în care se țineau, săptămânal, ședințele cenaclului literar **Al. Sahia**, aflat sub manageriatul (cum se spune astăzi) protector, elastic și ieșit total din cătușele ideologiei destul de severe ale timpului, de inginerul-poet Gheorghe Ceaușu. Și, deodată, în încăperea aceea a năvălit un domn de o aroganță total personalizată, cu un zâmbet ascuțit înfipt în încheietura stângă și ironică a gurii, întrebându-mă cine sunt.

Mi-am declinat numele, rostindu-l în șoapte ușor bâlbâite. Debutasem de curând în presa locală. O fi știut, n-o fi știut, cert este că a smuls din buzunarul larg al hainei o carte, m-a somat să-i dau un creion și mi-a scris o dedicație îndelungă pe un volum ce se chema **Pâine și sare**, primul roman în versuri din literatura română de până astăzi. Era un debut insolit și provocator pentru însuși destinul de scriitor al lui Ion Gheorghe. Din păcate, prin vremile sărace și cu multe gazde prin cartierele periferice ale studenției mele, acel volum nu l-am mai recuperat. Prea mă lăudasem cu el. Era un fel de carte de vizită și pentru umilul meu talent. Regret enorm că nu-l mai am.

Ion Gheorghe a fost primul poet în carne și oase văzut de mine, din mâna căruia primeam, extaziat, prima carte cu autograf din viața mea. La vârsta aceea de 17 ani, eu îmi pluteam poezii preferați într-o abstractitate celestă. Nu vroiam să-i cunosc pe viu. Mersul pe pământ, mirosul lor comun de oameni reali mi s-ar fi părut o întinare. Eu pluteam numai în azur și acolo râvneam o întâlnire cu poezii „*me!*”. Patria mea, la vârsta aceea, era cerul, acolo unde plutea puritatea. Astăzi, bolnav de toate bubele pământului, râvnesc și mi se pare că vâslesc într-o puritate din ce în ce mai rarefiată și mai zbătută, sub ochii mei scăzuți, și ei, din dioptriile lor absolute.

Da, aveți dreptate, m-am cam desprins de întrebare și de trunchiul ei precis. Înseamnă că și eu am cam îmbătrânit, nu-i așa, am aproape 65 de ani, și verbul sună în mine a târziu și mereu a altceva, a nu știu ce și unde...

Da, am divagat de la întrebare, ca o babă aflată în răscrucea drumurilor lumii... Hai să revenim...

Așadar, aveam 17 ani. Labiș, a cărui literatură și biografie le respirasem în totalitate, îmi denomina (după uciderea sa) arpegiile înalte ale adevăratei arte lirice a vremii. Mă îmbătasem (îmbăiasem) în Esenin și Labiș, până la poreclă – așa cum de altfel mă apelau colegii mei de vârstă și visări, cărora le recitam poeme întregi.

Autograful poetului Ion Gheorghe subsuma totalitatea autografelor pe care nu le promisem și nu aveam să le primesc niciodată...

În 1964, Ion Gheorghe, ca redactor la **Lucașăru** lui Eugen Barbu, mi-a publicat succesiv câteva cicluri de versuri (uneori cu intervenții abrupte în titlurile lor, poate nu din vina lui). După o lectură proprie, furtunatică, nopatică și iernatică la cenaclul **N. Labiș**, în Sala Oglinzilor de la Casa Scriitorilor **M. Sadoveanu**, Ion Gheorghe i-a impus lui Eugen Barbu să mă nominalizeze pe lista premiilor anuale ale revistei **Lucașăru**, fapt care s-a și împlinit.

În toamna-iarna anului 1967, același Ion Gheorghe m-a somat sec să-mi strâng versurile într-un dosar și,

apoi, m-a luat efectiv de mână și m-a vârât în gura lupului care era **Editura tineretului** și i-a cerut directorului, unul Gheorghiu, să mă tipărească în renumita colecție a debutanților, **Luceafărul**, în care apăruseră corifeii lecturilor mele poetice: Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Grigore Hagiu, Gabriela Melinescu, Marin Sorescu, Constanța Buzea, Adrian Păunescu, Gheorghe Pituț, Ioan Alexandru, Ana Blandiana etc.

Un asemenea iureș mi s-a părut demential. Ce era să caut eu acolo, pe soclul pe care se înfăptuiau personalități? Și, totuși, în șapte luni cartea mea a apărut. Am numit-o **Măștile Somnului**, și era primăvara anului 1968, când urma să-mi depun examenul de licență, când eram îndrăgostit de o ființă blondă până la irespirație, și când intram în lume, în fine, cu numele meu... Nu mă rușinez să mărturisesc că debutul meu editorial a fost un frumos eveniment literar, reverberat în mai toate revistele culturale ale vremii.

Într-o oarecare vineri, eram pe stradă și răsfoiam, ca de obicei, revista **Contemporanul** (publicație de prestigiu european, așa cum o apreciau revistele surori din lume). Și brusc, pe nepregătite, am descoperit acolo o cronică literară, pe vreo trei sferturi de pagină ale marelui tabloid, la cartea mea, semnată de temutul Nicolae Manolescu. Am citit-o cu lăcomie și pentru câteva secunde am leșinat. Eram pe Calea Grivitei și m-am sprijinit de un stâlp stradal, gata-gata să mă prăbușesc...

Pe Nicolae Manolescu îl aveam asistent universitar la facultate. La seminariile grupei mele, cam cu mine sta mereu de vorbă despre o literatură pe care colegele și colegii mei nu o prea pricepeau, într-o interpretare dincolo de canoane și legi. Îi reținusem atenția cu o visătorie personală asupra poeziei **Noapte la mare** a lui Lucian Blaga, apoi despre **Dropia** lui Ștefan Bănuț, în care eu descopeream nu simbolul tern al unei păsări care se ascunde subit privirilor oricărui vânător, ci semnificația însăși a ideii care ți se smulge de sub tâmplă și pe care aproape niciodată nu o mai poți surprinde în virginitatea ei spontană. Profesorul Manolescu era fermecat de interpretările mele care ieșeau din „regn”.

Și iată cam ce scria Nicolae Manolescu la debutul meu editorial: „**Măștile Somnului** este cartea unui poet – Gheorghe Istrate – excepțional, care-mi amintește de Ioan Alexandru în **Cum să vă spun**. Se poate cita orice, fără primejdie, pentru că un mare fior liric cutreieră toate versurile [...] Dar nu e numai atât, nu e pur și simplu talent: ciclul inițial **Măștile Somnului** are un pronunțat caracter etic, fiind un fel de proces de conștiință. Poetul înlătură măștile pentru a atinge autenticitatea fundamentală de sine”.

La puțin timp, au apărut și alte cronici laudative. Ceva mai mofturos, dar în felul lui inimitabil, m-a receptat și Ion Caraion: „**Măștile Somnului** a fost un debut bine primit, chiar prea bine, ca să nu te întrebi în ce măsură sărbătoarea îl va proiecta în îndârjiri sau o să-l sacrifice beției succesului [...] El e într-adevăr un autentic și un convulsionat a cărui unică mască o formează blândețea, sfielile [...] Nu-l vom elogia. Pentru că merită. Vorbele de leagăn i le-au spus alții. Noi îl vom îndepărta de verbul **adormi**. Înainte de toate, pentru că e, repetăm, într-adevăr

un poet, dar unul cu instrumente atât de proprii, încât concomitentă permeabilitate la instrumentele altora irită mai mult decât în cazul talentelor de serie [...] Îi bănuim mai degrabă drumul spre o devenire care să-l contureze drept numai ceea ce este el însuși: fântână între poteci de sete”.

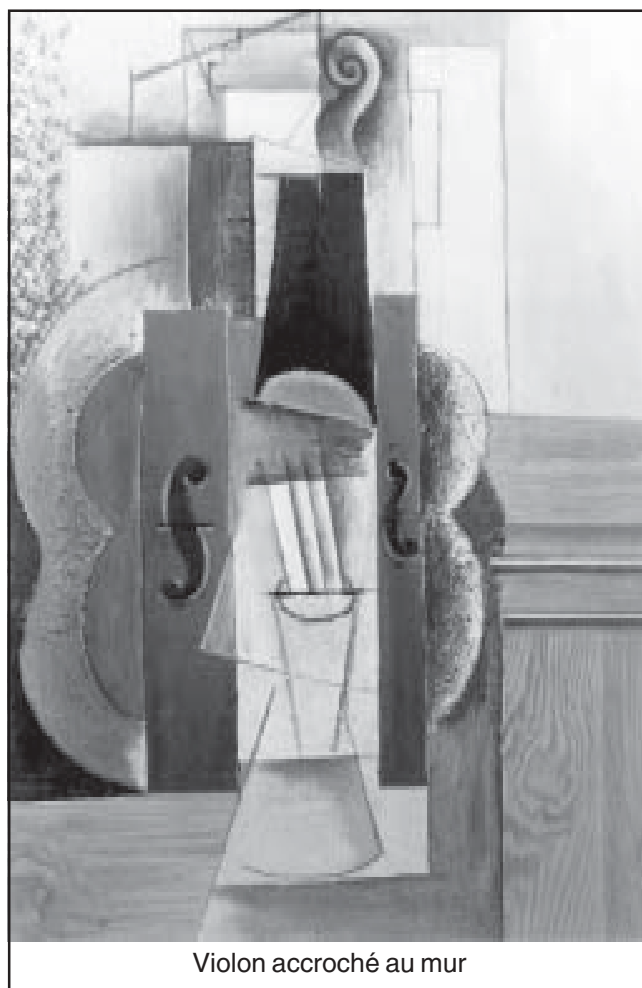
Admirativ au mai scris și Dumitru Micu, Laurențiu Ulici, Nicolae Baltag, Cornel Mihai Ionescu ș.a. Au fost și câțiva care m-au negat: Tuchilă, Grigurcu, unul Motoc sau Moțoc din Constanța, socotindu-mă un emul al lui George Alboiu, dar mi-au luat apărarea tribuniiștii din Cluj, pe care nu i-am cunoscut niciodată.

Acest debut mai are încă o poveste a lui.

Se lansase în presa românească tentația unui concurs literar pentru debutanți de către o revistă din Italia, deschis Europei întregi. Trebuiau trimise, poștal, zece exemplare. Ori eu eram un biet student falit, și am renunțat din start. Dar un prieten al meu, nepot de soră al lui Zaharia Stancu, ins care mă aprecia, a trimis, fără să-mi spună, pe cheltualia lui, setul de cărți solicitat.

Și astfel m-am trezit, acasă, cu o diplomă destul de elegantă, însoțită cu o strălucitoare medalie de argint, prin care se specifica faptul că mi s-a acordat premiul II al concursului revistei **Breve** din Napoli-Ospite, Italia. Aurul fusese conferit tot unui român: Marin Sorescu.

În paralel, debutul meu primise și premiul revistei **Amfiteatru**, o publicație de forță pe vremea aceea, condusă de Ion Băieșu și Fănuș Neagu.

Violon accroché au mur

JURNAL DE CĂLĂTORIE

1972

4 Mai. Seară pe Rin. Am chiulit de la toate praznicele. Trebuia să vizităm Parlamentul de la Bonn, apoi un scriitor la Köln. M-am culcat pur și simplu după două ore de mers prin cartierul diplomatic. Mi-am amintit de Anneliese Gabany care m-a plimbat prin acest cartier. Niciodată nu e bine să treci de două ori prin aceleași locuri. Seara la Bonn la un film porno. Am plecat repede. Ceva mai penibil nu se poate. Numai oamenii-animale pot vedea așa ceva.

Seara la sârbi, un vin de o calitate nemaipomenită. Ernst și Martine au fost foarte îndatoritori. E ora șapte, oră incredibilă pentru mine. Plecăm la Frankfurt, apoi la Darmstadt, urmează München și Parisul. Cel mai mult visez la Spania.

Orele 14,00. Darmstadt. Cald. La Bonn ploua. Oprit la Frankfurt numai în gară. O vizită la consul. Baie. Somn scurt. Mâine Heidelberg.

Frumos Rinul, de dimineață sub soare. Totul a înverzit în ultimele patru zile. Primele două zile cu soare de aici. Citesc cărți de spionaj, tâmpit romanțioase.

Pe șoseaua spre Bonn, un drapel (mai multe, vreo nouă) cap de mort. Începe bine civilizația! La ora 16 consulul n-a venit. Ieri la Bonn la fel. Îmi place. S-au deșteptat și nemții. Marga s-a dus la magazine. În locul consulului, a venit nevastă-sa, care ne-a propus să vedem o bibliotecă de cărți speciale! Pardon, am zis și am mers într-un parc plin de role moderne. Pipe de aluminiu și niște făcături de groază.

Tâmpită-i lumea când e tâmpită. Altfel, orașul scriitorilor (după spusa nevestei consulului) nu-mi zice nimic gura lui, vorba lui Mihai P.

5 Mai. Aseară la Frankenstein pe o colină a Darmstadului, o tavernă a unui restaurant. Vin cu gust de zeamă de varză. Un amurg frumos, fete, pești și dame nemțești, un chelner italian, care face curte femeilor. Fata care ne însoțește, placidă. Nimic interesant, studentă la educație fizică. Discuție despre sky și sporturi.

Plecăm la Heidelberg cu trenul.

Soare. Neckarul vesel. Americani, japonezi, nemți. Sus, cetatea roșie în frunziș verde. Heidelbergul de acum șase ani era negru de fum. Aceleași cafenele vechi. Una, în care a băut Goethe; văd că a trecut podul. Bere, multime. Atât. Totul se americanizează.

6 Mai. 24 de ore de nervi. Autor: M. De când a venit aici, starea ei de nervi e mai rea decât a mea. Nu doarme, ca și maică-sa. De unde pretexte ca să se scuze. Poate și eu sunt de vină, dar mereu să te scoale cineva brusc cu o lovitură pentru că respiri zgomotos, nu e o plăcere. Cum nu e o plăcere să-l ascuți pe unul care doarme pe astfel de note.

Din toate acestea, o stare de tensiune extremă la mine.

Nu înghit să trec drept unul care deranjează, un mitocan suportat. Cred că voi lua de la München primul avion spre București. Încă 5 săptămâni de suport reciproc, e prea mult. Ceva s-a stricat de mult pe aici. Vin zile grele, îmbătrânim.

Aseară la Teatrul din Darmstadt o colecție de balet. Prima parte modernă, interesant, dar la modul lor grotesc, caricatural. Altă parte, un sex de plexiglas care e umflat sugerând un Sex. Se dansează în jurul lui. Se simulează toată nebunia actului sexual, dar ce rezultate triste!

O muzică tristă, ireală, de un anume Schültze, instrumente de percuție cu reverberație, strigăte umane, larmă, și totuși ceva straniu, aducând cu epoca noastră.

Teatrul seamănă cu *Lincoln Center* din America. Bazine, lumini, promontorii. Interior, holuri împodobite cu sculpturi de Pommodori și cu lipsă de talent. Bastoane mâncate de lepră în bronz, un fel de cutiute pe o hartă în relief și alte drăcovenii. Tot orașul a căzut victimă acestui farsor. Peste tot, operele lui cretine.

Rossini. Un fel de balet buf, la care lumea de aici se distrează. Dar eu nu pot. Se aplaudă mult. Public tânăr, generos, german, pe care Brecht l-a dat la caricatură.

La restaurant. Silvia, însoțitoarea noastră, pleacă la Malmö în Suedia, dezolată de gheața pe care o răspândesc cei de acolo.

M. liniștită, se miră de ce nu înghit nimic.

Dimineața, în cartierele prezidențiale ale Darmstadtului. Vile, parlofoane la poartă, grădini, lume bună. Doctori în general. Costă mult, dar se câștigă. Nici un fel de invidie. Mă gândesc numai că de patru ani nu mi se găsește o casă la București. Ditamai geniu, vorba cuiva! Dacă n-aș avea humor, m-aș cam c... pe toate. Dar asta-i crucea mea.

Orele 19,30. Plecare de la hotel *Weinmichael* la orele 14,00 cu un Mercedes până la Frankfurt pe Main. Într-o jumătate de oră, auzeam soldați americani beți pe peron cântând în cor, ca în timp de război. Dorul de țară. Totul dându-le laolaltă o duminică soldățească din totdeauna. A plouat pe drum. Peisaj dulce de munte, cu pomi înfloriți. Alpii bavarezi. Ferme, mașini, totul curat, aliniat.

La gară, băiatul cu flori de la sosire. Acum era cu o fată. Seara, la cârciumă. Unde? Vom vedea.

La un local al artiștilor de la TV; cam încărcat de șepci studentești; decor: ciorchini de usturoi. Bere bună și mâncare cu gust.

Pe urmă, plimbarea pe stradă, în cartierul rău famat, ce mai recunoașteam după șase ani, lângă berăria unde vorbea Hitler. Aceeași lume vulgară care cântă în cor și bea bere din imense pahare. Curvele ies în pragul restaurantului și strigă după M.

„*Rothe Mütze*” (Scufița Roșie), avea un basc roșu.

Tinere, arătoase, vorba lui Nae, în România le-ai lua de nevastă! În rest, oraș pretențios, prețuri mari, curat, prea ordonat. Am căutat vechiul hotel, undeva pe aproape, dar mi-am dat seama târziu. De fapt, cunosc eu Munchenul? N-am cum. Vom merge cu o mașină la un spectacol de operă, cu diferiți inși, ce nu mă distrează deloc.

Copiez o poezie de la București, pe care o voi pierde prin buzunare altfel...

Avril

Ros de nevroze
Alerg prin oraș
Avril cu nervi!
Umblă nebunul și
Salută fetele „Omagiile mele”!
Ele, lunare
Lasă harfe blonde
În văzduhul pur
Pe un aeroport londonez
Au fost furate briliante
De către un gangster
A mai căzut un avion
Pe o rută și vine încă
Un uragan în Bangladesh
Lovituri de Stat
Morți și răniți pe șosele
O bătrână vorbește singură
Și strânge la piept o pâine.
Ambuscadă la stop
Elevele rău și-au mai scurtat fustele
Într-un demodat Rolls
Trece ambasadorul englez...

Ce observ ieri în muzeul din Darmstadt și azi în cea mai veche biserică din München? Că sfinții germani sunt în cea mai mare parte sfinți militari. Peste 90 la sută din ei cu săbii, tolbe și arcuri! Dacă la Florența ei erau păstori, aici sunt generali.

8 mai. Aseară un restaurant cu doi scriitori, un președinte pe land, cealaltă o doamnă. Totul simpatic. La apelul meu pentru un spirit european, au răspuns prudent, sunt speriați de bombe și nu realizează cât de slab poate să ne pară Occidentul nouă, celor ce ne cunoaștem bine partenerii.

Le place viața pe care o duc, dar ei nu știu că ea nu poate fi veșnică. Ori, această bănuială îi termină. I-am lăsat destul de îngrijorați.

Raluca spunea la plecare un lucru interesant, vorbind la tipografie despre obscenitate: „Păi dacă-i așa, **Boleroul** lui Ravel e cel mai obscen dintre toate lucrurile cunoscute ca sugestie a actului sexual”.

Ceea ce nu-i departe de adevăr.

Plouă, e frig. Vorbit cu Nelu la Paris. Acolo totul e gris. Mariana a fugit de la el. E cătrănit rău. Cădem ca focul pe rană. Dar puțin avem noi de-a face cu treaba asta. Vom locui câteva zile la un hotel ieftin, pe urmă plecăm spre Spania.

9 Mai. Ziua plecării spre Franța. În hol, Mircea Drăgan cu soția, Silvia Iosifescu (care ne urmărește ca o umbră

de la plecare). Fiecare în altă direcție. M. Drăgan vine din Italia de la un festival. Este regizorul nostru mediocru, dar lucrativ. A făcut destule afaceri, dar fiind amic cu Brad, totul s-a încheiat cu bine. Șase luni a colindat America, fiind luat drept director. Când și-au dat seama băieții, era târziu. Omul e politicoș, sărută mâna, știe să se descurce.

Aseară la operă. Lume multă. Cinci niveluri de loji. Decor roz bombon, gust bavarez. Se aplaudă în delir după fiecare reușită. Bun, un singur solist, Istvan Herzog, care avea o sprinteneală supărătoare. Altfel, spectacol corect. Mi-a amintit de **Spărgătorul de nuci**, de la Leningrad, unde totul era colosal, cel puțin acum opt ani! Ce dansatori aveau! Aici, la sfârșit, aplauze, un sfer de oră se tropăie de entuziasm cu picioarele. Primii balerini sunt ovaționați cu vorbe, ca la meci. Ca și la ruși, se bea șampanie, se mănâncă cremvurști și se face o lungă plimbare pe holuri. Rochie lungă, spate gol, bărbații în smocking sau haine obișnuite – totul pestriț. Tendința hippy ici colo, mai ales la femei, care poartă rochii în culoare de păun.

Dimineață la Legația Franței pierdem un ceas jumătate. Viza s-a transmis prost. Alți bani, altă distracție. Consulul politicoș, dar birocrăția franceză ne aseamănă. Totul ca să nu te primească. Au șapte milioane de turiști anual. Sunt sătui.

Plimbare în jurul Münchenului: un lac alpin, o cabană, zăpadă, frig. Tot ce mâncăm are gust de pește. O mănăstire unde se odihnea Hindenburg.

Mi-a fost rău. Tensiunea oscilantă (care se manifestă cu o greată teribilă, vomă și o gheară în ceafă). După un ceas eram refăcut. Am mers la operă.

E ora 11. Peste o oră, la aeroport. Ne așteaptă Nelu, cam nefericit. Citesc din cinism **Rocambole** vol. IV de Ponson de Terrail. De aici a scos Petru coroanele domnilor lui din **Cronica de familie** de culoarea canar. Dar tâmpeniile astea sunt bune numai în avion. Am citit și o serie de reportaje despre spioni (secretele războiului secret). Asta-mi trebuia, după lungile incursiuni cronicărești.

În Paris, noaptea pe străzi care se numesc Maria Stuart și alte regine. Pe urmă o bere la drugstorele de la operă. Mulți somnambuli dormind alături de sticle goale.

La ambasadă, ni se spune că porcii de aici ne cheamă la Prefectură. Ni se spune că nu putem obține două intrări în Franța, pentru că deșteptul de la München (alt francez) nu ne-a dat viză de tranzit. Înjurăm. Zadarnic. Nici cei de la ambasadă nu reușesc să facă nimic. Vom cere la Barcelona reîntoarcerea în Franța. Ce coșmar! Pierderi de ore, pentru că domnește și aici o birocrăție împuțită!

Funcționari cu aere de miniștri ne poftesc afară! Futu-le! Îmi aduc aminte de toate fițele pe care le-au făcut băieții ani de zile și le promit o prafură în **Ianus** – că-mi cade bine. Lasă-mi-i mie! O puștoaică de la **Julliard** mi-a cerut adevărul pentru a doua oară.

Vorbit cu Bucureștiul. Vera, Ileana, Lotreanu. Nimic important, bine înțeles, Dănuț absent. Pe el nu-l interesează amicitia. Este mai rău ca Belphegor, dar va avea o soartă asemănătoare. Îmi plac numai ratații. Om nu este.

Aseară, Mirel cu nevasta ne-au dus la **Lipp**, cea mai în vogă cafea din Paris, vis-à-vis de **Flore** și **Les**

deux magots – locul unde venea Pompidou, Malraux, adică cel mai snob local din Lutetia. Rahat! Patru autori, multă gomă, scump. Se mănâncă cremvurști cu varză acră și te uiți la cea mai urâtă acrită din Paris, însoțită de niște tineri care o sorb din ochi (N. Laptrich).

De altfel, pe drum l-am văzut pe Heinz Rühmann la volan. În avionul München – Paris am zărit-o pe Juliette Greco, căreia M. i-a luat un autograf. Cam aferată, dar amabilă. Am trimis revistei **Săptămâna** autograful.

Mirel, neam prost, îmi spune că și anul trecut era într-o mașină engleză Austin. Pune muzică de Boildieu (sec. XII). Concertul pentru harfă. Buuun! zic eu. Și îi e frică de nevastă-sa, să n-audă c-am fost la ei acasă. Bine, zic eu. Pe urmă, traduce tot ce vorbim în românește. Fiica negustorului de mobilă începe să se sesizeze, deși are 25 de ani. S-o stăpânească sănătos!

Vorbim de unul Pârvulescu, de ce nu apare? Traduce, e negru la cinci scriitori francezi, între care unul mare de tot (se pare Pierre Emanuel). Are cinci copii de ținut. Și ce face cu **Principela**? După ce-l traduce pe el care se declară spion rus (că face senzație). Nu-i place resemnarea mea. Traducerea femeii de la București exclusă, după Jean Pârvulescu. Buuun.

– Ce știi de Petru?

– A fost contactat de Victor Louis, agentul sovietic pentru afacerile delicate.

– Pe dracu!

– Nu, nu, așa e. Stă la München.

– Și Irina? N-au divorțat?

– Da de unde!

– Și crizele de alcoolism?

– E sănătos tun!

Petru – agent sovietic – e tare!

Mirel mănâncă bine, pare fericit. N-are de gând să se mai întoarcă. Te cred și eu! La 11,00 ne lasă pe un bulevard.

Azi de dimineață, ambasadorul Flitan. La 11,00 trimite mașina după noi. Mergem la **Bagatelle**, o delicioasă grădină în Bois de Boulogne. Plimbare.

Femeile înainte, noi în urmă. Ce aflu! Cu mare greutate, la ordinul șefului, abia cu un an în urmă au realizat o bancă independentă românească aici. Cel mai înverșunat dușman al acestei idei: Gogu. Omul meu! Au câștigat într-un an 13 milioane franci! Pentru că rușii nu-i controlează.

M-am minunat! zice ambasadorul. Te cred și eu. Ce o să i se raporteze la Moscova? Îmi explică ce mizerie e în așa-zisul minister de Comerț Exterior, dominat de inși care fac totul ca să-l saboteze. Pe urmă, trece la Macovescu, pe care mi-l descrie.

A trecut prin toate. De la Ana Pauker, până azi – și mai e și scriitor. Nu e! îl asigur.

Totul deci, de la aceste gogoși în jurul lui Gogu. Mai e și tot grupul acela care a cochetat cu toți. Omul pare sincer devotat lui Nr. 1. Mi-l spune pe Ring, care declară în fața lui că mai bine pentru poporul român e să fie ocupat de ruși, pentru că ar duce-o mai bine decât să se mai mențină oamenii lui Nr. 1. F...! în paște pe Ring. Vrea să zică, ia și el bani de Școală românească... Îmi spune apoi că de fapt incidentele de la Paris au fost provocate

cu bani rusești. Rușii dând bani legionarilor!

Asta-i de tot hazul! Ce mă mai mir – Neluțu îmi povestește că de Paști s-a dus la Madrid la oamenii lui Moța și Marin. Le-au dus miel, cozonac! Brânză de Brăila! Căpitanul lor, unul Olteanu, părea încântat. Ce vremuri! Un evreu la parastasul lui Moța și Marin! Curat haz!

Dar Flitan mai vorbește despre încercările lui de a atrage unele personalități franceze de aici, ca Pierre Emanuel, posibil ministru al Culturii. Ungurii l-au și invitat de trei-patru ori până acum! Ai noștri dorm, fac afaceri sau fug, mama lor de cretini!

Luăm masa în patru în salonul Ambasadei. Whisky-ul s-a băut în biblioteca unde lucrase Valéry. Din cărțile rămase, doar coperte au fost texte heraldice, spune soția ambasadorului. Autorii furtului, miniștrii vechiului regim de la București.

Aseară, Mirel îmi spune că a trăit la școala de literatură. Făceau onanie colectivă, fratele lui Remus Luca a jupuit un câine de viu după ce-l regulase! Ca în Cordovani. Pe Lăncrănjan îl mânca ca și pe Paul Georgescu. O să ne denigreze și Mirel de o să ne ia mama dracului! După bunul lor obicei!

Mâine plecăm la Bordeaux, la Elyane Pârvulescu (două zile ministru în guvernul O.A.S., fost călugăr, fost partizan, om din preajma lui Pompidou, cu scrisori primite de la Mesmer, primul ministru al Franței, îmi pare). Aici sunt mai speriați de poliție ca la noi! Se feresc de telefoane, vorbesc pe stradă etc.

Am un chef să-i descriu nițel pe franțuzii ăștia. Dar cu o pană de zile mari, nu așa!

14 Mai. Orele 20,00, venim de la Soulac, pe malul Atlanticului. Am făcut baie în Ocean (un fel de-a zice). Am văzut refluxul (retragerea oceanului), totul ciudat, pe o plajă pustie. Acum stăm într-o pădure de pini, la o sută de km de Bordeaux, unde am ajuns la orele 14,00. Șoferul ambasadei a întârziat. Am plecat la gara Austerlitz cu metroul. În 10 minute eram acolo. Călătorie cu două femei și bătrâni care mergeau la cură în Sud. Vorbăreți, ca și alți doi portughezi, ce mergeau la Lisabona, muncitori. Se căinau de mizeria care domnește pretutindeni. Mâncau bine, beau vin negru. Nu era mizeria alor noștri. Dar nici o fericire. Am făcut împreună constatarea că limbile noastre seamănă.

La ora 14,00 era teribil de cald. Ne aștepta Elyane (amestec de portugheză și olandeză), fata care anul trecut ne-a primit la Versailles. Bărbatul ei, pictorul cu subiecte vânătoarești, a murit de două luni. Eliane, văduvă la 30 de ani, cu doi copii (14 – 16 ani), se va întreține singură; o casă nouă, bine împărțită, făcută anul trecut. Multe odăi. Splendidă vara. Liniște, păsări; cum își dorea pictorul care a murit de o criză cardiacă la 70 de ani. Băieții, bine crescuți, au de acum probleme. Le trebuie motociclete. Pescuiesc noaptea pe ocean, spre spaima mamei lor. Vecini, o rulotă părăsită, o casă „Solitude”, tot părăsită. Șosele bune. Până la Soulac – 10 km – orașelul dezolant, un hotel pustiu de vânzare, cazemate nemțești din zidul Atlanticului, privind oceanul pe care n-a venit nimeni, aici.

Oricum, erau destule bunchere, treabă nemțească. Mai la vale, un mic monument pentru zece francezi executați.

Iunie. Telefon de la Doru Popovici. Îmi semnaleză interviul lui Ion Dumitrescu din **Scânțeia** de Duminică. La poziție față de avangarda lui Papuc în frunte cu Manolescu și restul. Tot el îmi spune că la **România Literară** Ivașcu, Domokoș plus Iorgulescu și Manolescu au pornit cu memorii la Nr. 1 în chestia cărții lui Lăncrănjan despre Transilvania, acuzându-l de naționalism! Sunt vechile coarde ale presei românești. Dar nu știu ce îi așteaptă. La New York maghiarii au cumpărat sala în care trebuie să cânte **Madrigalul**. După chestia din Argentina, lucrurile ar trebui să pună pe gânduri. Ce vor *băieții*? Să cedăm? Nu vor reuși. E momentul răsturnării mesei. Aștept să intru în joc!

La 20,00 la **Europa Liberă** se citește fragment din **O lume de câștigat** (cel cu agricultura). Vor să mă pună bine, cu cine știm noi! Oricum, Nec. Const. Munteanu. Totul se conjugă cu acțiuni la interval. Ca reclamă, e bine! Mai vede omul, mai aude, că nu sunt un plagiator! Titlul **Cum vede Eugen Barbu construirea socialismului!** Măine continuă serialul! De fapt, sunt cretini. Totul prost scris, tipărit și mai ales denunțat de Nr. 1 la Plenară. Vor să mă facă tip cu două fete! Ce ieftină chestie!

Dan Zamfirescu e plecat la Sibiu, la popi (Plămădeală et comp.), după bani. Fondul literar nu mai dă! Nu mai are. E o figură!

Ce lene otomană în începutul **Norilor** de Debussy!

Grădini ude, Schumann, Concertul pentru Violoncel cu Pablo Casals. Zilele trecute citesc despre moartea lui Che Ghevara. Am plâns. Mai sunt lucruri frumoase pe pământ!

Cățelul Tony – măslină – a avut cufurici ieri. Alarmă. Medicamente. Astea-s blestemele cățelușei Barcelona. Ar fi al treilea. Doamne ferește! De ce plătesc atât?

Zi plină. Apuc la TV, la care nu prea privesc, un fragment din **Jocul lelelor** de Camil Petrescu. Ce fals conflict, ce truisme, ce flecăreală filosofică! Așa un autor netalentat, n-am mai întâlnit de la Marin Preda. Ce sinceră compătimire pentru intelectualii scrisului, chipurile lipsiți de talent! Ce rateuri literare!

18 Iulie. Tândăleală, ziare, reviste, buletine. Seara, cu Nae. M. e la mare. La București, două zile cu Vadim. Nu-mi mai place nicăieri. Aici a plouat șase zile la rând. De ieri, soare. Au venit la mine Doru Năstase și Marin Teodorescu. Ultimul îmi povestește despre Ștefănescu, noul ministru al Culturii: înspre agresiv, suficient, plin de sine! A respins scenariul de Lăncrănjan, Fănuș Neagu și **Grivița mea**. Am retras cele două scenarii (și **Misterele Bucureștilor**) pentru că limbajul Comitetului care primește sau respinge scenariile, 43 de persoane, cu femei de la țesătorii, nu mi-a plăcut. Între toate mi se atrage atenția asupra limbajului! Pur și simplu. Tot de la Marin aflu că s-a legat și de **Săptămâna** (revistă de can-can) și a respins și romanul lui Lăncrănjan (acela cu ungurii). Bravo, Gogule! I s-a făcut și ăstuia de un pamflet ca lui Păunescu! Am luat poziția de tragere.

Scriu la **Raderea maimuței**. Final ratat. Voi mai vedea.

Afacerea Tănase la Paris. Ceva ridicol, tras de păr. Chiar și Goma (putea el să lipsească!) și căcănarul ăsta! Plus un fel de colonel „Zet” care ar fi fost pus să-i omoare pe cei doi! Ceva cu otravă care face infarct, de cea mai joasă speță! Citesc romane proaste copiii! Dar zgomot mare se face! Suntem discreditati peste tot! Vom vedea. **Le Figaro** e și el sceptic. Scenariul pâraie! Ce-i prost e că e amestecat Mitterand în toată afacerea!

La redacție, aceeași brambureală! Mutașcu tot beat, tot plecat, tot bătut! Lotreanu, cu impresiile lui italiene. Un ridicol major. Baza rămâne Sorescu ăl mic și Vadim. Ciachir, un afacerist odios!

Mi se aduce o pagină a lui Cărciov din **Cuvânt românesc**: Sunt jandarm, polițist, fiul lui Crevedia care și el a fost polițist!! La revista poliției. Dar dă din colț în colț, e enervat, penibil. Mi se spune că trăiește pe la o mănăstire catolică din pomana publică. Mi se pune în cărcă exterminare de evrei! Tot ce poate fi mai murdar! Între materiale și poezii contra lui Marinică, Lovinescu și Ierunca! Plus portretele lui Stancu și Marin Preda, care sunt îngrozitoare.

Se aude că vor fuziona **Univers, Eminescu și Albatros!** Nu e bine! Vom publica o carte pe deceniu!

Cu Boc lucrurile nu stau prea bine. A fost trimis în Valea Jiului cu soția. A refuzat. Acuzat de a fi primit cadouri și livrări de sume pe numele unui adjunct. Acuzatorul principal: Gogu Rădulescu. Cel ce-l vizitase la spital! Ce obraz dur și ăsta! B. e victimă. Îl cred cinstit. Instinctul meu nu mă înșală. Curios. Dumitru Popescu a fost singurul care i-a mai dat mâna! Ceilalți nu l-au mai cunoscut. Caractere. Au fost două ședințe destul de întepate. Există pericolul unui proces care s-ar termina grav. Nu înțeleg nimic. Vorbesc cu Aristide și Săraru, toți sunt nedumeriți ca și mine.

4 septembrie. O vară sterilă a trecut. Lecturi de la Buffon la Nichita Stănescu, Familia Rosetti, ceva despre Cantacuzini. Un ovrei, Vieuxore, înjură creștinismul ordinar.

Un interviu a lui Fănuș Neagu în **Flacăra**. Sunt cel mai... prozator în viață după moartea lui Preda. Recunoaște scârboasa poveste de la **Principele**, ceea ce puțini o fac! Crede că am dat de trei ori bine! **Groapa, Principele** și **Săptămâna Nebunilor**. Dar și în **Incognito** există trei romane mari! Dacă arunc zgura! O s-o arunc odată și odată!

Grasul nu se lasă, răspunde lui Vadim. Penibil. Așa că în **Ramuri** e un interviu unde se declară geniu! Vor râde și curcile! S-a smintit la cap. Asta e!

Vine fiica lui Peltz cu băiatul ei. Să-i caut slujbă! O voi face. Îi citesc materialul. O să-l lansez!

La Snagov, spune Buhoiu, rabinul Moses a cerut lui Nr. 1 capul meu! Din două locuri s-a semnalat. Să sperăm că e numai un zvon.

EXERCII DE LUCIDITATE*

Cărțile mele despre *moarte*, despre *limba română* și, acum, despre *locuri* sunt tot atâtea exerciții de luciditate. Ca interbelicii, nu vreau să trec prin viață purtând cu mine un străin / o străină. Forma eseului-din-fragmente îmi convine și de data asta – se mulează pe *călătoria* mea capricioasă și liberă printre cărți, întâmplări și amintiri. Dar și pe bănuiala / credința că totul se leagă de tot, într-o țesătură cu înțelesuri infinite, și că, deci, cioburile mele vor rotunji ele singure un înțeles, chiar dacă vor părea și chiar sunt, de multe ori, lăsate în suspendarea lor deschisă.

Pot lucra după plac cu un detaliu, cu un *semn memorativ* – dacă îmi fixez suficient de mult privirea interioară pe un obiect sau pe o secvență dintr-o întâmplare, ea generează în jur, rând pe rând, celelalte obiecte, apoi alte detalii, sentimente, stări, culori, mirosuri, transportându-mă *acolo*, atâta timp cât reușesc să țin privirea ațintită. Memoria are ochii ațipiti, dar o privire ațintită asupra trecutului îi poate trezi. Memoria, ca și visul, are o importantă funcție interpretativă. Pe câteva detalii „*reale*”, poate lucra liber și legitim, deopotrivă, istorii întregi. Poate ține, la o adică, locul Istoriei. „*Privirea*” în trecut e una ritualică (Pascal Lardellier¹). În *contextul ritualic* al amintirii, se ivesc un spațiu și un timp care se delimitează de real (de ambele realuri, așa zice – de cel al prezentului și de cel al momentului memorat) pentru a permite accesarea la *illo tempore*.

Toate au pe lumea asta un loc pare să fie un adevăr puțin pus la îndoială de gânditori ori de oamenii de rând. Ca și în cazul morții, al timpului, al limbii, cunoașterea e, și de data asta, cumva pre-ontologică, lăsând neexplicate lucrurile pe care toată lumea le știe dacă nu e întrebată.

De unde ești de loc? întreabă românul. E limpede că încearcă să afle care e locul căruia îi aparții, pe care îl recunoști al tău. Cel mai adesea, e locul nașterii, deși nu rareori apare o precizare în plus, cu *dar*. M-am născut la Chirpăr, Sibiu, *dar* tatăl meu venise din Maramureș și am locuit multă vreme la Agnita, nu departe de Nocrichul mamei. Vreau să spun, așadar, că nașterea și șederea mea în zona Sibiului au fost „*contaminate*” de obiceiuri aduse de tata din Ilba, din *locul lui*. Con-viețuirea e mozaicată. Detalii personalizate ale creșterii fac ca toate aceste amănunte ale locuirii să se închege în ceva foarte special care determină felul de a fi al insului de mai târziu. E o procesare individuală a determinațiilor la care se adaugă

și auto-adaptabilitatea omului – civilizația înseamnă că omul se adaptează nu atât la natură, cât la ceea ce a acumulat / secretat în jurul său, la obiectele cu care și-a mobilat el singur (ca specie) preajma și în funcție de care a privit lumea. Tot așa, prin opera de artă nu descoperim niciodată un decupaj stabil al universului, nu ne aflăm la același nivel cu Natura, ci cu Spiritul omului. Nu reconstituim niciodată aspecte concrete ale universului, ci faze din istoria omenească (Pierre Francastel²).

Locul *tău* se încheagă foarte curând. Copilul (după Jean Piaget, organizarea câmpului spațial se petrece diferit de la o vârstă la alta: copilul e centrul lumii) e cel deschis spre lume, ca un burete, gata să se îmbibe memorabil. Adolescentul e un *hiatus* din punctul de vedere al locuirii: trăind sub semnul narcisiac și rebel al amigdalei, nu vede în jur decât proiecțiile propriului eu rebel, răzvrătit, lacom. Adultul este, o vreme, asemeni pupei – coace în tăcere ceea ce s-a acumulat în el. După 40 de ani, semnele aparte ies la suprafață, aerul înconjurător se limpezește, vezi deodată că *aici* ori *nu aici* îți e locul, nostalgii secrete îți colorează privirea, te descoperi, eventual, altfel fiindcă primii tăi ani nu s-au petrecut în spațiul acum ocupat de tine și de cei în mijlocul cărora trăiești. *Locule* un nume pentru ceva mult mai complicat. Îți apare astfel o dată cu înaintarea în vârstă, când timpul și locul nu te mai slujesc cum păreau s-o facă: „*mă întreb asupra unui lucru când nu mă mai servește cum mă obișnuisem*” (Ortega y Gasset). Primii ani se petrec într-o țesătură deasă de mici fire colorate. Ești prins ca o insectă în plasa păianjenului. Zbaterea ta te eliberează temporar din plasa începuturilor, dar vei păstra toată viața amintirea / amprenta ei.

Fiecare ființă umană are nevoie să fie situată într-un anume spațiu și timp. *Spațiul* poate fi o locație fizică: o încăpere, un teatru, o bibliotecă, sau poate exista pur și simplu doar conceput de mintea omenească. *Locul* e anterior tuturor lucrurilor și orice lucru se află undeva într-un loc. Nevoia situației, a amplasării ține de nevoia de interacționare, de relație creatoare cu lucrurile. Spațiul funcționează pe baza unor legături intrinseci, care ne furnizează parametrii pentru activitatea noastră „*semnificativă*” în lume.

Arhitectul Augustin Ioan, citit de Andreea Mihalache pe internet³, vorbește despre *locuirea pe traiectorie* a omului de azi – locuirea în camere de hotel, în locuințe de serviciu, în „*locuri*” aflate pe drumuri –, conchizând că

*Irina Petraș (fragmente din cartea *Despre locuri și locuire*, în curs de apariție la Editura Fundației *Ideea Europeană*)

¹ Pascal Lardellier, *Teoria legăturii ritualice. Antropologie și comunicare*, Ed. Tritonic, București, 2003, trad. Valentina Pricopie

² Pierre Francastel, *Figura și locul*, Ed. Univers, 1971 [1967]

³ vezi *Dilema Veche*, nr. 59, martie 2005

locuirea heideggeriană nu mai e „singura formă în care oamenii sunt pe pământ”. Chiar dacă foarte interesante speculațiile sale despre *utopia* care se realizează, în fine, în această locuire pe traiectorie, în *starea de câmp*, nu cred că nu mai avem nevoie de un *loc* anume, identificabil, pentru a vorbi despre locuire. Andreea Mihalache are dreptate: sigur, a locui înseamnă și a-ți afla locul în alt loc decât casa ta, însă traiectoria nu exclude dorința de a reveni *acasă*. Mircea Eliade spunea firesc *acasă* având în minte casa de la București, de mult și pentru totdeauna rămasă în urmă. Locațiile succesive pot fi înmulțite până la complicata structură a unei rețele, drumurile te pot purta oricât de departe, te poți simți în largul tău în multe locuri și adăposturi provizorii, dar *casa-acasă* e una singură, cea la care revii, cu gândul măcar, ori de câte ori alegi să străbați *unica calea a rememorării*, cea care duce *acasă*.

Fernand Braudel⁴ observă că civilizațiile pot fi *localizate* pe hartă, o parte însemnată a realității lor depinzând și de constrângerile și avantajele așezării geografice. Locuirea se întâmplă mereu în *spațiu* (*locul* cel larg, gândit, inevitabil, cu o jumătate de gând, căci simțurile ne înșală de îndată ce privim dincolo de lungimea brațului nostru întins, un *dincolo* totuna cu lumea și universul) și în *loc* (*lumea* cea mică a preșmei și împrejurului, a casei, a curții și grădinii, a străzii). Cele două se întrepătrund și se despart în multe limbi ale globului. *Spațiu* (lat. *spatium*) / *espace* / *space* înseamnă, mai ales, întindere nedefinită care conține și înconjoară toate obiectele, dar și cosmos, loc afectat unui scop. *Loc* (lat. *locus*) *lieu* / *place* – parte circumscrisă a spațiului în care se situează un lucru ori se derulează o acțiune.

Trecând în revistă istoria „secretă” a locului, Edward S. Casey⁵ reține câteva repere importante și, mai ales, durabile. Situația e condiția *sine qua non* a cugetării umane. Dacă timpul e unul, mereu unificat, un timp, spațiul pare să fie cel puțin două. Astfel, întrebăm *Ce* timp / oră e acum, nu *Care* timp e. Nu întrebăm *ce* spațiu / loc e, ci *în ce* spațiu / loc ne aflăm. Și, cu siguranță, întreb în ce loc / unde mă aflu. Dacă timpul se auto-unifică, adunându-se în minute, ore, zile, ani, spațiul auto-proliferează. Punctul, dreapta, planul nu sunt decât abstract concepute. Are un sens abia spațiul cu trei dimensiuni, care e suficient de „*încăpător*” (de la *încăperea*, *roomy*) ca să trăim și să ne mișcăm în el – *room*, engl., și *raum*, germ., spun ceva despre acest spațiu apropiat, prietenos, în care ne mișcăm ca într-o *încăperea*, cu toate ale noastre, căci ne încapem, ne cuprinde și ne alege. Verbul românesc *a încăpea* vine din latinescul (*in*)*capere*, (*in*)*capere*, și păstrează sensurile multiple de *a cuceri*, *a*

lua, *a cuprinde*, *a conține*, *a alege*, *a simți* etc. Diversele expresii fac verbul și mai legat de trup și de locul său anume în spațiul lumii: *nu-și încapem în piele*, *nu încapem vorbă* ori *îndoială*, *nu-și află locul*, *nu încapem nicăieri*. Încăperea e mai mult decât camera și odaia, ea are o parte abstractă și vagă, de *loc* hărăzit, dar și una concretă, de vizuină marcată cu însemne personale.

Tri-dimensionalitatea (*lungul*, *latul*, *înaltul*) reflectă trupul nostru de ființe aflate la întretăierea a trei perpendiculare, pe care bisimetria le dublează, fiecare având sus / jos, stânga / dreapta, în spate / în față. Așadar, centrarea în funcție de subiect a spațiului e triplă și duplicată. *Spațiul* e încă și mai diversificat prin polivocitatea direcțiilor, dar și prin existența de fundal a locului (*place*). În *spațiu*, omul își creează *locuri* de viețuit și con-viețuit, în dublete infinite, cu nuanțări uneori greu de definit: spațiu / loc, *space* / *place*, *locus* / *spatium*; *lieu* / *endroit*, *lieu* / *espace*; *luogo* / *spazio*; *Platz* sau *Ort* vs. *Raum*. Dacă trăiești și privești dinspre o lume în două dimensiuni, sferile din lumea cu trei dimensiuni îți vor părea, inevitabil, cercuri ori puncte. Tot așa, altfel s-ar vedea totul într-o lume cu patru ori mai multe dimensiuni. Exercițiul eminescian nu era dintre cele proaste: „*Tot astfel, dacă închid un ochi...*”

Spațiul s-a spart în *locuri* (Heidegger), ne aflăm într-o rețea spațială *multiplex*. Spațiul e infinit de mare, locurile indefinit de multe. „*Spațiul e un dublet alcătuit din sine însuși (indiferent ce înseamnă asta) și loc*” (Edward S. Casey). Timpul e / pare pretutindeni același, dar locul conține lucruri (Aristotel), așadar, însemne personalizate. Poți marca / însemna un loc, nu un timp al tău. Locul suportă proprietari, oricât de vremelnici și superficiali, dar timpul, nu. Timpul subiectiv e o simplă *culoare* a trecerii, pe care n-o pot descrie și nici înregistra ca proprietate. Deși numit în termeni ai proprietății – *am / n-am timp să / pentru a* –, timpul nu se lasă *avut* decât sub forma memoriei, a *urmelor* pe care trecerea prin *locuri* și vârste le lasă. Timpul trecut, singurul oarecum consistent, are o consistență indirectă, el nu e nicăieri altundeva decât în aceste urme – de faceri / făcături și trăiri / trăituri. Gândim mereu un timp care le include pe fiecare dintre părțile lui – arbitrare, în cele din urmă, căci nepipăibile și invizibile altfel decât prin mișcarea acului de ceasornic; el, timpul, e un container inefabil, aparent generos și de o nepăsare adesea verbalizată. El *zboară*, *fuge*, câteodată *stă în loc* lăsându-ne să pipăim derutați pasul următor, alteori pare să ne lase în urmă, chiar dacă ia cu el părți din noi.

A fi înseamnă *a fi într-un loc*, toată lumea presupune că lucrurile care sunt sunt într-un loc, nimic nu poate fi nicăieri. În paranteză fie spus, apropo de existența ca deplasare spre locul *tău*, limba română utilizează perfectul compus al lui *a fi* – **am fost** – și ca trecut al **dusului**: mă duc undeva, mă voi duce undeva, într-un anume loc, dar *am fost* acolo, în acel loc. Experiența trecută a *deplasării* e deja încorporată, asimilată ființei – dacă am fost într-un loc, am luat ceva din el în mine, mi-am modificat, oricât de puțin, definiția. Conținându-mă, *locul* mi-a devenit și el conținut.

⁴ Fernand Braudel, *Grammaire des civilisations*, Ed. Arthaud-Flammarion, 1987 [1963]

⁵ Edward S. Casey, *Smooth spaces and rough-edged places: the hidden history of place*, in *Chance Conference*. Las Vegas, Nov. 1996; Edward S. Casey *Remembering: a phenomenological study*. Bloomington, Indiana University Press, 1987. Vezi și *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, on line, capitolele despre spațiu, timp, memorie..

CUNOAȘTEREA PRIN CREDINȚĂ

În unul din „răzoarele” cosmogramelor, invocând inevitabilitatea speranței, lasam a se subînțelege tacitul dezacord cu ideea că, nefiindu-i date facultățile de a pricepe / percepe *Totul* și nici puterile de a suporta totul, omului i-ar fi hărăzită doar capacitatea de a se resemna. În atare mod, cam timid... subiectiv, puneam la îndoială faptul că nobil intenționata aventură de a cunoaște ar fi ca și cum anihilată de contrasensul implacabil al necunoașterii sau a foartei parțialiei dumeriri ce se înstăpânește de la un punct (un orizont, un perimetru...) *încolo*. Oarecum ingenuu-jeant, cutezam a lăsa să se spere că n-ar fi, omule, adevărat că, de la niște jalonări înainte, gândirea ta, capacitatea ei de iscodire și comprehensiune se va dezamorsa totalmente, ajungând ineficace, inoperantă, privată de continuarea demersului spre altitudinile performanței mereu depășite. Sau, chiar de ar fi fost (admisă) vorba despre o necurmată cunoaștere (pentru că omul va „progresa” totuși cât de cât în descoperiri crono-spațiale), ar fi trebuit să se accepte că atare operațiune continuă e, concomitent, necunoașterea și neatingerea punctului final. Sau, paradoxal vorbind, ne-am putea consola, ușor inconștient, cu un... exhaustivism marginal. Adică, oricând (în eternitate) și oriunde (pe pământ sau pe alte planete, dar, bineînțeles, în (același!) infinit) inteligența umană (sau umanoidă), aflată fie și în supremul grad de manifestare a ei, va percepe și *de-enigmatiza Totuumul* existențial-cosmic doar în parte (extrem de parțială); că ideile cele mai înalte, lansate de rațiunea umană (sau umanoidă) vor suferi mereu și necondiționat de imprecizie și nedeplinătate și că, în genere, pentru atare rațiune categoria categoricului Adevăr Absolut este inoperantă, *sui generis* utopică.

Pornind de aici, oricât ai dori, nu poți expedia aiurea, la plimbare (interastrală!) ispita decepției și resemnării impuse de limitele cunoașterii, ceea ce ar însemna însuși reversul facturii genuine a rațiunii și conștiinței umane. Dar, ca să nu abdicăm, trebuie să propui-contrapui ceva unei atare stări de fapt, ce a făcut ca neliniștea din tensiunea ontologică a raportării ființei umane la infinitul spațiului și timpului să se „*insinueze*” până și în unele din cele mai „*lucide*” minți de filosofi și oameni de știință. În schimb, alți savanți n-au dezarmat, propunând ca și cum paradoxala cale a cunoașterii prin... credință. Iată ce povestește remarcabilul scriitor al exilului românesc Vintilă Horia: „*Eram în Anglia, la observatorul astronomic Jadelbank [...] și făceam un interviu cu Sir Barnard Löwel, creatorul acestui observator care detectează existența unor stele în spațiu, prin radiofonie... La sfârșitul conversației [...] l-am rugat să-mi spună teoria lui despre nașterea cosmosului și despre sfârșitul universului. El s-a uita la mine câțiva timp și mi-a spus: «Ca să schițez o astfel de teorie ar trebui să consult o comisie de teologi». Un răspuns pe care un om de știință al secolului al XIX-lea nu l-ar fi putut da. Mi-am dat seama că omul de știință actual, cu cât a studiat mai mult, cu atât mai repede s-a întâlnit cu Credința și Creatorul*”.

Un astfel de exemplu (Vintilă Horia mai aduce și altele, similare) ne sugerează, implicit, că sincera credință în Dumnezeu a potolit entuziasmul pueril al pozitivistilor și ateilor în fața „*marilor, inegalabilelor*” descoperiri științifice. Ba mai mult:

teologizarea științei ar veni ca o salvare de la apocalipticul pericol de autodistrugere a omenirii, constând în așa-numitele tehnolatrie, alienare sau reificare („*proces în cursul căruia relațiile sociale îmbracă forma unor relații între obiecte, iar omul însuși devine din subiect al proceselor sociale obiectul acestora, asemeni unui lucru*”, DEX; vezi și celebrul, cândva, roman al lui Georges Perec, *Lucrurile*).

Credința într-o Forță Supremă, Atoatecreatoare ar fi cea predestinată să scoată lumea și știința despre lume din mocninda criză în care se află, ghidându-le spre ceea ce e dincolo (de) sistemul uman de reprezentări al(e) comunicării, constrâns(e) de alternativa cifre / litere sau cantitate / calitate. Probabil, primii care au fost tentați de necesitatea relativei „*evadăr*” din purul și rigidul sistem al „*exactității*”, așa cum s-a constituit ea, exactitatea, în demersurile de până în prezent ale lumii, au fost chiar oamenii de știință, printre care, spune Vintilă Horia, se întâlnesc și unii credincioși adevărați, concretizând: „*De pildă, Heisenberg, pe care l-am întrebat cu oarecare sfială: «Care sunt legăturile dumitale cu Dumnezeu?»*, mi-a răspuns: „*Mult mai bune decât legăturile mele cu oamenii*”. Citindu-i mai târziu pe marii fizicieni, mi-am dat seama că dăduseră peste Creator în cercurile lor. Disprețuiam total tot ceea ce era materialism, inclusiv materialismul dialectic [...] Problema lor era distrugerea materialismului și introducerea în știință a unui nou spiritualism legat de materie”.

E limpede că, prin îndumnezeirea propriului spirit, prin dematerializarea concepției lor inițiale, juvenile, oamenii de știință propun o nouă viziune asupra lumii. În baza acestei concepții nu mai rămâne valabilă constatarea, ca și cum generalizată, că omul contemporan nu poate crede în dogme, nici în adevăruri decretate de știință, ci, mai curând, el acceptă postulatele. Fiindcă înșiși oamenii de știință nu acceptă postulatele, adică așa-zisele *adevăruri fundamentale care apar ca evidente*.

Pentru a amenda provocatorul și... arogantul *adevăr fundamental* (și – culmea!) *evident* pare a se potrivi perspicaceea observație a lui R. Steiner conform căreia: „*Esența cunoașterii constă tocmai în aceea că în ea se manifestă o întemeiere a lumii de negăsit vreodată în realitatea obiectivă*”. Or ceea ce s-ar numi (prin de-limitarea interiorității conștiinței, subiectivității, dar și... credinței noastre): cunoașterea naturii de dincolo de natură.

Spre ceea ce e de negăsit în „*realitatea obiectivă*” pare a se orienta și noua viziune despre lume propusă sau doar intuită, deocamdată, de unii oameni de știință renumiți, care admit cunoașterea prin credință, teologie, îndumnezeire. Aș putea presupune că viziunea în cauză ar lua în calcul cu suficientă considerațiune și inevitabila curiozitate umană, de data aceasta admitând „*zborul*” ei supra-ceresc, adică supra-limitelor (!!), ca pe o „*confirmare*” a sintagmei eminesciene: „*A pus în tine Domnul nemargini de gândire*”. (De altfel, în sus-amintitul interviu despre oamenii de știință ce admit sau chiar practică o cunoaștere prin credință, Vintilă Horia spune: „*Am văzut cât de asemănători sunt poezii cu fizicienii*”. Însă acesta ar fi deja moto-ul pentru o altă *cosmogramă*.)

Nichita Danilov

SINGURI ÎN SATUL GLOBAL

La ce se referă, de fapt, această sintagmă? Satul global, desigur, reprezintă lumea viitorului. Mai mult sau mai puțin îndepărtat. O lume în care sistemul informațional joacă un rol esențial. O simplă apăsare a tastelor este suficientă pentru a ne aduce în fața ochilor, prin web camera, orice individ de pe mapamond. În acest sat global oamenii se cunosc atât de bine între ei, astfel încât orice mișcare devine previzibilă. Aici, spațiul real se transformă într-unul virtual, iar noțiunea de timp capătă alte conotații. Informația șterge distanțele, comasează spațiile, îngheșuind continentele, țările, orașele și satele unele peste altele. Într-un astfel de sat poți fi vecin atât cu locatarii blocului în care viețuiești, cât și cu domnul X din New York sau cu un locuitor al unui sat din Amazonia sau din Tanganica. Singura condiție rămâne ca băstinașul din Amazonia să poată avea acces și el la sistemul informațional. Într-un viitor apropiat, acest lucru s-ar putea să devină posibil. Odată ce coca-cola și blugii au pătruns în locurile cele mai sălbatice, nu văd de ce n-ar pătrunde și computerul. În trecut, oglinda și mărgelile de sticlă reprezentau maximum de atracție pentru triburile sălbatice, pe care navigatorii le aduceau în schimbul aurului sau al altor bunuri de preț. Pentru un ciob spart indigenii îți dădeau în dar tot ce aveau mai bun în coliba lor săracă: aurul, fiica, nevasta și chiar sufletul. Îi atrăgea strălucirea. Mirajul noului. Dorința de a intra în contact cu o altă lume. Cu zeei coborâți de pe corăbii din ceruri. Trocul în lumea postmodernă va fi, desigur, mai subtil. Prețul va fi însă uniformizarea și sclavia. Pierderea sufletului. Depersonalizarea. Sclavia omului nou, a cărui viață va fi subjugată de computer. În epoca postinformațională lumea va deveni un fel de cub Rubik, pe care învărtind-o în mână ai putea-o compune și descompune după bunul tău plac, permutând elementele; adică manipulând oamenii și locurile. Gradul de informatizare va atinge cote halucinante. Deja se vorbește de implantarea cipurilor în țesuturile umane, care vor conține toate datele despre fiecare persoană în parte, începând cu fișa medicală și terminând cu profilul psihologic. Aceste cipuri vor înlocui cărțile de identitate și cele de credit. În satul global, alcătuit din șase miliarde sau douăsprezece, sau o sută de miliarde de locuitori, fiecare gest, fiecare mișcare și chiar fiecare gând al unui individ, indiferent de poziția pe care o va ocupa în ierarhia socială, vor fi monitorizate. Se va ști cu o precizie nu numai locul unde te afli, ci locul unde te vei afla peste o oră, peste două, trei, o zi sau o săptămână. Cui vor servi aceste informații aparent inutile? Probabil că statisticienilor și politicienilor. Acelor oameni care vor răspunde de destinele satului global numit planetă. Ce se va întâmpla cu individul? Cu viața sa intimă? Ce grad de poluare psihică va atinge uniformizarea? Ne sperie cifrele halucinante pe care ni le aduce viitorul în fața ochilor. Câți oameni vor trăi pe planetă? Ce se va întâmpla cu ei? O sută de miliarde, două sute, o mie? Mai puțini decât acum? Prin ce își vor arăta utilitatea? Nu trebuie să privim viitorul neapărat dintr-un unghi apocaliptic. Întotdeauna natura, inclusiv cea umană, a găsit soluții pentru ieșirea din impas. Vor veni războaiele atomice, bolile provocate de virusii virtuali, dar și naturali. După cum se știe, în momentul în care într-o cultură vegetală sau microscopică densitatea pe unitatea de măsură atinge o limită sufocantă, intervine legea magică a reglării echilibrului. Așa se întâmplă și cu societatea umană. O parte din componentele culturii, indiferent dacă sunt oameni, plante, animale sau virusi, bacterii sau simple celule (în cazul

unui corp), se îmbolnăvesc și mor. Sistemul se reglează de la sine. Legile interne ale reglării echilibrului în masa corpurilor joacă rol de Dumnezeu. Cât privește individul, nici aici nu trebuie să fim foarte pesimiști. Psihicul uman e atât de labil și în același timp atât de puternic, încât va găsi soluția ieșirii din criză. De fapt, fiecare va avea de luptat pentru supraviețuirea propriei identități. Cu cât uniformizarea va fi mai mare, cu atât această luptă va fi mai acerbă. Subconștientul nu va ceda. Va găsi porțița de scăpare pentru a nu deveni totuna cu ceilalți. De fapt, o uniformizare absolută e imposibil de obținut. Dacă printr-un experiment genetic s-ar obține, să zicem, un regiment de indivizi care ar semăna ca două picături de apă unul cu celălalt sau chiar un popor întreg, am vedea că din punct de vedere psihic fiecare individ din această mulțime uniformă își are identitatea sa. În ce privește îndoctrinarea, aceasta nu acționează decât la nivelul automatismelor. Se creează niște reflexe condiționate la nivel mental, ce uniformizează gândirea individuală. La nivelul umoral, fiecare își păstrează însă identitatea. La fel se întâmplă și cu subconștientul. Prin urmare, neavută din această perspectivă, globalizarea nu va duce la neantizarea individului și nici a grupurilor umane. În orice timp și orice loc, indiferent cu ce probleme se va confrunta, indiferent dacă va ajunge să semene cu ceilalți sau nu, individul va fi singur, confruntându-se cu el însuși, și cu Dumnezeu. De asemenea, colectivitățile umane, mai mici sau mai mari, își vor avea problemele lor.

Cum va arăta însă satul global, care va cuprinde în perimetrul său metropole gigantice, numărând zeci de milioane sau chiar sute de milioane de oameni?

Unii și-l închipuie ca pe un mușoroi de furnici, alții ca pe o Arcă a lui Noe, în care ordinea este stabilită de haosul intern. Iar alții, ca pe un Turn Babel în mișcare.

Cât de singuri vom fi în acest mușoroi, în această arcă sau în acest turn ce va tinde să ajungă dincolo de cognoscibil, doar bunul Dumnezeu știe. Paradoxurile lumii contemporane dominate de sistemul informațional sînt multiple. Unul din acestea pare desprins din Legea lui Murphy. El sună cam așa: „Cu cât vom avea mai multe informații despre lume, cu atât ne vom simți mai singuri.” Și alta: „cu cât vom comunica cu ceilalți, cu atât vom afla mai puține adevăruri despre noi înșine și ceilalți...” De fapt, omul se poate ascunde de singurătatea care face parte din însăși esența existenței. Existăm ca să ne confruntăm cu noi înșine. Și nu ne putem înțelege propria noastră ființă decât atunci când rămânem singuri cu noi înșine și cu Dumnezeu.

Cât de singuri vom fi în satul global? La fel de singuri ca orice fiu al lui Adam, nimerit, prin voia Domnului, în grădina edenică, pe care, încetul cu încetul, urmașii săi au transformat-o în iad.

Și fiindcă veni vorba de urmașii lui Adam, să ne închipuim cum arată arborele genealogic al omenirii. La un capăt Adam, din care se desprinde Eva, iar din ei, în două brațe, două crengi, două râuri (unul de bărbați, altul de femei) care își lărgesc mereu albia pe măsură ce înaintează în istorie. Râurile devin fluvii vuitoare, din ce în ce mai tulburi, din ce în ce mai însângerate, fiind gata pregătite să se reverse în marele ocean, care-i neantul.

Încremenit ca o stâncă la izvoare, Adam, tatăl tuturor oamenilor, contemplă puhoiul miliardelor de oameni ce-au izvorât din el. Oare cum i-ar putea întoarce în Edenul natal?

ÎN FAȚA UȘII... ȘI DINCOLO DE EA

Cultural vorbind, ne aflăm în fața unei uși. Dincoace de ea suntem chiar noi, cu toții, cu toate opțiunile noastre culturale diverse, cu împlinirile și frustrările noastre, cu „prietenii” și „dușmanii” noștri de ieri și de azi, cu „ideologicele” și ideile noastre, provenite din acumulări diverse, care se raportează la ultima jumătate de veac, la ultimul veac, la toate veacurile culturii române. Este cultura celui mai numeros astăzi popor din zona balcanică, așezat în mod compact în România, Republica Moldova, o parte din Voivodina. Dincolo de această ușă simbolică se află lumea unită (mai mult sau mai puțin) a Europei, în orice caz o lume care nu se definește atât prin granițe geografice, cât prin identități culturale. Așadar miza noastră, a celor care sunt gata să apese pe clanță și să intre, este exact identitatea culturală. În lumea mare a Europei ea va da diferența specifică a românilor, ea va fi marca spirituală a acestui popor care se va integra economic, politic, social... Și, nu în ultimul rând, cultural. Numai că, în acest caz, integrare înseamnă marcarea identității de sine, a diferenței specifice. Marca spiritului românesc.

Imitația este, firește – a fost întotdeauna – prima treaptă a unui lung proces de sincronizare, dar nu de identificare cu spiritualitatea lumii de azi. Așa a fost în veacul al XIX-lea, când forțajul modernizator adus de revoluțiile de la 1848 a scuturat inclusiv lumea românească și a dus la apariția însăși a statului român. De la „*scrieți băieți, numai scrieți*” a început totul. Așa pare să fie și acum, când ideea însăși de stat își schimbă parametrii.

Momentul în care ne aflăm este al unui nou „*scrieți băieți, numai scrieți*”. Dar lipsește încă discernământul scrisului, abordarea chestiunilor care fac diferența noastră specifică în plan cultural. Traduceri de toate felurile, de la volume care nu vizează decât profitul material al editorului, la altele, care sunt cu adevărat „*voc*” ale prezentului, dar aduc prăbușirea materială a editorilor lor, totul, orice poate fi văzut prin librăriile românești. Demersuri și ele foarte diferite prin țintă și conținut atestă însă conștiința faptului că acest moment de traversare nu este unul simplu și că trebuie făcut ceva. Am văzut adevărate repertorii ale inventarului cultural românesc, un fel de „*punere în sac*” împreună, a valorilor trecutului, pentru ca un purtător nenumit și incert – cititorul – să-l ducă mai departe, în viitor. Aceasta este situația marilor colecții de clasici români, a lucrărilor fundamentale – gramatici și dicționare – și a traducerilor din clasicii literaturii universale. Am văzut apoi „*rețele de comunicare*” ale unor grupuri de generație (mai ales ale celor din ultimele generații) care încearcă să se racordeze direct la lumea europeană și la problematica ei, își găsesc corespondențe, afirmând „*voci*” care plutesc ca duhul pe deasupra

apelor, fără nici o rădăcină în profunzimile spirituale ale culturii din care provin și fără nici o șansă de implant în solul de adopție, cel european.

Ce suntem noi? Pe cine reprezentăm? De unde venim și unde ne ducem? Ce luăm cu noi și ce nu? De ce? Cum răspund, cum își corespund valorile noastre cu ale lumii a cărei parte vom fi? Și cum va fi pertinentă identitatea spirituală românească prin intermediul lor? Acum, aflați în fața ușii, gata să apăsăm pe clanță și „*să intrăm în Europa*”, ar fi vremea, în sfârșit, să ne întrebăm toate acestea și să facem ceva. Să înțelegem că toți suntem parte a unui proces și nimeni nu deține, pentru el însuși ca și pentru ceilalți, cheia adevărului. Pentru că această identitate culturală românească este – așa și trebuie să fie – multiplă și diversă. Cu cât mai diversă, cu atât mai bine pentru situațiile multiple și diverse la care va trebui să cupleze spiritul românesc în variata lume europeană. Nu fac decât să măsoar în rândurile care urmează ceea ce cred despre starea culturii române și despre drumurile care i se deschid ori i se închid acestei culturi dincolo de ușa despre care vorbeam. În cea mai mare parte chiar noi, cei de aici și de acum, voci mai puternice ori mai puțin puternice ale culturii române, suntem cauza și ținta tuturor deschiderilor ori închiderilor care-i lasă pe interlocutorii lumii largi să ne vadă așa cum ne vad. Și mi se pare că premisa oricărei judecăți este să conștientizăm acest lucru.

Cel mai important lucru care trebuie amintit, repetat, conștientizat permanent, este faptul că spațiul cultural românesc riscă să intre în Europa fără veacul XX. Doar cu unica lui permanență numită folclor, singura care a rezistat tuturor intemperțiilor istoriei, nefiind atinsă de fluctuațiile politice. Fiindcă perioada de după Al Doilea Război Mondial a însemnat prăbușirea valorilor interbelice din cauza virajului politic al României spre socialismul de tip sovietic. „*Recuperarea*” lor înceată, lentă și fragmentată, vreme de aproape o jumătate de veac, încă nu se sfârșise în 1989. Asta se întâmpla exact în deceniile în care lumea occidentală stabilea contacte – cultural vorbind, dar nu numai cultural – cu sistemul socialist, cu centrul însuși al sistemului, nu cu marginile, adică direct cu URSS-ul. Așa că, în vreme ce Șolohov era aniversat la Paris, Simonov și Gorki traduși acolo, mari „*voci*” sovietice vizitau SUA, iar noi nu făceam decât – citind doar presa de stânga franceză (singura care venea aici) și impulsionați direct de cultura sovietică – „*să ținem pasul*” dialogului inter-sistemic, acum, după 1989, suntem singurii și deplin vinovații acestui tip de dialog, iar creația perioadei socialiste din România, vocile ei autorizate – cultural vorbind – sunt singurele vinovate pentru perioada socialistă (comunistă, spus acuzator, ca și când România

ar fi inventat-o!), pentru această turnură europeană a celei de-a doua jumătăți a veacului XX. Astfel, o parte a lumii culturale românești este acum aruncată contra alteia, care propune restaurarea epocii interbelice, fără nici o punte de trecere către prezent, fără nici o cale care să admită valorile culturale ale perioadei socialiste. Redescoperim noi înșine anii '20 - '30 și pierdem din vedere (adică negăm) anii '60 - '70, care au afirmat, nu de puține ori, identități puternice, au făcut coloana vertebrală a culturii române din a doua parte a veacului XX și au constituit răspunsurile și tendințele de sincronizare europeană ale spiritelor românești chiar dincolo de imperativele „sistemică” despre care vorbeam. Singurele valori nedisputate par să fie cele apărute după 1989, în condițiile în care acestea nu și-au putut accesa propriul trecut, iar el nu constituie referințe pentru aceste voci tinere. Cu ce va ține deci piept cultura română marilor valori dintotdeauna ale lumii europene? Rămase valori indiferent de fluctuațiile puterii politice? Nu cu vocile veacului XX, evident. Fiindcă încă „recuperăm” perioada interbelică pentru noi înșine, ea n-a devenit motiv de referință (și, în bună parte, acel model este de-

pășit de timp) și încă n-am început să „recuperăm” perioada socialistă (ale cărei voci, unele „de rezistență”, ar putea fi încă modele active pentru noile generații). Ce mai rămâne? Generația care acum deschide ochii către lumea culturii, nu știe încă bine de unde vine și privește deja prin crăpătura ușii lumea către care aspiră. A, mai rămâne ceva! Folclorul! Nu vă mirați deci că, la toate manifestările internaționale unde spațiul românesc trebuie să-și afirme identitatea, de la New York și Paris până la Tokio, o să vedeți fete și băieți în costume naționale, dansând, adesea cu simbolica „tzuica” românească agitată în mână, alături de drapelul tricolor. Fiindcă fotbalul și gimnastica, alte valori „culturale”, nu mai par să fie pertinente. Cui prodest această stare de lucruri? Ce-ar fi să ne gândim că așa și nu altfel așteptăm noi, intelectualii români, în fața unei ușii care se va deschide, în sfârșit, și pentru România. Și că asta facem, atât și doar atât vedem din ceea ce ni se întâmplă. Personal, am sentimentul că trebuie să facem și altceva. Și încerc să transmit acest sentiment și cititorilor, de orice fel ar fi ei.

Carmen Săpunaru

PLÂNSUL ZEULUI

În *Kojiki*, cea mai veche cronică japoneză și una dintre cele mai vechi colecții scrise de mituri din lume, apare următorul episod: Izanagi, după ce se întoarce dintr-o călătorie orfică în lumea umbrelor, îndeplinește abluțiunile necesare pentru a se purifica după contactul cu tărâmul celălalt. Ritualul său de purificare dă naștere unor zei: din ochiul drept se naște soarele (zeița Amaterasu), din ochiul stâng se naște luna, iar din nas apare zeul Susanowo. Încântat de apariția celor trei copii divini, Izanagi le încredințează câte o parte din lume spre cârmuire. Incidentul nu este unic: pentru a oferi cel mai cunoscut exemplu, o scenă asemănătoare se petrece când Cronos împarte universul între Zeus, Poseidon și Hades. Mai puțin previzibil în mitul japonez este faptul că Susanowo refuză să plece spre ținutul care i-a fost atribuit (care, tradus *ad litteram*, ar fi **Câmpia Mării** – interpretarea drept „mare” nu este suficientă și cercetătorii japonezi au oferit diverse explicații. Conform opiniei majorității, acest teritoriu ar fi tot o lume a umbrelor) și începe să plângă. Plânsul său zguduie lumea, seacă mările și izvoarele și usucă pădurile.

Un episod asemănător apare și în basmul românesc **Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte**: fiul împăratului începe să plângă pe când se afla încă în pântecul mamei și refuză să se nască. Lucrarea de față nu își propune să ofere o explicație a distribuției unui anumit motiv în zone atât de îndepărtate geografic. Fără a ne referi la poetica teorie a subconștientului colectiv

dezvoltată de Jung, este suficient să menționăm că universalitatea motivelor poate fi explicată mult mai pragmatic. Civilizația umană nu s-a dezvoltat simultan în mai multe regiuni ale globului; a existat la un moment dat un „leagăn” cultural de la care s-au creat variate ramificații, în funcție de migrarea diferitelor grupuri de indivizi (să nu uităm că deplasarea pe continente era facilitată cu zeci de mii de ani în urmă de faptul că acestea erau unite prin punți de uscat).

Așadar, nu răspândirea motivului suscită interes, ci semnificația acestuia și, eventual, cauzele care au dus la apariția sa. Tema comună în episoadele menționate este cea a zeului care refuză să își accepte menirea. Susanowo nu vrea să cârmuiască teritoriul pe care i l-a atribuit Izanagi, ci plânge pentru că își dorește să meargă în lumea mamei sale (zeița Izanami, care a murit dând naștere zeului focului), și anume, tărâmul celălalt. De asemenea, prințul din basmul românesc nu vrea să se nască și să își accepte condiția de urmaș la tron, ci dorește altceva: lumea fără moarte și fără bătrânețe, într-un cuvânt, „lumea cealaltă”, adică întocmai dorința lui Susanowo. Acest refuz reprezintă o problemă esențială nu doar în interpretarea mitului, ci și în înțelegerea de profunzime a mentalității unui popor.

De aceea, prima și cea mai la îndemână explicație este cea a refuzului sorții: Iisus însuși, în Grădina Ghetsemani, are un moment în care propriul destin i se pare prea greu de îndurat și îndeplinit, și încearcă să-l evite.

Zeul care trebuie sacrificat pentru binele umanității are un moment de îndoială, de slăbiciune, un moment în care devine uman și individ, refuzându-și soarta de victimă. Un episod singular și efemer în mitologia popoarelor: zeul care nu vrea să fie un element al universalului, al colectivității, ci insistă asupra calității sale de individ (uman sau divin, dar Unul).

Din nefericire, ideea de destin nu poate fi aplicată, cel puțin în cazul mitului japonez. Soarta nu este un concept specific poporului japonez: el apare în cultura tradițională ca motiv importat, mai târziu cu secole de înregistrarea miturilor în cauză, și nu capătă niciodată o semnificație relevantă în imaginarul japonez. De altfel, nici în cultura europeană conceptul de soartă nu devine pregnant decât în perioada medievală, iar importanța sa în mitologia greacă este relativ nouă (nu aparține stratului mitologic original, ci este un adaos din Antichitatea clasică, mai degrabă o contribuție filosofică decât un element de imaginar colectiv). Și mai dificilă este analiza acestui concept în mentalitatea românească, unde se mai păstrează extrem de puține elemente ale culturii pre-creștine. (Referirea la episodul biblic trebuie privită din perspectiva faptului că **Biblia** nu este altceva decât o colecție de motive deja existente prelucrate în așa fel încât să corespundă și să servească noii ideologii. De aceea, „*revolta*” lui Iisus este o reactualizare a unui mit mult mai vechi). Dacă ne amintim de mult discutatul „*fatalism*” al ciobanului din **Miorița** și de „*seninătatea în fața morții*”, plânsul prințului din **Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte** devine cu atât mai greu de interpretat.

O semnificație indiscutabilă a faptului că zeul trebuie să plece spre lumea cealaltă este legătura cu riturile de fertilitate: civilizația umană la începuturile ei fiind în mare parte agrară, ritualurile legate de ciclul agricol aveau cea mai mare importanță. Astfel se explică prezența în majoritatea mitologiilor a episodului morții și renașterii zeului: ciclul firesc al morții și renașterii naturii. De aceea, zeul trebuie să întreprindă o călătorie spre tărâmul celălalt. Desigur, în lumea primitivă acest fenomen simbolic era adesea actualizat printr-un sacrificiu uman, care întărește ideea plecării spre lumea „*de dincolo*”.

Deoarece adesea legătura mit – ritual este una a cărei direcție de origine este imposibil de stabilit, putem presupune că acest sacrificiu uman a dat naștere motivului în discuție: plânsul zeului. Victima desemnată a sacrificiului se opune, are un moment de revoltă în care își refuză menirea. Însă și această teorie întâmpină diverse probleme. În primul rând, deși miturile au o importanță extremă chiar în prezent și pot fi analizate din perspectiva relevanței lor în cotidian, atunci când vorbim despre nașterea lor trebuie să avem în vedere mentalitatea omului primitiv. Or, individualismul și ideea de individ sunt concepte moderne, de o noutate incontestabilă. Se poate vorbi despre o răzvrătire a individului împotriva dorinței și regulilor societății cu mii de ani în urmă?

Dovezile din societatea japoneză neagă această posibilitate. Societatea japoneză este o structură în care individul în sine nu are valoare; în care educația religioasă și socială promovează „*uitarea de sine*” pentru integrarea în și binele grupului. Conceptul de *junshi* – sacrificiul ritual

al vasalilor la moartea stăpânului – despre care există numeroase dovezi atestate istoric, indică un gest voluntar, nu impus. Mai mult, în secolul al XIX-lea acest gest a trebuit să fie interzis, deoarece moartea unui personaj important aducea după sine prea multe și însemnate pierderi umane.

Un eveniment oarecum anecdotic (lugubru, însă) s-a petrecut în Japonia celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. Un ofiter englez a trecut călare prin fața unui daimyo japonez înconjurat de suita sa. Samuraii din suită au considerat că străinul nu a acordat destul respect stăpânului lor, așa că l-au urmărit. Englezul a scăpat cu viață, însă calul său a fost ucis cu o lovitură de sabie. Mai apoi, pentru a evita un conflict cu Anglia, shogunatul a decis să-i acorde satisfacție englezului. În imaginarul nostru european, ideea de satisfacție ar însemna scuze prezentate oficial. În Japonia însă, toți samuraii prezenți la incident s-au aliniat în fața ofiterului englez și au început să-și facă seppuku pe rând. Din fericire, englezul nu a rezistat să asiste la mai mult de cinci asemenea morți voluntare.

Am menționat acest incident pentru a demonstra că în analiza miturilor este inacceptabil să utilizăm mentalitatea modernă. Iar modul de gândire al omului primitiv este imposibil de determinat. Totuși, există destule dovezi care ne permit să tragem concluzia că atitudinea acestui om primitiv în fața morții sau în fața datoriilor impuse de societatea în care trăia era radical diferită de manifestările pe care circumstanțe asemănătoare le-ar produce în societatea actuală. Or, miturile reprezintă înregistrări ale unor episoade cu caracter universal, definitoriu pentru grupul și perioada istorică în care au luat naștere.

Plânsul, revolta zeului par să nu aibă decât o singură explicație valabilă. Episodul care disturbă cursul firesc al unui ritual are semnificație anarhică: o intruziune a haosului primordial în universul deja cucerit și ordonat în lumea cunoscută. Orice element necunoscut, care creează o firească spaimă ancestrală, reprezintă o amenințare la adresa ordinii prestabilite, o posibilă întoarcere la anarhia și increatul de dinaintea facerii lumii. Iar calmarea zeului și revenirea la ceea ce trebuia să se întâmple (Susanowo își va lua în cele din urmă lumea în stăpânire, prințul din **Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte** se întoarce în lumea sa și are parte de moartea rânduită) semnifică victoria asupra haosului, revenirea la ceea ce trebuie să fie, posibilitatea de a relua ritualul și de a-l îndeplini așa cum e scris.

Și totuși, rămâne problema individului. De ce întotdeauna, în toate miturile, un singur individ, zeul care trebuie jertfit, are un moment de revoltă? Am spus deja că miturile înregistrează universalul, norma. În societatea primitivă probabil că victima ritualului își accepta pur și simplu rolul, fără a-și pune întrebări în legătură cu legitimitatea gestului. Așadar, un eventual moment efemer de revoltă nu ar fi rămas în istoria mitică deoarece ar reprezenta particularul, care nu se înregistrează în memoria colectivă. Cu toate acestea, putem să ne imaginăm un incident în care răzvrătirea victimei rituale ar fi fost atât de semnificativă, încât s-a păstrat în zestre de mituri ca un episod extraordinar. Plânsul zeului.

Dan Mănuță

VLAHUȚĂ – ROMANCIER MODERN

Când, în 1887, apărea romanul *Dinu Milian* al lui Constantin Mille, probabil că a fost limpede pentru mai toată lumea că era vorba de o replică la *Amintiri din copilărie*. Dacă naratorul celor din urmă se arătase un domesticit și un relativist, naratorul Mille este, în mod declarat, un răzvrătit perpetuu, un inadaptabil imposibil de domolit. Peste mai puțin de un deceniu, în 1894, apare un alt roman-replică, *Dan*, iscălit de Alexandru Vlahuță și vizând, de această dată, o biografie reală, istorică, cea eminesciană. Autorul însuși era un eminescianizant, lipsit de forță și, pe alocuri, chiar de talent. Pesimist îndărătnic, considera, în descendență gheristă, că Eminescu fusese, la rândul lui, un pesimist, format ca atare de mediul pervertit, el fiind, în realitate, un inocent credul. Pornind de la această încredințare, Vlahuță a compus *Dan* în chip de roman al formării individuale, în care este prezentată evoluția personajului titular din copilărie și până la ieșirea din viața socială, asemenea lui Eminescu. În intenție, personajul principal ar fi trebuit să illustreze o inocență înăscută, apoi prihănită prin decăderea omului din cauza celorlalți. Datorită însă talentului – atât cât era – precum și slăbiciunilor argumentării teoretice, autorul a reușit să evite un raport prea strict de determinare și să se păstreze, la nivelul ideologiei vehiculate de epic, în limite oarecum acceptabile. În mod clar, titlul (*Dan*) definește tipul de roman pe care Vlahuță și-a propus să îl scrie – acela al uceniciei sociale. Personajul titular este un profesor și, totodată, un artist al cuvântului, neputându-se acomoda circumstanțelor colectivității (fie micro-, sub forma familiei; fie macro-, sub forma societății) și se prăbușește în lumea fantasmelor adolescentine. Acestea devin reale, din virtuale, cum fuseseră până atunci. Scriitorul Vasile Dan, ajuns la maturitate și solicitat să facă față unui cotidian agresiv, deși banal, nu-i poate rezista și regresează într-o stare anterioară, de visătorie imatură. Firește, este o stare reactivă și este dificil de precizat ce anume a provocat-o. Vlahuță lasă răspunsul într-o suspensie profitabilă, cititorul putând alege mai multe cauze: construcția sufletească particulară personajului, feminitatea, convențiile sociale ș.a.m.d.

Datorită particularităților naratologice, *Dan* este cel mai modern roman apărut la noi în secolul al XIX-lea. Datorită circulației sale puțin obișnuite, a înrăurit substanțial evoluția epicului nostru romanesc, oferind un model, urmat sau incriminat ulterior.

Caracteristica principală a acestei opere a lui Vlahuță este, fără îndoială, siguranța naratorială, care – fapt demn de remarcat – este menținută pe toată întinderea romanului, deși eforturile sunt vizibile. Se intră direct în fabulă, fără preambururi. RomanCIERUL are o capacitate esențială, aceea de a se afla, de la bun început, chiar înăuntrul istoriei epice pe care o construiește și pe care o știe dinainte. El își alege un segment anume pentru a deschide capitolele, cum procedează și în incipit-ul din capitolul al treilea: „*În cămașă, descheiat la gât, cu părul vâlvoi, foarte aprins și nădușit la față, Cezar Priboianu stă la o masă, plecat*

pe un teanc de foi pătrate de hârtie albastră și scrie zorit articolul de fond” ș.a.m.d.

Este extrem de semnificativ faptul că istoria debutează în fiecare capitol cu indicativul prezent, deoarece naratorul se află deja în istorie, o știe, o pregătește și o stăpânește. Se procedează într-o cu totul altă manieră decât în *Dinu Milian*. Acolo, naratorul era întors exclusiv către un univers care era atât al lui, cât și al personajului. Fabula pe care o construiește îi este de asemenea cunoscută dinainte, dar, cu toate acestea, nu se poate stăpâni de a nu se lăsa antrenat de ea și de a nu-și răscoli pornirile.

În schimb, Vlahuță are forța de a se detașa de fabulă, dar nu și forța de a fi atent la elementele exterioare, precum cititorul. Altfel spus, naratorul este atât de stăpân pe fabulă, încât mai are resursele necesare captării bunăvoinței cititorului. Tehnica este subiacentă întregului text și romancierul se arată aici un Cicerone extrem de priceput și de perseverent. El desfășoară o adevărată strategie de retorică naratorială. Capitolul al patrulea descrie, chiar de la început, pe două pagini, drumul cu trenul de la București la Sinaia. Și o face antrenându-l fără echivoc pe ipoteticul lector al textului: „*Dacă pleci din București cu trenul care merge spre Predeal, după trei ceasuri de drum – bine înțeles, accidente nu intră-n socoteală; și dacă lenea și lipsa de dragoste pentru priveliștele naturii te țin pironit pe bancheta ta plină de purici – să nu te plângi, cititorule, că nu te-a prevenit nimeni, – începi a vedea tot mai des nălucind pe la ferestre rampele podurilor [...]; scoală, călătorule, c-ai intrat în umbra îmbătătoare a Carpaților, scoală de vezi munții*” ș.a.m.d.

Incipit-ul evenimential se află după cele două pagini strategice, când cititorul este pregătit să îl recepteze adecvat, și e co-participativ: „*E dimineată, apele aburesc somnoroase, vilele încep a-și deschide ferestrele*” ... Astfel prizonier, cititorul se transformă într-un bun al fabulei: „*Între parteneri, sunt câteva domnișoare drăguțe și între acestea, în primul rând, e cunoștința noastră*” (subl. D. M.) *de la pension*”. Între narator și cititor s-a creat o complicitate, chiar o intimitate, căci naratorul își îngăduie să îl amestece pe cititor mereu în ceea ce face și în ceea ce gândește („*oricum, e o plăcere să te uiți la o față frumoasă*”). În acest mod, ceea ce se petrece în continuare stă sub o perspectivă comună, expres subliniată, a celor doi. Faptele, personajele, locurile sunt privite, de acum, numai din interiorul povestirii. Impresia generală produsă de primele trei-patru capitole este că naratorul era nerăbdător să îl corupă pe cititor, să îl determine să treacă de partea sa.

Textul despre drumul cu trenul de la București la Sinaia aparține – dacă ar fi să adoptăm una dintre definițiile propuse de naratologi – *descrierii organizatoare*, prin care se asigură concatenarea logicii povestirii, previzibilitatea ei. În acest fel, Vlahuță a făcut un mare pas înainte sub raportul includerii unei descrieri de exterior (peisaj, în cazul de față) între elementele povestirii. În același an, 1894, apare *Viața la țară*, în care Duiliu

Zamfirescu procedează într-o manieră asemănătoare. Este o dovadă în plus a evoluției romancierilor noștri, care adoptă procedee moderne și, mai ales, specifice epicului românesc.

În romanul lui Vlahuță, personajele sunt puține, ceea ce denotă tendința de concentrare asupra aceluia titular. Într-adevăr, atenția naratorului se îndreaptă asupra lui Vasile Dan. Chiar de aici, se impune o observație: Vlahuță nu are capacitatea de a construi ceea ce, în general, se numește un caracter. Dan, ca, de altfel, și personajul feminin Ana Racliș, nu convinge sub raportul trăsăturilor umane. Motivațiile îi sunt neclare, scopurile îi sunt palide. Pare mai curând comportamentul unui silogism extra-textual, poate o pildă a concepției romantice despre geniu și artist. Prin urmare, din perspectiva cerințelor realismului, Vasile Dan este mai curând o fantasmă, o viziune, și mai puțin o existență palpabilă și, folosind un termen frecvent vehiculat în atare circumstanțe, verosimilă. Contribuie la aceasta și prezențe discrete de melodramă. În general, naratorul evită totuși maniheismul. Spre exemplu, personajul Peruianu, cel care profită de inocența Anei Racliș, este prezentat nu sub chipul unei brute (așa cum, de regulă, ar fi procedat romancierii noștri mai vechi), ci al unui om torturat de fapta sa. Însă câteva scene mai apoi, naratorul uită opțiunea de tip realist și, spre a se conforma cerințelor moralizatoare ale melodramaticului, îl așează pe Peruianu într-un registru ridicol, la fel cum va proceda și în finalul romanului. Tot așa reacția Anei Racliș la nașterea fetiței, prilej de a se remarca din nou absența nuanțurilor psihologice și apelul la un comportament de tip melodramatic. Mai ales în cazul psihologiilor feminine, Vlahuță nu are subtilitățile necesare, fiind, sub acest raport, inferior lui Duiliu Zamfirescu.

Dar, de vreme ce și-a propus să ilustreze formarea și căderea unui personaj, Vlahuță urmărește, totodată, minuțios, prin modalitățile de construire a unităților textului, ridicarea unui eșafodaj cu mijloace în primul rând de tip românesc.

Astfel, Vasile Dan este introdus cu abilitate în narațiunea care îi este dedicată. La început, în primul capitol, deși personaj principal, el apare printre altele, în mod neostentativ și cu totul tangențial. Abia al doilea capitol îl detaliază, amplificând ceea ce fusese, pentru început, doar sugerat. Este o tehnică folosită, concomitent, și de Duiliu Zamfirescu, în *Viața la țară* (apărută tot în 1894), spre a-l introduce și prezenta pe Tănase Scatiu. Dar fiecare romancier procedează diferit. Tănase Scatiu este parte componentă a unei structuri epice de tip realist, în care naratorul este un creator detașat de faptele sale. Vasile Dan este parte componentă a unei structuri epice mixte, în care naratorul, deși năzuiește să se comporte ca un realist, se confundă programatic cu personajul principal, însușindu-și perspectiva acestuia. De aceea, în romanul lui Vlahuță domină identificarea naratorului cu personajul, realizată în modalități felurite. Cea mai puțin reușită este imixtiunea naratorială mărturisită în construirea unui personaj, prin relația de tip ironic. Totuși, Vlahuță nu merge prea departe în această direcție, spre a nu eșua într-un procedeu de care se abuzase în epicul romantic. De aceea, de pildă, Alfred Gamulea apare ca o construcție formată doar din sugestii ironice și nu din tușe pamfletare: „Ușa se deschise larg și junele Alfred Gamulea, ce-i mai zice și Bimbirică, apărură. Nalt, cu părul negru, buclat la tâmpole, cu jobenul pe ceafă, un baston gros la subțioară, de un fir negru de mătase îi atârână monoculul pe vesta albă de pichet, jachetă cafenie, foarte lungă-n poale la spate, pantaloni largi de in culoarea oului de rață, se crede frumos, deștept, irezistibil și pe figura lui vecinic oțărâtă, se vede un dispreț, un dezgust de

toate cele, ca și când ar zice mereu «În ce lume infectă, Doamne, cu ce canalii sunt osândit să trăiesc!»». A făcut, în șase ani, trei clase gimnaziale la Craiova. Și-a fabricat un certificat de șapte clase. A fost câteva luni funcționar la regie, unde-și crea, peste leafă, mici suplimente nu tocmai cinstitute” etc.

O altă modalitate de suprapunere a naratorului peste personaje constă în modificarea punctului de vedere. Romancierul adoptă perspectiva personajului, în care îl include totodată și pe cititor. Substituirea este benefică, deoarece acreditează ficțiunea. Evenimentele conținute în fabulă primesc o aureolă de autenticitate. Romancierul glisează cu îndemânare de la perspectiva sa către aceea a două personaje, Ana și Albert, pe seama cărora trece lectura unui articol scris de personajul principal: „Era cald. Lumea se retrăgea prin odăi. Pe o bancă umbrită de brazi, Ana citi cu Albert articolul din *Alarma*. Era o dare de seamă asupra unei cărți de curând apărută” etc. Scena continuă prin comentariile celor două personaje și prin trimiterile pe care le fac acestea la evenimente anterioare cunoscute cititorului. Astfel, naratorul lasă personajelor libertate deplină în spațiul istoriei. La rândul ei, istoria epică are de câștigat în credibilitate.

Cele mai multe puncte de vedere îi aparțin lui Vasile Dan. În calitate de personaj principal, acesta transferă romanului propriile sale perspective, chiar în ceea ce îl privește pe el însuși. Romancierul construiește o scenă „la oglindă”, pe parcursul căreia personajul își contemplant imaginea proprie și o transmite cititorului: „Pentru Vasile Dan, care nu știu dacă și-ar fi putut recunoaște fotografia, fu aproape o surpriză să constate că era al lui acest cap cuminte din oglindă, ce dezvăluia, din părul negru și des, o figură blândă” ș.a.m.d.

Autocontemplarea și rezultatul ei – vehicularea unei caracterizări fizionomice – este completată de transmiterea altor informații, de ordin biografic și absolut necesare în configurarea altui personaj, Ana Racliș, din perspectiva tot a personajului principal, prin intermediul altui loc comun narativ, „fereastră”. Privirea „prin fereastră” introduce o sumă de informații despre un personaj cu ajutorul altui personaj: „Gălăgia de sub fereastră îl deșteptă. Se uită jos. Deocamdată nu cunosc pe Ana, dar glasul și râsul ei îl asigurară imediat că sub pălăria aceea mare era ea. De un ceas o privea cum se joacă, zglobie, veselă, amețită, ca de un vin tare, de propria ei tinerețe și sănătate. Și toate gândurile lui se abătură asupra acestei vieți curate, pentru care lumea nu era încă decât vis și lumină.

Rămasă fără mamă la vârsta de nouă ani, Ana crescuse” etc.

Prin prisma personajelor Dan și Albert se realizează caracterizarea altor personaje, de ordin secundar însă. Este cazul portretelor de țărani munteni, prezentate astfel din punctul de vedere al înăuntrului povestirii. Tehnica narativă principală din romanul lui Vlahuță constă în distribuirea perspectivelor naratoriale pe seama personajelor, în special pe seama personajului principal, Vasile Dan. Din această împrăștiere, naratorul iese fortificat, deoarece se dovedește capabil să se lipsească de unele privilegii, pe care le transferă personajelor.

Forța romanului se află mai ales în schimbarea neîncetată a perspectivelor naratoriale. Aceasta înseamnă, pe de o parte, că romancierul este stăpân pe fabulă și că își poate permite să renunțe la unele prerogative. Pe această cale, Vlahuță pregătește terenul pentru unele procedee moderne, prin care, mai ales în perioada interbelică, naratorul va fi dizolvat.

Pe de altă parte, apare și reversul, negativ, al procedeuului,

Le Réservoir (Horta de Ebro)

anume debilitarea fabulei. Vlahuță nu are forța necesară stăpânirii concomitente a punctului de vedere și a succesiunii evenimentiale. De aceea, pentru a putea domina tehnica dificilă a pluri-perspectivismului, el reduce drastic planul evenimential. Acesta este alcătuit doar din câteva elemente, care se înlanțuie fără contorsionări temporale. Succesiunea este aproape rigidă, fără abateri și fără anacronisme.

Cele mai numeroase pagini din roman sunt structurate pe procedeul rezumatului narativ, uneori și pe acela al scenei. Dar Vlahuță preferă rezumatul, deoarece îl ajută substanțial să domine istoria. Aceasta este construită din fapte puține, despre care nu se dau prea multe explicații. Dar rezumatul este construit temeinic, în el se introduc intarsii dialogate, destinate să atenueze monotonia.

Mai reușite sunt însă scenele epice, cu deosebire când se focalizează asupra unor personaje. Albert Lambrino are un rol cu totul secundar și, ca atare, prezența lui ar fi trebuit să fie ștearsă ori episodică. Dar Vlahuță îl include într-o succesiune de scene care îi dau concretețe și viață. Personajul este alcătuit doar din elementele narațiunii și mult mai puțin din caracterizări directe. Scenele care includ caracterizări ale unui personaj au astfel o structură de schiță sau de povestire. Sunt numeroase cazurile în care personajele sunt definite numai din închegarea unor povestiri secundare adiacente fabulei principale: Priboianu, Lambrino, Mitică Razu. Aceasta demonstrează că Vlahuță nu-și poate concepe personajele decât într-o structură epică. Este rezultatul faptului că romancierul privește cu deosebire personajele mai ales prin prisma relațiilor lor sociale, prin prisma raporturilor lor cu grupul.

Este un fapt câștigat de romancierul nostru această plasare a unei funcții principale a textului epic într-o sumă de relații convergente. Personajul Vasile Dan apare înconjurat de o sumă de povestiri secundare (din acelea care însoțesc personajele din jurul lui). Dan este construit nu numai din povestirea proprie, ci și din povestirile adiacente, ajungând astfel un simbol

al lor. În acest mod, Vlahuță suplinește precaritatea fabulei principale, ale cărei componente, puține, sunt fortificate de cele adiacente. Prin romanul lui Vlahuță, romanul românesc, aflat încă la începuturile lui, realizează o consolidare a unei funcții principale, personajul, cu ajutorul unor modalități în exclusivitate epice. Personajul lui este construit atât din propria povestire, cât și din povestirile despre alte personaje, toate având ca numitor comun structurarea unui roman.

Romanul lui Vlahuță aducea o înnoire a romanului românesc și din alte puncte de vedere, referitoare, în cea mai mare parte, la edificarea personajului. Unele se referă la evenimentele propriu zise, altele la subiect.

Din categoria acestora face parte și modul de prezentare a boemei. Ca și în romanul *Un boem român* (1860), al lui Pantazi Ghica, prezența boemei aduce în discuție, obligatoriu, referirea la literatură. Nu sub forma unor discuții teoretice, ci în primul rând istorice. Când se aduce vorba despre boemă, se fac și în romanul lui Vlahuță referiri la literatura epocii. Sunt nominalizați scriitori, li se fac scurte caracterizări. Deosebirea de romanul lui Pantazi Ghica este însă substanțială. Acolo erau prezenți scriitori reali, erau invocate nume și opere din literatura contemporană autorului. Vlahuță procedează însă într-o manieră cu totul nouă. Artiștii la care se face trimitere poartă nume convenționale. Petroni, Stelian, Graur au în vedere, probabil, scriitori reali, prieteni ai autorului. Dar romancierul are abilitatea de a-i transforma în personaje epice – deci în ficțiuni – și de a-i include în desfășurarea istoriei epice. În acest mod, structura de eseu pe care o avea capitolul respectiv din romanul lui Pantazi Ghica este transformată radical, devenind, la Vlahuță, un element din angrenajul romanului.

De altfel, Vlahuță procedează sistematic la îndepărtarea și a altor urme de eseu, care predominaseră în multe din romanele noastre anterioare. El topește procedeele eseistice în discursul epic, precum în scena atașată locotenentului Drăghici. Tot ceea ce părușe că aparține naratorului (mai curând – autorului) este atribuit unui personaj („*Gânduri ca acestea îi treceau vag și lui Drăghici prin minte*” ș.a.m.d.). În același mod distruge Vlahuță urmele autorului, favorizând impunerea unui narator puternic, și în alte circumstanțe, precum în dialogul dintre Dan și Priboianu, în care discursul este construit prin modalități variate, care distrug monotonia eseistică: rezumat de tip naratorial, urmat de expozeul personajului și de intervențiile partenerului de dialog. Tezismul datorat autorului, atât de evident în cele mai multe din romanele noastre anterioare, este diluat prin procedee de sorginte exclusiv epică.

La fel procedează Vlahuță și în cazurile de descriere a comportamentului aberant al personajului principal. Dacă motivele pentru care Vasile Dan înnebunește nu sunt nici limpezi și nici (atâtea câte sunt) prea subtil sugerate, în schimb Vlahuță urmărește cu oarecare exactitate apariția și evoluția bolii: fixisme, bulimie, automatisme etc.

După romancier, nebunia lui Dan ar fi rezultatul unei iubiri imaculate pentru Ana, la care aceasta a răspuns, la început, în mod obișnuit (adică reținut pasional), rutinizându-și apoi efuziunile. Imacularea personajului masculin ar evolua catastrofal spre melancolie. Drept urmare, Ana, deși inițial victimă, apare în final drept un călău al lui Dan, pe care îl torturează, inconștient însă, cu feminitatea ei frivolă. Este încă una din laturile caduce ale romanului lui Vlahuță. Dar, și aici, scriitorul procedează cu oarecare abilitate, căci dispersează episoadele de nebunie în cuprinsul unor scene epice cu aspect realist, traversate de

comportamente cotidiene. Astfel, scriitorul pune capăt încă unui procedeu epic de circulație în unele romane anterioare, în care „*nebunia*” era pur declarativă, precum în **Aldo și Aminta** (1855) de Costache Boerescu.

De regulă, Vlahuță realizează portrete a căror trăsătură principală este dinamismul. Descrierea se face, uneori, la indicativul prezent, timp verbal care, în acest caz, este exploziv, căci tensionează: „*Doamna Raspal e îmbrăcată simplu, într-o rochie neagră, pe figura ei brună se mai văd urme de frumusețe, ochii și gura au ceva bărbătesc, nasul subțire și părul lins, de un negru lucios, pe la tâmplă se zăresc câteva fire albe. Ea stă la masă, pe un scaun de palisandru exemplar unic, vorbește rar, liniștit, fără să afecteze, mâinile-i albe și slabe netezesc inconștient penele de struț ale unui evantai cu plăsele de baga*”.

Intră în abordarea caracteristicilor unui personaj, firește, și biografia. Însă antecedentele familiale nu coboară mai jos de părinți, precum portretul lui Lambrino-tatăl, în cuprinsul mai larg al portretizării lui Lambrino-fiul. Dar biografia își pierde din rigiditatea procedurală, deoarece nu romancierul este cel care o expune, ci personajul însuși, în cuprinsul numeroaselor momente retrospective în care este așezat. Pentru romancier, personajele reprezintă ceea ce el însuși numește „*o conștiință retrospectivă*”. Cu alte cuvinte, este vorba despre ființe care cad frecvent într-o stare de reverie, prilej de a-și revedea clipe din propriul trecut. Stând la fereastră, în fața oglinzii ori așezate în pat, personajele lui Vlahuță își trec în revistă viața, o cântăresc, pe ecranul minții lor derulându-se întâmplări revelatoare. Scenele de acest fel sunt numeroase și ar fi dus la monotonie dacă romancierul nu le-ar fi diversificat. În acest scop, el alternează în mod subtil rezumatul evenimentelor cu dialogul, cu monologul interior, precum în clipele de încordare a așteptării Anei, la Paris.

Pe această cale, naratorul îi lasă personajului deplină libertate în a se construi pe sine din punct de vedere epic. Autorul a plecat de la premisa că Vasile Dan este un artist, mai precis – o conștiință artistică. Sub acest aspect, este de remarcat mai întâi faptul că, prin personajul Dan, Vlahuță introduce pentru întâia oară în epicul nostru motivul formării unei conștiințe artistice. Vasile Dan este prezentat în momentele elaborării unui text literar, într-un lung episod. Astfel, arta devine, pentru prima oară la noi, materie pentru o construcție epică. Vlahuță reușește să dizolve elementele componente ale structurării unei poezii în ansamblul epic, încât compunerea versurilor se integrează autocompunerii personajului, ca unul din factorii importanți. Scrierea unui vers și corectarea lui fac parte din evoluția generală a personajului, cu atât mai mult, cu cât sunt folosite procedee asemănătoare altor episoade.

Unul din aceste procedee este monologul interior. Folosirea lui intensă și în construcții diversificate conferă o surprinzătoare modernitate romanului lui Vlahuță. Este semnificativ începutul capitoului al XII-lea, în care gândurile exprimate de Vasile Dan întretaie comentariile naratorului. Un capitol întreg, cel de al doilea, este alcătuit numai din urmărirea și transcrierea gândurilor lui Dan, care se desfășoară sub forma a ceea ce azi s-ar putea numi „*fluxul conștiinței*”. Are loc o dedublare a personajului, provocată de o conjunctură erotică. Fenomenul nu este nou, în romanul nostru putând fi semnalat și în **Geniu pustiu**, al lui Eminescu, și în **Mihai Vereanu**, al lui Iacob Negruzzi. Noutatea fundamentală a lui Vlahuță constă în structurarea textului. Se pleacă de la „*el*”, în care „*el*” reprezintă proiecția pe

care Dan și-o face despre propria persoană din copilărie și din adolescență, și în care „*el*” este construit parte de narator, parte de personajul însuși. Se alternează astfel în mod subtil „*eu*” cu „*el*”, într-o dialectică uneori cam abruptă, dar constituită în mod limpede. „*Apoi, în primăvară, într-o duminică, el citea un roman de Dickens. Smărăndița avea o rochie nouă și-a venit veselă lângă el [...]. Ea-l întreba de pe la școală. El îi povestea câte nimicuri toate. ... Ți-aduci aminte, Smărăndițo, când trăia bietul tata, la un Sfântu Nicolai, eu i-am făcut de ziua lui o felicitare în versuri*” ș.a.m.d. Aspectul mai puțin modern se află în caracterul global al evenimentelor puse în relație, ceea ce transformă fluxul gândirii, uneori, într-un rezumat naratorial. Deși, în teorie, adept al realismului, totuși Vlahuță distruge, în practică, un precept important al acestuia, anume omnisciența naratorială.

Căutând să se îndepărteze și în continuare de structurile epice romantice, în care predominau trăiri grandioase și absolute, Vlahuță recurge la introducerea unor elemente de intimitate, chiar de intimitate cotidiană. Iubirea dintre Dan și Ana este prezentată ca un sentiment normal, fără ieșiri extreme. Ea se consumă la nivel casnic, într-un interior totdeauna primitor prin caracterele lui domestice. Semnificativ este debutul capitoului al XIV-lea, în care se conturează atmosfera unei gospodării așezate pe bazele unui elan discret: dimineață de iarnă, în casă arde focul, cei doi privesc afară, se privesc între ei, ea îi pregătește țigări etc.

Vlahuță duce lucrurile și mai departe, construind scene de veritabilă idilă câmpenească, precum la Slavici. Iată cum se înfățișează cei doi, în timpul unei plimbări prin Pungești: „*Leșeau la primblare. Lumea se uita la ei, cât de bine le șade. Ei simțeau bine cum îi străbate, ca o emanațiune de simpatie, acea influență secretă pe care o exercită asupra noastră privirile celor cari ne iubesc. Și-n această atmosferă priincioasă, de admirație, Dan se simțea mai bun, Ana mai frumoasă*”. Aduse lucrurile până la acest punct, este firesc ca deznodământul să se înfățișeze drept o idilă ratată. Personajul Dan, scriitor fiind, compune un roman, **Viața pierdută**. Prin urmare, atât în concepția lui, cât și în concepția naratorului, ar fi vorba despre o existență biologică, socială și psihologică nerealizată. Din punctul de vedere al naratologiei, se poate vorbi, mai corect, despre o *idilă ratată*, nu de o viață ratată, în sensul contrazicerii elementelor idilice, presărate pe tot parcursul romanului, chiar și în final, care este unul de tip realist.

Deznodământul nefericit este așteptat cu nerăbdare chiar de narator. S-ar părea că el îl cunoaște dinainte și tocmai de aceea este grăbit să ajungă la sfârșit. Rezultă de aici o impațiență narativă care nu se mai manifestase de multă vreme în romanele noastre, în structuri de bună calitate. Excelase, în această privință, Nicolae Bălcescu, în **Românii sub Mihai Voievod Viteazul**. Desigur, în măsura în care admitem că, cel puțin parțial, sunt folosite, aici, procedee ale epicului de tip românesc.

Vlahuță folosește mai multe forme de construcție care sunt expresia impațienței naratoriale. În primul rând, frecvența rezumatelor epice, care condensează evenimentele și le conferă adesea un caracter exploziv. Acest fapt se petrece la nivelul sintaxei narative. La nivel microtextual, apar alte două procedee: propozițiile simple ori concise și propozițiile eliptice. Timpul evenimentelor devine, astfel, unul comprimat și scurtcircuitat, naratorul încercând să ajungă mai repede la finalul propriului roman.

Mircea Dinutz

ADRIAN BOTEZ – UN CAVALER AL GRAALULUI*

Adjudeanul Adrian Botez s-a născut la 10 noiembrie 1955, în orașul Gura Humorului, județul Suceava, ca fiu al lui Ioan Botez, cu descendență îndepărtată în familia lui Grigore Ghica al III-lea, asasinat pentru opoziția sa la cedarea Bucovinei Imperiului Austro-Ungar (1775) și al Adrianei Prodan, nepoată a unor preoți și protopopi bucovineni, condamnați de regimul comunist la temniță grea și exterminare pentru apartenența lor la Mișcarea legionară. Absolvent al Liceului Teoretic din orașul natal, promoția 1974. Între 1974 – 1978 urmează cursurile Facultății de Filologie (secția română-franceză), din cadrul Universității **Al. I. Cuza** din Iași, perioadă de aspră și devotată inițiere în studiile literare, filosofice și, nu în ultimul rând, teologice. Cunoaște, în această perioadă, două personalități care-i vor marca decisiv acest proces de inițiere și maturizare: Dumitru Irimia, pentru studiile de poetică și stilistică aplicată, profesor al Universității ieșene și Victor Oprescu (născut 1920), părintele său spiritual, cel mai bun traducător în românește al lui Rudolf Steiner, cel care i-a inspirat – după propria-i mărturisire – **Epopeea Atlantică** (2003), apărută la un an după moartea maestrului său.

În anii studenției s-a aflat (de la bun început) sub aripa protectoare a lui D. Irimia care i-a stimulat (și exploatat) remarcabila forță intelectuală, tenacitatea și rigoarea, capacitatea interpretativă nuanțată, făcând din el un „*abonat*” al **Colocviilor Eminescu**, al tuturor sesiunilor naționale de comunicări științifice pe teme literare și, bineînțeles, al tuturor premiilor mai importante la acest nivel. Tot în această perioadă, ca o consecință firească, își publică studiile de poetică aplicată (și nu numai) în **Opinia studentească** și **Dialog**. La sfârșitul studiilor, mai mult ascet în bibliotecă, își susține lucrarea de diplomă: **O posibilă cale ascensională, la Eminescu: codru – munte – stea** (iunie 1978). Începând cu 1 septembrie 1978 (până în prezent) funcționează ca profesor de limba și literatura română al Liceului Agroindustrial (astăzi Grupul Școlar Agricol) din Adj. De atunci, stabilitate și seriozitate în plan social și profesional, studii de anvergură în plan spiritual, *înălțarea* prin poezie și credință.

În acești ani (1985 - 1989), datorită aceluiași profesor, D. Irimia, a fost invitat la câteva sesiuni de comunicări

științifice (Cluj), unde lucrările sale au avut întotdeauna ecouri pozitive și a colaborat la revista **Collegium** (Buletin al Societății de Științe Filologice din România, filiala Iași) cu articole despre Arghezi, Șt. Aug. Doinaș, M. Eminescu. În 1988 susține lucrarea de gradul I **Între A Fi și A FACE la Eminescu**, pentru care obține – firește – nota maximă. Cu doar un an mai devreme, Aurel Rău îi publicase la Cluj, în **Steaua** nr. 7/1987, două poeme, ceea ce a constituit o confirmare și un stimulent major în viața lui Adrian Botez, care va căpăta mai multă încredere în sine și nu va pregeta să-și scrie cărțile și să asalteze editurile.

Imediat după 22 decembrie 1989, este unul din cei 11 membri ai Comitetului Salvării Naționale, reprezentând orașul Adj. la nivel județean și făcând echipă cu Liviu Ioan Stoiciu, evident pentru o foarte scurtă perioadă. După luna martie a anului 1990, dezgustat de ceea ce se întâmplă în jurul său, A. Botez renunță definitiv la politică, consacându-se învățământului și literaturii. În 1992 face un gest de mare înțelepciune și se înscrie la doctorat cu teza **Spirit și Logos în poezia eminesciană**, pe care o definitivează în 1995, dar o susține – după tergiversări mai greu de explicat – în februarie 1997, când o comisie, avându-l președinte pe prof. univ. dr. Ștefan Avădanei (Univ. **Al. I. Cuza**, Iași) și membri pe Dumitru Irimia, coordonator științific (Iași), Mircea Borcilă (Cluj), Livia Cotarcea (Iași), Iosif Cheia-Pantea și Vasile Țără (Timișoara), Roxana Sorescu (București), i-a confirmat obținerea titlului de doctor în litere.

Despre această lucrare, Mircea Borcilă scria la acea oră: „*Lucrarea domnului Botez aplică o hermeneutică de tip teologic*” și atrăgea atenția asupra faptului că o asemenea hermeneutică a mai fost aplicată de George Bălan în **Nebănuitul Eminescu**, apărută la München, în 1984, dar că „*explorarea domnului Adrian Botez este incomparabil mai vastă și mai aprofundată*”. Iosif Cheia-Pantea o apreciază ca o „*construcție impresionantă ca amploare și coerență interioară*”. În schimb, Livia Cotarcea observă „*polemica schimbare a sistemului de referință în care se situează creația eminesciană și comentariul ei*”, iar Roxana Sorescu este de părere că „*domnul Adrian Botez repune în discuție, dintr-un unghi inedit, întreaga viziune asupra poeziei eminesciene și a stării de revelație poetică, în general*”. Să mai notăm că Valeriu Anghel a tras un semnal de alarmă în februarie 1998 (**Milcovul liber**), insistând asupra valorii de excepție a acestei lucrări ce-și așteaptă sponsorii și că un fragment din lucrare (de fapt **Addenda**) a fost publicat în nr. 10, 11, 12/2004 al revistei **ProSae-culum** fără ca miracolul așteptat (năvala sponsorilor) să se producă.

În noiembrie 1997 obține Marele Premiu pentru poezie, la **Salonul Literar Dragosloveni**, ediția a 26-a și, în sfârșit, se produce debutul său editorial cu **Jurnal din**

* **Graalul**, simbol creștin peren, care fascinează și aprinde imaginația, gândirea și simțirea omului din ultimele 6 – 7 veacuri, văzând în acesta adevărul și mântuirea, grația divină, victoria sacralului asupra profanului, șansa desăvârșirii noastre interioare încă în această lume. În seria lungă a căutătorilor Sfântului Potir: Parsifal, Lancelot, Lohengrin, Don Quijote... I-am inclus și pe Adrian Botez, un poet profund religios, dar care s-a îndârjit să poarte, în aceste vremuri întunecate și confuze, armura luminoasă a cavalerilor Graalului.

marea temniță interioară, carte apărută la Editura **Axa** din Botoșani prin devoțiunea și stăruința soției sale, Elena, în mai 1998, urmată de **Rog Inorog**, apărută la Editura **Salonul Literar** din Focșani (septembrie 1998). În primul caz, ca și la următoarele cărți, de altfel, a contat decisiv generozitatea preotului Dodică Fusariu, principalul său sponsor, iar **Rog Inorog** a apărut prin totala bunăvoință a conducerii Inspectoratului Județean de Cultură, la acea oră.

Între 1999 – 2004 coordonează revista **Contraatac**, scrisă de și pentru elevii Grupului Școlar Agricol Adjud, apreciată ca una dintre cele mai interesante din județ, face parte din colectivul redactional al revistei **Scara** (1999 – 2001) și este redactor la revista **Crezul nostru** (Bacău), din 1999 până la dispariția acesteia (2003). Colaborează la aproape toate ziarele și revistele apărute pe teritoriul județului Vrancea, între care enumerăm: **Confluente** (Adjud), **Milcovul liber**, **Salonul Literar** (unde este și redactor), **ProSaeculum** (din 2003), dar și **Cuvântul**, **Cotidianul**, **Viața Românească** (București), **Adevărul literar și artistic** (Deva), **Deșteptarea**, **Dimândarea părintească**, **Permanențe** (București).

În decembrie 2000 apare **Prigoniiții cavaleri ai Mielului**, carte de eseuri cu o profundă motivație religioasă, patriotică și cărturărească, la Editura Fundației Culturale Aromâne **Dimândarea părintească** (București). Anul 2003 înseamnă apariția a două volume de poezie, prin caldă generozitate a domnului Cornel Galben, unul dintre acei editori – incredibil, dar adevărat! – pentru care valorile spirituale se află deasupra celor materiale: **Epopoea Atlantică** și **Povestea unui colecționar de audiențe**, ambele la Editura **Corgal Press**, Bacău. În sfârșit, ca o altă surpriză plăcută, Adrian Botez a încredințat tiparului o carte de... **Basme** (sic!), ce a apărut la aceeași editură, în același oraș în care statuia lui Bacovia are mai degrabă alura lui Don Quijote, în anul de grație 2004. În același an, recomandat de Gh. Istrate, L. I. Stoiciu, D. Pricop și Ion Panait, devine membru al Uniunii Scriitorilor din România (din martie 2004).

Treptele confesiunii

Chiar dacă debutul editorial al poetului A. Botez se produce – ca în multe alte cazuri – relativ târziu (1998), asta nu înseamnă, nici pe departe, că a descoperit atunci poezia. Primele poeme le-a publicat în 1969, când avea doar 14 ani, în **Năzuința**, revista Liceului Teoretic din Gura Humorului, orașul natal, pentru ca abia în 1987 să publice două texte în **Steaua** (Cluj), după mărturisirea lui Aurel Rău, cel care a prefațat, cu nedisimulată mândrie, prima carte a acestuia: **Jurnal din marea temniță interioară**, apărută la Editura **Axa** din Botoșani în 1998, unde a avut consilier editorial pe Gellu Dorian. Este un debut insolit, o „*antologie de autor*”, cum a numit-o un comentator, în sensul că adună cele mai reprezentative texte elaborate în perioada 1983 - 1989. Maturitatea, nivelul performant al multor poezii ne fac să bănuim / credem că titlurile celor cinci cicluri, provocatoare de-a dreptul, au fost, probabil, titlurile unor proiectate volume ce vor fi stat prea destul în anticamera unor edituri înainte și după

1989. Așa s-ar explica coerența, arhitectura organică a acestor cicluri ce compun prezenta carte. Va fi urmat – e o supoziție, firește – o severă selecție, cu multe renunțări, poate dureroase, ce a dat naștere unei cărți de poezie cu prea puține inegalități în plan valoric. Oricum, textele de aici, cu ușoare deviații spre experiment, se sustrag, din start și în mod definitiv, codului postmodernist.

Volumul este organizat în cinci cicluri cu titluri memorabile: **Satana de crin** (47 de texte), **Anotimp umilitor** (27 de texte), **Fața Galileeanului** (21 de texte), **Fiară printre ruine** (22 de texte), **Poeme postume** (29 de texte). Fiecare dintre acestea pare a fi o treaptă a cunoașterii de Sine, a unei aspre și încordate aventuri gnoseologice, provocate de o autentică și prelungită criză ontică. De aici vin neliniștile și tensiunile eului liric, ce supun unei severe probe fibra morală a creatorului. Marile teme ale volumului sunt dispuse antinomic: binele și răul, frumosul și urâtul, iubirea și ura, viața și moartea, aparența și esența, lumina și întunericul, sacral și profanul. Nu în ultimul rând, ba chiar se află la loc de cinste – *arta*, ca izvor al suferinței și al frumuseții.

Dacă *arta* înseamnă suferință, momentul revelației coincide cu prezența coplesitoare a morții: „*se deschide corola fiecărui lucru: fremătând / primește polenul pașilor morții*”. Simțurile se ascut, se rafinează, scormonind, căutând desăvârșirea, după cum mărturisește noul Pygmalion aflat față în față cu misterele lumii: „*în clipă – oracular – peste multe constelații – aud cum se / despoaie – din straietele-i de rugă – văpaie / tremurată – Frumusețea*”. Accesul la artă (frumusețe) e condiționat de accesul la

Femme assise

Divinitate: „*m-am bucurat simțind uneori că vibrează – prin mușchii / brațelor mele – aerul de foc al aripii*”. Cu atât mai mare este bucuria creației: „*din greul dumnezeieștii nepăsări – sufletul meu le-a / smuls – pronunțându-le silabe frumuseții*”. Artele poetice, mai multe decât ne-am fi așteptat, proiectează un eu sublimat, subjugat șansei de a atinge eternitatea prin opera de artă: „*frumusețea nu va fi iertată niciodată: îi voi / cere – mereu – gloria de a mă cuceri*”.

Arta este – fără îndoială – și o formă de apărare în fața agresivității răului într-o realitate în care sacral se simte amenințat („*temeliile cerului se zguduie*”), iar omul se află într-o „*lihnită goană*”. De o parte, în planul celest – „*panica de zeii*”, iar de cealaltă parte, „*prin rariștea timpului – lumina împăcării mele cu eternitatea*”. Dacă s-a întrerupt brutal comunicarea cu Divinitatea („*punțile spre Dumnezeu – nervuri coridoare – ca un țipăt / sunt goale*”), rezultatul este că „*în sufocanta alteritate – ne clătinăm*”, iar universul își pierde puterile: „*se-anemiează copacii: piatra – neatinsă de nimeni / e atât de vlăguită dinăuntru*”. O neputință care se transmite eului liric într-o nedorită solidaritate: „*crucificat [...] n-aș fi în stare Răul [...] să-l opresc*”, asemenea unui „*rege în preziua detronării*”. Iar „*chitul din adâncuri*” semnifică Răul din noi, ca prezentă devastatoare, adusă la suprafață din „*somnul deplin al Ființei*”. Poate aici am găsit explicația titlului oximoronic: **Satana de crin**, ca un joc fascinant al aparentelor cu esența.

Cuvântul își cere dreptul la existență: „*urcă în mine cântecele ridurilor: între / sprâncene – fulgerul morții*”. El întemeiază, după cum are și capacitatea de a revela acea realitate ascunsă, dincolo de jocul aparentelor; până și captivitatea în „*marea temniță interioară*” se revelează ca pregătire pentru moarte: „*chiar dacă m-aș numi și m-ați vedea – cenușă: o / clipă doar mi-ar trebui – să sar – viu și / nevătămat – în următorul rug*”. Acolo unde ochiul nu poate pătrunde, putem apela cu încredere la funcțiile magice ale cuvântului. Cu ajutorul acestuia – dar nu numai – ne putem întoarce în moarte, ceea ce echivalează cu revenirea la propria (noastră) esență: „*vecine moarte – deschide-mi să intru în carnea mea adevărată*”. Ironia acidă (și surprinzătoare) vizează „*perfecta demnitate embrionară*”, o naștere-moarte ce presupune revenirea în spațiul matricial, o familiarizare cu uitatul gust al neantului: „*gândesc – deci – pe nesimțite – mă dedulcesc la moarte*”. Textele, de multe ori, eliptice, de maximă concentrare și relevanță, păstrează un aer sceptic, încrunțat, într-un spațiu de o mare încărcătură dramatică și cu o abia întrezărită șansă a izbăvirii.

În următoarele două cicluri, melancoliile, câte sunt, alternează cu o accentuată stare interogativă, indiferent de ipostaza asumată, de vocea care se face auzită într-un poem sau altul: „*sunt atât de pur – încât oamenii care / trec pe stradă – privesc prin mine – ca // printr-un aer extrem de rarefiat – catastrofele lumii: / și totuși – ei nu le recunosc*” (din perspectiva unui copac, ca prezentă metonimică) sau „*nimeni nu te iubește – Criste – decât cel de tot părăsiț (Ioan)*”, „*eu sunt cea dintâi și ultima dintre pornirile lumii trup / în căutare de amforă*” (vocea materiei ce aspiră la desăvârșirea spirituală) sau „*de ce /*

nu le-ar fi frică și de mine – sau / doar de mine” (vocea lui Nietzsche din **Ecce homo**).

Doar Răul „*lasă urme*”, mișcarea aduce după sine Răul, iar absența credinței – teama, ispita, crima, destrămarea Paradisului și surparea inexorabilă a Ființei: „*nu mai cred – și mă tem: toate crimele lumii / de la Facere – le simt – cutremurându-mi de / ispită rărunchii*”. De aceea, poate, eul liric apare ca un exilat în absolut, un înstrăinat în univers: „*eu / nicăieri nu-s acasă – mă îndoiesc chiar că a vrut / cineva să mă nască*”. Eul rațional, atât de trufas și dezgustător, are ca atribute întunericul și frigul, dar și un sâcâitor sentiment al zădărniciilor: „*atâtea ere sunt – de când mă întorc istovit și învins / aleargă de jur-împrejurul meu – năuciți de frig / ostasii personalității mele*”. Triumfătoare ar fi – în această viziune sumbră – ura, umezeala – ca mască a morții satanice și, nu în ultimul rând, inima învinsă.

Juxtapunerea, tăietura energetică a versurilor, ingambamentul, dar, mai ales, un amestec al persoanelor gramaticale / perspectivelor, cu intensități și efecte calculate, sunt trăsături distinctive ale retoricii sale poetice. Iată scenariul poeziei **Meditații ramificatoare** ce prezintă – într-o gradată ascendentă – treptele Cunoașterii de Sine:

Confesiunea neagră (pers. I sing.) – „*nu cred în izbăvire – ci în iminența reîntâlnirii: știu că / acest coșmar este fără sfârșit*”;

Îndemnul, soluția izbăvirii (pers. a II-a sing.) – „*ieși de sub teroarea Plăcerii: încearcă să privești în / ochii / de gheată ai / Imensității*”;

Confesiunea amară, reflecția (pers. I plural) – „*suntem aleșii sumbri ai Nefericirii*”;

Dorința, speranța (pers. a II-a plural) – „*dați-mi un pat – o carte și lumină: / e mai mult decât lumea: este liniște*”;

Momentul revelației (pers. I sing.) – „*iată-mă iarăși [...] sunt regele – toate / sălbăticiunile capătă – pe piei ori / între coarne – flacăra Crucii*”. Și, peste toate, apasă o interogație gravă ce dă tonul acestei confesiuni: „*cât de adevărată poate / fi moartea – dacă viața // nu mi-a lăsat un singur adevăr?*”

Universul a devenit un spațiu de proliferare a răului, în care colindă „*saltimbanci divini*”, lăudându-și „*jalnica panoramă*”, iar îngerii, altădată mesageri ai divinității, făcând legătura între planul uman și planul divin, se plâng, ca într-un cunoscut text blagian, de greutatea aripilor. Mișcarea este, ca și acolo, descendentă: de la sacru la profan, de la lumină spre întuneric, într-o neistovită rostogolire spre „*nemărginitul Abis*”. La sfârșitul mișcării, după o luptă încrâncenată pentru a ajunge în drumul luminii (înselătoare): „*în întunericul fără speranță abia – ne dăm / seama că nu lipsește – dintre noi / nimeni*”. Sens unic – Destinul ingrat al oamenilor aflați la o distanță progresiv depărtată de esența lor divină (**Scrib anonim**). De aici vin reproșurile tardive ale Galileeanului: „*trâmbițe de foc v-au împroșcat cu vestea Venirii / dar n-ați fost în stare / o lume de leagăn să încropiți pentru mine*” (**Vestire zadar-nică**). Conștiința interogativă a adus după sine scepticismul.

Indirect, poetul condamnă pasivitatea: refuzul iubirii în favoarea sacralului („*ci aștept valul de crini*”) sau refuzul gândirii în favoarea simțurilor („*las simțurile să se devo-*

reze-ntre ele”). Din „marea temniță interioară” acesta pare convins că omul e predestinat să rateze înțelegerea (**Poemul unei vieți**). Condiția de claustrat, cu spectrul dispariției sau obnubilării sale spirituale, este apăsătoare: „*che-mați visele la vorbitor – spuneti-le / că eu – în adâncul temniței – mor*”. Trupul însuși este resimțit ca un adevărat pat al lui Procust: „*poate că aici a fost schilodit sufletul meu – pentru a / putea încăpea într-un trup*”. Și, din nou, o întrebare neliniștitoare răvășește spațiul liric: „*ce poate fi mai înspăimântător – decât / însăși trecerea mea prin această lume: / orb ca un demon*”. Privirea interioară se tulbură ca în fața iraționalului.

Conștiința limitelor (de același fel) se asociază cu ideea unei obositoare uniformizări: „*cu același rând de haine se îmbracă Dumnezeu – și / ultima amoebă*”. În aceeași viziune întunecată, omenirea este condamnată la „*întunericul prăbușirii*”, pe o pânză derizorie, în care nici speranța, nici șansa izbăvirii, cu atât mai puțin, sublimul, nu-su află locul în acest univers. Întreruperea oricărei comunicări între Om și Divinitate amenință lumina interioară, dar nu anulează cu totul posibilitatea întâlnirii și înțelegerii depline în iminenta apropiere coplesitoare a Morții. Odată ce *inițierea* a fost încheiată, reproșurile adresate Creatorului nu sunt nici puține, nici blânde, după cum reiese dintr-unul din cele mai frumoase poeme ale cărții: „*cântarul lumii se strică / chiar toate-ale totului când se ridică / spre lumină: trebuie puțină / asprime și plivire / altfel degeaba – Doamne – ai trudit la nemărginire*”.

Un omagiu adus puterii de sacrificiu, fanatismului pozitiv găsim în **Culegători de maci...**, văzuți ca niște revoltați metafizici, aducând în actul lor simbolic o superioară motivație: „*solitari – își dau foc – [...] în semn de protest față de legile universului*”. Discursul, marcat subiectiv, caracterizat printr-o abia întrevăzută transcendere fantast – tragică a realității, cu accente halucinatorii și tensiuni extatice, este temperat de un raționalism sceptic, ce nu poate opri – totuși – să iasă la suprafață, din când în când, „*tipățul*” expresionist.

Sub semnul Inorogului

Cea de-a doua carte a lui Adrian Botez, apărută la Editura **Salonul Literar** din Focșani, se numește **Rog Inorog** (1998), titlu ce nu se vrea – în nici un caz – un gratuit joc de sonorități, mai ales că licornul (unicornul, inorogul) este un motiv central al liricii sale. Un motiv ce apărea încă de la debut: „*Inorogul – jur împrejur rotește corn feciorelnic pentru a / afâna un mai vast spațiu al // imaculării: stau rezemat de paradis*” (**Jurnal din marea temniță interioară**, p. 70), pentru ca, în altă parte, să ascultăm *melancoliile* aceluiași inorog: „*nîcînd nu voi mai fi o mai desăvârșită ființă: / la Poarta Somnului*” (ibidem, p. 102). Conform interpretărilor teologice, la care apelează și Romulus Vulcănescu în a sa **Mitologie română** (București, 1987), *inorogul* întruhidează arhetipul sacral, iar cornul acestuia devine – în timp – simbolul crucii, esența christică, având aceeași origine cu vasul Graal, alt simbol întemeietor al poeziei sale.

Cu cele 141 de poeme organizate în cinci cicluri (cifra inițiativă, simbol al centrului, al armoniei și echilibrului):

Pasteluri apocaliptice (43), **Pasteluri domestice** (27), **Misterii** (33), **Carnavaluri** (22) și **Întoarcerea la ritual** (16), autorul întărește impresia noastră că își construiește cărțile, ciclurile poetice și fiecare text în parte cu o sporită preocupare pentru arhitectura acestora, nelăsând nimic la voia întâmplării. De asemenea, calitatea sa de poet vizionar, probată fragmentar și în precedentă sa carte, capătă consistență de această dată, începând chiar de la primul vers: „*roiuri de Beznă-Ziua / Mâniei // ară văz-duhul-veste de iarnă / păsări de miază-noapte*”. Imaginări, tușe întunecate, o atmosferă sumbră, de sorginte expresionistă, sunt semne ale maturității unui poet ce adaugă conștiinței sale interogative o puternică și profitabilă structură dilematică: „*nu poți fi înțelept – oare – decât cu / craniul în față?*”. Ceea ce provoacă, în mod deosebit, revolta poetului A. Botez, confruntat cu o realitate mult degradată, este nu ura sau iubirea, ci apăsătoare *indiferență* pe care o numește, atât de inspirat, „*băltita iubire*”. Rămas „*fără plâns*” și „*fără umbră*”, acesta a primit drept moștenire „*cernită – evanghelie a sodomiei*”, cu duhori, erecții ale abjecției și urâtului, așezate în ritmuri luciferice, amintind suficient de sensibilitatea „*monstruoasă*” a lui Arghezi și, uneori, de alcătuirea sonorităților barbiene: „*crini de viermi / pe ochi s-aștern / ce duios. Satana / îmi scormone rana*” sau – mai evident – „*sar puroaie / din butoaie – și leșinuri / ies din scrinuri*”.

În mod sigur, poetul, a cărui structură cărturărească este o certitudine, știe (dureros) că nu trăiește în cea mai bună dintre lumile posibile (un Anti-Leibniz), ci mai degrabă în bolgiile unei realități imaginar-truculente, stigmatizate de o „*brambureală existențialistă*”. Același sentiment al claustrării (familiar nouă din primul volum) apare și aici, cu îmbrățișarea ostentativă a categoriilor negative: urâtul, macabru, grotescul: „*mucegai negru – abia pot respira – în cea mai / înaltă și igrasioasă dintre lumi*” și „*gâfâie șobolanii din greu – până să-mi ajungă la buze / horcăie – sufocați de-nălțime – păduchii / să devină locatari vor...*” Omul este considerat „*nechibzuitul stricător de soartă*”, dar spiritul cărtitor, insolent și insurgent al poetului vizează însăși ordinea divină, pusă sub semnul întrebării și al sarcasmului necruțător: „*Dumnezeu apare pe ecran – jovial / ne zâmbeste – gras și larg – tuturor: / dar știm că nu ne vede – de acolo / pe nici unul dintre noi / nu vedem decât că mișcă buzele / tot mai spasmodic – să nu-i amorțească: atât* (s.m.)”.

În „*patria claunilor cu ochi de călă*” crima se livrează la domiciliu, *limba de inorog* este oferită „*la cină*” (variantă degradată a sacrificiului christic), iar *funcționarul* de la ghișeu (un Dumnezeu vidat de funcțiile sale sacre) a lăsat muritorilor un afiș dătător de speranțe: „*REVENIȚI / PESTE O VIAȚĂ*”. La sfârșitul acestui ciclu, cu o alcătuire impecabilă, se simte reproșul amar adresat Cerului care și-a abandonat creația și, cu deosebire pe acela care l-ar fi putut substitui (luciferic) în „*deliranta (sa) furie*”: „*cât de puțin ar fi costat acest / țărâm – să-i mângâi blând – o dată doar / Artistului – fruntea / asudată de chinurile // A toate neliniștii*”. Acesta este gestul care ar fi salvat autenticitatea Ființei Sacre și ar fi împiedicat orice impostură.

Așa cum reiese din cel de-al doilea ciclu al cărții, „*pasteluri domestice*”, dialogul între Om și Divinitate, între

Plant de toматы

Cer și Pământ se termină nedecis: undeva, din „*tulburimile sufletului*” se aude, prin striațiile unei scoici, anticipativ, vuietul „*sfârșitului de lume*”; în altă parte, asemenea unui nou Iona, poetul își conștientizează captivitatea fără a întrevedea vreă cale de salvare: „*cresc colții din apă – și / marea-i prea mare*”; *arborii* (substituiți ai ierarhiei sacre) „*au trecut mare: / acum stau cu spatele – să-și usuce / nimburile*”; zeul „*se spânzură-a / joacă – în vița-de-vie*”, „*de pe tășul punții aleargă / zeite nebune*”, iar diavolul, într-o derutantă ipostază hamletiană, iese „*gânditor*”, „*privindu-și pe deget / inelul de doge*” al Veneției, orașul care a învățat ce înseamnă a muri încet și frumos.

Ni se mai spune că *spada Arhanghelului* (simbol suprem al sacralității) „*a fost vomată*” „*de însuși ladul*” într-un amestec mai rău decât un coșmar, în timp ce *La Mancha*, locul de baștină al iscusitului Cavaler Don Quijote, devine „*hotarul de unde începe lumea / cealaltă – lumea pe dos – mântuita lume*”. Privirea poetului se fixează pe realitatea perceptibilă, din perspectivă profană, căutând similitudini, deosebiri, contradicții, deschideri către zona generoasă a Credinței, după atât de necesara inițiere în moarte, singura care poate să asigure un sens deplin și definitiv vieții noastre: „*nu-mi pot imagina cum aș trăi fără / moarte: datorez / toate minunările vieții mele – morții*”.

Conceptul de THEOSIS, avansat de isihasm, oferă o șansă omului pentru vederea lui Dumnezeu în întuneric, cu condiția ca *mintea* (nous) să se unească cu *inima* („*lăcașul lui Dumnezeu*”). Asta îl îndreptățește pe Adrian Botez – în spațiul *poesis*-lui să vorbească despre „*noua înțelegere isihastă*”, conform căreia sensibilitatea mun-

tilor, roua văzduhului, păsările fac posibilă mult râvnita UNIRE („*capu-n piept v-a revenit / de drept*”), săvârșită în urma unei adânci experiențe de iluminare (cf. Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*). Astfel, vederea se esențializează, iar comunicarea cu lucrurile lumii se realizează ca miracol: „*nimic și nimeni nu va sta de pază / la Poarta Mișcărilor: voi putea să ies / cu tot cu mine – dincolo de Temniță – în / mijlocul – încins de puritate al – cerului*”. Și mai departe: „*fruntea se sfărâmă de minunea / întregă – a luminii*” (**Pax**).

Tot aici, în ciclul **Misterii**, apar *litera*, „*mereu vinovată*”, pâinea, trupul lui Christos, din care se împărtășește omul, și nașterea unei flori, „*numai în / strai de minune și zi*”. Durerea ne apropie de esența noastră și ochiul „*conlocuiește cu Dumnezeu / până la seism*”. Peste toate, ca experiență mistică complexă și definitorie, se află moartea, „*în stare pură*”, dăruind omului „*farmecele cele mai intime*” în „*cea mai măreață clipă*” a existenței sale, pentru că – spune poetul – „*sunt lucruri în lume – pe care / doar cu Dumnezeu le împart*”. Din atare motive, scrisul e posibil (și necesar) doar atunci când ciclul inițiativ s-a încheiat, întrucât textul rezultat se adresează celor plecați din lumea profană, eliberați de lumea aparențelor: „*am început să scriu / pentru cine? Evident / pentru morți*”.

Nu putea lipsi din acest arsenal de motive – *cel al Graalului*, axă spirituală generatoare de sacralitate și credință (**Vremea și potirul**) sau *Don Cervantes*, blândul părinte al cavalerului Don Quijote: „*sfîntenia mea e-n toate cărțile – risipite pe / mese de joc*”; acesta – în viziunea poetului – se va ridica, cu statură divină, pedepsind, distrugând și – apoi – născând o nouă lume în jurul vasului sfânt: „*mă voi scula și voi rosti un trăsnet / păsări și furtună voi isca / voi face să fulgere stele – pe trupul / Potirului*”. Întors „*la incendiul mistic al / Crucii*”, Poetul este *Alesul*, aflat pe drumul întoarcerii acasă (Ithaca), gemând „*sub minunări*”, purtând, pe frunte – biruitor –, **Steaua din Bethleem**. Doar *inorogul* statutar „*a-ncremenit între mărgăritare: / nu le mai bea*”.

Următorul ciclu, **Carnavaluri**, în ciuda titlului, propune o expresie mai sobră, evident mai concentrată și energică, poetul aflându-se – de această dată – pe poziția unui insurgent, iconoclast și nietzschean: „*fără om – Dumnezeu nu poate fi decât / un funcționar oarecare al universului*”. Realitatea imediată apare, în schimb, ca o pânză expresionistă inflamată de culori întunecate, mișcări băloase și lascive, mirosuri pestilențiale, viermuială acră și „*vomă gelatină*”. Un adevărat „*jurnal de actualități*”, din care merită să cităm cel puțin un catren: „*paiatele se spânzură-ntr-o vrejuri / din nări îmi curg abstracte leșuri / eu sunt al lumii cancer nevăzut: / un Dumnezeu – la gură și la fund cusut*”. Chiar toposurile predestinate serviciului divin se umplu de mișcare și păcat: „*tifle de icoane*”, din altar „*Christul olog iese pe burtă*”, Maica Domnului (dintr-o icoană) păstrează „*desfrânata privire spre păroșenia sfinților*” (o notație suficientă pentru a provoca sfânta mânie a drept-credincioșilor) sau imaginea finală din **Carmina Burana** ce se referă la „*turme de crani*” care „*se rostogolesc / seci și cumiți – din clopotniță*”. Sacrul pare atins definitiv. Acestea (de mai sus) și alte imagini neverosimile (aproape) apar într-un text ce se vrea și

reuşeşte să fie o laudă adusă ordinii divine, jertfei christice și Creatorului a Toate cu rostul de a întoarce „pe dos” zicala biblică: „*Precum în Cer, așa și pe Pământ*”. De data aceasta, la incadrența rechizitoriului necrutător, planul de referință este inversat: „*Precum pe Pământ, așa și în Cer*”, printr-un proces îndelung de continuă distrugere, destrămarea și degradare, proces ce nu putea evita arta. Iată versurile: „*de lepră s-au îmbolnăvit – unele pe altele – cerul și / păsările // schelălăială de scapeti*”.

Compensatoriu, ultimul ciclu al volumului **Vicisti, Galilaeae**, deschide perspectiva restaurării ființei prin *sacrificiul christic*. Relația cu Divinitatea reintră în datele firescului: „*dă-mi voie – Doamne // printz să mai fiu*”. Pentru refacerea echilibrului uman-divin, noul Orfeu cheamă fiarele pământului, îmbie ierburile, stârnește puterea metalelor pentru *reclădirea* ființei cerești... Dar pentru asta, trebuia câștigată bătălia dintre legea trupului și cea a sufletului. Iată motivul pentru care se adresează Divinității cu rugăminte de a-i menține trează atenția și spiritul treaz spre lumea cealaltă și judecata de apoi: „*nu ne mai lăsa fără trâmbițele sfârșitului deplin / care / vor alunga / hienele Timpului*”.

Ars de „*boala*” poeziei, A. Botez încearcă să se apropie de zona sacrului cu ajutorul cuvintelor: „*boabe de mir – delir // îngerii – grădinarii ultimului ceas / nici nu îndrăznesc să le culeagă – atât sunt de / fierbinți – necuminiți // unde-și vor afla – Cuvintele – odihna / rodirii – uluirii?*”. Încrederea în puterile magice ale acestora este nelimitată, nu numai în sensul reinventării Paradisului atât de mult dorit, dar și în sensul recuperării Sinelui, prin artă, printr-o restabilire a stării de comunicare Om – Dumnezeu: „*rog / inorog: / Cuvântului – Crai / dă-i al meu rai*”.

Epopoea ca aventură a spiritului

Dintre volumele sale de poezie, **Epopoea Atlantică** (ed. **Corgal Press**, Bacău, 2003) atrage atenția nu numai prin amploarea demersului poetic, prin ambiția de a revitaliza o specie literară predestinată, cel mult, unei fertile parodierii (v. **Tiganiada** lui Ion Budai-Deleanu la începutul secolului al XIX-lea sau **Levantul** lui Mircea Cărtărescu în 1990), dar și prin capacitatea de a sugera, simultan, o realitate ideal-arhetipală și una conceptuală ce poartă semnele divinului. **Epopoea Atlantică** trimite, indubitabil, la *mitul vârstei de aur*, cu o angajare totală în această aventură a *spiritului*, confruntat aici cu cele mai de temut primejdii, ceea ce justifică din plin apetitul pentru vizionar, interogațiile neliniștitoare privind identitatea ființei și a limbajului liric. Sentimentul de criză ontologică, starea agonică generalizată sunt surprinse cu un neadormit simț al urgenței, dar și cu o plinătate a gestului menit să trezească (și) să înalțe omul spre culmile „*paradisului pierdut*”. Subtitlul **Exerciții sistematice de fantezie despre adevăr** are în vedere alcătuirea duală a ființei: pe de o parte, inimă, suflet, visare, iar, pe de altă parte, rațiune, ordine, luciditate.

În sens religios, **Epopoea Atlantică** își propune recuperarea stării de grație divină; în sens filosofic – reîn-

toarcerea la vârsta mitică, când omul viețuia în acord cu ritmurile naturale și semnele divine; în sfârșit, în sens estetic, revigorarea epopeii, legitimarea ei ca specie viabilă în lumea contemporană, subminată și asaltată de forțele răului. O specie care – în sensul pe care îl dă Al. Botez – nu suportă parodia, pentru simplul motiv că *adevăru* (v. subtitlul) se cere trăit, nu parodiat.

Atlantida, identificată de unii cu Hyperboreea din mitologia greacă, a rămas în mintea oamenilor, în lumina textelor inspirate lui Platon de egipteni (**Timaios, Kritias**), ca simbol de *paradis pierdut* sau de *cetate ideală*. Din toate aceste motive, explicate sau subînțelese, expresia poetică, atât de complexă, ce urmărește mișcarea spiritului (ascendentă / descendentă), se întâlnește cu aspirația constantă a poetului: „*spre epopee se înclină / și stele toate – fir cu fir / se-ntorc în INIMA-POTIR*”. Sensul optimist al unei atare întreprinderi este reîntoarcerea lumii în zona sacrului, capacitatea de regenerare a unei realități atinse de morbul distrugerii. O realitate sugerată de imaginea *uroborosului* ca simbol al manifestării și al resorbției ciclice, punct de vedere susținut și argumentat cu aproape șase veacuri în urmă de Nicolae Cusanus în cunoscuta sa teorie a armoniei contrariilor, conform căreia orice distrugere presupune o naștere, o creație, ca unică șansă a lumii în care existăm.

Începutul epopeii se află în spațiul *visului*, după care are loc o îndepărtare decisă de sfera divinului: „*alunecarea luminii în scrâșnet*”, mărire „*se chircesc*”, iar „*umbra așteptării*” – „*alungă PEȘTI!*”; în sfârșit, „*Bătrânul Sunetului*” este „*orb*” și „*obosit de vise*”. Peste toate, semnele căderii, ale declinului, popoarele „*nu-ncetează migrarea / apocaliptică*” și nici măcar invocația către Orfeu („*trezeș-*

Nature morte à la guitare

te-te”) nu pare să aibă vreun efect. Gestul acuzator se adresează lumii care și-a abandonat Creatorul: „o – târâtură de neamuri / fără profet – cu dumnezeul uitat la / oglindă”. Jertfa miresii-lebădă și a mirelui-licornul (simboluri ale virginității spirituale) a făcut posibilă apariția ANDROGINULUI, „gigantică stea”, „pe creasta slăvit-a muntelui” ca semn al victoriei finale de partea valorilor spirituale supreme, prin resuscitarea DIVINULUI, ce-și va găsi noi forme de manifestare.

Epopoea Atlantică are toate caracteristicile unei poezii cu caracter inițiativ, clădită pe motive antropozofico-steineriene: iubirea, ordinea, voința, înțelepciunea, mișcarea, formele, personalitatea („*archai*”), fiii focului (arhanghelii) și ai penumbrei (îngerii). O asemenea organizare nu este deloc străină celei pe care o propunea Pseudo-Dionisie Areopagitul care ierarhiza puterile cerești în 9 cercuri sau 3 triade, simboluri „*hialine*” ale desăvârșirii în desăvârșire, ale ordinii în ordine și ale unității în unitate. Rudolf Steiner, ale cărui scrieri creștine și ocultiste le-a avut în vedere adânc știutorul de carte și Răscolitul de Sine, Adrian Botez (**Teozofia, Inițierea, Știința ocultă**), se preocupa în special de cultivarea naturii spirituale și modul de a ajunge la conștiința unei lumi superioare. Nu altul este sensul major al acestei epoei, explorând un univers ce poartă în sine morbul distrugerii și al regenerării, cu șansa întoarcerii la unitate și mântuire, deasupra înălțându-se *omul christic*, trecut prin toate cercurile inițiatice: „*cântul cherubilor – har – se prelinge și / ninge: morții învie în / NUNTA STELARĂ*”. Și iar, deloc întâmplător, cel mai des invocați, în acest NOU UNIVERS, recuperat divinului, sunt *heruvii* (heruvimii), spiritele ordinii, singurele care pot asigura unitatea și solidaritatea cosmică, sub semnul credinței.

Între nevoia de ordine: „*matematica / ordine-a CÂNTULUI*” și funcția orfică a acestuia („*albesc de har copacii-n munți / arhangheli fac din spade – punți / din vizuini – spre EMPIREU / e alfabet de Dumnezeu*”), Adrian Botez înclină decis spre libertatea întemeietoare și purificatoare a LOGOS-ului DIVIN. Iubirea, ordinea și voința alcătuiesc prima triadă, întrucât doar acestea și doar împreună pot ține tăriile cerului și pot condiționa / stimula creația artistică / frumosul, *entelechia*, perfecțiunea spirituală, ca scop lăuntric al dezvoltării tuturor lucrurilor (Aristotel). Pierderea „*firului Ariadne*”, rătăcirea în labirintul formelor golite de conținut (contururi palide, aparente insipide) atrage după sine o semnificativă ținută și discursivitate de tip barbian, cu o motivație apropiată: „*...vinovat e tot făcutul, / și sfânt, doar nunta, începutul...*” (**Oul dogmatic**). Ca și autorul **Jocului secund**, Adrian Botez are *obsesia increatului*, al momentului în care Spiritul *nu* săvârșise nunta inițiativă a creației primare, ceea ce sugerează convingător dorința de revenire la „*întâia pace*”, când materia nu era alterată de ciclul devenirii: „*Orice nuntă gândește și sfârșește în crimă: albușul / epileptic*”, o dată ce *albușul* semnifică principiul feminin al creației; de aici rezultă – crede poetul – materialitatea lumii, morbul evoluției și al auto-distrugerii. În compensație, autorul acestei „*epopei*” cu ambiții cosmogonice găsește *sacrul* în simplitatea fecundă a PIETREI: „*cât de înțeleaptă e PIATRA: în – subtile – nervurile ei / palpită BIBLIA*” (**Cântul al IV-lea, Spiritele înțelep-**

ciunii).

Într-un univers în care *conturul* (aparența) „*se umple de emfază*”, camuflat de o „*atotarogantă / CORPORALITATEA*”, iar corăbierii se grăbesc „*martiric*” spre moarte și meditație, într-o adevărată „*extază nautică*”, „*profetul bolborosește singur*” în mijlocul oceanului, fără să poată fi auzit și urmat. Pierderea sacralului se asociază cu pierderea ingenuității infantile („*jucării pierdute în copilăria / norilor*”), iar compromisul cu ipocrizia și crima (paradoxal – ca semn al „*maturizării*”!!) (**Cântul al VI-lea, Spiritele forme**). **Cântul al VII-lea** din a treia triadă, subintitulată (cu o adresă foarte precisă): **Comentariu la panorama deșertăciunilor**, ca și **Cântul al XV-lea, Preludii apocaliptice**, sunt construite în maniera poemelor de mare angajament afectiv și cerebral, pe același ton grav, cu inflexiuni tragice, deja familiar nouă, dar nu mai puțin „*dramatice*”, la nivelul confruntărilor ideatice și existențiale.

Trebuie să recunoaștem că textul lui A. Botez, mai mult ca în alte cărți ale sale, abuzează de complexe referințe biblice, mitologice, filosofice, într-un ansamblu ordonat – e drept – dar cu generoase niveluri de dificultate, supunând cititorul – în primul rând – unui sever examen de competență cărturărească și, abia mai apoi, unui examen de ordin estetic, prin formula de poezie propusă, aparent anacronică, dar care își are temeiurile sale adânci. „*Lectorul inocent*”, cum ne place să spunem, nu se poate apropia de o asemenea carte, ca să nu mai vorbim de cei apăsați de multele prejudecăți (una dintre ele, boală grea și contagioasă, fiind postmodernismul!)... *Salamandra*, înțeleasă în iconografia medievală ca o reprezentare a Celui Drept ce nu-și pierde pacea sufletului și încrederea în Divinitate, oricât de greu i-ar fi, *lebăda*, epifania luminii și a poeziei, *dansul de cocor*, ce marchează încheierea unui ciclu, ca semn al victoriei finale, sunt doar câteva dintre simbolurile exploatare aici, ceea ce nu-l împiedică pe A. Botez să se manifeste ca polemist: „*praf sunteți – irizați / umaniști: pudoarea voastră / jignită*”; sau de recunoscut această voce a sa, cea mai sarcastică: „*te conformezi – deci / existi*”. *Eul dramatizat* există între „*Hristos al safirului*” și Satan, „*egotist / poet al grădinii*”, asumându-și cu luciditate răul și binele, ușurătatea și gravitatea lumii. „*Ce-i mai cuvios ca răbdarea?*” se întreabă *metodistul* (**Cântul al VII-lea**), convins că victoria spiritului apare ca o sinteză și o urmare a unirii tuturor forțelor: kyriotetes, tronurile, suferința răstignitului, ordinea (heruvimii), iubirea (serafimii) ce pot învinge (împreună) trufia, egoismul, blastfemia, ipocrizia, nedreptatea, compromisul de orice gen, beția simțurilor („*premiul visceral*”), uitarea de Domn!!

Tonul imperativ reapare, cu deosebire, în **Cântul al VIII-lea (Spiritele fiilor focului)**, unde *căderea smaraldului*, ce ar echivala cu pierderea capacității regeneratoare, „*instinctualele duhuri*”, „*amănatelile mântuirii*”, „*cartea ciumei*”, și „*ciudatele semne*” ajunse la „*pokerul sorții*” cer o intervenție rapidă și eficientă a „*jertfitului de sine CUVÂNT*”, replică actualizată a Logosului Divin ziditor de universuri. Doar așa se justifică pateticul îndemn, mobilizator: „*veniți și / umpleți găvanele-negre și goale / OMULUI SPIRIT*”, pentru ca – apotetic – poetul, marcat de „*cântul cherubilor*”, să aibă revelația momentului în

care „*morții învie în / NUNTA STELARĂ*”. Astfel, întoarcerea spre puritatea originară ar putea avea loc dinspre spațiul virtualităților în acela al realității spiritului.

„*Frumoasă e piatra*”, notează poetul la începutul părții a doua, **ISTORIA SUPRASENSIBILĂ**, pentru că aici „*e primul / și singur ADEVĂRATUL – secret / PLANUL acestei lumi*”, „*unica sinceră / garanția*”, simbol al sacralității lumii, prin simplitate și durabilitate. Un preambul necesar, ca element de contrast, deoarece, în cânturile următoare, eposul surprinde procesul de alterare gravă a unui paradis altădată strălucitor. Acum „*soarele se smulge FIINTEI*”, se depărtează de sacralitate, „*nervii LUMINII-isterizați: se scurg*”, „*ciulinii se rostogolesc în deșertul orb al câmpiei*”; totul sau aproape totul se află în cădere liberă; doar *copacii „sunt înțelepți: și-au trimis / în pământ și în cer – rădăcinile – pentru a / afla cine sunt – și vesti de la / cei ce au fost – către cei ce / vor fi*” (semne ale statorniciei; fac legătura între generații). Dorința de a-și regăsi identitatea spirituală determină pasul ferm de la contemplație la auto-contemplație: „*mă sui în sângele Iisus – să mă văd / din vârful muntelui / cum arăt*”; oricum, Paradisul știut a rămas „*gol*”, deoarece „*fructele păsării / s-au mutat pe ramura paradisului / vecin – din / OGLINDĂ*”. Or, tocmai luna (principiul feminin) este – de data aceasta – simbolul cunoașterii prin reflectare (motivul oglinzii), după cum sălașul oamenilor se află între pierderea trupului și a doua lor moarte, ce va premerge noii lor nașteri. Nu putea lipsi, din acest pelerinaj pe întinsul mărilor și oceanelor, *Ulysse*, „*zeu mascat al năierilor*”, fascinat de „*NEVRUTUL*” și „*CÂNTUL SIRENELOR*” supus acum înțelegerii. Elogiul lui *Lucifer*, „*crai al atoate-ntăririlor*”, se justifică prin faptul că „*prinț al / DEVASTĂRII*” și „*strateg al ORDINII*” este acela care ne dă suprema învățătură: „*prin tine am învățat să murim*”. Poetul care a învățat a muri va avea acces la marile sensuri ale lumii și vieții; doar astfel el se va putea împlini în creație.

Dincolo de orice, a rămas amintirea veacului de aur: „*BĂRBAT ȘI FEMEIE – în / gând repetând / lecție PARADISULUI*”: pentru aceștia fericirea divină este o perpetuă amânare, iar singura certitudine rămâne „*OCUPAȚIA VISULUI*”. *Safirul*, călăuză a sufletelor spre contemplarea cerurilor, *pânza de păianjen*, simbol al narcisismului creator, punct de absorbire a ființei de către propriul centru, *bufnița*, simbol al singurătății reflexive și al melancoliei, *privighetoarea*, consacrată cântăreată a iubirii, sau *trandafirul*, explicit simbol al dorinței de divină desăvârșire, sunt doar câteva din simbolurile ce susțin existența unui plan transcendent. „*CUVÂNTUL – zimțează cu scrum – buze și / crater*”, în timp ce „*DUHUL / PRIVIGHETORII*” cântă trandafirului. Pretutindeni aleargă „*mesagerii divini*” care anunță apocalipsa pentru vina de a fi uitat.

„*Preludiile apocaliptice*” (**Cântul al XV-lea**) au vibrația și tensiunea existențială a textelor biblice, cu câteva apăsate note argeziene sau cu viziuni ce amintesc de pânzele celor mai reprezentativi expresioniști: „*Tu crezi doar în / FOC – sinele-n care toate chipurile / renasc – ICOANĂ // cântă acum – TU / RĂSTIGNIT TRANDAFIR / DE FOC: ți se-nchină – toate privighetorile / tăcând*” sau „*muguri îngroziți: / iarna – seceră albă / pândește-n*

grădini...”, întuneric vid, horcăieli agresive, înghițituri și sughițuri, „*guițări de [...] legiuni luciferice*” ce asaltează infernul de aici sau de departe, ca semn al unei victorii vremelnice. Aed al muntelui părăsit, reformator și profet ratat, înarmat cu înțelepciunea celui care știe că „*divinul ales pășește / prin preajmă*”, proclamă, ca altădată Nietzsche, că „*Orfeu a murit*”, dar ascultă la fel de atent „*foșnetul de zeu*”, identificându-se cu veșnicul „*căutător de smarald*”, piatră ce are o certă semnificație ezoterică, precum și mult râvnita putere regeneratoare.

Și iată – din nou – gheara argehiziană, sfâșiind și stigmatizând, fără ezitare, cu aceeași uimitoare capacitate de invenție lexicală și imaginistică pe care o avea autorul **Blestemelor** și al **Florilor de mucigai**: a început (spune el) „*cruciada avortonilor*”, „*revoluția aspidelor*” după noua lege a „*târâșului și scursorii*”, stăpânite de „*treimea latrinei*” (sângele – sexul – urina) și conduse (toate aceste legiuni ale abjecției) de PRIAPUL, „*regele lor infernal quasimodo*”. **Pseudo-bocetul atlantiilor** nu face decât să confirme cauzele principale ale căderii și surpării inevitabile: substituirea credinței cu trufia rațiunii și supunerea necondiționată robiei trupului: „*persuasiunea – drept rugăciune / confirmare de CALCUL: / inutil – dumnezeu / când sunt / Eu – EU cu / MINE: SEXUL / mereu*”. Dar șansa regenerării n-a pierit, atât timp cât se simte „*vibrația safirului*”; „*cele șapte trâmbețe sacre / de foc*” ne întorc „*în / SFÂNTUL ÎNTREG – MEMORIA VIE A FIRII: mereu / NORD / HRISTOSUL / EU / PRIMORDIAL*”.

Surprinzător, *epopeea văzduhului*, cum îi spune undeva, se termină cu un discurs fracturat de ironia soresciană și spiritul ludic al ultimelor promoții de poeți aliniate gălăgios sub steagul postmodernismului. Astfel, deoarece „*Dumnezeu / a constatat că / nu știe să pună PUNCT / FĂPTUIRII*” pierzându-se în cuvinte și forme amestecate, „*s-a mulțumit să rămână ceea ce – dintotdeauna / fusese – adică / POET MODERNIST – și – deci [...] / s-a sinucis*”. Declarându-se, într-un mod suspect, „*impostor*” (cine l-ar crede), Adrian Botez nu numai că nu-și propune să atenuze planul de mare angajament existențial, fibra tragică încordată până la limita suportabilului, dar chiar creează un plan suplimentar de referință, care ne ajută să percepem mai bine mesajul grav, avertismentul responsabil al profetului-poet („*poeta-vates*”) ce și-a propus să apere – cu toate puterile – dreptul omului la sacralitate.

Scritura foarte densă, textul saturat de idee, aproape inflammat de înțelesuri și semnificații ce-și cer cu obstinție dreptul la existență, o copleșitoare presiune a substanței într-un ansamblu atent disciplinat, pe concepte și trăiri-limită, pe motive antropozofice, sunt probe concludente ce legitimează un foarte substanțial discurs poetic născut din nevoia stringentă de adevăr și frumos, din dorința-dor... de originar, esențe și idealitate. Ambițios, dar profund, cu gust pentru textul de anvergură cărturărească, Adrian Botez respiră lejer în aerul tare al ideilor, oricât de înalte, provoacă adevărate cutremure în conștiințe, cu proiecții devastatoare în plan moral și intelectual, experimentează fără să aibă neapărat vocația experimentului, reușind – în cele mai bune pagini ale prezentei epoei – să producă adânci revelații în dimensiunea estetică și ontologică.

GLOSAR SANSKRIT-ROMÂN

Scrierile lui Poggio Bracciolini, Flavio Biondo, Enea Silvio Piccolomini consemnau, încă din vremea Renașterii, romanitatea limbii române. Atât de evidentă era legătura cu limba latină, încât erudiții – preocupați de studierea formării limbilor romanice, încă de acum șase, șapte secole în urmă – includeau în panopia limbilor de sorginte romanică și propria noastră limbă.

Azi, detectarea legăturilor limbii române cu substraturile sale lingvistice – depășind, așadar, adstratul aproape insignifiant al limbajului migratorilor din zorii evului mediu, stratul latin și pe cel dacic, trecând de idiomul tracic, și forând mult mai adânc în filonul arhaic, indo-european – nu mai reprezintă o nouă aventură spirituală, dacă luăm în considerare că ea a pornit cu aproximativ un veac și jumătate înainte, odată cu cercetările savantului B. P. Hașdeu și continuate de Al. Philippide, O. Densușianu, Sextil Pușcariu, Al. Rosetti, I.I. Russu ș.a., asta, ca să ne referim numai la cercetătorii autohtoni.

Elementele de substrat sunt determinate, adeseori, din rândul cuvintelor care nu au etimologie în limba română, făcându-se comparații cu rămășițele limbii dacice ori ale celor de origine indo-europeană. Gramatica limbilor indo-europene, prin comparație, a produs un progres însemnat în aprecierea mai exactă a valorii lingvistice a limbii române. O contribuție de seamă – în acest sens – și-a adus profesorul ieșean Theofil Simenschy, iar mai apoi cercetătorul autodidact, medicul Sergiu Al-George, care, prin cartea sa **Limbă și gândire în cultura indiană**, deschide noi căi de înțelegere, de receptare a mesajelor ascunse în limba română.

Pentru a ne forma o imagine – probabil aproximativă – lacunară, provizorie, în ceea ce privește doar o parte a lexicului actual al limbii noastre, propunem, mai jos, un fragment din cartea noastră aflată în lucru, intitulată **Glosar sanskrit-român**, fragment ce cuprinde cuvinte, noțiuni, expresii clar identificate, atât ca formă și conținut, în fondul vocabularului limbii sanskrite, cât și în cel al limbii române.

Uneori, unele cuvinte par să demonstreze cu totul altceva decât susțin cunoștințele actuale raportate la clasi-cele legături dintre latină și limba română. Deși întreprinderea noastră pare să nu aibă un caracter de noutate – e vorba de modestul și sărăcăciosul glosar sanskrit-român asupra căruia ne aplecăm efortul intelectual de ceva vreme încoace – sperăm să nu fie receptată ca o tentativă excentrică, chiar dacă unele apropieri etimologice ori echivalențe, s-ar situa mai degrabă în planul aproximativului și nu al certitudinii, al irealului și nu al concretului. Nădăjduim că vor exista, însă, alți cercetători mai ambițioși a căror întreprindere să fie mai temeinică decât a noastră, pentru a putea completa eficient încercarea de

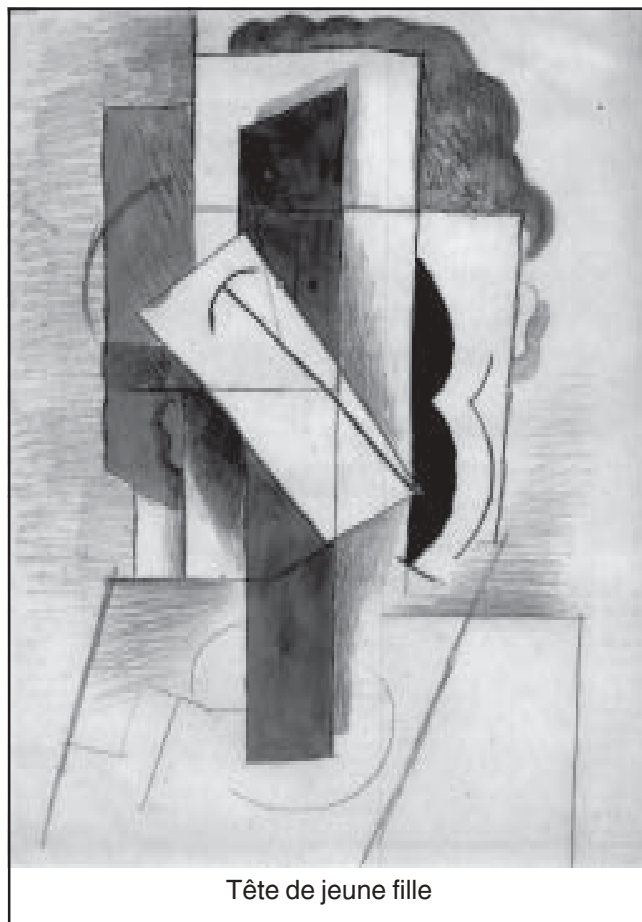
față care, sperăm să trezească interesul filologilor, istoricilor, sociologilor sau, de ce nu, pe cel al filosofilor.

Ținem să precizăm, însă, unele lucruri, înainte ca cititorul să porceadă lectura, asupra căreia îi lăsăm deplina libertate a comentariului:

1) în demersul nostru ne-am raportat – în tot cazul – la acele cuvinte atestate direct, întregi ori parțiale, cuprinse de dicționarul sanskrit, apărut în ediția William Monier, cât și la acelea din limba română, prezente în dicționarul elaborat de Academia Română;

2) unele cuvinte vor fi indicate numai cu aproximație, ca fiind cuprinse în esență etimologică, raportarea realizându-se prin confruntarea unor rădăcini lexicale, ale căror structuri fonetice sunt identice în cele două limbi;

3) de asemenea, am folosit și metoda deducerii, având la dispoziție numai legături etimologice, puțin sigure, parțial lipsite de convingere, supuse oricând revizuirii, dar peste care nu am putut trece, considerând că aproximația și incertitudinea ce planează asupra unora reprezintă firescul naturii multor termeni supuși analizelor noastre, ele rezultând dintr-un substrat care – deși cunoscut și întreținut azi în India prin intermediul colegiilor sanskrite,

Tête de jeune fille

suntem convinși – deține și părți obscure, dacă nu chiar dispărute, lacunare.

O altă precizare ține de transliterarea termenilor din limba sanskrită, care păcătuiește prin imposibilitatea redării expresiilor, cuvintelor, așa cum sunt ele în devanagari, precum și prin faptul că, atunci când s-a procedat la transcrierea cu semnele specifice limbii române, n-am putut nici măcar folosi *punctele* care, așezate diferit, pot recupera vocalele pierdute prin transliterare. Una peste alta, am putut respecta, totuși, ordinea sunetelor din limba sanskrită, așa cum o prezintă dicționarul al cărui conținut lingvistic însumează 1.800.000 de cuvinte și expresii.

Oricum, chiar și cu aceste impedimente, sperăm să reușim a crea acea imagine a limbii noastre, din care să reiasă nu doar arhaicitatea ei, ci și noblețea exprimării, chiar dacă, în restrânsul material de față, nu vor fi prezentați decât 59 de termeni.

1. **Ansin (sansk.)** = care poartă o povară; în limba română a rezultat asin, prin dispariția consoanei „n”;

2. **Akta (sansk.)** = a conduce; în limba română, a rezultat cuvântul act;

3. **Agre-ga (sansk.)** = a merge în față, înainte; presupune ideea de mișcare (în *R.V.*, IX, 86,45). În limba română, a rezultat termenul agrega, care presupune ideea de mișcare, cu referire la elemente, adică a se uni într-un tot;

4. **Angin (sansk.)** = *corporal*; în limba română, a rezultat angină sau anghină, care se referă la o boală a corpului localizată fie în zona amigdalelor, a faringelui sau în cea a inimii;

5. **Angiras (sansk.)** = în sanskrită, are mai multe semnificații, printre care și aceea de personificări ale unor obiecte luminoase, stări luminoase care țin de lumea lui Agni și a altor zeiități. Este și numele unui cunoscut Rishi, autor al imnurilor cuprinse în *R.V.*, a unui cod de legi și a unui tratat de astronomie, a cărui ascendență este una celestă. În limba română este prezent sub denumirea de înger, deși latinistii susțin că el provine din limba latină, respectiv din *angellus*;

6. **Ati-dantura (sansk.)** = cel ai cărui dinți sunt foarte proeminenți, scoși în exterior; în limba română a rezultat dantura;

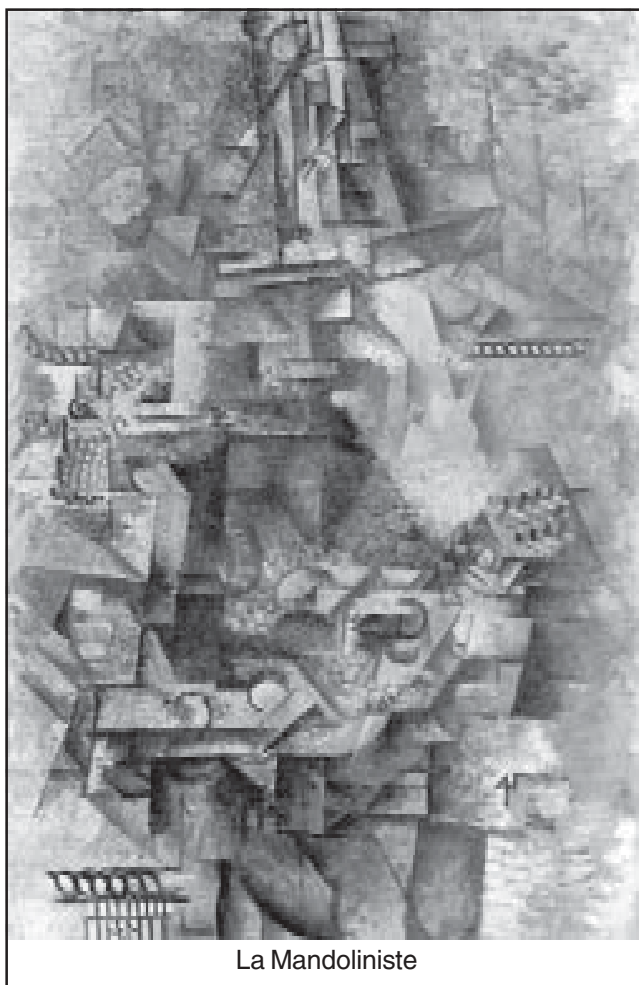
7. **Ati-mangalya (sansk.)** = loc pitoresc, frumos; în limba română s-a păstrat, paradoxal, termenul de Mangalia, alături de Callatis;

8. **Ati-bala (sansk.)** = cel puternic; îl găsim în cuvântul Decebal, supranumele regelui dac care s-a sinucis în anul 106, după Hristos;

9. **Atița (sansk.)** = care s-a dus, care a murit, dar are și alte sensuri, în funcție de context; în limba română îl găsim în aceeași formă, în expresia „atât i-a fost dat să trăiască”;

10. **A-daiva (sansk.)** = care se referă la divinitate; în limba română avem cuvântul divin;

11. **A-dandana (sansk.)** = care se referă la o pedeapsă nedreaptă, iar prin aceasta se poate ajunge la o situație de scandal, de nemulțumire, de ripostă, de protest din partea celui afectat de decizia respectivă; în limba română există termenul dandana cu înțelesul de întâmplare neplăcută, belea, bucluc, încurcătură, zgomot mare,

La Mandoliniste

tărăboi;

12. **Adhi-roha (sansk.)** = montan, referitor la munte; în limba română există localități montane cu acest nume, Roha, vezi și monahul de la Roha, Nicu Steinhart;

13. **An-apluta (sansk.)** = care nu este atins de apă, deasupra apei; în limba română, există cuvântul plută, care înseamnă ambarcațiune ușoară, plutitoare, construită din trunchiuri de copac prinse împreună și destinată transportului trunchiurilor pe apele curgătoare. La români întâlnim această străveche îndeletnicire, care s-a practicat și datorită prezenței pădurilor pe aproape întreg cuprinsul spațiului mioritic în vechime, dar și numeroaselor ape curgătoare, care împânzesc, precum ața plasei paianjenului, glia cuprinsă între Carpați, Dunăre și Mare. *Esti venit cu pluta pe Bistrița*, iată o expresie care spune multe și despre subtilitatea limbajului nostru arhaic, precum și despre originala conotație a termenului utilizat aici;

14. **A-nasa (sansk.)** = fără nas; în limba română este cuvântul nas, ca și în latină, *nasus*;

15. **Anu-bandha (sansk.)** = în conexiune, împreună, legați, atașați; în limba română a rezultat cuvântul bandă, care are și înțelesul de ceată, grup de răufăcători ce acționează împreună sub conducerea unui șef;

16. **Anu-sarpa (sansk.)** = serpentină, șarpe; în limba română, aceeași semnificație, de șarpe;

17. **antara (sansk.)** = a fi în interior; în limba română, cuvântul interior;

18. **Antastya (sansk.)** = intestine; în limba română, aceeași semnificație;

19. **Apa-watt (sansk.)** = *legat de apă, privitor la apă*; în limba română, apă;

20. **Apa-gata (sansk.)** = *care a dispărut, mort, dis-trus, care nu mai este, care s-a dus, s-a terminat*; în română există termenul gata, care înseamnă isprăvit, terminat etc;

21. **Abhi-krudha (sansk.)** = *a fi furios*; în limba română a rezultat cuvântul crud, ce înseamnă și vitreg, rău, violent, sângeros;

22. **A-rajas (sansk.)** = *clasă superioară a divinităților, rajah*; în limba română, rege;

23. **A-manusha (sansk.)** = *care nu aparține omului, care este deasupra omului, divin*; avem, în română, termenul mănușă, care este un obiect ce se poartă peste mână, având astfel și conotația lui deasupra, peste;

24. **A-marta (sansk.)** = *care nu este mort, imortal*; în română a rezultat atât termenul mort, cât și imortal, nemuritor;

25. **A-matrik (sansk.)** = *fără mamă, fără matrice*; în română avem termenul de matrice care înseamnă, ana-tomic spunând, uter;

26. **A-loka (sansk.)** = *fără loc*, în română a rezultat termenul loc;

27. **Amla-varga (sansk.)** = *care se referă la o plantă cu frunze și fructe acide sau care înțeapă*; în română avem termenul de vargă, care înseamnă nua lungă, subțire, flexibilă, dar este și o plantă erbacee cu tulpina și ramurile țepoase, cu flori liliachii, dispuse în capitule;

28. **Arya (sansk.)** = *și cu sensul de lord, stăpân*; în limba română este termenul de arian, care înseamnă popor indo-european, rasa ariană la naștiți fiind rasa superioară, stăpâna celorlalte rase;

29. **A-latrina (sansk.)** = *mizerie*; în română există chiar termenul ca atare, latrină, care înseamnă closet, privată, hazna;

30. **A-lipsa (sansk.)** = *lipsit de dorințe*; în română a rezultat termenul lipsă;

31. **Ava-tara (sansk.)** = *coborârea unei zeități din ceruri, din paradis*; în română există termenul de avatar care se traduce prin reîncarnare succesivă a unei ființe;

32. **avara (sansk.)** = *josnic, inferior, neimportant, de mică valoare* etc.; în limba română a dat avar, care înseamnă om zgârcit;

33. **Ava-rudha (sansk.)** = *apropiat, descendent*; în limba română a dat rudă, care înseamnă persoană ce face parte din aceeași familie;

34. **Ava-satana (sansk.)** = *disprețuitor, distrugător*; în limba română vorbim despre satana, numele biblic al diavolului, întruchiparea răului, unealtă a răului;

35. **A-vibhranta (sansk.)** = *care nu se deformează, ferm*; în limba română a rezultat vibrant, care nu e vibrant, unde vibrant înseamnă a produce sunete, a vibra, a tremura etc;

36. **a-vira (sansk.)** = *nebărbătesc, slab*; în română vorbim de viril, virilitate, unde viril presupune ceva specific bărbatului, puternic, viguros, energic, impetuos;

37. **aho (sansk.)** = *particulă ce exprimă bucuria sau surpriza dureroasă*; în română avem ah!;

38. **Atma-dana (sansk.)** = *care se dăruie pe sine, sacrificiul de sine*; în limba română, a da, a dăruie;

39. **Atmana-saptama (sansk.)** = *a fi el însuși al șaptelea*; în română a dat termenul sapte;

40. **antika (sansk.)** = *o soră mai mare, de mai mulți ani, mai vârstnică, mai bătrână*; în română avem cuvântul antic, cu sensul de vechi;

41. **Apta (sansk.)** = *care este apt, capabil*; cu același sens, în limba română avem termenul apt;

42. **A-pandura (sansk.)** = *care este palid, alb*; în limba română avem termenul ca atare, despre care se crede că e de origine sârbo-croată; corp de panduri, la Tudor Vladimirescu, ostași;

43. **Alin (sansk.)** = *scorpion*; în limba română avem nume proprii Alin, Alina;

44. **Uda (sansk.)** = *apă*; în română avem termenul ud, și verbul a uda;

45. **Uda-prut (sansk.)** = *care curge pe apă*; în română avem hidronimul Prut;

46. **Ud-vamita (sansk.)** = *care vomită, care aruncă în afară*; în limba română avem a vomita, care înseamnă același lucru;

47. **upa-naman (sansk.)** = *supranume, poreclă*; în limba română avem cuvântul nume;

48. **Upa-nishad (sansk.)** = *tratate ezoterice indiene, la un moment dat, prin intermediul cărora învățacelul ignorant șade la picioarele maestrului pentru a dobândi înalta cunoaștere legată de spiritul suprem, cunoaștere menită a procura mântuirea*; în limba română avem verbul a seada, a sta jos;

49. **Upa-stha (sansk.)** = *a sta în picioare*; în limba română avem verbul a sta;

50. **Ri-rai (sansk.)** = în limba română avem termenul Rai, dar și Paradis, care provine din sanskritul pardeșă;

51. **Ritu (sansk.)** = *timpul potrivit pentru orice acțiune sacrificială și alte acțiuni obișnuite adorării*; în română avem termenul rit, de unde ritual, ritualic etc. ;

52. **Etaj (sansk.)** = *mai sus, a crește, a urca*; în română avem termenul etaj, etajare etc.;

53. **Eduka (sansk.)** = *a construi*; în română avem a educa, acțiune care presupune tot un soi de construcție, căci a educa înseamnă a forma pe cineva prin educație, a influența sistematic și organizat dezvoltarea intelectuală, morală și fizică a copiilor;

54. **kantha (sansk.)** = *privitor la gât; de sunet, de voce*; care cântă, în limba română avem a cânta, cântare, încântare etc.;

55. **karkasa (sansk.)** = *ferm, dur*; în română avem termenul de carcasă, care poate însemna și îmbrăcămintă metalică exterioară, ori scheletul unui animal;

56. **Karpatika (sansk.)** = *pelerin, caravană a peleriniilor*; în limba română avem denumirea munților noștri, Carpați;

57. **Kaliman (sansk.)** = *întunecat, închis la culoare*; în limba română avem munții Călimani;

58. **kukuta (sansk.)** = *iarbă otrăvitoare*; în limba română avem termenul de cucută, cu același sens;

59. **kuthumi (sansk.)** = *numele unui profesor, autor al unei cărți de legi*; în limba română avem termenul de cutumă, care înseamnă obiceiul pământului, normă de drept, lege, consfințită printr-o practică îndelungată și transmisă oral, din generație în generație.

PROLEGOMENE LA „DOCTRINA SUBSTANȚEI” DE CAMIL PETRESCU

„Substanța e structură [profunzime] și deci **valoare** (s.n.)” (CP – **DS**); „Lucrurile se nasc și mor unele în miezul celorlalte” (CP – **Jl**); „Totuși, superiorul nu suprimă inferiorul, ci îl înglobează sub o formă transfigurată” (N. Berdiaev – **Despre menirea omului**)

I. Preliminarii **Măști** ale autorului, „personajele-pisc”, apogetice sunt frământate de probleme filosofice existențiale, sunt însetate de absolut, revoltate împotriva platitudinii, indolenței sau nimicniciei umane, sunt cuprinse de febra căutărilor, au halucinația ideilor: „*Jocul ideilor este jocul ieilor*”. „*Toată cariera mea literară nu a fost decât o trecere în vederea lucrărilor filosofice*” (CP - **Puncte de reper**, RFR, 1942). Adept al fenomenologiei și intuiționismului, teoretician al noocrației, a conceput, extrem de original, sistemul filosofic denumit „**substanțialism**”: **Doctrina substanței** (1988), după ce oscilase între: **Substanțialismul**, **Filosofia substanței**, **Știința substanței**... În 1916 are revelația că „*timpul e a patra dimensiune a spațiului*”, iar în 1928 revelația devoluției substanțiale: „*Cea mai mare parte și cea esențială dintre motivele structurale ale trecutului se regăsesc [resorbite] în structurile actuale*”: „*Totuși, superiorul nu suprimă inferiorul, ci îl înglobează sub o formă transfigurată*” (N. Berdiaev – **Despre menirea omului**). Îl caracterizează setea de problematizare a vieții, de acord al gândului și sentimentului cu expresia, aspirația spre autenticitate, anticalofilia, spiritul polemic cu sine și cu alții: „*Lucrez cu predilecție în opoziție cu ceva, întărâtat să opun propria mea viziune unei viziuni insuficiente, eronate sau false cu totul*”... Având o adâncă și solidă cultură filosofică, interesat de cultura antică și modernă, era foarte deschis noutăților: Bergson, fenomenologie (mai puțin Heidegger, din păcate!), despre Husserl, care este la originea fenomenologiei, scrie un studiu: **Husserl. O introducere în fenomenologie** (1938), se detașează de fenomenologie, după ce a asimilat-o. Din 1939 până prin 1954 - 1955 lucrează cu intermitențe (intens între 1939 - 1942) la sistemul său filosofic. Lucrarea, din a cărei primă dactilogramă un exemplar a fost încredințat spre păstrare, în siguranță, Bibliotecii Vaticanului (oct. 1942), s-a amplificat în timp, până-n 1955 rezultând vreo 40 de mape și tot atâtea caiete de circa 5.000 de pagini, o mică parte fiind „*prinse*” în anexele și-n notele lucrării. Lucra cu febrilitate la lucrarea vieții sale pe care n-a reușit s-o publice în timpul vieții, deși fragmente și idei dispartate apăreau în publicațiile vremii sau în lucrarea sa **Teze și antiteze**. Crede sincer și... orgolios în noutatea absolută și impactul revoluționar al acestei metode, care ar fi asigurat „*științei românești, substanțializate, un rol de conducere în științele univer-*

sale pe timp de 100 de ani de aici încolo” și era ferm convins că românii nu vor înțelege **Doctrina substanței** decât după... 2000! În multe, redescoperă America: semiotică, estetica romanului, structuralismul ș.m.a., deși ar putea fi considerat și un protocronist: Umberto Eco (n.1932) avea 11 ani când Camil configurase deja **DS**. Anticalofil, **Doctrina substanței** este, credem, cel mai relevant exemplu de anticalofilie la un scriitor filosof! N-are stil, de care se delimitează cu dispreț din chiar paginile lucrării. Nesistematic (și nu vedem cum ar putea fi sistematic un... „*bulgăre de zăpadă*!”), lucrarea este un exemplu de acerb travaliu cu reveniri agasante, stângăcii, permanente tatonări semantice, inconsecvențe terminologice deconcertante... Și totuși **Doctrina substanței** se citește cu pasiunea celui flămând de Idei, autorul însuși fiind lunaticul febril, fulgerat de „*jocul ieilor*”. Se impune comparația cu Lucian Blaga – puternic metaforic, creator al unei mitosofii autohtone mioritice, cu preferințe spre filosofia culturii și a stilului, cu înclinații spre arheologia psihologică abisală a inconștientului colectiv și a straturilor „*mumelor*”, deși de pe poziții raționaliste, Camil Petrescu – „*marca*” de Bergson și Husserl, cu înclinații spre ontologie, anticalofil, antistilist, cu luciditatea demersului tinzând temerar spre reformularea întregii „*doctrine a substanței*” în termeni matematici, rămasă în manuscris, ce ar fi însemnat,... recrearea „*patului lui Procust*” în filosofie! Lucrarea se structurează pe opt capitole: I. **Ontologia concretului**; II. **Metoda substanțialistă**; III. **Teoria cunoașterii. Problematika cunoașterii**; IV. **Ortologia I**; V. **Ortologia II**; VI. **Ortogeneza și structura istoriei**; VII. **Teoria valorilor. Etica**; VIII. **Noocrația** (transformat de editorii lucrării (1988) din subcapitol în capitol).

II. **Ontologia concretului. Modelul substanțialismului. Metoda substanțialistă**: Noos, substanță, concret. Imaginându-ne existența ca două conuri opuse (ca vârtejuri de valuri (globule) în Marele Ocean cu „*centrul pretutindeni și periferia nicăieri*”), interferente pe aceeași axă, fiecare cu vârful în centrul bazei celuilalt, cei doi poli ai existenței sunt în chiar cele două baze. Dacă ne mai imaginăm aceste conuri spiralice, constituite din niște spire (eventual 7 sau 9), avem modelul ontologic universal cu șapte (sau nouă) straturi (nivele) ontice, fiecare „*spiră*” poate fi imaginată ca un disc elicoidal imperfect al unui nivel ontic. Cu cât spirele conului „*energiei primare*”,

cu baza jos (roșu), se micșorează, cu atât cresc, complementare, spirele conului cu baza sus (albastru), polul noosic superior, spiritual, dând impresia că unul trece în celălalt. Modelul substanțialismului l-am apropiat de schema convențională a Lucefărului, a cărei bipolaritate dă bipolaritatea ființei umane în aspirația sa spre Absolut. După acest model, devenirea universală se realizează „*crucial*” pe cele două coordonate axiale: „*spațiul hyperionnic*”, vertical, de profunzime, coincidând cu axele celor două conuri, egal ascendentă (Sattva) și descendentă (Tamas): axa devolutivă (D) și „*spațiul mioritic*” (Rajas): raza evolutivă de expansiune orizontală (E) (ambele constituind ceea ce noi am numit spiritul carpatic, opus celui balcanic!); spațiul mioritic, orizontal și... orizontic, este raza fiecărei spire-disc, pornind dinspre axă spre exterior; cu cât raza (E) este mai mare, cu atât „*periferia*” evoluției este mai depărtată de centrul vital, deci mai alienată, mai... degenerată, lumina „*izbindu-se*” de aceste câmpuri, ce-o reflectă sau refractă! Una este mișcare devolutivă substanțială (D), iar cealaltă mișcare evolutivă în subspecie (E), aflate în interacțiune, axa evoluției (D) fiind „*itinerariul noocratic al spiritualității creatoare*” (DS - II,25), conștiința care dizlocă și asimilează, eliberând! Și la el lumea se ierarhizează bipolar: „*polul energetic inferior*” sau „*energia primară*” și „*polul noosic superior*”. „*Concretul apare ca și când ar fi procesul unei lupte dintre noos și energia primară, că această luptă e creatoare de forme [...] reale materiale, create din însăși contradicția de tensiuni și direcții, așa cum se nasc vârtejurile (!)*”; „*fiind născute din opoziții de tendințe, sunt circulare, sferice, ... de la macrocosm la microcosm, devenind mai deschis ciclice când polul noosic se resimte influent*” (s.n.) (DS-II, 17, 18). Q.e.d.! Cum se eliberează Noosul din înlănțuirile materiei? Adică din energii și câmpuri supradimensionate? Autorul crede că „*Noos-ul [Spiritul, Intellectul, Logosul Christic al Arhetipurilor] folosește însăși voința energiei primare*”, cu care, fiind afine, complementare, se recunosc, împletindu-se: „*Elanul vital nu produce energie, ci o utilizează pe cea existentă în materie*” (Bergson). „*E probabil, așa cum apare din intuiția substanțială a formelor apogetice, ca noosul să fi folosit însăși energia primitivă* (s.n.), aservind-o ca să se elibereze. Cel puțin așa va face mai târziu când va consuma... cantități mari de energie... „*ca să reia energia și carbonul* (s.n.) *însuși, prelucrate*” [ArcaC, Arcă noetică (!)] (DS-II,27). Surprinzător este că autorul intuiește o dislocare, o sfâșiere, o ruptură între energiile necreate creatoare și Logos, pe de o parte, și energiile căzute, alterate ale materiei, de cealaltă parte... Din Evoluția creatoare a lui Bergson a folosit termenii antinomici: devoluție – evoluție în subspecie. „*Evoluția creatoare*” ar desemna o direcție ascendentă, în procesualitate creatoare, „*arhetipul*” la maxima lui înflorire într-un nivel dat, adică maximum de structură posibilă aici cu minimum de „*materie*” – energie spirituală implicită, ca „*prototip*”, și reproducerea multiplicată a lui „*în serie*”, adică în subspecie. Arhetipul întru eliberarea din chingile materiei corupte prin căderea îngerilor la un anumit moment dat, un apogeu al său, o excelare, o eminentă, un „*absolut*” al său posibil în nivelul ontic respectiv. Aceasta este

substanța!! „*Pe axa devolutivă însăși, substanța este polarizată în creștere spre polul noosic. În această substanță însăși, polul realității necesare e, deci, mai puțin substanțial decât polul libertății efective noosice*” (s.n.) (DS-I,291). „*Esența substanței este de a fi bidimensională, de a exista, în același timp, pe dimensiunea necesității, ca și pe cea noosică*”, deci **cuantic** (s.n.) (DS-I, 292). Mișcarea devolutivă e o „*eliberare progresivă a Noosului, desfacerea sa din „implicația” energiilor primare*” (DS - II, 26). Prin devoluția substanței se înțelege „*totalizarea și teaurizarea progresivă a structurilor concrete, durabile și universale*”; „*tot ceea ce este substanță este actual, dacă n-a pierit prin accident, ceea ce înseamnă că fiecare creație ulterioară cuprinde ceea ce a fost substanțial în creațiile anterioare, evident nu și ceea ce a evoluat dialectic*”, adică multiplicat precar în subspecie; „*în substanța actuală e prezentă toată substanța trecută, nu și ceea ce a evoluat în subspecie și a cunoaște substanța actuală este a cunoaște substanța devolutivă propriuzisă*”, „*cea mai mare parte și cea esențială dintre motivele structurale ale trecutului se regăsesc în structurile actuale*”. Nous sau Noos este folosit de autor cu sensul de idee divină, gândire în sine gânditoare și făptuitoare, tăria spiritului sau duhului cosmic, inteligența universală ce conține arché și eidé (eidos). Pe arché (inteligent și divin, continuu și prezent în toate în grade diferite) noi l-am numit, în cinstea lui Blaga, diferențială divină (DD). Întrețeserea arhéilor dă arhetipurile (Idea); grecii numesc Eidés prototipurile, având urme de eidolon (-image-eikôn), urme materiale sau energetice parazite, iar arhetipurile, Idea, structură-informație maximă, energie necreată minimă. Noosul (intelectul, noumenalul) e locul comun al tuturor Formelor, Arhé-ilor sau Eidés, este cauza cosmică a Universului și are un Corp: Kosmosul. Noesis (gândirea intuitivă) este manifestarea Noos-ului, prin energéia, e viziunea Monadei Noosice ieșită din sine în diversitatea multiplicată a arché-DD, printr-o „*distribuție ce încă nu se divide*”, însă... se alterează! Noosul nostru imanent, precar „*trezif*” e temei pentru toată activitatea noastră mentală (noesis), este parte din Noosul divin ipostaziat în Kosmos și conține implicit toate noeta (noimele, temeiurile, pe suport noosic): Kosmos noeta sau... „*harta integronică (holografică sau holistică)*” pe suport noosic, „*lumea (lumirea) pe suport luminic*” (Heidegger). Noosul cosmic divin e paradigma esențială, existențială și... morală și pentru om: Antropocosmos! Eidé-le ne vin pe cale intuitivă, pe suportul noosic comun ce le „*recunoaște*” (anamnésis) în Noosul Divin (eidé noeta = ideai, idee!), dar și pe calea percepției senzoriale (aisthéta) a obiectelor și fenomenelor paradigmatică (integronice), deci de-formate, ... in-form-onice! Operarea cu eidé noeta (Idei) dă gândirea sau noesisul. Intelecția (viziunea Intelectului, Înțelegerea) e acea subtilă și miraculoasă comuniune a informonilor cu arhetipurile (Idéa) din noosul uman: astfel, imaginea sensibilă (informonică, eidolon sau eikôn) devine in-tel-igibilă (télós - țel, scop> entelehia), rațională, prin reactivarea informonică a eidélor potențiale. Monadă: „*Așa cum monada leibniziană reflectă tot universul, fiecare particulă a concretului este explicabilă numai prin rezonanța întregului*” (DS-I,98)] (cf. și Francis E. Peters, **Termenii**

Buste de femme au chapeau rayé

filosofiei grecești, Humanitas, Buc., 1993]. Informația este strâns legată de structură; poate fi omniprezentă, scăpând din frâiele spațio-temporalității, oricât comprimabilă și oricât extensibilă și nu se „*termină*” oricât ai „*consuma*” din ea: „*Se distribuie fără să se dividă sau împartă*”. Credem că „*urma*” informonică a desfășurării structurale nu dispăre, rămâne, e imanentă, subliminal, însă, de unde poate fi oricând reactivată, adusă în prezent: „*Universul rămâne totdeauna și peste tot prezent în el însuși*” (Reeves). Trecutul nu moare niciodată, undele luminoase și sonore, după ce au fost emise, nu sunt distruse, ci se transformă, rămânând etern-prezente în mediul înconjurător. Pe axă totul este informație concentrată la punct, convergând întru punctul arhetipal, lumina informonică arhetipală. „*Substanța, analog mai adânc decât germinalul [codul genetic], este prezent-permanent, deci, mergând spre substanță, mergem spre ceea ce e prezent (s.n.), adică eternul concomitent, dar prezentul este el însuși format din «emboîtements» [tip matrioshka] succesive de structuri tot mai substanțiale, iar când se ajunge la punctul teoretic noos (s.n.) e, de fapt, o înfigere orizontală [nu cumva verticală?!] care reprezintă direcția substanțială*” (DS-I,296): Integronica – un izvor productiv în cercuri concentrice, dintr-un punct spre exterior, „*materia fizică înconjoară substanța din trecut până-n periferia prezentă*” (DS-I,296). Folosesc

informon, evitând informație, de care se abuzează în limbajul comun, în relațiile „culturale” (chiar superstitios, fetișizat). Informația apare ca o deformare a informonilor înțeleși ca informație integronică, cuantică: „*Informația are o aură: numai puțini știu poziția potrivită a ochiului ca s-o vadă. Aceia vor înțelege că există în informație o ordine secretă (s.n.). Fără ea, informația nu mai informează despre nimic*” (I.P. Culianu). Informonul apare așadar ca o categorie fizică și filosofică distinctă (cu natură cuantică și substanțială), ca instantanee (de fișe-diferențial-divine) din procesualitatea țeserii unui fenomen, ieșirea informației din „*chingile*” întreteserii câmpurilor obiectului în sine, din limitare în nelimitarea „*băii informonice*” (informația-(informoteca!)-universală, akasha, conștiința universală sau poate chiar inconștientul colectiv). Informația numai dublată de energie devine perceptibilă; altfel ea poate exista fără s-o știm. Informonul este acea entitate fără formă, dar care o conține implicit, tînde într-o formă, trecerea din informal întru formal, „*prins*” în tipar, delimitat în formă, revine în informal, ca informație: informonul reflexiv. Arhetipul (super-unda nelimitată, informonic-primordială) se tipizează, trece din informal în formal, apoi revine la matcă, albia (baia) informonică. *Informatio* însemna în latină și proiect, structură, plan, schiță, căutare, „*urmă*”, amprentă. Deci informonul este arhetipul informal, „*cu centrul pretutindeni și circumferința nicăieri*” ce trece în forma obiectului în sine, „*urca!*” aici de energia ce-l scoate din informal în formalul determinat, apoi revine informon, reflexiv, de data aceasta, cu un „*rest*” de energie specifică, care se închipuie ca formă doar în reprezentarea umană (închipuire, reprezentare), recade în matca arhetipală informonică, conștiința universală sau celebrul „*inconștient colectiv*” jungian. „*Există teorii potrivit cărora fiecare eveniment își lasă amprenta [urma] în eterul subtil*” (akasha, sscr). Informonii sunt ieșiri din sine ale structurilor, ce „*trădează*” amprenta structurală intrinsecă, emițindu-se prin unde informonice „*scăpate*” din „*chingile*” de câmpuri structurate ale prezentei în sine, ieșirile din limitarea severă, riguroasă a în-sinelui în nelimitarea în care „*se distribuie fără a se divide*”: „*baia informonică*”, „*akasha*”, o altă realitate, cu alte „*dimensiuni*”, a-spațio-temporale. Prin „*resorbție*” din spațio-temporalitate, structurile se „*varsă*” în Noos, mai exact, în „*alveolele*” arhetipale ca informoni reflexivi, cu „*urme*” eidolonice (eikōnice, imagini), energetice, deci... imperfecti. Celebrele ape tulburi karmice, „*păcatele*”! E doar o „*cădere*” energetică sau și formală?! Mister! Credem că doar energetică, de vreme ce ei pot fi readuși în actualitate, fără a fi alterată cumva informația, structura! Structurile trec în informoni reflexivi cu un minimum de suport fizic (energetic), dar cu o maximă libertate, dimensiunea lor fiind de adâncime substanțială, metafizică. Diferența dintre informonii primordiali, arhetipali, și cei reflexivi este cea dintre perfecțiunea absolută și perfecțiunea relativă sau... imperfectiunile substanței în demersul ei către perfecțiunea „*eidéală*”, noosică! Codul arhetipal conține comprimat în sine ceasornicul de clipe, „*filmul*” integral, o transfinitate (cf. Stephan Lupasco) de instantanee, „*fișe diferențiale divine*”, care se desfășoară apoi în „*evantaiul*” fenomenului, prin pulsația cronică, pe

fond arhetipal și determinată energetic. Un plus de noos duce la un minus de materie și la un plus de substanță (structură), noosul se desfășoară în substanță în „*ritmuri cronice*”, tacturi sau pulsații temporale: o vibrație controlată de formula proporțiilor numerice. Astfel, se pare că materia are în sine predispoziția noosică pentru a dezlăntui desfășurarea evantaiului structurilor imanente sieși: entelehia. Ca scop lăuntric, ca simț immanent de orientare în existență, face presiuni dintr-o interioritate absolută, pe cele mai rafinate structuri terminale (substanțiale), propulsând ființarea spre noi structuri sub presiunea noosului, rafinând (adâncind) structurile anterioare. E o „*eroziune*”, o autocreație perpetuă, principiul creator se transmută (dizolvă) în propria creație, tinzând să se convertească în sine, în noos: „*Orice creație anulează ceea ce a precedat-o și se anulează pe ea însăși în ceea ce a creat... această dispariție a realității creatoare în însuși actul creației este ceea ce caracterizează substanța, spre deosebire de cauzalitatea mecanică [dialectică] în care cauza persistă*” (DS-II,44) sau „*Lucrurile se nasc și mor unul în miezul celoralte*” (J.I.). Avem astfel un feed back în spic: „*modul unic al structurii și al devenirii substanțiale, această reîntoarcere a ei în constituire, asupra concretului, care îi servește și ca aliment (s.n.) propriei ei constituirii*” (DS - I, 132), adică se folosește de energia materiei pentru a se elibera: „*Brațul tău înarmă ca să lovești în tine*”. „*Din întâiul moment al închistării în materie*”, „*în care a fost încarcerat*”, noosul „*nu poate realiza nimic decât folosind necesitatea contra ei însăși*”, „*va folosi tot ceea ce noi numim geniu*” (zeu, înger, „*locuitor*” al unui arhetip), „*ca să se elibereze din imanența materiei căzute*”, „*lupta noosului cu formele în care s-a încheștat cu energia primară*” (DS-II, 33). Noosul (spiritul, intelectul, logosul) este latent în materia robustă, anticipând structurile noi. Deci noosul este „*trezit*”, „*reactivat*” în materie, o structură contingentă își caută un corespondent mai adânc, își caută sieși profunzimi. Punctul terminus al devoluției ar fi atunci când substanța își va fi „*epuizat*” desfășurarea, deci totul pare o conversie [metanoia], o transmutație a materiei în structuri (informație): maximum de structuri cu minimum de materie, deci o conversie a energiilor în Spiritul desfășurat în structuri informonice din ce în ce mai fine (adânci),... energie spirituală și nu energie alterată demonic, energii recuperate din cădere. „*Substanța este calitatea în indefinită creștere cantitativă*”, din structură în structură „*răpite*” câmpurilor închise ale materiei, până se „*varsă*” în Spirit (Noos), unde se pare că nu mai are energie, „*aripi să mai zboare*”, e doar structură, ce „*se topește, dar nu se contopește*” în dumnezeire. „*Substanța este oarecum punctul de acțiune [laborator] al noosului, este ultimul suport noosic... E un suport noosic înăuntrul materiei care se servește de materie, ca și celula germinală (s.n.) însăși... noos [care] își perfecționează suportul*” (DS - I, 298); astfel structurile se desfac (desfoliază) unele dintru altele cu grad de complexitate (rafinament, profunzime) din ce în ce mai mare, „*noosul își perfecționează suportul*”. El pare a fi duhul reactivării unor structuri noi pe suportul, resorbit, al celor vechi, trezirii lor la viață, eliberării. Polul noosic „*polarizează*” din nivel în nivel cele

7 - 9 - 12 desfășurări structurale fundamentale, calitativ diferite, până la „*epuizarea*” materiei în structuri substanțiale. Devoluția e procesul de conversie a noosului închis în câmpuri (materia) în noos liber (substanța). E cu atât mai multă materie cu cât sânt mai multe câmpuri tari care „*închid*” structurile în ele însele, le comprimă, căzând într-un conservatorism diabolic. Materia e alcătuită din structuri noosice „*căzute în colaps gravitațional, în propriile câmpuri gravifice*”. Propulsarea structurilor se face energetic dintru sine, intensiv, prin dezintegrarea maselor și transmutarea lor și a energiilor în structuri substanțial-informonice, întru structuri ultrafine deschise Spiritului prin substanță. Nousia (Noos + Ousia = esență, substanță) atrage desfășurarea substanțială ca un „*dor necunoscut*”, e acea „*sete care-o soarbe*”, din acel „*adânc necunoscut, asemenea uitării celei oarbe*”. Axa E (evoluției), orizontală, este axa multiplicării și desfășurării spațio-temporale, axa prezentă și axa spațiu („*prezența spațiului*”). Durata apare ca un port-altoi al unui conglomerat de „*timp*” cu viteze (frecvențe) de „*fire*” foarte variate pe fondul duratei eterne (axială), în funcție de câmpul-spectral arhetipal. Trecutul apare doar ca reminiscență karmică a intricațiilor sincrete, întârziere a materiei în câmpurile conservatoare, viitorul e setea substanțialității, a noosului de libertate absolută, în timp ce prezența este vital legată de energia activă. Eternul concomitent devine prezentă în subspecie prin arderile temporale! Cu cât câmpul gravific e mai mic, timpul pare mai dilatat, „*dezdoi*” din curbura spațiu-timp! „*E o densitate de durată gradată și cu atât mai rarefiată... cu cât e mai întinsă. Întinderii în timp îi corespunde... o întindere în spațiu, în așa fel că, de la o anumită limită, spațiul și timpul se unifică*” (s.n.) (DS-I,293), se contopesc în marele Tot, devenind nedeterminare! „*Substanța... constituie o structură axială, substanța fiind această structură axială*” (!) (DS - I,129). Durata deci pare că „*scapă*” curburii gravitaționale, e „*imună*” față de orice câmp, oricât de puternic! Trecutul pare a fi doar „*cădere*” energetică a informonilor, dar și câmp-frână, conservator! „*Formele materiale au un prezent mai durabil*” (s.n.),... timpul mușcă din ele mult mai încet, „*ard*” mai greu. E o structură specială, care prezintă colecțiile vitale și culturale deja trecute într-un prezent durabil fizic. Prezentul (prezența) ar putea astfel fi relevantă energetică a unor structuri arhetipal-prototipale omniprezente. „*...Astfel spațiul și timpul se unifică în conceptul spațiu-timp, momentele în succesiune sunt părți ale Oceanului. Valurile se închid în urmă într-un continuu spațio-temporal*”, un fel de etern-concomitent înmagazinând totul! „*Axa corpului substanțial este o ficțiune, cum, de altfel, tot trecutul e o ficțiune... Care e trecutul organismului care primește materie și elimină materie? Care e trecutul valurilor pe apă decât tot apă?*” (DS-I,297): „*Toate apele timpului bat în prezent*” (Eminescu). „*Traiectul dintre acești doi poli [«inferior energetic» și «superior noosic»] este realizat de conștiință prin două «itinerarii» deosebite, axiale, dintre care unul singur este noocratic substanțial, iar celălalt material dialectic. Aceste două mișcări axiale ale devenirii constituie: una seria substanțială devolutivă [D] și, conjugată cu ea, seria istorică materială, evolutivă [E], interacțiunile acestea constituind substanța (ca*

dimensiune permanentă a concretului) și materia istorică (devenirea dialectică)” (DS-II,17); cele două axe sunt echivalente cu cele două spații: mioritic și hyperionic, perpendiculare, complementare și în inversă proporționalitate. „Mișcarea evolutivă [E]... e aceea care completează, care asigură și protejează materialul; devenirea axială (s.a.) propriu-zisă e devenire devolutivă [D]” (DS-II,19). „Toată axa este alcătuită din etape mai mici... cuprinse în cele de mai sus, între care trecerile se fac oarecum pe nesimțite (s.n.)” (DS-II,29), este chiar definiția devoluției integronice! Postulatul: tot ceea ce a fost creat „pe axa substanțială”, prin mișcare devolutivă, are tendința de a fi reluat într-o evoluție ciclică, condiționată de mediul pe care-l întâlnește, concretizată în „subspecii inferioare”, „realizarea indivizilor după o matrice creată [arhetip], este desfășurare automată”, în serie (DS-Note, I, 393). Există, așadar, grade de realitate. Această mișcare în real, pe axa adâncimii, a denumit-o dinamism creator (cf. DS - Anexe (Note) - I,412). „Vom deosebi în complexul diferențial al devenirilor concrete mai întâi un pol inferior energetic și un pol superior noosic (s.a.), interacțiunea lor organizatoare creează o zonă intermediară substanțială” (DS-II,17). Așadar arhetipul se reîntâlnește cu informonii iradiați în manifestare, topindu-i în sine, fără a se contopi cu ei! „Substanța este... un suport noosic înăuntrul materiei care se servește de materie, ca și celula germinală însăși, care e activă când are instrumentul (s.a.) cel mai adecvat, ca și noosul în viață prin instrumentul biologic, dar care noos își perfecționează suportul, dezindividualizându-l”. „El n-ar putea perfecționa nimic dacă n-ar avea un suport, o bază anterioară” dintru care izvodește. „Deci, toate suporturile capabile să evolueze sunt substanțiale (corp substanțial)” (DS-I,29). Subspecia conservă, fixează, dar și deformează, alterează. Structurile substanțiale trec din unele în altele, se resorb în structuri superioare, conservând câștigurile; se caracterizează prin durabilitate și universalitate, în timp ce subspecia este un laborator unde au loc proiecții de... proiecte efemere, „umbrele platoniciene”, ce pier întocmai... umbrelor. Evoluția în subspecie e centrifugală, plasare pe orbite în rezervă, salvare, imagini spectrale (în oglindă), simulacre: „Planul evoluției în subspecie al gândirii dialectice, [paradoxal, ar fi]... lumea esențelor pure, lumea ideilor platoniciene”! Evoluția colaborează cu devoluția secundând-o și susținând-o permanent. Evoluția este un proces de păstrare, conservare, multiplicare a ceea ce s-a realizat pe scara devolutivă: „mișcarea evolutivă este o cale de rezervă, de schimb am zice, menită să supleze mișcarea devolutivă atunci când aceasta este irealizabilă, menită să păstreze (subl. aut.), câștigând timp” (DS - II,26), fixează instantanee ale arhetipului-germinal. Evoluția ar fi fixarea în serii a prototipului conținând arhetipul immanent, pe care-l are neconținut ca țel la orizont (acea ruptură în inel ce-l face spiră ce... aspiră, adică spira [d:f] noiciană (orizontul deschis al devenirii întru Ființă), opus inelului [d:d] (devenirea întru devenire sau de dragul devenirii). Baza roșie (polul necesității) poate fi considerată un conglomerat de „spori-spectrali” sau logoi spermatikoi (puncte de plecare ale „liniilor devolutive”!), căzuți entropic în propriile câmpuri, pulbere de micro-hăuri negre,

black-holes (de unde impresia de materie tare, de fapt, câmpuri „tar”), iar opusul ei, baza albastră a noosului, nemaiaivând energie să devolveze, e apogeul desfășurării structurale, structură subtilă, perfect etalată, și... „solubilă” în lumina continuă a noosului, dar necontopindu-se cu ea... Fiecare punct din pulbere aspiră să străbată nivel cu nivel, arhetip cu arhetip „smulse” dintru sine, desfășurându-și „colorola de minuni” până se varsă în Noos întru care năzuie permanent și care-i este suport. În orice prototip germinal al Unului Multiplicat (conform „distribuirii fără a se divide sau împărți”), există speranța reușitei atingerii arhetipului immanent materiei brute, „dislocării” structurilor din intricații sincrete, prin conversia materiei în structuri integrate, conversia energiei în spirit rafinat: „unda preluată și multiplicată de corpusculi, ambele fiind cauză și scop, complementare” (Alfred Kastler). Reflexia punctului (logoi spermatikoi) în unda afină și complementară nu este totuși o copie la xerox sau la indigo [d:d], tautonomie, ci e menită experimentelor, fixării accentelor diferențiale în cod (reactivărilor diferențiale), călirilor, cizelărilor, „căzând” în contexte foarte diferite (deci cu semnificații diferite!). Cele 7 - 9 - 12 nivele ontice coexistă în orice obiect, fenomen, oricât de umile, ele sunt diferențiate doar energo-informonic, sunt ca o antenă telescopică comprimată sau matrioshka, astfel încât, în același topos coexistă toate nivelurile, diferențiat reactivat (active) doar energetic, structurile substanțiale situându-se plinar în nivelul ontic în care ating plenitudinea manifestării (maturizării) lor! Credem că informonii contextelor extrem de diferite mențin „treaz”, fiind reactivat, în acest sens, arhetipul, dar și aspirația sa, devoluția sa, ca arhetip spre Monadă (Unul) (dacă există o devoluție a arhetipului imuabil și etern!). Mențin activă permanent monada-suport. În contextualitatea extrem de variată a subspeciei se proiectează nucleul substanțial pe propria undă, e adevărat, dar în ipostaze ale devoluției sale diferite și, mai ales, în contexte diferite (diferențial), de unde diversitatea indivizilor – muritorii! – ai aceleiași specii. Umanitatea însă nu reține decât structurile substanțiale concrete, dincolo de interesele limitate ale unor subiectivități individuale sau colective, de unde prioritatea absolută a cunoașterii între valori și a intelectualilor, ca purtători ai fluxului noosic (cf. NT - SCP)). Deși „risipei se dedă florarul”, puține „rod în lume o să poarte”; vor evolua doar în subspecie urmând fidel „înscrisurile”, desenele proiectului, urmărind să nu le trădeze. O mișcare creatoare, ascendentă, deci, și o alta repetitivă de cizelare și fixare: „Interferența dintre aceste cicluri – [în subspecie] – sunt într-un indefinit concret, de aceea nici nu poate fi vorba de cicluri închise [inele!], ci, poate, de cicluri în spirală... dispuse într-un sens organic ierarhic” (DS - II, 46) [integronic]; „Toate aceste cicluri nu sunt însă cicluri închise, ci, tocmai din unitatea concretului, cicluri deschise [d:f], într-un anume sens, cicluri spirală” (DS - II,61), scrie el surprinzător, contrazicând evident tot ce a spus despre evoluția tautonomă [d:d], în cerc... închis; deci este necesar „experimentul” din laboratorul ființării în subspecia dialectică. În general, e o devoluție mediocră această... evoluție, cu deschideri ale spirei minuscule în indivizii multiplicați din subspecie, dar ele devin o tendință, o

rezultantă înregistrată de arhetipul central, provocând saltul devolutiv. Există o ordine strictă, riguros ontică, de eliberare a noosului structurat în substanță, fiecare structură anterioară fiind condiția suficientă și necesară a eliberării unei anumite structuri noosice, calitativ superioară. Noosul, ca și electricitatea, nu pot fi eliberate decât de o întregă piramidă de structuri prealabile, adecvate, fiabile, „cu energie din ce în ce mai rafinată”. La fel se produce și la nivel sufletesc, în trecerea de la un „corp” la altul, prin perfecționarea aparatelor metabolice, ce prepară „hrana” corpurilor următor subtile! Eul se află pe frontul de undă devolutiv al Sinelui, ca parte reactivă: unde vei fi găsit la moarte, asta ești și rămâi pentru Marea Judecată! „Pe scara devolutivă, noosul valorează atât cât valorează mecanismele [preliminare] și gradul de rafinare și concentrare a energiei primitive de care dispune” (DS - II,50). Cu alte cuvinte, nu e posibil nici măcar un simplu bec în timpul lui Ștefan cel Mare, ceea ce demonstrează importanța structurilor organice (integroniciei). Astfel, calea spre noos devine structură tot mai rafinată, garantând catalizarea a noi structuri noosice, substanțiale. Eliberarea de noos este un drum spre origini („drumul spre centru”), antientropic, creșterea conului noosic făcându-se în detrimentul conului materiei. Întreaga „Odisee” umană a cunoașterii și soteriologiei (mântuirii) își dezvăluie valoarea prin eficiența noosică în defrișarea, cucerirea de noi structuri materiei. Postulatul evoluției în subspecie: „tot ce a fost creat pe axa substanțială, între polul necesității și polul noosic, are tendința să fie reluat la nivelul său într-o evoluție ciclică dialectică, condiționată de gabaritul mediului, pe care-l întâlnește, și ramificat în subspecii inferioare, realizând, în fiecare plan corespunzător, cicluri evolutive” (s.n.) (DS - II,35); „Istoria substanței se dizolvă în prezența substanței” (DS - II,59)! Exprimare clară, sugestivă, a ceea ce s-a mai spus: ierarhia organică sau integronică a substanței, cu regentele și subordonatele lor structurale, multiplicarea, repetarea, conservarea în subspecie, apoi faptul că: „Evoluția dialectică e oarbă și automată. Devoluția e atentă și lucidă” (s.n.) (DS-II,36)... Agentul devoluției este „Arca C” sau Arca Noetică! Materia organică ar fi fost favorizată de folosirea foarte inspirată de către noos a C, reușind o adevărată „conjurație” a elementelor „vecine” Carbonului, „umbrela sau parașuta carbonică”, „Arca C” contra curentului căderii entropice în subspecie: „Fără îndoială, rațiunea pentru care atomul cu șase electroni [cu nucleul șapte!] posedă aceste proprietăți remarcabile își are originea în vreo lege primordială a naturii pe care fizica matematică încă n-a ajuns să o pătrundă” (v. PP-390 și DS-I, 33)). Mișcarea devolutivă este o orthogeneză, o naștere perpetuă a Adevărului autentic, Duhul adevărului, în direcția unei spiritualizări, a unei sublimări progresive a materiei în structuri noosice (substanțiale), un drum invers entropiei! „Fereastra” spre Spirit se deschide în materie și este tot mai largă cu cât devoluția progresează pe scara ontică întru substanță! „Misterul omului – (structural, [acesta stă] sub condiția axei necesitate-libertate)” (s.n.) (DS-I,293) – este ca agent al devoluției, mâna dreaptă a lui Dumnezeu, ca agent al creației (când nu-i un agent satanic, distructiv (d:-f)!),

devoluția fiind sinonimă cu creația... Realitatea creatoare se resoarbe în însuși actul creației: „Orice creație anulează ceea ce a precedat-o și se anulează pe ea însăși în ceea ce a creat. Această dispariție a realității creatoare în însuși actul creației, este ce caracterizează substanța spre deosebire de cauzalitatea mecanică [dialectică] în care cauza persistă” (s.n.) (DS - II,44), citate fundamentale din **Doctrina substanței!** „Substanța e tot ceea ce concret se îndreaptă spre polul noosic al libertății absolute...”; „valorile substanțiale sunt polarizate ierarhic, vertical, cum e axa noosică, valorile istorice orizontal, pe linia lor evolutivă (!)” (s.n.) (DS-I,292/293). „Postulatul permanenței substanțiale: tot ceea ce este substanțial este actual dacă n-a pierit prin accident... „În substanța actuală e prezentă toată substanța trecută, nu și ceea ce a evoluat în subspecie, și a cunoaște substanța actuală este a cunoaște substanța devolutivă propriu-zisă”. „Substanța este transmisibilă numai prin structuri...”, „În același timp, și un minimum de suport fizic, istoric, care aparține pieirii, și un ce care se transmite tot structural. Se poate concepe, deci, ca substanță, principiul care este în fond noosul cu un minimum de suport viu” (DS - I,296). „Substanța nu poate renunța la suportul său, care e creație din ordinul corpului substanțial”. „Deci toate suporturile capabile să evolueze sunt substanțiale (corp substanțial) (s.n.)” (DS - I,298). „Totul se întâmplă ca și când noosul și-a construit, în înseși datele fizicii, un mecanism special, pe care să-l întoarcă asupra mecanismelor și energiei anterioare” (DS -II,45). Credem că nu greșim deloc riscând observația că acest corp substanțial

Femme se coiffant

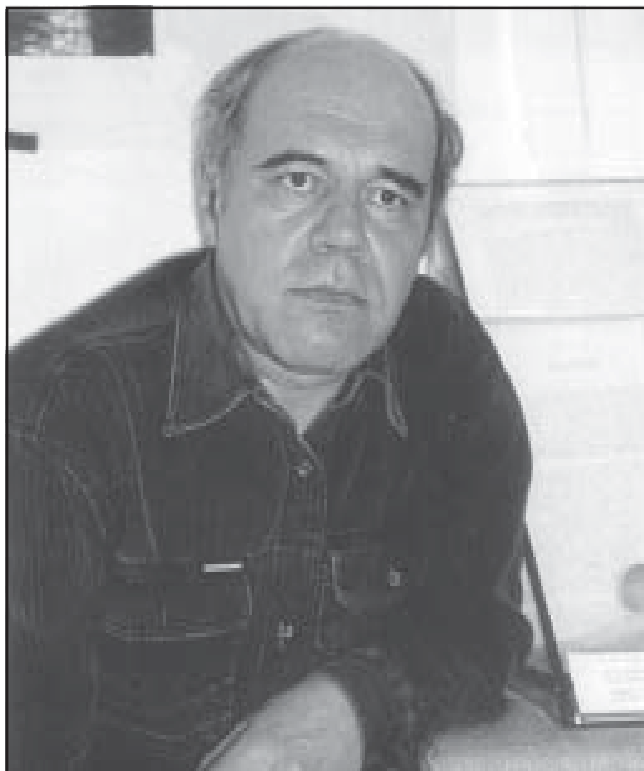
este Omul însuși, Omul integronic, ca vârf de lance al piramidei viului, cel puțin în acest colț de Univers, acest „luntraș” ce are curajul „nebur” să meargă contra curentului entropic spre izvoare pe Arca sa... Noetică! „Orice cuantă este structurată axial” (!), așadar este compusă dintr-o particulă arhetipală și unda sa afină. Structura substanțială – subliniem – nu este aceeași cu cea a structuraliștilor sau a pozitivistilor, ci este o structură cuantică vie, proteică, autogeneratoare, entelehic generatoare! Natura cuantică a substanței apare evidentă la Camil Petrescu: substanța în sine și subspecia, un punct creator, germinativ, închis într-un cerc-undă! „Tot ceea ce s-a specificat [osificat] în istorie (intrucațiile sincrete) este pierdut pentru devoluție, trebuie sfârșit ca atare, pentru ca să fie asimilat, după succesive transformări de către corpul substanțial, care e partea vie, spontană și instabilă a istoriei. Corpul substanțial este axa pe care a fost posibilă creația devolutivă și aceea din care evoluția dialectică a prelungit intențiile și schițele în subspecii. El e stratul cel mai intim al materiei organice, în el sunt principiile organizatoare și noosul latent și el realizează, când se ajunge la el, greu și rar, norocos, adaptarea creatoare” (DS - II,43). Monadă absolută înseamnă potențialitate absolută. Prin reactivarea unuia sau altuia dintre arhei (DD) ea devine o... Monadă arhetipală! Sau alta! Prin reactivare ea devine activă sau pe punctul de a se manifesta. În orizontul de așteptare. Deci Monadă se află pe un nivel sau altul devolutiv, în funcție de energiile potențiale ce-o înfășoară, închizând-o, înlănțuindu-i potența absolută, limitându-i-o: oamenii sunt zei înlănțuiți de circumstanțe? Sau obiectele sunt arhetipuri înlănțuite de propriile câmpuri activate?! Zei sau îngeri înlănțuiți de circumstanțe... „Așa cum monada leibniziană reflectă tot universul, fiecare particulă a concretului este explicabilă numai prin rezonanța întregului” (DS-I,98). Monadă devine ea însăși când se eliberează din câmpul tuturor energiilor ce-o înlănțuie. Așadar „materia fizică înconjoară substanța din trecut până în periferia prezentă (s.n.)”, adică – într-un fel – Arborele Cosmic cu depărtarea circum-voluționară de esența vie, axială, cu înstrăinarea și coruperea, „alterarea” periferiei (scoarței) de celule „îmbătrânite”, bolnave, mortificate! Corolar: Noosul a creat în trepte, pe niveluri, arborescent, arhetipurile. Un arhetip este conținut în altul precedent și conține pe ulteriorul: „Lucrurile se nasc și mor unele în miezul celorlalte” (CP-JI). Arhetipul însuși „evoluează” întru Monadă, Noos, sau se resoarbe când devoluția și-a epuizat conversia materiei în substanță la nivelul său, pregătind „saltul” într-un alt arhetip?! Un mare Mister... Devoluția „saltă” sau „trece” într-un alt arhetip, negație a primului dintru care devoluează?! Sau e, de fapt, o deschidere, perpetuă deschidere de vămi arhetipale întru Noos dintr-un topos anume, bune conducătoare de Spirit, a unei «linii devolutive», iar „curgerea devolutivă” nu e transformare a unora în altele! Numai „linia devolutivă” curge, pentru că arhetipul rămâne, însă el trebuie să fie un bun conducător de fior Noosic, deschis. Un arhetip nu devoluează în altul, ci se deschide spre altul sau se închide, ca și celulele unui arbore ce preiau și transmit seva vitală spre vârfurile ramurilor, muguri, flori, semințe..., fără a se deplasa ele acolo! Arhetipul

proiectat în subspecie, înlănțuit de circumstanțele contextuale, este prototip. Arhetipul trece în prototipuri circumstanțiale, ce, la rândul-le, conțin logoi spermatikoi, semintele, spori, ce tind apoi devolutiv, asimptotic, întru arhetip, eliberându-se (acea libertate atât de râvnită de întelegți) de înlănțuirile circumstanțiale, nu și de noile accente diferențiale (atribute) reactivate sau dobândite. Acestea îi consolidează poziția pe direcția (sensul): prototip – arhetip (noos) – monadă, concretul menținând aprinsă (activă) „în surdina” monada. Devoluția este Drumul invers, spre Centru, adică dinspre scoarță, ultimele consecințe ale „creației” (ca multiplicare în subspecie), înspre principiul creator [primordii]; dar primordiile nu le găsim pe un singur nivel, ci pe cele șapte, desfășurate în evantai. Prototipurile au o durată a lor, o stabilitate, ele nu pier, ci pur și simplu „respiră”, cresc și descresc. Ceea ce se... „naște și piere” este pulsația ce devine pentru o miriadime de secundă activă, manifestă aici (s.n.) și se retrage („moare”... nemurind, ci „retrăgându-se puțin”) concomitent pentru a reveni în pulsația următoare mai vie, mai proaspătă, mai viguroasă. Totul nu este decât intrare în vibrație pasageră a câte unui arhetip, după multiplicarea sa prototipală! Această derulare de fișe (limitate, față de nelimitarea arhetipală!) dă impresia de prezentă (manifestare) și hic et nunc a prototipului, ca reprezentant multiplicat – spontan?! – al arhetipului germene. „Fiecare creație nouă pe scara istoriei trebuie să lupte cu creațiile anterioare ca să poată dura. Mijlocul e înmulțirea automată [trecerea de la Unu la Multiplu, reverberația cuantei în copii], la nesfârșit, prin asimilarea materiei necesare și prin diviziune” (DS-II,42), arhetipul își are deci „sediul” (toposul) pe axă, particula-cod reflectându-se în unda afină, ca prototip, „umbră”, „Idee platoniciană”, ce „se distribuie fără a se divide”, ca germeni fertili („spor”), „linii devolutive”, trecând apoi prin toate straturile ontice sau prin „restul” celor neparcurse încă. Există deci tendința de a realiza în (de)finite copii prin reflexie în propriu-i câmp afin a particulei arhetipale de pe axă. Aceste particule reflexive (spectrale) induse devin „germeni” ai evoluției în subspecie, adică desfășurarea unui prototip, de la stadiul de cod-germinal (sămânță, logoi spermatikoi) din nou la stadiul germinal după ce a parcurs toate etapele desfășurării. „Punctu-aceia mult mai slab ca boaba spumii” face din undele arhetipale – DD ale subspeciei „mumă”. „Toți centrii de transformare categoriali superiori implică pe cei inferiori”, „iar cele inferioare implică numai latente pe cele superioare” (s.n.), (DS-II,30): „Totuși, superiorul nu suprimă inferiorul, ci îl înglobează sub o formă transfigurată” (N. Berdiaev – Despre menirea omului); este chiar integronica, presupunând, implicit, și entelehia lui „Nu m-ai căuta de nu m-ai fi găsit deja” pascalian! „Este o tendință de sincronizare... Toate tendințele sunt corelate organice” (s.n.); „Mecanismele inferioare vor fi desfăcute de noosul istoric, prin mecanisme superioare!” (DS-II,33). Pe scara valoric-devolutivă, ultimul nivel ontic (cel care unifică, Unul!) le integrează pe celelalte: organicitatea, pe care noi am numit-o Integronică sau... holistică (holos gr. – întreg, tot); „devoluția – am văzut deja – procedează păstrând esențialul și lepădând accidentalul impus de împrejurări” (DS - II,92). Ca antropo-

cosmos, ființa umană este integrată (ancorată) în lume (cosmos, cu toate „cerurile” lui!) prin cel puțin 7 - 9 „*metabolisme*” [gr. metabolê, schimbare, transfer], care-o „*construiesc*”, „*urzesc*” în „*țesături*”: informonic și nutritiv (tot informonic, și el!) (de ultimele, cele noosice, beneficiază doar îngerii, sfinții, clarvăzătorii sau înțelepții). Introducem conceptul de „*metabolism*” pentru orice asimilare/dezasimilare, intrare / ieșire energoinformonică precum și pe cel de „*hartă holografică sau integronică*”) pentru a demonstra cum sunt asimilați informonii și... nutrienții pe structurile noosice genetice ale omului, cum între devoluția omului integronic și devoluția cunoașterii există serioase discrepante; ca antropocosmos, omul e integrat (ar trebui să fie!) în noos, substanță și cosmos. Valorile substanțiale fiind comune Omului și Lumii, etica e una singură, a antropocosmosului, de unde, „*identificarea eticii cu noocrația, ... integrarea ei în noocrație, căci etica nu poate promova valori care să contrazică noocrația [decât] sub condiția anulării*” (DS-II,86) și asta numai dacă omul e antropocosmos construit „*după chipul și asemănarea lui Dumnezeu*”-Fiul (Ființei Noosului): noemele (noimele, arhetipurile) capătă relevanță informonică și topos în „*hartă holografică*” umană. Corp substanțial (integronică) înseamnă integrare organică de structuri, în ierarhii de nivele, respectând ierarhiile lumii și ale ființei umane și – de ce nu? – pe cele divine... Obiectele, fenomenele, își au limitele lor fine structurale, „*scrie*” de câmpurile lor intrinseci, pe care omul le pune în valoare, le semnifică, le elucidează în „*hartă sa integronică (holografică)*”, având astfel criterii valorice de orientare în lume! Un „*metabolism*”, prin hipertrofie, le-a generat pe celelalte. Același temei, aceeași noimă, aceeași tablă de valori, numai că mult aprofundate, substanțializate! Informonii sunt asimilați pe o „*urzeală*” comună omului și lumii (ființa umană e ca o prismă ce concentrează câmpurile subtile într-un focar-laser, Eul, nod gordian al tuturor arheilor (DD) și arhetipurilor, printr-un proces asemănător (dacă nu identic!) „*efectului de piramidă*”! Valorile substanțiale însoțesc îndeaproape, susținând-o ca suport, devoluția noosică, ajungând la o ideală plasare a ființei umane în lumea substanțială, ca plasare în „*hartă holografică*”. Rolul concretului în configurarea semnificațiilor l-am văzut. Valorile se constituie axial, pe nivele ontice, ca esențe arhetipale integronice: „*regentele*” și „*subordonatele*” lor, care nu mai sunt valori, decât când li se resimte lipsa cronică (valori de întreținere, suport), ce nu mai contează ca valori, la C. Petrescu primul fiind totul, al doilea nimic! Apogetica valorică este vârful de lance al noosului, ultimul nivel ontic atins, sporul de valoare e-n sporul de structurare adâncă (adâncimea metafizică) și-n sporul de cunoaștere a ei și de identificare noosică cu aceste structuri. Ele se definesc integronic, însă lupta veritabilă axiologică e-n regenta axială, valorile-pisc sau apogetice! Fiecare nivel ontic își are deplinătatea structurilor sale, coacerea fructelor și semințelor sale, ce vor propulsa specia („*linia devolutivă*”) pe următorul nivel ontic (excelentă în acest sens este nuvela filosofică Pescărușul Jonathan Livingston de Richard Bach), prin acumulări de deschideri noosice, ce se vor întipări în codul-genetic axial. Acele apogee configurează în subspecie noul prototip conținut

ca o sământă în ele, dezvoltându-se dintru ele, ce-i apoi „*preluat*” spontan și firesc de arhetipul imediat superior ierarhic din sinele mai adânc! O structură ajunsă la maxima ei coacere, maturizare, prin repetitiile generațiilor de indivizi, apar deja în sine semnele noului arhetip (sau cel puțin al deschiderilor... aripilor spre altceva), saltului într-o nouă structură pe un nivel superior, care o aspiră evolutiv: integronica. Bineînțeles că în noul strat ea apare în perigeu. Apogeul din nivelul pe care l-a cucerit și l-a asimilat este perigeul noului nivel pe care urmează a-l cuceri integral și pe orizontală (mioritic), integrându-și-l. Noul strat ce-o integrează îi conferă calitatea sa ideală, o „*colorează*” energoinformonic, iar fondul structural substanțial acumulat îi permite să încerce noi „*experiențe*”. Există la fiecare din cele 7 - 9 - 12 nivele ontice un perigeu germinal și un apogeu al fructelor și semințelor coapte, mature, un perigeu genetic (cod potențial, nedesfășurat) și maxima lui desfășurare, apogeul său, când el a spus tot despre sine, plus un „*ceva*” misterios, tainic, contextual. În momentul când un arhetip se află la apogeul desfășurării sale substanțiale (coacerii sale depline) într-un obiect (fenomen), acel obiect are deja sământa noului (noilor?) arhetip (-uri?) în perigeu, ce-l preia, fie pe același nivel ontic, fie, mai degrabă, pe un altul superior. E acea năzuință întru spiritul arhetipal, în care se „*uită*” ca-ntr-o oglindă (feed-back) și la care se raportează! Prin această „*fantă*”, „*fereastră devolutivă*”, intră aerul tare și curat al Noosului, substanțializând chiar în subspecie, ceea ce nu admitea la început. „*Ruperea*” zalei (inelului) o face „*magnetul*” Spiritului-Duhului Absolut; „*specia conține în sine, immanent, absolutul său*”. Și toți indivizii aspiră întru acest Absolut, care „*rupe*” inelul transformându-l în spiră; în acest fel, generațiile de indivizi „*repetă*” arhetipul, deci și absolutul... relativ (al arhetipului), și atributele următorilor pași până le întipăresc în memoria genetică. „*În afară de momentul esențial apogetic al ciclului, tot restul curbei evolutive este din ce în ce mai puțin oferit cunoașterii (s.n.). Cum ciclurile, asemenea valurilor, devin unul dintr-altul (s.n.), punctul minim al curbei este un moment de indeterminare esențială maximă, pe care îl vom numi moment perigetic (s.a.), dat, dacă putem spune că e dat, într-o experiență perigetică*” (DS-I, 143); apogeul perceptibil, ca vîrf al unei sinusoide orizontale, iar perigeul, de sub axă, evident imperceptibil, acea undulație mioritică pe abscisă. „*Corelația apogetic-perigetic este de o însemnătate substanțială pentru cunoaștere, căci este chiar principiul regulativ al cunoașterii*”; „*Datorită faptului că un ciclu este oarecum parte a concretului, prins în infinite modalități de structurile și interacțiile concretului, se înțelege că porțiunile perigetice de indeterminare sunt mult mai numeroase, formează un fel de normal din care momentul apogetic iese într-un soi de evidență intuițională, oarecum unic (s.n.)*” (DS-I, 143). „*Intuiția esenței într-un moment apogetic (s.n.) este intuiția pe care se poate întemeia cu adevărat știința*”..., „*e maximum de certitudine, pe care-l poate oferi știința în tendința ei de adevare... intuiții plenare*” (DS-I,144), obiective. Perigeul conține restul monadei arhetipale activat minor, ca gabarit ce susține manifestarea apogetică sau pur și simplu nereactivat, ca virtualitate, partea invizibilă a icebergului!

FLORENTIN POPESCU – 60

„O poezie matură la un tânăr debutant, traversată de mari întrebări, de îndoieli, o poezie care sună interior, venind de undeva din adâncuri ancestrale”. Așa își începe Radu Cârneli, în urmă cu exact treizeci și cinci de ani, cronică la cartea de debut semnată de Florentin Popescu, **Obsesia păsărilor**, apărută în colecția de frumoasă amintire **Luceafărul**, în care mai înainte fuseseră editați Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Constanța Buzea, Ana Blandiana, Gheorghe Pituș și alții.

Nimeni n-ar fi bănuț pe atunci că debutantul Florentin Popescu, despre poezia căruia aveau să mai scrie ulterior și alții (Laurențiu Ulici, Romul Munteanu, Magda Ursache), va urma o traiectorie literară pe cât de neașteptată tot pe atât de surprinzătoare prin largul evantai tematic abordat: poezie, proză, reportaj, critică și istorie literară, eseu. Căci în toate aceste genuri literare poetul debutant din 1970 avea să se manifeste prin publicarea unor cărți ce au intrat, de îndată ce au văzut lumina tiparului, în atenția cititorilor, dar și în aceea a criticii de specialitate. Versurilor le-a urmat eseu (o carte, **Ctitorii brâncovenesți**, 1976, a cunoscut două ediții), monografia **Pe urmele lui Vasile Voiculescu**, Editura **Sport-Turism**, 1984, reeditată în 1994 și despre care Șerban Cioculescu scria în **România literară**: „Poet, eseist și reporter, Florentin Popescu ne-a dat o micromonografie a vieții și operei marelui poet și prozator Vasile Voiculescu printre cele mai reușite... Cartea lui Florentin Popescu (este)

bine informată și scrisă cu devoțiune. Așadar îl putem urmări cu încredere”, apoi, alte și alte volume.

Descendent în literatură de pe aceleași meleaguri cu cel care ne-a dat **Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară**, romanul **Zahei Orbul** și fermecătoarele povestiri fantastice, Florentin Popescu a devenit, de-a lungul anilor, un neobosit și împătimit cercetător al vieții și operei marelui său conjuțean, astfel încât astăzi deține un record absolut și demn de invidiat: este semnatarul a nu mai puțin de șapte cărți consacrate lui V. Voiculescu, fapt unic în literatura noastră, nici un alt scriitor nemaivând atât de multe studii scrise de un singur exeget...

Firește, la ceas aniversar (deși ar fi poate oportun!) nu mi-am propus o trecere în revistă a celor peste treizeci de cărți scrise de Florentin Popescu, dar măcar câteva titluri se cuvin a fi menționate. Între ele, **Romanul vieții și operei lui Alexandru Odobescu** (2000) – volum care, ca și cel amintit despre V. Voiculescu, a primit un premiu al Uniunii Scriitorilor – și ciclul „oriental” (alcătuit din **Dicționarul de divinități, simboluri și mistere orientale** în cinci volume – 1999 – 2003, **Babilon, orașul blestemat** – 1998 și **Poveștile Babilonului** – 2000) ocupă, fără îndoială, un loc important, ca și **O istorie anecdotică a literaturii române** (1995), o operă de pionierat și care a stârnit largi și puternice ecouri în lumea literară, o carte pe care George Sbârcea o considera nici mai mult nici mai puțin decât „o Biblie a literaturii noastre”, iar Teodor Vârgolici o comenta, la rându-i, în termeni elogioși: „...volumul lui Florentin Popescu constituie o realizare meritorie, prima de acest gen în literatura noastră, în care documentarea bogată și temeinică, discernământul critic și expresivitatea stilistică s-au armonizat într-o amplă imagine caleidoscopică a celor mai puțin obișnuite întâmplări și aspecte din biografiile scriitorilor, oferind o lectură în egală măsură amuzantă și instructivă... Trebuie remarcat că în toate aceste evocări și reconstituiri biografice, Florentin Popescu nu fantazează, nu inventează scene și episoade, ci se menține strict în sfera documentatului istoric co-literar, pe care îl fructifică însă cu ingeniozitate, fără ostentație și ariditate, încadrându-l într-o narațiune sagace, concisă, cu poante revelatorii”.

Prezent în presa literară cu recenzii, evocări, diverse alte articole (îmi mărturisesc cândva că ziaristica a fost și a rămas până azi prima lui dragoste), Florentin Popescu este, pe de altă parte, și un editor cu gustul frumosului și cu iubire pentru cartea bine întocmită și grijuliu editată. Ani în șir el însuși lector de editură, ne-a dat câteva antologii de referință nu numai pentru școlari și studenți, ci și pentru istoria literară: **Antologia poeziei religioase românești de la începuturi până în prezent** (1992, urmată de alte două ediții), **Satul românesc în poezie**

(1994), *Cele mai frumoase colinde* (1996), *Cafeneaua literară și boema din România, de la începuturi până în prezent* (2002).

Comunicativ, jovial, oricând să-ți dea o sugestie într-o problemă personală și la nevoie să-ți întindă o mână de ajutor (mulți, foarte mulți confrăți îi sunt recunoscători fie pentru că le-a recenzat cărțile în presă, le-a scris prefața la un volum sau le-a dat o recomandare pentru primirea în Uniunea Scriitorilor), Florentin Popescu face figura omului care n-are, nu poate avea dușmani și potrivnici în lumea literară ori în afara ei. Mulți îl admiră pentru forța lui de muncă și pentru prezența în viața culturală, dar sunt destui și cei care-l invidiază. „*Dacă n-ar fi așa, îmi mărturisesc cândva, am trăi în monotonie și ar fi teribil de plictisitor. Dar noi trebuie să ne vedem în continuare de treaba noastră. Să ne cultivăm ogorul, ca să poată răsări ceva, cum ne spunea nouă un profesor când am terminat*

facultatea”.

La șazeci de ani de viață, Florentin Popescu are un „bilanț” destul de bogat și de frumos. Și totul ar fi minunat dacă împlinirile, bucuriile nu i-ar fi umbrite și de câteva gânduri care, până la urmă, nu sunt numai ale lui: tristețea când vede că numărul celor care citesc literatură scade spectaculos (invers proporțional cu aparițiile editoriale), regretul că a dispărut o meserie, foarte apreciată în vremuri nu prea îndepărtate, aceea de editor (de aici și enormele greșeli care apar în volumele ce umplu librăriile) și – peste toate – mizeria scriitorului român, marginalizat de societate și cu un statut căzut în derizoriu...

Dar la un ceas aniversar, cum este acesta pentru Florentin Popescu, se cuvine să sfârșesc într-o notă optimistă și nu-mi rămâne decât să-i urez scriitorului și colegului nostru multă sănătate, un călduros „*La mulți ani!*” și „*La mai multe cărți în continuare!*”.

Mircea Radu Iacoban

LA CEAS ANIVERSAR

Toate trec! Iată, Grigore Vieru a împlinit 70 de ani! Era în floarea vârstei când, la Iași, a primit, cu lacrimi în ochi, cel mai frumos cadou din viața sa (declarația îi aparține): volumul de poezie *Steaua de Vineri* publicat la *Junimea*. Era cea dintâi carte cu litere latine a unui scriitor basarabean! Editarea a fost plină de peripeții. Basarabia făcea parte din marea Uniune Sovietică și, teoretic, românii puteau prelua orice spre publicare din literatura „rusă”, funcționând și reciprocitatea. Un protest sovietic n-ar fi avut teme legal, dar trebuiau depășite temerile noastre: oare astfel de „traducere”... ne-tradusă, argument incontestabil al românității basarabenilor, n-avea să irite Moscova? Editorii români (ii includ aici și pe cei cu funcție de decizie de la forurile din București) au făcut pe... nizaia: nimeni n-a știut (vorba vine!) că poetul Vieru aparține literaturii române de dincolo de Prut. Adevărat, nici *Junimea* nu înserase, în prezentarea din Planul Editorial, o astfel de precizare. Totuși, din prevedere, în programul editorial pe anul 1978, structurat în două mari capitole („literatură originală” și „traduceri”) a apărut un al treilea, intitulat neutru „alte lucrări”. Acolo a fost strecurată *Steaua de Vineri*. La Chișinău, cartea a făcut furori: trecea din mână în mână și era privită ca prim semn al renunțării la politica struțului – iată, românii și-au întors privire către noi, tipărind cu „latină” poezia lui Vieru, cel mai autentic simbol al luptei pentru redesteptare națională. Grigore, la prima vizită în România, privea alfabetul latin ca o minunăție în sine și a mărturisit că inscripțiile avertizoare de genul „*nu călcați iarba!*” ori „*nu rupeți florile!*” i se păreau adevărate... poeme într-un vers! L-am condus prin Bucovina. Peste tot, poetul era primit cu drag, dar simțeam că-s ațintite către noi și atente priviri ale ochilor albaștri. N-am de unde să știu ce urmăreau de fapt, însă am convingerea că, în adâncul sufletului, și securiștii erau de partea scriitorului basarabean. La cabana Ilișești,

un „*un grup de tovarăși*” plantat strategic la masa alăturată, ne trimite plocon o sticlă de whisky, delicată care, pe vremea aceea, nu se afla la îndemâna muritorilor de rând. Intuiția poetului a funcționat perfect: s-a ridicat și a oferit binevoitorilor un cadou de răspuns cu tâlc: caseta video conținând filmarea concertului susținut la Palatul Național din Chișinău de Sofia Vicoveanca: „*la să vedeți și voi, băieți, cum plângea lumea în sală*”. „*Băieții!*” au multiplicat caseta și au pus-o în circulație (poate cu aprobare, poate fără...); repede, a fost văzută, cu emoția cuvenită, și la Iași, și la Cluj, și la Timișoara... La 70 de ani, Grigore a rămas un copil mare, blând, cinstit și... aerian cât îi stă bine unui poet adevărat. Recent, criticul Mihai Cimpoi l-a rugat să-i aducă basca uitată în biroul președintelui Academiei, Eugen Simion. Grigore se întoarce la Chișinău cu mâinile goale: „*dragule, nu ți-am adus basca, fiindcă am uitat-o și pe-a mea, tot acolo*”. La sărbătorirea de la Cotroceni, prilejuită de împlinirea a 60 de ani, a încurcat ochelarii de pe masa președintelui, luându-i pe cei ai președintelui Iliescu. Care a citit cu dificultate textul omagial, fiindcă... nu i se potriveau dioptriile lui Vieru. Retrocedarea încrucișată a ochelarilor s-a produs pe cale diplomatică, prin intermediul Ambasadei noastre la Chișinău... Din motive pe care nu le detaliem aici (oricum, total extra-literare), poetul Vieru a trebuit și trebuie să îndure o adevărată campanie de contestare minimalizatoare, orchestrată, incredibil (dar cât se poate de românește!), de pe malurile Dâmboviței. La Chișinău îl hărțuiesc fără milă ciracii lui Voronin, la București îl suduie cu îndârjire „*frații!*” români! Iar firul vieții începe să-i scape printre degete, sub ochii îngrijorați ai medicilor și în saloanele spitalelor. Nu știu când și cum ne vom spăla păcatul vinovăției față de poetul la care, cum spunea acad. Cimpoi, „*limba română reappare cu sunetele ei vechi, înmuiate în rouă și lacrimă*”.

Anghel Dumbrăveanu**Unde florile nu dorm niciodată**

În drumurile voastre cotidiene
sunteți mereu pândiți de primejdia
de-a întâlni ciudați vrăjitori ai cuvântului

Tineri la orice vârstă în stare
să vă facă stăpâni
peste grădinile la care voiati să ajungeți

Ei dezleagă astrele de legile lor
să vi se rotească-n amintiri viitoare
imaginează fântâni
când treceți prin deșerturi aprinse
vă dau puterea de a vedea
cum se-mblânzesc zvăpăiatele fete
când ei le mângâie umerii mici

Nu vă lăsați nicicum
în semiramidele lor
unde florile nu dorm niciodată

Și nu plecați în lume cu ei

V-ați putea lecui
de resemnările voastre binevenite
și chiar de teama înfrângerii

Adevăruri uitate

De dimineața și până seara
îmi repetă adevăruri uitate:
anii mei puri
au fugit cu altcineva

Îmi văd mai departe colivia cu fluturi
o extind fără sfială
încât pașnicele culori zburătoare
au ajuns să evacueze cetatea
transformând-o în antrepozite
de lumină polară

E zadarnic îmi spune cineva
efemerii pot fi-ntâlniți navigând
spre Laponia
pe mari veliere

Eu rămân stăpânul unei vedenii
ce-mi locuiește ziua și visul
cu priviri otrăvitoare

Secetă

De la mine până acolo
Sunt râuri secate
unde se îngrășă pietre, sunt păduri
pe care nu le trece nimeni nicicând.
De la mine-ncolo se-ntind
Câmpii de nisipuri, drumuri mâncate de vânt
Și de noapte.
Și e cineva cu descântece
De timp
Care vorbește întruna
În livezile sterpe.
Iar eu ascult mereu
Mersul norilor
Încă neauziți.

Principesa

– Lele Safto, asta-i piesa!
spuse-a jale principesa,
adunând, înmănușată,
pe la margini de poiată,
frunze crude de urzici.
– Ei, ce zici?
întreabă printre uluci
doda Safta. Unde duci
ditamai urzicărie,
celor de la primărie?
– Ba, răspunde Principesa,
am un văr de unchi la Vesa,
s-a umplut de tot de râie,
de la gleavă la călcăie.
A-ncercat și cu leșie
de cenușă! Carne vie
e de sus și până jos –
un curvar și-un păcătos,
că ți-e milă
când îl vezi ca o cămilă
răpciugoasă și lălăie,
boala dracului de râie!
– Bag de seamă că umbla
cu muieri de mahala
altfel cum să se aleagă
cu boleșnița-n desagă.
– O să-l mângâi cu urzica
până-o blestema vițica,
mama lui de muierar,
că l-am scos din calendar!
– Înțeleg că îl mai ai
lângă țâță dar nu-i bai,
lecuiește-l și-l așteaptă,
ca femeie înțeleaptă
ce te afli. Nu-l huli
dacă tot l-ai mai iubi.
– Bine zici, că asta-i piesa! –
râse tandră Principesa.

Se poate zbura

Lucrurile emană frig,
Gândul vorbește întuneric,
Sângele urlă.

Se poate zbura și prin ceață,
Prin aerul înghețat, prin durere,
Se poate zbura, se poate zbura
Îți spui în fiecare clipă.

Să tăiem spațiul cu lamele aripilor
Prin zăpezi, prin viscolul rece.
Dacă e să cădem
Să ne prindă căderea în zbor.

Și lucrurile emană frig,
Și gândul vorbește-ntuneric,
Și sângele urlă, se zbate în tâmpile
Neputincios ca oceanul atotputernic.

Sângele curge înspre propriu-i izvor

M-am culcat pe o tîpsie de pânză
albă oare e o certitudine
ori vreo orbire-a memoriei
care mă-ntinde pe-o plăpumioară

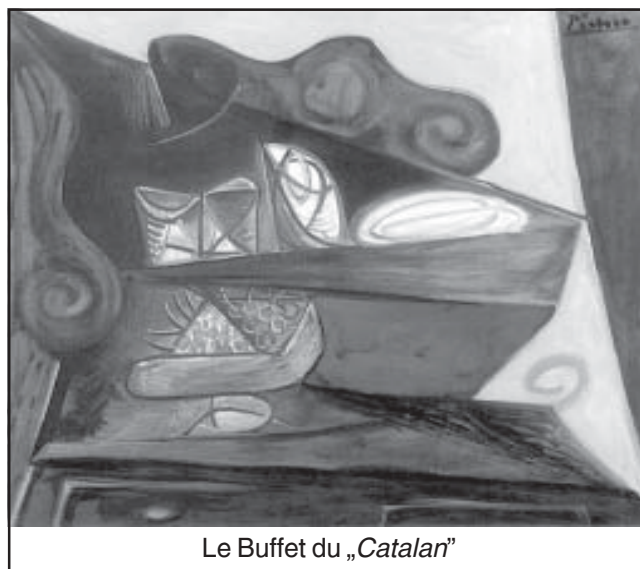
Rostogolit și orb
mă strecurasem în luminișul somnului
și vedeam cum sângele meu curge
dintr-un izvor
și se varsă undeva în spre sud
în mare
sau nu se varsă

La jumătatea drumului limbi de foc
izbucnesc
și-mi aruncă cenușă în ochi
iar în certitudine nori negri de ceață

O timp
eu caut cu mâinile-ntinse
răscrucile copilăriei

Sângele se varsă în marea de sud
sau nu se varsă
la jumătatea drumului un țipăt de luptă
îmi deapănă povestiri de purpură
despre coiful lui rostogolit

Sângele se varsă în marea de sud
Eu mă vârs în sânge
și ca legenda luptătorului mă-nroșesc
mă-nroșesc ca o corolă balcanică
crescută undeva înspre sud

Le Buffet du „Catalan”

Un drum

Pregătisem un drum
Și n-am ajuns să-l încep.
I-am spus vulturelui: du-te singur în munți
Și-am rămas să mă uit
Din fereastră
Cum cade frunza.
Aveam râuri în mine,
Învătasem să urc, să tai singur cărări,
Știam vorba pădurii,
Puteam împlânzi vântul și iarna
Cu voința și crezul.
Acum mă uit
Din fereastră
Cum cade frunza
Peste un gând.

Călătorie

Umblarăm patru anotimpuri prin lume.
Ne-ntoarcem săraci cum am fost,
Însă mai singuri.

Când treceam între cer și ocean,
Ca printr-o sferă albastră,
Nu bănuiam forțele-nchise,
Odaia pustie.

Ne vedem mai rar
Decât între o viață și-o moarte.

Când vei veni, să mă vezi,
Îți voi arăta plopul la geam,
Cuțitul pe masă
Rana peretelui.

Sfârșitul călătoriei
E teribil de sigur
Și de aproape.

George Vulturescu**Spaima ta își depune
în fiecare literă ouăle**

Dacă te-ai putea privi cum scrii
te-ai putea salva:

nu ești deasupra literelor gheboșat,
cabrat ca un lup retras să-și
hăpăie iedul târât prin sihle

ți-ai putea întoarce privirea de la
tine dar ochii ți se scurg prin
trup, pătrund în creier și-n
viscere
nu vor să-și mai păstreze locul
în găvanele arcadelor

cum se întâmplă nu știi dar
fiecare literă secretă un alt lichid
cu alt miros și altă culoare:
pagina e o băltoacă de scursori

vine un șacal și bea din ele
șacalul moare
vine o pasăre și bea
pasărea moare
bei și tu și nu mai vezi nimic
nu ești deasupra literelor ci în
lutul lor negru
o cârțiță două cârțițe care se împerechează
icnind și spaima ta
își depune în fiecare literă ouăle
și puii deja văd copita cum se lasă
peste cuib

Lupii, în Nord

Apar câteodată lupii în ogrăzile noastre
în curte și la poarta casei

se uită lung la noi și vedem în ochii lor o
pâlpâire ca o lumânare pe care noi oamenii
o punem la capetele oamenilor morți

atunci scoatem cuțitele
știm că putem împărți orice dar morții nu

iar cuvintele în fața lupilor nu ajută la nimic:
parcă ne-ar ieși din gură tufe de spini
prin care ei continuă să se apropie julindu-și blănurile

acum știm:
cine vine spre noi cu atâta ardoare ne seamănă

Numele, ca un scalp

„Dacă ai fi bărbat te-aș provoca să scoți
cuțitul, nepoate, mă întâmpină de la
o masă Moș Achim. Avea în față, printre
pahare, cartea mea. Mi-ai luat numele
și l-ai folosit ca pe-un vas în care poți
turna orice: apă sălcie, vin zaharisit sau
otravă...”

Și dacă litera e cuțitul? râd eu.
Cum crește stânca din lut, măseaua din
gingie, Moș Achim, personajele sunt
fantomele și erorile mele, nebunii mei în
care râd și plâng, continuu să mă apăr eu.
Dar îmi dau seama că sunt singur la masă
și-mi amintesc că moș Achim e mort
de mult. Din crâșma lui Humă
au plecat toți rătăcitorii, uitucii, zevzecii,
boncălitorii oglinzilor, muzicanții și
dansatoarele. Întind mâna:
paharele țiuie, ceștile de cafea și sticlele
se aprind și ard. Între lichidul gălbui
din pahar și ochiu-mi tulbure aerul
e atât de des încât se face o pojghită
de gheață. Îl văd pe copilul care eram
alunecând sub sloiurile de pe Homorod
și pe Moș Achim întinzându-mi mâna:

„Din apa râului mai poți ieși la mal,
dar de sub sloiurile cuvintelor cine-ți
dă mâna?...”

Le Chandail jaune (Dora Maar)

Uraniul pietrelor

Atât se știa în sat despre ele:

fetele Alesidei cosesc precum bărbații, taie lemne și vânează cu cuțitul. Nu rabdă nici un bărbat în preajmă și nu-ntorc capul după vreunul.

Duminica însă ies goale pe cărările Muntelui, călăresc caii pe creste și-ațin calea feciorilor. Mulți se întorc în sat după zile întregi de rătăciră, sunt vlăguți, zdreliți de spini și de pietrele Muntelui. Au halucinații și își pierd vederea.

„Muntele și-a vărsat în ele uraniul pietrelor, zice Ioachim. Cine le-a întâlnit nu se mai vindecă ...”

„Chiar dacă-aș ști că nu voi mai vedea nimic, râde Vartolomei, tot aș urca pe Munte. Cine are norocul să orbească astfel?...”

„...Dă foc paginii, să te pot vedea...”

Astăzi mi-a fost clar: mlaștina s-a extins peste tot. În fața blocului e o baltă prin care se târâie inși; la dreapta spre piață – nămoluri; la stânga spre gară – nămoluri.

Cine să știe câți nuferi îi putrezesc în ochi, cine-i mai vede? Apa lor bâhlită o ascundem sub smârcuri de vorbe. Asta suntem: oameni ai mlaștinilor din cuvinte.

Cei care trec spun:
”În dimineața asta laptele avea un miros ciudat...”
„Copilul meu a lăcrimat toată noaptea. Când m-am aplecat să-i șterg ochii cu ceai de mușetel am văzut albine negre ridicându-se din pupilele lui precum de pe fagurii din scorburi de copaci...”
„Și oglinda e un coteț – trebuie curățată din când în când ...”

Trecu într-o vreme și un înger. Nu-i vedeam aripile: privea numai către pământ și noroaiile străzilor nu se lipeau de tăpile-i goale.

„Hei, i-am strigat. Fiecare oraș are un înger păzitor. Tu pentru ce-ai fost trimis? Nu poți opri nămolurile ăstea care acoperă totul...?”

M-a privit o clipă descoperindu-și fața de sub glugă și i-o văzui schimonosită de râs:
„Așadar mai vedeți încă îngeri? Azi m-au strigat vreo 7 poeți... Nu știați? Dacă vrei un poem în care să vină îngeri trebuie să dai foc paginii, să te pot vedea...”

Ochiul legitim să vadă morții

Bătrânul stă pe o piatră lângă cărarea ce duce sus în Munte: „O mie de ani înaintea ochilor lui Dumnezeu sunt ca ziua de ieri care a trecut ...”

Îl cheamă Ioachim. A ucis 7 hoți de cai cu lama cuțitului. Acum se sprijină doar într-o bătă de carpen. Îl salut.

„Pe cine saluți”, mă întreabă Row, orbul care mă însoțește.

„E bătrânul Ioachim ...”

„N-a fost niciodată un Ioachim în satul tău,” zice Row. Apoi ia o piatră și o aruncă în capul lui Ioachim. Piatra nu întâlnește nimic și se rostogolește jos la vale. Eu îl văd pe Ioachim cum se ridică, își învinge toiagul în aer precum în omăt și calcă. Spaima mea se face o pojghiță la picioarele lui, o gheață pe care trece încet...

Care ochi e legitim să vadă morții?

Mulaj de argilă. Singurătatea

Intru cu Axenia, fata lui Dăbîcă, fierarul, la crășma lui Humă. Priviri tulburi ne înconjoară de la mese. Văd

ondulatele linii ale coapselor Axeniei, flăcările curbe ale sânilor ei cum se desprind, cum se scurg, linie cu linie,

ca un mulaj de argilă în craterile stinse ale ochilor din sală. ”Liniștește-te, îmi zise Varlaam așezându-se la masa

noastră. Imaginile sunt ca un drog: pot fi luate precum tabletele, pot fi date pe gât precum țăriile din pahare.

Nici un cuțit nu te poate apăra de jafal ochilor turmentați de singurătate ...”

Maria Pal*

De la **Nesomnul metaforei** la **Ore de umbră**, Maria Pal își locuiește poetic preajma („...arabescuri de gând / scriere cotropind preajma pe nesimțite”), cu o gesticulație pe cât de stăruitoare, pe atât de discretă, de încolăcită în jurul propriului miez ne-dicibil, „miez al unei înalte neliniști”. Tristețea și singurătatea sunt calmi și asumați relansatori destinali („singurătatea te locuiește îndeaproape”), tot așa cum tăcerea și întunericul („noaptea pitiță în tine”) sunt alte nume ale seninătății („abisul își întinde plasele / cu seninătatea ciresului înflorit”) față în față cu zgomotul orbitor al lumii („un aer zgomotos se lovea de uși de ferestre / înflorindu-le”). Un abur crepuscular atenuază stridențele zilei și acoperă cu o patină din alte vremuri – ori dintr-un *dincolo* tot mai hipnotic scrutat, privirea fără de țintă străpungând vălul aparentelor securizante – „colțuri de camere mucedă”, „pânze de păianjen fosforescente”, masa de scris, „lumina amară a unei cești de cafea”, „rugina de la ferestre”. Sub „un cer tot mai apropiat de pământ”, „timpul / îți pune cuvântul în palmă / ca pe o monedă romană”, într-un negoț încărcat de sub-înțelesuri. Locuirea se petrece în regim de spaimă controlată, pereții care „n-au fost niciodată odăi” se apropie pericolos: „stai ghemuit în tine ascultându-te”, „coaptă singurătatea se rupe scurt și cade”. Poemul vitraliază perspectiva, „se-ndepărtează tiptil / de cuvinte”, locurile succesive („te-ntrebi de ce dănuie piramida catedrala / cocioaba palatului clopotul cu buza crăpată”) își deconspiră fragilitatea, adăpostul se surpă iremediabil. Lectura semnelor „grele” se petrece, în poezia Mariei Pal, într-o dicție de îndrăzneță și surprinzătoare simplitate, așa încât prospețimea vocii e asigurată chiar și când partitura e anume *veche*. (**Irina Petras**)

* **Maria PAL** (n. 16 noiembrie 1948, com. Botesti, jud. Neamț) este licențiată a Facultății de Istorie-Filosofie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca (1974). Debut absolut: 1968. Membră a Uniunii Scriitorilor.

A colaborat la: **Asachi, Ateneu, Ceahlăul, Cetatea culturală, Convorbiri literare, Dacia literară, Euphorion, Familia, Jurnalul literar, Lucefărul, Oglinda literară, Poesis, Poezia, Punct** (Israel), **Revista familiei** (Israel), **România literară, Scrisul românesc, Steaua, Școala nouă, Tribuna, Unu, Vatra**.

Volume de poezie: **Nesomnul metaforei**, Ed. **Crigarux**, Piatra Neamț, 1999, postfață de Gheorghe A. M. Ciobanu; **Preludiu pentru tăceri**, Ed. **Crigarux**, Piatra Neamț, 2000, postfață de Cristian Livescu, ediție bilingvă, română-engleză, versiunea engleză de Roxana Marcu, ilustrații de Maria Pal; **Străpuns de negăsire**, Ed. **Echinox**, Cluj-Napoca, 2000, postfață de Ion Cristofor, ilustrații de Maria Pal; **Cuibul flăcărilor**, Ed. **Limes**, Cluj-Napoca, 2000, prefață de Mircea Petean; **Tristeți nimbate**, Ed. **Cartimpex**, Cluj-Napoca, 2001, postfață de Constantin Cubleşan; **Între două bătaii de secundă**, Ed. **Napoca Star**, Cluj-Napoca, 2001, ilustrația copertei de Maria Pal; **Măsura cenușii**, Ed. **Napoca Star**, Cluj-Napoca, 2002, prefață de Adrian Popescu; **50 de poeme**, Ed. **Napoca Star**, 2002, ilustrații și coperta de Maria Pal; **Ore de umbră**, Ed. **Casa Cărții de Știință**, Cluj-Napoca, 2004, prefață de Gheorghe Grigurcu (premiul pentru poezie în manuscris la Festivalul **Duiliu Zamfirescu**, ediția a IV-a, 2004).

Ediții: **Memoria exilului românesc**, 2002 (în colab. cu Ion Cristofor), **Ion Caraion, Scrisori către Nicholas Catanoy**, 2003.

Îndemn

Poetului Sesto PALS

trage perdele peste oglinzile toate
în ținutul tău de legendă
calcă cu grijă-ndoită pe urmele umbrelor
pe ierburi cu buze de om
cu tristețea ascunsă ca aurul în pământul stelar
când rugina strigă la ferestre
și noi mirosim a tăcere

orbecăie-ncet prin noaptea pitiță în tine
prin plânsul ce își crește în urmă-ți
pădure de ploi

umblă tiptil prin straniul iarmaroc al luminii
să nu te simtă firele de iarbă
nici pietrele crescute între noi

Știu

știu o fereastră cu ochi lângă ochi
în care tu și păianjenii împliniți țesătura nesomnului

știu un trup unde se dezlănțuie haotic pădurea
în cuiburi cu pene de înger clocește zgriptorul

știu un gând care se sinucide mereu
cuvintele poartă măști înserează orașe
își rad cu lama rugina din tâmple

știu niște vitralii unde îngenunchează speranța
umbrele intră târându-și catifeaua tăcerii
o casă unde lumina putrezește pe prag
„o durere prin care intră păsările-n biserică”
se lovesc cu putere și cântă și cântă

spune-mi, copilărie,
ce mai știi despre cartea ta de povești
fără păsări

Prietenului din Țara Sfântă

au plecat diminețile copilăroase ale unui suflet timid
amiezile celui puternic

în toamna plină de înțelepciune
se țese lucrarea misterioasă a celui ce înserează sfios
cu rădăcinile în fluvii prelungi
cu transparențe albastre de iriși

nici măcar tu
de pe corabia ta eșuată pe țărmuri aride
nu-i poți spulbera măreția cu valurile râului Lethe
nici cu pale de vânt stârnite de trecătorii spre Styx

Un fluviu

cununi de glicină
un stol de frunze lipite de prag

mătasea foșnește pe masa de scris
un fluviu de fildes sub capul tău argintiu

luminișul se mărește în crângul cel tânăr

Viziune à la Salvador Dalí

mergeam somnambuli peste acoperișuri
cu valizele burdușite de liniște
viermi crepusculari colcăiau împrejur
hăurile se căscau scorburoase în noi
o pădure cu ramuri de sânge
ne-ncolăcea cu tentacule verzi

ghilotine de rouă
despărteau păsările de cântece
trupurile cădeau într-o piață pustie
cu un foșnet de lemn uscat
stârneau colbul gros de pe suflele

gândurile orele se-ndepărtează scrâșnind
atârnă spânzurate în poeme livide

Teatrul de lângă tine

oare de când stai ghemuit în tine ascultându-te
prin câte țări ale deșertului ai trecut
sub biciul tuturor limbilor
sub fulgere de pumnale

iată-te întors
în lumina blândă a mării moarte

o, teatrul de lângă tine

întinzi mâna păpușilor trase de sfori
și-ajungi prea târziu la izvoare
apele-s pietrificate sub trâmbițele veacului nou

fântânile au ochii stinși
pietrele un murmur tăcut
Dumnezeu scormonește în ele cu toiagul
răvășindu-le

Gonit cu zăvozii

cristale
într-un car funerar pe Via Appia

de unde erai gonit cu zăvozii

până când
nimeni nu-ți mai zărea chipul
în efigiile apei

Ca un bolnav de friguri

pe masă
uitat într-un colț
zace ca un bolnav de friguri
versul acesta încălțit
într-un fir de lumină

Dincolo

cu o cange enormă
înfiptă în carne
zaci în fântâni părăsite

invadat de gângăanii ciudate
precum bolnavii
de lumina din clopote

Un cer în ruină

o lună cariată în lac

trestii subțiri sperioase
oferindu-ți o gură de aer

deasupra un cer în ruină
umed
precum ocna de sare

pe maluri
zângănitul ierbii
piei fără sunet lepădate de șerpi
trecători cu pânze de păianjen imense
pe gură pe ochi pe inimi

Zi de lucru

incerti
vulturii de pe umeri

incert
trupul zăpezii
sub sărut

în ranița soldatului
putrezește o carte

Se îndepărtează poemul

o liniște grea în cameră
zbârnâie aerul ca un arc încordat

se-aude pendula bătând ora exactă
a singurătății
crengi de măslin împodobesc tăcerile
taifunul se revarsă din călimări

în acest timp
cu fulgere-n ochi
poemul se-ndepărtează tiptil
de cuvinte

George Cușnarencu

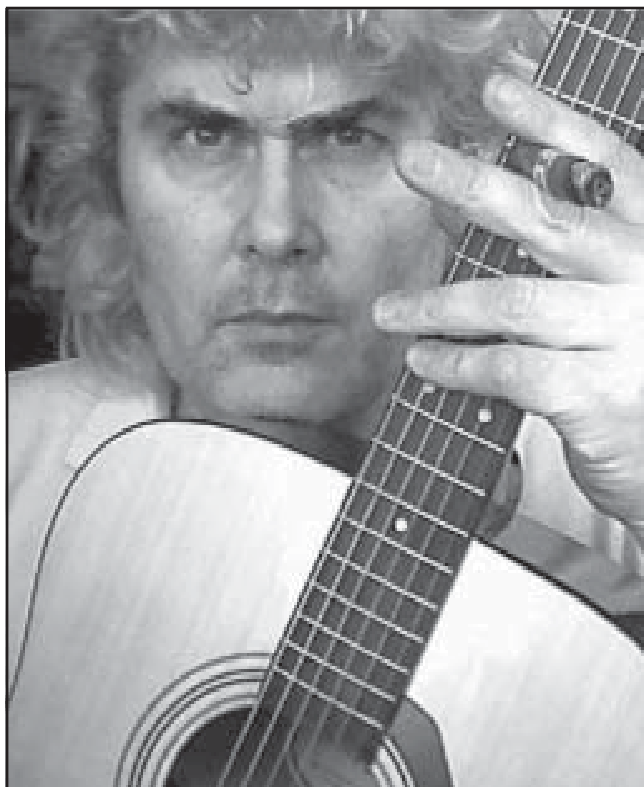
POEM DE IARNĂ TORIDĂ

Traversând orașul în dimineața asta de iarnă toridă, cineva ajungând în dreptul meu, în timp ce așteptam pe marginea trotuarului să treacă timpul, mi-a spus un lucru trist: că încă mă iubești.

Dacă mi-ar fi spus că timpul e târfa care se tăvălește cu șoferii de camioane pe drumurile de centură, cu aurolacii prin subterane și cu băieții subțiri care grasează prin sălile de așteptare, cu siguranță că aș fi îndrăznit să schițez măcar un zâmbet grăbit, așa ca o idee desenată pe un petec de hârtie. Dacă cineva mi-ar fi spus că trăiesc și încă n-ar fi fost o surpriză prea mare pentru un om mort ca mine, cu inima înțepenită de frig și mâinile febrile. Dar cineva să-mi spună, ca și cum ziua de iarnă n-ar fi fost de-ajuns pentru încă o uimire topită în umbră, că încă mă mai iubești, hm, ce indecență pornită din suflet!

E ca și cum cineva ar vrea să facă din nefericirea mea un joc de blană cu care să iasă în lume fudul, ca și cum din sângele meu alb, risipit în zăpada roșie, cineva și-ar face fular gros de răzbit vremurile. Ca și cum un „*niciodată*” rostit de tine ar suna „*întotdeauna*” în gura mea încleștată. Să merg pe stradă și cineva să-mi spună că încă mă iubești! Ce lucru imposibil pe vreme de iarnă!

A, dacă cineva mi-ar fi spus că încă mă iubești, în zilele de vară care au trecut, cu praf și dogoreli înghețate, atunci când pe malul unei ape aș fi privit un tren traversând podul îngust dintre oraș și gară, da, atunci ar fi fost posibil. Așa, cu destinul asta jegos care ne promite marea cu sarea și nu ne dă nimic în schimb, doar sufletele noastre întinse ca șervețele de hârtie pe tăvi de oțel inoxidabil, care ne spune să întindem mâna pentru a apuca o clipă de fericire și nu primim decât un scuipat, asta

e tot, și atunci cum să cred că încă mă mai iubești? Iubire, patru vocale și doar două consoane, e aproape inexplicabil.

Sunt excesiv, n-am nici o diagonală pe care să merg, drumurile mele sunt voluptoase și curbe și de asta m-am mirat că s-a găsit cineva să se intersecteze cu mine în orașul ăsta de câmpie frigid și mut doar ca să-mi spună că încă mă mai iubești. Era mai ușor să găsec în sahara firul de nisip pe care a căzut, cândva, una din lacrimile mele. Printre valurile nemișcate doar de vântul fierbinte și sărat ca ochii mei. Culmea, putea să-mi spună că sunt cel mai frumos mort din cartier, cel care hălăduiește pe aleile scârboase șerpuiind fără sens, printre blocurile din beton înnegrit de ploi și mucegai ale ghetoului în care trăiesc și sunt mort în același timp. Sunt într-o permanentă neînțelegere cu mine însumi.

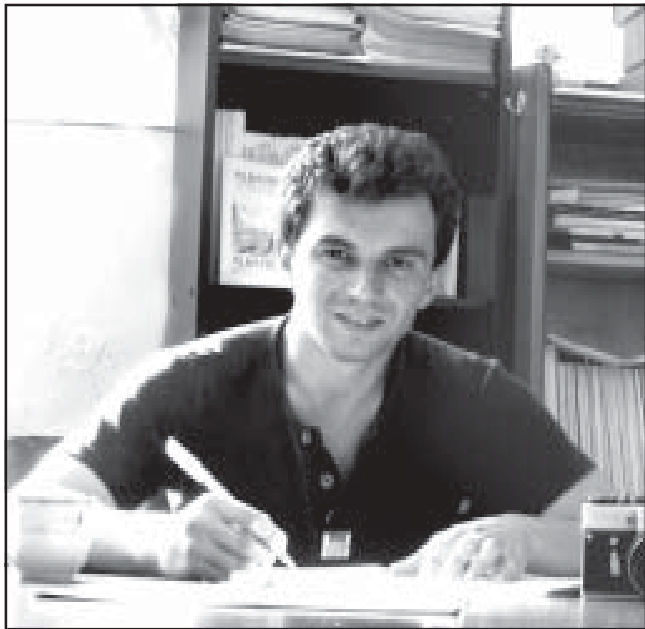
Acesta e cântecul pe care îmi place să-l ascult, doar câteva note și restul regretelor mele bine făcute, nu e de mine diamantul sclipind în mocirlă, e prea prețios pentru lacul împuțit care sunt. E aproape insuportabil să aud pe cineva spunându-mi, cu totul întâmplător, că încă mă mai iubești. E drept că viața mea nu valorează mare lucru, un capac de sticlă de bere și câteva pioneze ruginite, o mână de paie, un foc care trăiește cât o respirație și, cu toate acestea, miracol, cineva mi-a spus că mă iubești încă.

Aha, dacă cineva mi-ar fi spus că *m-ai iubit*, alta era situația. Chiar dacă nu-mi mai amintesc, pentru că bețișoarele subțiri și parfumate cu fericire s-au topit cu fumul lor înecăcios cu tot sub roțile tramvaielor care traversau orașul și care acum stau ca niște statui ale nimicului, îngrămădite în depourile de la marginea orașului. I-aș fi spus că tu erai acolo, la marginea orașului, când mă iubeai, dar șinele de tramvai fuseseră demontate și topite pentru viitoarele poduri aruncate peste râuri secate, cu albia plină de lut. În anii aceia orice ar fi fost posibil, chiar și tu să mă fi iubit.

Simt acum valurile de căldură ale respirației care îmi spuneau că e adevărat, mă iubeai în secret, se zice, fără ca nimeni să știe, nici măcar bordurile de la marginea trotuarelor, nici tramvaiele ruginite, nici coroanele aduse morților, nici scobitorile, nici geamurile pe care se scurgea ploaia, nici gurile copiilor care căutau sânul mamei. Nici măcar tații infideli și amantele lor plictisite. Și acum cineva îmi șoptește, aproape indecent, lipindu-și buzele de lobul urechii mele, vuiuște de tăcere aerul iernii toride, că încă mă mai iubești. O glumă proastă, din aia care te face să râzi cu hohote? Sunt gata să mor cu zâmbetul pe care mi l-ai dictat la telefon atunci când cuvântul „*întotdeauna*” rostit de tine s-a cuibărit în gura mea plină de lut ca o palmă pe care scria „*niciodată*”.

Gata, o să trec pe lângă clevetitorul care-mi șoptește măscări, o să las în urmă orașul cu făgăduielile lui neacoperite, cu brațele lui reci strecurate pe sub cureaua pantalonilor, las apartamentele cu paturi fierbinți imprimate de corpurile reci ale îndrăgostiților fără îndoieli, îmi trec mâna prin păr, sunt liber de acum, până la urmă o să ajung într-un târziu în dreptul parcului Herăstrău, traversând aleile o să mă îndrept spre lac, la marginea lui cu bordură de piatră, și apoi o să încerc să văd dacă pot merge pe apă.

Așa a fost scris*

Povestea spune că nu puteai nimeri intrarea în acea vale dintre munți decât din întâmplare, și că oricine ar fi căutat-o cu tot dinadinsul n-ar fi izbutit cu nici un preț să dea de ea. Eu unul nu cred că e adevărat. E drept că Valea rămăsese multă vreme la adăpost de priviri străine și nimeni nu le căutase de sănătate locuitorilor ei, lucru care nu-i lăsase pe aceștia nici mai veseli, nici mai triști, nici mai deștepți și nici mai proști ca înainte. Aveau ei o anume credință adânc înrădăcinată în ființa lor că la dânșii în sat e buricul pământului și mai multe nu, încât n-avea nici un rost să le dovedești că nu-i așa. Și oare cine le putea dovedi, la urma urmelor, că nu aveau dreptate?

Privită de sus în jos, Valea părea o uriașă carte de piatră, departe de lume și aproape de cer, citită și recită în fiecare zi de soare, de la stânga la dreapta, și deschisă când mai la început, primăvara, când către sfârșit, în zilele de iarnă, deși, de cele mai multe ori, n-ai fi putut spune unde anume a rămas uitat într-însa semnul de carte, întrucât vântul nu prea bătea s-o răsfoiască și iernile erau mai degrabă blânde, ca și când nici n-ar fi fost: zăpadă nu se zărea decât pe crestele care o înconjurau și, de multe ori, pomii, zăpăciți, ba uitau să înflorească, ba rodeau de mai multe ori pe an.

Despre Vale nu s-ar fi putut spune nici că e mare, dar nici că e mică.

De ajuns, le ajungea tuturor, așa cum le ajunsese până acum, deși se găseau unii mai firoșcoși ori mai învățați să creadă că, într-un târziu, Valea n-o să mai fie încăpătoare nici pentru oamenii ei, nici pentru dobitoacele lor, și Dumnezeu ar fi trebuit să le mai rărească rândurile, cumva, poate printr-un

potop, precum odinioară, dar toți cădeau curând la pace că mai e mult până va sosi vremea aceea, care poate nu va sosi, pentru ei, niciodată, că sunt, pe lumea aceasta, și multe minuni îngăduite, cum s-au văzut și încă se mai văd la tot pasul, măcar să caști ochii bine, că ele sunt musai acolo.

Și tot minune e orice viețuitoare lăsată de Domnul, care se naște, crește, sporește în putere, apoi dă înapoi și moare, lăsând loc altei viețuitoare de soiul ei sau poate de alt soi. Așa că nu se cuvenea să-și facă griji pentru nimica, pentru smintirile care le mai tulburau unora judecata. Că, pe Vale, de bine, de rău, o duceau bine, și, stând strâmb (pe o coastă sau pe alta) și judecând drept (ca vinul din câni sau apa din fântâna de obște, singurele drepte de felul lor), oamenii nici nu prea aveau de ce s-ar plânga.

Valea era locul unde n-aveai cum să pierzi nimic. Dacă ai fi scăpat un bostan pe una din coaste, l-ai fi găsit către cotorul cărții, unde se adunau oamenii la palavre, babele la tainit și cele patru pârauri să se verse în fântâna obștească, de la care beau apă cu toții, ei și dobitoacele lor.

Biserica, ridicată Dumnezeu știe când, că avea niște draci împietriți pe la streșini, cum nu se mai văzuseră prin alte părți – cel puțin așa povesteau cei care ieșiseră din Vale și mai nimeriseră drumul înapoi – se afla alături de fântână, în partea de răsărit a acesteia. Popa nu-i lăsase să-i deie jos, că zicea că sunt și ei buni la ceva, sperie grindina și alungă vremea rea. Înspre apus dădea, firește, de crăsmă. Școală nu se ridicase decât de curând, și ca s-ajungă la ea trebuia să treci prin cimitirul din spatele bisericii, printr-o livadă de meri încărcăți de roade pe care nimeni nu puneau gura și nici nu-ndrăznea să le scape în cazanul de țuică, așa că le lăsau viespile și albinelor, să le bâzâie cât or pofți. Când treceai prin cimitir mai că te lua cu ameteală, de la fructele putrezite peste morminte, printre flori.

E de la sine înțeles că, așa cum acolo nu puteai să pierzi nimica, în afară de vreme, nici nu puteai găsi ceva. Lucru care mi se părea îndeajuns.

Sus pe coaste, dincolo de case și de postatele arate, se întindeau fâneața și islazul, mărginite de pădure și de crestele munților. Nu te puteai rătăci nicidecum: dacă beai peste măsură rachiu sau vin la cumnatul din deal, te rostogoleai peste noapte până la fântână, trecând de-a dura prin gardurile de mărăcini și prin țarcurile de capre sau oi, te spălai dimineața pe ochi, dacă nu ți-i scosese mărăcinii din garduri, și gata! Ți vedeai peste zi de ale tale, dacă mai aveau cu ce, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Statui din vechime, chipuri cioplite în piatră, ziduri și trepte însemnate cu slove ciudate pe care nu le pricepea nimeni se iveau cu sială din loc în loc, ca și cum și-ar fi cerut iertare că sunt așa cum sunt: prea mari să nu le vezi sau să le dai la o parte, ori să le folosești pe undeva prin gospodărie.

Și chiar să le fi smuls careva cumva din pământ, unde să le fi dus?

* Fragment dintr-un roman aflat în lucru

* * *

Azi taica popa i-a învățat pe copiii veniți la școală că nu e nimic dincolo de Vale. „Cum nimic?” a îndrăznit unul mic și cu ochii mari, mai din spatele încăperii, pe care toți îl luau în târbață și-l puneau să păzească găștele cât jucau ei băza și leapșa pe ouate. „Păi, dacă n-ar fi, nu s-ar povesti?” îi dovedise popa. Ș-apoi, toți cei scăpați în lumea largă care nimereau înapoi în vale spuneau la fel când erau întrebați ce e dincolo:

„Păi, ce să fie? Nimic, fir-ar a dracului de treabă, ce vreți să fie?”

Pentru cei mici era mai bine așa. Că destui s-au răznit și-au plecat din vale după cai verzi pe pereți, și nu li s-a mai știut de urmă, și-au rămas babele să-i bocească în fiecare duminică mai ceva ca pe morții știuți ce putrezeau sub mere. Lasă că și-aici era o viață de trăit, și poate mai bună ca prin alte părți. Unii au plecat la învățătură prin cele străinătăți, și tot aici au venit să îmbătrânească și să moară și să fie îngropați sub merele putrede din cimitir și prohodți cu vorbe multe de babele puține la minte.

Apoi i-a învățat despre sfârșitul lumii, ceea ce pe copii i-a cam speriat, deși, în sinea lor de păcătoși, nu prea credeau că se va abate peste Vale.

Ăla micu' a închis ochii și și-a închipuit cum ar fi. Nu prea i-a plăcut și i-a deschis repede: văzuse o capră râioasă rozând un măr aproape uscat, mai din marginea cimitirului, lângă care se oua gășca lui albă cu gâtul lung, care venise de departe cu o aripă ruptă și nu mai plecase nici după vindecare: norocul lui că nimerise la el în bătătură. În vis gășca țipa foarte, foarte tare și bătea amarnic din aripi, încercând să chiorască râia de capră.

Acolo, lângă mărul aproape uscat, se țineau și parastasele, iar copii se puteau juca prin cimitir, dacă se plictiseau de mâncat sau de bătaie cu mere putrede. Uneori intrau sub mese și încercau să se uite pe sub fustele babelor sau ale femeilor. Nu pricepea el mare lucru din ce vedea, dar simțea de fiecare dată o moleșeală plăcută în vintre, tare greu de înțeles.

Lui îi era frică de capre, că semănau cu dracii – așa le spusese taica popa – și mai ales de caprele râioase. Și se mai temea să nu viseze urât peste noapte, că tare degrabă visa toate prostiile despre care venea vorba peste zi, și să nu mai facă în pat, că degeaba îl afumaseră cu pană de cocoș și păr de câine: pesemne trebuia și niște păr de capră în toată treaba asta, ca să meargă descântecul. Nici de șobolani nu-i prea plăcea, noroc că asmuțea câinele pe ei (când nu stârnea iepurii din tufișuri sau vizuini).

Cel mai mult îi plăcea să păzească boii sau caii, că erau cuminiți și nu plecau nicăieri: începeau să pască de la poalele dealului și urcau ușurel spre locul în care își făcuse el culcuș. Rareori îi scăpa în porumb, și-atunci numai dacă adormea pe coastă. Se mai temea și de porci, că auzise c-ar fi mâncat, odată, un copil, și-i ura din răspuțeri când le ducea de mâncare. La mistreți nu-l luase taică-su niciodată, că era prea mic. (Toamna, când se făcea porumbul, trebuia păzit de ciurdele de mistreți de-acum sătui de ghindă sau jir, ori chiar de urși, care mai mult stricau decât mâncau.

Primăvara, când fătau vitele, dădeau lupii, și iar era rău: noroc cu pânda bărbaților însoțiți de câini. Și el era însoțit de un câine, uneori.)

Șerpi văzuse doar câțiva, ieșiți la soare, în cărare, sau pitiți prin urzici, unde oricum nu-i bine să-ți faci nevoile, că nici n-ai cu ce te șterge, și fusese tare mândru că nu se speriasse de ei și

că, dimpotrivă, ei se cam înspăimântaseră de dânsul, așa mic cum era. De balauri numai auzise, dar nu zărise pân-acuma nici unul, iar maimuță văzuse când era mic la niște țigani rătăciți prin Vale care, cum veniseră, tot așa și plecaseră, la pleasnă, pesemne nici nu le prea păsa, de felul lor, încotro merg și de unde vin.

Cât stătuseră țiganii bătuse și vântul, ținea el minte bine, deși era mic pe vremea aceea. Ai fi zis că țiganii stârneau vânturile cu hainele lor largi, și mai ales țigăncile, cu fustele lor pe care parcă dinadins le roteau, răzând de tine cu dinții lor albi. Tot atunci și învățase el vorba asta ciudată, vânt, pe care degeaba se chinuia acum s-o deslușească fratelui său mai mic, care nu văzuse vânt niciodată, că nici nu era de văzut, la o adică. La ei în vale fumul urca drept în sus și nu se abătea nici la dreapta, nici la stânga, cum făceau oamenii care se întorceau noaptea sau dimineața de la crășmă.

Într-o seară mâncaseră fasole și slobozise, după părerea mă-sii, niște vânturi (deși el știa că sunt părți sau bășini, dar oamenii mari cunosc mai multe vorbe pentru același lucru, ca să nu-i înțelegi niciodată când vorbesc între ei): fratele lui mai mic a rămas de atunci cu ideea că țiganii aceia, sau ce vor fi fost ei, trebuie că miroseau tare urât. Asta, ce-i drept, cam așa era.

Mai auzise el și de cai albi cu corn în frunte, dar nu văzuse nici unul.

Asta nu-l împiedicase să viseze, mai multe nopți la rând, că se plimba pe un cal alb cu corn în frunte. Taică-su răsese de el și-l trimisese la școală, că se săturase de atâtea întrebări tâmpite despre verzi și uscate.

Taica popa le spusese el multe, dar nu destule. (Chiar încercase să le bage în cap cum că dinadins nu le spune destule, asta fiind, cică, spre binele lor, dar doar nu era prost să le creadă chiar pe toate câte le spunea taica popa, că popa e bătrân, dar tinerii știu cel mai bine.) Nu pricepea, de pildă, cum de Valea de la el din cap, pe care o visa cu ochii închiși, nu se vărsa niciodată în Valea din afara capului lui, dar se bucura că e așa: putea trăi foarte bine și fără cai albi cu stea în frunte, dar, ca să fie cinstit până la capăt, că așa e bine, și fără capra cea urâtă și râioasă cu care se războise, pe viață și pe moarte, gășca lui cu gât lung la care ținea atât de mult și care se lua adesea după el când pleca încoace sau încolo, cu sau fără treburi.

Le mai încurca el, uneori, dar știa că în Valea din cap nu e soare și nici nu ticăie ceasornicul. Când se va face mare va ști el cel mai bine care e una și care e alta, ca nu cumva să zboare și altfel decât în taina visului său.

Dacă numai, crescând și luându-se cu ale vieții, nu va uita între timp.

* * *

La capătul cimitirului, după un măr aproape uscat, care se săltase pe rădăcinile dezvelite de țărănă curat ca un om în vârful picioarelor și părea, din această pricină, mult mai înalt decât era de felul lui, dacă mai mergeai puțin dădeai într-o râpă urât mirositoare, mărginită de ciumăfăi și de salcâmi care o și ascundeau de ochii lumii – și bine făceau, că tare urâtă mai era. Copiii își făceau nevoile de sus, de pe buza râpei, cu boltă, cum îi învățau cei mari, temându-se grozav să nu cadă sau să nu-i tragă vreo dihanie din întunecime sau poate dracul însuși,

dacă era mai pe-nserate și n-avea dracul altă treabă, de firul udului în jos. Tot de acolo încercau să dărâme, cu bulgări mari de pământ, cuiburile ciorilor din salcâmi. Iarba nu prindea în pământul negru și uleios în care se înfunda piciorul, și flăcări fugeau de colo-colo, prevenindu-te să nu intri pe tărâmul lor. O țeastă uriașă cu trei rânduri de dinți, mare cât o căscioară, prăvălită pe o rână, te aținea cu orbitele goale de îndată ce te înfundai în acest loc nepriitor.

Alte oase, mult prea mari pentru orice dobitoc cunoscut de ei, se ițeau peste tot, iar ceva mai încolo pământul bolborosea în taină, fumegând și trimițând din străfunduri mirosuri grele, de pucioasă. Nu încăpea nici o îndoială asupra aceluia loc ocolit de toți, în care nimeni nu îndrăznise să se afunde prea departe, deși, cum nimeni nu-l numise deslușit într-un anume fel, putea fi orice altceva. Cei mai neînfricați dintre flăcăi apucaseră să vadă o gură neagră de peșteră, rânjind cu colți de sare în cotlonul cel mai întunecos al râpei. Unii se jurau că, la gura peșterii, văzuseră cu ochii lor câteva movilițe de hârci omenești, dar poate doar li se năzărise de la băutură, că nu era nimeni nebun să fi intrat în văgăună fără să fi băut nimic, știut fiind că Dumnezeu îi ocrotește pe cei neajutorați precum bețivii.

Băbățiile chicoteau în taină și mergeau în nopțile cu lună plină în râpă, la cules de ciuperci veninoase. Apoi chiuiău ca dezvățate și vorbeau măscări, aruncând ciupercile pe foc și înghițindu-le fumul cu nesaț, cutreierând apoi ulițele, cu chef de harță. Nu se potoleau decât a doua zi, când cădeau, în larma cocoșilor, țeapene la pământ, cu spume la gură și cu poalele-n cap, în văzul lumii care le ierta, deh, că la anii lor li se slăbise și mintea și prinsese să le scârțâie din balamale, ca o ușă neunsă cu seu.

Bătrânele grozav ce se mai rușinau, chipurile, la trezire, dar peste o lună o luau nesmintit de la capăt: noroc că oamenii știau ce și cum și se încuiău în case. Nici popa n-avusese ce să le facă și le lăsase-n plata lor.

* * *

Ascultă-mă pe mine, țată, că-s femeie pățită și în putere și știu cum stau lucrurile: nu-i nici o fericire să ți se răznească bărbatul în afara Văii.

Eu am știut că urma să se-ntâmpale ceva de rău, că toată ziua dinainte mi se zbătuse ochiul stâng, iar dis-de-dimineată am găsit oglinda spartă.

...N-am știut s-o mai lipesc la loc, măcar că am găsit aproape toate cioburile. C-așa e și cu sufletul omului: dacă se sparge în bucăți, sănătate! nu mai e chip să-l dregi nicidecum. Așa de se rupe-n două, faci un nod și zici că-i nouă, dar omul nici că mai e om întreg. Așa a fost și cu omul meu.

De-aia zic eu că nici nu e bine să-l trimiți dimineața, după ploaie, la adunat ciuperci, că, luându-se el cu culesul, cine știe cum îi zboară gândurile într-aiurea, c-așa sunt bărbații, nu se mulțumesc cu ce au, și-odată nimerește ieșirea din Vale și p-aici ți-e drumul, te lasă baltă cu gospodărie și copii, să te descurci cum oi ști mai bine, ș-atunci să te ții.

Nu-i lucru sănătos la casa omului bărbatul visător, că mai repede se răznește și nu-i mai dai de urmă. Al meu, de bine de rău, a nimerit drumul înapoi, dar nu mai e el același om, asta ți-o spun eu și tu trebuie să mă crezi.

Și nici nu cred c-a văzut ceva pe Dincolo, că altminteri n-ar fi stat el cu gura cusută atâta vreme, deși nu-s bărbații, în această privință, la fel cu femeile, care de mult ar fi spus tot ce

era de spus, ba mai mult decât atât.

De-aia cată de-acum toată partea bărbătească de pe vale nu care cumva să-i calce pe urme, măcar că nu-i ușor, mai cu seamă când vine acasă pe patru cărări, întinzându-și urmele peste tot, câtu-i ulița de largă.

Ci eu zic că urmele desprinse de pe încălțări oricum sunt pretutindeni, și se amestecă între ele cum dă Dumnezeu, iar soarta fiecăruia e hotărâtă nu doar de stele, ci și de împreunarea nevăzută a urmelor lăsate de fiecare prin această lume. Că și bărbatul meu cine știe pe-ale cui urme o fi călcat!

(Oricum, pe drumul către crășmă li s-au amestecat urmele neapărat.)

O avea el un of la inimă, de care nici c-o să mai scape, dar trebuie să-i înțelegem, că altminteri n-ar avea prilej nici de băut, iar vinul roșu se știe că e sănătate curată și mai abtirit decât orice, ne face bine și nouă, cumătră, noaptea târziu când au adormit copiii iar luna încă n-a răsărit. Că în orice lucru rău e o parte bună, eu așa știu, și Domnul le potrivește bine pe toate.

Iar unele oglinzi poate e mai bine că s-au spart. Că și fiecare ciob dintr-înșă arată ceva, și împreună dovedesc chiar mai multe decât dacă ar fi stat laolaltă, fiindcă fiecare privește în altă parte și oglindește altceva.

Proști sunt bărbații că vor să știe de toate lucrurile câte se află pe fața pământului. Ci mai cuminte e să nu vrei să le știi pe toate, că cine știe multe moare, iar cine nu știe multe, mult trăiește. Că unele lucruri, chiar dac-ai putea să le afli, mai bine e să le lași în taina lor, că așa au fost rânduite și lăsate de la Dumnezeu. Că și Adam și Eva, dacă ar fi fost ascultători, n-am mai fi pățimit acuma câte le pățimim, și, măcar că nici n-am fi fost deloc, poate că ne-ar fi fost, așa, în neființa noastră de nici un fel, mai bine.

* * *

Printre ciudățeniile Văii se număra o căruță mare de fier acum ruginit, cu ferestre de jur împrejurul ei și cu perechi de scaune pe două rânduri.

Stătea prăvălită pe una din coastele văii, în buza pădurii, înconjurată de copaci, și parcă privea la vale cu un fel de ochi fără nimic în găvane.

Către partea dinainte a căruței, care era mare cât cortul sub care se țineau nunțile celor care nu mâncaseră, când erau mici, tot din farfurie, și le ploua la nuntă, și mai spre stânga, se afla un singur scaun, fără pereche, cu o roată cu trei spițe, de care puteai învărti, ușor, la stânga și la dreapta.

Căruța scrășnea din toate încheieturile ei ruginite și dădea semne să miște, atunci, din roatele din față, dar se potolea, repede, lipsită de putere.

Ca să te așezi pe scaunul fără pereche trebuia să treci peste un băț cu măciulie neagră, înfipt în podea, care te cam încurca. Și el se mișca puțin, dar nu folosea la nimic. Scaunul ăsta era mai ciudat decât celelalte: când stătea pe el, trebuia să ai grijă la niște sârme sfredeluite și ruginite care puteau să-ți intre în cur. Ca să-ți odihnești picioarele, trei labe de fier se ițeau din podea, lucru care i-a umplut pe copii de mirare și pe bărbați de spaimă: se vede treaba că în vremurile de mult apuse în care căruța mai era folosită oamenii avea fie trei picioare, fie mădularul din mijloc era mai de nădejde pe-atunci, cam ca bătele ciobanilor de pe coastă, în care se sprijineau când n-aveau altă treabă, sau ca al lui taica popa, de care tare s-a mai rușinat la vremea lui de tinerețe, și el și cu părinții lui, crezând că e

pedeapsă de la cel de sus și preoțindu-se călugăr tocmai din această deosebită pricină, că, și să fi vrut, n-ar fi putut avea femeie cu care să se-mpreuneze și să zămislească plozi, decât numai cu vreo uriașă din cărți, precum cele pe care le-a înecat potopul, iar de cioplit din ea nu mergea, că nici din lemn de plop nu puteai să zici că era. Toată căruța asta cred că fusese vopsită cândva în galben, dar culoarea nu se mai cunoștea pe-allocuri.

E de prisos s-o mai spunem că aici se adunau copiii, când și când, să se joace. Cel mai mare stătea pe scaunul desperecheat din față, iar ceilalți se rânduiau, cumiți, după vârstă, înălțime, prietenie sau vecinătate, ori ca la școală, în bănci, pe scaunele perechi ce țineau până în spatele hardughiei. Apoi își închipuiau că mașinăria pornește și că pleacă în lume.

Când se lăsa seara, nu era deloc greu să-și închipuie că mașina aprindea niște felinare în partea ei din față, cu care vedea drumul, că doar nu era să nu meargă numai pe lumina zilei când erau atâtea drumuri de bătut și lucruri de văzut. ...Se închipuiau pe drumuri largi, podite cu piatră, ba chiar cu o piatră lungă și netedă, cât e zarea, care nu se mai termina.

Pe jumătatea drumurilor desenaseră, în închipuire, o dungă albă, ca nu cumva să se ciocnească, din greșeală, cu alții. Multă vreme s-au ciorovăit pe care parte a drumului să meargă, până când scaunul fără pereche din față le-a dat răspunsul: pe partea dreaptă, ca șeful să vadă bine pe unde merge, fiind mai aproape, așadar, de mijlocul drumului.

Din când în când, la răscruci de drumuri, închipuiseră niște felinare colorate, care să dea drumul la mers dacă erau aprinse în verde și să-l împiedice când se aprindeau, amenințătoare, în roșu. Și, ca să nu se supere așteptând de-aiurea ori să-i prindă schimbarea de culoare obștească fără veste, visând la cai verzi pe pereți, hotărâseră într-un târziu ca-ntr-unele cele două culori să mai fie una de mijloc, anume culoarea galbenă.

Numai nume potrivit nu găsiseră pentru căruța în care încăpeau cu toții și care-i purta atât de departe prin lumea închipuirilor lor copilărești, de care cei vârstnici ar fi râs – să le crape burta. După fiecare călătorie închipuită, măgăoaia îi lăsa pe toți, obosiți, dar mândri, în fața școlii.

* * *

Cu puțină vreme înainte de moarte, bunicul mi-a încredințat taina preschimbării oamenilor în dobitoace. Ajungea să-i privești nu mai mult de o clipă în adâncul ochilor și să rostești un descântec din puține cuvinte ca fiecare să se preschimbe pe dată în dobitocul cel mai potrivit cu apucăturile firii sale. Fusese, fără îndoială, cel de pe urmă gând al său, înainte să-și zărească moartea alunecând încoace și-ncolo pe sub podinile afumate ale odăii, ca o pasăre neagră, deloc grăbită, apropiindu-se încetul cu încetul, crăunind abia auzit, ca un suspin nehotărât, și înghițind, deja sătulă, în sec.

...Se mântuise în afuriseniile nevastei, care nu-l iertase nici acum – și ținea să i-o reamintească chiar în pragul morții – că-i făcuse o vreme ochi dulci drăguței sale dintâi, o oarecare llinca din deal, chiar după ce îl atrăsese, cu fermece multe, în mrejele ei, primenite și binecuvântate mai apoi de taina cununiei. „*Mai du-te acum la curva aia oacheșă din deal, dacă mai poți!*” îi șuierase bătrâna, cu obidă, chiar după ce își părăsise, îngrozit, trupul uscat, ca de sfânt din icoanele vechi, și nu știa încotro s-o apuce.

Eu nu fusesem de față la săvârșirea sa dintre cei vii, dar

știam că ultimul chip pe care îl strivise sub pleoape fusese al meu, lumina ochilor lui și bucuria bătrâneților, nepotul pe care-l crescuse și de care se despărțise, la începerea anilor de școală, cu lacrimi în ochi, de care el, Vârtosul – cel mai puternic om nu doar de pe Vale, dar și din lumea pe care apucase s-o străbată cu piciorul, pas cu pas, cucerind-o cât vezi cu ochii și dincolo de zare, în alixândria sa la fel de minunată precum cele din cărți, țăranul dârț și atotștiutor, neînfrânt cât i-a fost dat să trăiască, nici de neprieteni, pe care-i privise întotdeauna, cu strășnicie, în ochi, nici de locuri sau vremuri străine ori vrășmașe – găsise în sfârșit cu cale să nu se mai rușineze.

Primisem gândul său de pe urmă, greaua sa moștenire, ca pe un vaier grozav ce spintecase cerurile, și nu-i deslușisem ascunzișurile decât după împlinirea celor lumești, când țărana îi primise trupul odinioară uriaș, acum împuținat de bătrânețe și beteșugurile ei. Apoi descântecul se cuibărise, cu un firesc desăvârșit, în întreaga mea ființă, întărindu-mi oasele și îndreptându-mi spinarea cu o știință nelaîndemâna celor mulți, de care și mie îmi era întrucâtva teamă și pe care singur aș fi lăsat-o de izbeliște, dacă numai mi-ar fi fost îngăduit, dacă șirul părinților mei din veacuri, pe care îi simt adunați sub fiecare călcătură a piciorului meu drept și în fiecare privire a ochiului meu drept, nu m-ar fi oprit, cu tăria unor legi de dincolo de vremuri și timp, de la o asemenea neobrăzare și smintire nemaivăzută...

...Au trecut anii. Sub ochii mei, lumea s-a schimbat. Nu întotdeauna în bine. Am privit în ochi, și mai mult de o clipă, o sumedenie de oameni. Fiecare cu destule apucături întrutotul potrivnice înfățișării sale omenești.

Cu fiecare privire, simțeam un neastâmpăr din ce în ce mai mare dindărătul ochilor, acolo unde adastă, în întunecimea de nepătruns a minții, privirea cu care sufletul nostru slab și plin-ochi de arătările și deslușirile vieții trăite din nou va zări, în ceasul cel de pe urmă, slava lumii de dincolo în care îi va fi dat să pășească, până la următorul soroc, când luminile sale se vor vâdi neajutorate, lăsând să irumpă din adâncurile beznei sale lăuntrice o altă și altă privire, mereu proaspătă, deși dintru început degrabă sortită orbirii, după cum au fost scrise, în taină, rânduielele acestor lumi.

Nerăbdător, descântecul sta să se rostească, murmurându-se, în taină, asemenea acelor crâmpieie din liturghie pe care preotul și le amintește, cu voce înceată, doar sieși, la adăpost de urechile credincioșilor – **pentru că așa a fost scris**. Dobitoacele din grădina fără margini a acestei lumi (șobolanii scârnavi pândind cu ochii roșii din întunecime și zoaie, boii cumiți, cu ochi apoși, așteptând să fie înjugați pentru un ultim drum croit spre veșnicie de bunicul care acum nu mai este, tigrii cu ochi de sticlă, desfătându-se regește în moli-ciunea blânilor târcate, plesnind de cruzime la vederea prăzii ce se adapă neștiutoare pe carpetele persienești sau din Chitai, iepurii cu fulgi de zăpadă tremurându-le în ochii larg deschiși până și când dorm, purtători nevrednici ai unei frici din veac, balaurii cei mândri de stirpea lor cu ochi de jăratic, șerpilor deochetori, cu ochelari și fără, cu sânge rece și pleoape străvezii, pârând neadormiți ca însuși duhul de tulburare al păcatului, dintotdeauna încolăciți în închipuirile noastre pe străvechi tulpini de măr înrădăcinate în temeiurile dintâi ale tocmirii lumii, caii cu ochelari și fără, dar întotdeauna cu priviri înțeleghătoare, înțelepte, aproape omenești, caprele cu urechi întoarse și țacălii

de țârcovnic, despre ai căror ochi lipsiți de strălucire nu poți spune nimic deosebit, maimuțele cu ochi de bătrân, cocoșii cu ochi de pește, gata oricând să trâmbițeze o lepădare sau un răsărit, câinii de treabă, cu ochi vorbitori, porcii tolăniți întru veșnicie lângă troacă, cu ochii mici, genele murdare, urduroase, și vederea scurtă a filosofilor clipei atât de pieritoare, precum și celelalte dobitoace fără număr, mai întârziate sau mai iuți, din ochiurile de văzduh sau ochiurile de apă ale căror rădăcini subpământene se întâlnesc pe celălalt tărâm cu Marele Ocean, ochiurile de pădure și ochiurile de câmpie, fiare sălbatice sau îmblânzite de om, setoase de sânge sau juruite a se hrăni cu ierburile cele fără de număr) așteaptă, fără istov, să fie numite pre numele lor adevărat, și întreaga nălucire omenească să ia odată pentru totdeauna sfârșit. Iar cheia raiului pierdut zumzăie, neștiută de nimeni, scufundată în însăși taina luminoasă din care s-a urzit și care o și apără, în mintea mea.

Ceasornicul inimii mele măsoară, clipă de clipă, soarta întregii omeniri – fără ca semințiile celei de-a șasea zile a Facerii să aibă măcar habar de ce-i așteaptă. Viața mea a ajuns, în vremea din urmă, o neconținută – și zadarnică – amânare a mea de azi pe mâine, ca un arc încordat din care o săgeată stă să plece spre necunoscut, precum în pilda grăitoare a unui vechi filosof elin, prieten mie și adevărului. Și până voi da, la rândul-mi, ochii cu moartea, voi purta, vezi bine, această povară a mea care mă privește.

Dar nimic nu se-ntâmplă, deocamdată: nimic. Cheia raiului – poate o voi trece, la rândul-mi, altcuiva, când vremea va sosi, în chip de nedorită moștenire pentru care poate voi fi urât. Nimic nu se știe dinainte, deși totul a fost însemnat deja, în amănunt. Cheia e, deocamdată, la adăpost, și nimeni nu o va răsuși în lăcata care, de la facerea lumii, i se potrivește.

Cu ochii măriți de o spaimă nenumită, încă mai privesc lumea în ochi.

* * *

Cel dintâi bătrân de pe Vale care și-a pierdut vederea a început, la puțină vreme după aceea, să vorbească în dodii, câte-n lună și-n stele.

O vreme nimeni nu l-a băgat în seamă, până să priceapă că vorbele lui nu erau lipsite de tâlc. Moșul le spunea când e mai potrivit să ia miera din stupi, când să are și să semene, când

Maisons sur la colline (Horta de Edro)

să culeagă și să treiere, când s-a făcut de brazde și când e bine de mers la pădure după lemne de foc. Și lumea venea să-l hrănească și să capete sfat de la dânsul în oarece pricini nelămurite, cum ar fi vremea cea mai potrivită pentru bărbat să se împreuneze cu femeia sa încât aceasta să zămislească băiat sau fată, după trebuințele gospodăriei sau după încuscrelile tocmite pe înserat, la crâșmă, cu ani buni înainte ca pruncii să se nască, necum să se cunoască sau să se placă, din pricină că Valea nu e mare și trebuie să te gândești din vreme la toate, dacă nu vrei să se amestece sângele și să se subțieze, precum vinul îndoit cu apă, că un singur prost al satului e numai de-ajuns.

Apoi, însă, moșul s-a obrăznicit peste măsură și a-nceput, cu de la sine putere, fără să i-o ceară nimeni, să proorocească, așa, în dorul lelii.

După ce i-a spus unuia când o să moară, și omul a murit întocmai cum prevestise moșneagul și la vremea statornicită de acesta, obștea a hotărât, ca să nu-l omoare, că e păcat de Dumnezeu să ucizi om bătrân, carele de la Dumnezeu s-a bucurat de viață lungă, să-i taie numai limba, dar moșul a-nceput să plângă și nimeni n-a mai cutezat să se apropie de dânsul. Apoi mai mulți bărbați cu urechile înfundate cu ceară l-au izgonit în pădure, poate l-or ucide fiarele. E mult de-atunci. Moșul o fi murit, dacă nu răpus de vreo sălbăticiune sau de foame, măcar de bătrânețe. Dar lumea încă se teme să nu-l întâlnească în pădure și să nu le spună când vor muri.

Unii susțin că l-ar fi văzut bântuind la capătul satului, înspre pădure, într-o noapte cu lună plină, și au fugit mâncând pământul la arătarea sa.

Al doilea bătrân de pe Vale care a orbit și-a mâncat singur limba.

Urmele lăsate de lacrimi pe obrajii lui descârnați i-au înfricoșat pe cei care l-au văzut ultima oară, înainte să fugă plângând în pădure, spre a-i ține tovarășie, în duh, celui dintâi. Vaierul său se aude în anumite nopți negre în care cel mai bine este să nici nu ieși din casă. Copiii știu asta cel mai bine.

Cel de-al treilea bătrân care a orbit a oftat din rărunchi, s-a întors pe partea cealaltă și a adormit. Încă mai doarme. Orbirea s-a ținut departe de ceilalți bătrâni și nu se va apropia decât după ce al treilea moșneag li se va alătura primilor doi, săvârșindu-se din această viață. Dar clipa e departe.

Unii zic că bătrânul de fapt a murit și doar se preface că doarme. După atâta amar de vreme, nu m-ar mira câtuși de puțin să aibă dreptate.

* * *

Ascultă-mă pe mine, prostul satului ni s-a prostit de tot! Nu ți-am zis eu că prea multă învățătură strică și că de la citit prea multe cărți i se trage sminteala? Ți-am zis! Mai ales după ce a murit bunică-su care-l crescuse de când era mic și-l ținuse și prin școli înalte, de ajunsese să vorbească înflorit și ciudat mai dihai ca popa-n biserică, de nu te mai înțelegeai cu el.

Păi, ce vorbe erau alea de le spunea el? Că tot omul vorbește ca să se înțeleagă cu alt om, și nu altcumva, să nu se priceapă nimica din ce îndrugă, măcar că vorbește același grai și-i musai tot dintr-un neam cu tine.

Întâi și-ntâi, n-ar fi trebuit el să plece niciodată din sat, ori, dacă tot l-au înghițit străinătățile, nu s-ar mai fi convenit să se mai întoarcă. Eu așa zic.

Degeaba era el de treabă, în felul lui, și se uita la tine cu

blândețe când îți vorbea în dodii, că tot nu pricepeai ce vrea de la tine și te cam lua cu răcori pe șira spinării – și tare mult ce-ncepeai să-ți dorești să te afli altundeva, cu treabă, că multe mai are omul de la țară în gospodăria lui.

Apoi, treaba cu caprele. Păi nu-i era lui mai bine fără? C-au sporit juratele în preajma lui mai dihai ca iepurii, primăvara fiecare făcea numai câte doi și trei iezi, și de fapt numai parte femeiască, pârcii erau puțini și cam de prisos, că oricum caprele se pâreceau mai mult prin pădure, cu țapii sălbatici, că numai în câțiva ani se sălbăticesc țalandrul de nici n-ai fi crezut. Că doar nu era să le țină coroniță de cununie legiuită: dobitocu-i tot dobitoc.

Ba altele aveau chiar căutătură omenească, lucru greu de îndurat, iar babele băsneau că sunt ale lui, că și omul, care cică nici nu cunoscuse femeie în toată viața lui, se sălbăticesc și se dedase la păcate împotriva firii, că prea mult le iubea, dar eu unul, om bătrân și cu toți dinții la locul lor, măcar că n-am știință de carte, că pe vremea mea nu se pomenea de așa ceva, să meargă tot pruncul mucos la școală, ca acum, și toți să fie învățați și cu nasul pe sus și să se destrame toate rosturile lumii, măcar că vârtutea mea în altă parte sălășluiește de ani buni, eu unul nu cred că se poate împerechea om cu dobitoc, decât numai în basme, care multe mai sunt pe lume, dară nu trebuie să le dăm crezare chiar la toate, ci numai la unele.

Și chiar dacă s-ar fi împreunat, cum se mai întâmplă cio-banilor din creierii munților, pe care trebuie să-i înțelegem, altfel ar merge crăcănați cu toții de la greutatea cea mare dintre picioare și li s-ar aburi și creierii, cu unele dintre ele, care erau mai frumoase și cu părul mai cărlionțat și mai lucios, tot nu cred să fi zămislit și de la dânsul, ci numai de la țapii sălbatici: mai curând căpătaseră uitătură de om de la multa tovărășie ce-o aveau cu dânsul, că și el se îmbrăca în piele de capră, curat ca un botezător ce era, Doamne iartă-mă, ci numai de capre, că și ochii le sclipeau altfel, de parcă nu mai erau dobitoace proaste și înțelegeau și ce vorbeai în preajma lor.

Și dacă n-ar fi fost decât mulțimea lor nemaivăzută, am mai fi înțeles.

Deși, de multe ce erau, mare mirare dacă mai apuca să le mulgă pe toate, și cred că mai degradă le sugeau iezii pe coastă până creșteau mari, altfel nu văd cum de nu se bolnăveau niciodată și se puiau așa în neștire.

Ba chiar am auzit să le fi supt și șerprii sau alte lighioaie spurcate care nu se-arată lumii de felul lor, dar toată lumea știe că sunt adevărate, cum ar fi balaurii, că și balaurii sunt mici când sunt mici și au nevoie de lapte, să crească mari și să capete puteri și să-și ia zborul către tărâmul celălalt. Că și laptele de capră e doftorie curată și rece precum sângele jigăniilor scârboase care foșgăie prin locuri necurate, și se vede treaba că de-aia se și caută: ce se aseamănă se și adună, asta-i lucru știut. Dar cine poate ști? Că numai bunul Dumnezeu le știe pe toate, care câte sunt și cum sunt.

De speriat era că le chema pe toate după nume – și toate-l ascultau.

Păi cine dracu' a mai văzut capră care să asculte de vorba bună, că toate sunt niște împielitate, și o sută dacă ai pe-o coastă, în o sută de părți își iau drumul, dracul să le pieptene, că spurcate mai îs, și ca înfățisare, că arată ca dracul, încoronate, și ca apucături și mai cu seamă având ele, de soiul lor cel rău, mare aplecare spre stricăciune, dacă sar pârleazul: rod mugurii înainte să dea-n frunză și-aoleu ce putoare, de-ți mută

Bouquet de fleurs dans un pot gris et verre avec cuillère

nasul din loc.

Mie nu-mi trebuie, Doamne ferește, că mai bune sunt oile, deși lapte dau mai puțin, că și Domnul nostru Iisus Hristos a ales să vie printre noi ca mielul lui Dumnezeu și nu ca ied, că dacă ar fi ales iedul, ied ar fi fost, și nu miel, cum stă scris și-o dovedesc scripturile, toate patru ca una într-un glas, măcar că și ieduții, ca și multe altele, cât sunt mititei tare mai sunt frumoși.

Și ptui! toate aveau nume omenești, ba chiar și nume de sfinți, Doamne iartă-mă, că avea tot calendarul dreptei credințe numai pe-o coastă de deal, curat ca la nebuni, că uitasem să-ți spui că băiatul făcuse și vreo doi ani la școala de popi și le știa, toate rânduielile slujbei, ca la carte, ba chiar mai bine ca popa, care a mai îmbătrânit și le mai scurtează și el.

Nu știi ce mai vorbea el cu caprele, că sigur vorbea, și nu știi cum îi răspundeau, că sigur îi răspundeau, în felul lor. Altceva ce să fi făcut, toată ziua, pe coastă, bot în bot și ochi în ochi? Că, de la o vreme, nici nu mai căuta tovărășia oamenilor, și a caprelor îi părea de ajuns, și nici nu mai puteai spune câți ani are, iar în socoteli te cam încurcai, că s-au cam dus la vale rosturile lumii, și tinerii arătau a bătrâni, iar bătrânii își păstrau dinții și se dădeau la preacurvie cu tinerele lăsate de izbeliște de bărbații lor.

Doamne apără și păzește! Nu-l văd bine de loc! Păi cine o să grijească de el când va sosi vremea cea de pe urmă? Că zănatic cum e, îl prinde ceasul rău pe vreo costisă, și n-o să-l privegheze decât caprele și țapii cei mari pe care, Doamne iartă-mă, i-a botezat cu nume de arhangheli.

Ba unele babe credeau că o să-l roadă caprele cu totul, de n-o să rămână oscior pe oscior dintr-însul. Eu nu cred, că babele, multe dintre ele, sunt cam slabe de minte, din pricină că n-au avut bărbați vârtoși la vremea lor de tinerețe, iar acum li s-a-ncuibat nebuneala la cap. Că nici eu n-am putut să le

mulțumesc pe toate la vremea mea, că tare multe și nesățioase mai erau, mai multe decât caprele ăstuia, ci numai vreo jumătate dintre ele, că restul erau urâte și între timp se săltau din scutece altele mai tinerele și nu se cuvenea să nu le caut de sănătate, de-au ajuns vecinii să bârfească prin alte sate că întreaga Vale ar fi din sămânța mea și că de-aia s-ar fi izgonit tineretul prin cele străinătăți, ca să nu se împreuneze frate cu soră, că mare păcat este. Iar babele care n-au murit împăcate au rămas de nebune să toarcă la eresuri și basme, poreclindu-mă „*pârciu-âl bătrân*”, că de, am mai îmbătrânit și eu, de mult am trecut de sută, dar dinții în gură și năravul hulpav și pândalnic din nădragi tot mi-au rămas la locul lor, dar-ar boala-n neamul lor de babe, că urâte erau și la tinerețe, măcar că arătau ca babele și-atunci, și urâte și nemăritate mi-au rămas și-n ziua de azi, măcar că nu mai sunt tinere, și la fel de proaste, că mai bine te duceai c-o capră pe coastă decât, Doamne ferește și iartă, cu vreuna din astea! De-aia le-a și uitat Dumnezeu în viață, că de fapt nici n-au trăit vreodată în viața lor.

Multă prostie e în capul babelor, deși n-am crăpat nici unul, ca să văd dacă e așa, cu toate că mi-aș fi dorit uneori, deși nimeni n-a văzut cum e prostia la culoare, decât numai când se străvădește în faptele oamenilor.

Într-un singur chip ar putea avea și babele dreptate. Dacă dumnealui ar muri pe-o coastă și ar putrezi cu totul, îngrășând cu trupul lui și cu oasele lui spălate de ploaie și ninsoare topită țărâna din care primăvara va ieși în soare, drept hrană preasfântă caprelor sale multiubite, o altă iarbă, din care se vor împărtași cu toatele, că pe toate le-a iubit mai mult ca pe oameni, din tot sufletul lui chinuit, deie-i Domnul alinare, că și cu nume le-a înzestrat, botezându-le cu apă când le ducea la adăpat (sau poate doar le spăla de praf și le curăța de căpușe, descurcându-le bărbile și pieptându-le cu deștele, cine mai știe și cine poate ști, fără numai bunul Dumnezeu). Poate ar ieși chiar grâu dintr-însul, că altă colivă nu văd să-i facă altcineva, și oricum nu li se cuvinea decât caprelor. Și-o viță de vie dac-ar ieși, bine e s-o mănânce caprele până să se coacă strugurii, să nu se înfrupte vreun nenorocit dintr-însul, că ar fi păcat. Ori, mai știi, poate trece vreunul toamna cu căruța plină de hârdaie cu struguri și n-are altă treabă decât să culeagă strugurii și să-i adauge la ceilalți, apoi să facă vin și să-l ducă popii la biserică, pentru împărtașanie, că ne-ar spurca pe toți, și zău că nu se cuvinea așa ceva, deși mulți am păcătuit îndeajuns, dar dobitoace nu suntem, chiar dacă apucături dobitocești am avut fiecare când a fost să fie.

Ci numai într-un chip ar avea scăpare botezătorul de capre, care încordat și cu frică a fost toată viața lui, de parcă-l apăsa, mai să-i frângă oasele, o taină nemaivăzută, neștiută de nimeni și abia pălpându-i în ochi, nerăbdătoare și strașnică precum însăși viața – și așa se va și săvârși de pe astă lume, alinându-se în cele din urmă și îndrăznind să suradă și el:

Dacă numai ar da sfârșitul lumii peste noi toți înainte să se prăpădească dânsul și să-l mistuie, dinăuntru spre afară, taina pe care cu vrednicie o poartă. Trec anii, dar nu se mai știe încotro, ori numai la noi în Vale, că lumea e largă, să le-ajungă urmașilor – și să nu se certe pe ea.

Și, judecând după cum a-nceput să curgă timpul, curat de-a-ndoaselea și mai multe nu, nu se știe niciodată nimic,

deși totul a fost scris în amănunt pe undeva. Eu unul nici nu-mi bat capul, că nici nu știu carte.

* * *

De un Crăciun s-a născut în Vale un prunc ca toți pruncii, atât că nu voia să se trezească. Și la față sugea tot în somn, și era tare ciudată liniștea pe care ar fi trebuit s-o spargă cu țipetele lui. Mai târziu s-a văzut că nici nu voia să crească, rămânând la fel de mic, chiar dacă sugea într-una.

Nu se știe nici astăzi unde se ducea laptele, că de crescut nu creștea.

Apoi l-au botezat, după ce au găsit, cu chiu cu vai, un naș care să-și ia asemenea povară de fiu întru credință. După botez s-a întâmplat ceva și mai înfricoșător cu dânsul. A început să scadă, până ce nici sfârșul nu-i mai încăpea în gură, și să devină străveziu, de vedeai tot ce-avea într-însul.

Noroc cu o mătă căreia îi înecaseră puii, că l-a primit și a mai trăit o vreme, sugând la fătetele ei. Apoi nu s-a mai zărit deloc, fie că se micșorase prea mult, fie că devenise mai străveziu decât aerul. Oamenii zic că și una și alta. Eu cred că n-a vrut să se nască, în primul și-n primul rând. Și dacă tot l-au aruncat pe lume, fără voia lui și fără măcar să-l întrebe, asta nu însemna că nu putea încerca să străbată, în felul lui, drumul înapoi.

Alții zic că l-ar fi furat o pasăre albă, ca un fel de porumbel, și ar fi fugit cu el în cioc. Eu unul nu cred că porumbeii fură, nu le stă în fire.

Numai ciorile și găile sunt furcioase, dar ele nu sunt albe. L-o fi dat la pui? L-o fi-nghițit sau scăpat? O fi fost cioară vopsită? O fi fost pasăre?

* * *

Cum n-ai avut tu noroc pe lume, băiatul mamei, că se vede treaba c-așa ți-a fost scris! Că fată mare și neluată de mulți alții ți-a trebuit ție, nu era mai bună o vădană tinerică, să știe toate treburile casei? Că n-ai mai fi ajuns aici dacă m-ai fi ascultat! Că dormi acuma ca dușii pe cea lume și nu te mai trezește nimenea. Că nici de murit nu mori, ca să-ți fac pomenile, că și eu-s bătrână și mult n-o mai duc, nu mă mai ține Dumnezeu, mă cheamă la dânsul, că e nevoie de mână de femeie bătrână și pricepută în Rai, să știe toate treburile gospodăriei și să deretice și să țină toate rânduielile.

Și de viu eu slujbele nu pot să ți le fac, că nu se cuvinea, e mare păcat.

Că n-ai vrut să mă ascuți, ș-acum mă lași să te bocesc ca proasta, iar nevستی-ti nici că-i pasă, ară pe deal cu bărbăția ta pe care nici n-a primit-o într-însa, că n-avea pe unde, dar de unde puteai tu să știi, ori nu te-ai priceput, ori n-ai vrut să-i crezi pe ceilalți dinaintea ta, care s-au betegit cu toții, numai nu așa de rău ca tine, că nici n-au luat-o cu cununie, ca prostul de tine, dar eu cred că n-avea, că dacă ar fi avut, s-ar fi împlinit cele firești.

Așa de tare ce te-ai supărat tu pe viață, că te-ai dus la culcare fără gând să te mai trezești prea curând. La început era mai bine, când măcar te ridicai în capul oaselor să mănânci ce-ți aduceam, chiar dacă nu stătea de vorbă cu mine și întrebai numai de ea. Apoi tu ai îmbătrânit, te-ai slăbănogit, ți s-au șubrezit oasele și ți-au rămas mici, ca hăinuțele de copil.

Și mai cu seamă mâna dreaptă ți s-a uscat mai rău ca pastrama de capră, de n-a mai rămas decât pielea și oasele din ea. Iar bărbăția, dacă nu ți-o fi luat-o nevastă-ta, pesemne ți s-o

fi ascuns în vintre, unde tremură ș-acuma de frică, că tare mult a pătit și treaba tot nu și-a făcut-o, că pe gură sau pe cur nu-i chip să însămânțezi o femeie, măcar că-ți slobozi sămânța într-însa, și mai bine că-i așa, că altminteri nici pruncul n-ar avea pe unde să iasă la lumina zilei și-ar rămâne zidit înăuntrul ei, viu sau mort.

Și de l-ar fi născut, prin vreo minune, că născătoare n-avea, n-ar fi avut cum să-l alăpteze, că nici sfârcuri n-avea pe țâțe: așa se născuse ea.

Și l-ar fi dat să-l alăpteze vreo capră, care-i dobitoc jurat și spurcat, cu năravuri urâte și degrabă săritor de pârlezuri, asemenea cu diavolul la chip, și s-ar fi aprins pruncul la cap, ca alți oameni care au băut lapte de capră spurcată când erau mici și s-au răznit devreme prin cele străinătăți.

Iar ea a rămas la fel de tânără și de frumoasă, roșie în obraji și plesnind de sănătatea și de tinerețea ta pierdută, maică. Păi nu-i păcat?

Că eu una știu: fiecare lacată ș-are cheia ei. Dar dacă-s și lacate fără de cheie pe lumea asta? Ori chei fără lacată? Ce ne facem, maică, cu ele?

Că poate nu toate-s de la Domnul lăsate, deși le îngăduie, ca se ne încerce pre noi, păcătoșii de rând. Că ție vlaga și viața, care-ți mai rămăsese nescursă în țărână, că aveai, dragul maichii, și acel nărav de care mie încă mi-e rușine, măcar că n-ai fost singurul câtu-i lumea și pământul, deși se vede treaba că i-ai întrecut pe toți, ea una tot ți-a sorbit-o, ție și altora, și de-aia se vede c-a rămas tânără, măcar că-i bătrână ca și mine la ani, c-o știu de mică. Ci n-ai vrut să m-ascuți. E drept că nici eu n-am știut să te cert, că tare drag mi-a fost de tine de când te-ai născut, așa mic și firav ca și acum. Iar taică-tu s-a grăbit să moară, și numai pe tine te-am avut pe lume, lumina ochilor mei. Dar păcatul meu care-o fi, Doamne, că nici popa n-a știut să mi-l deslușească, măcar că-i bătrân și multe a mai văzut la viața lui? Că nu-i ființă fără greșală, și nici om fără de păcat.

Au poate nici nu-i păcat omenesc, de pe astă viață, măcar că nu se cuvine să gândesc asta, și popa, dac-ar ști, mi-ar da canoane, de parcă nu mă canonesc eu destul, dar simt că nu e întâia viață pe care o trăiesc. Cine mai știe, că toate-s ca un vis plâpând, și multă nălucire a fost lăsată slobodă să cutreiere lumea și mințile noastre, și-n Vale se vede treaba că s-a adunat destulă, nemainimerind ieșirea, și nici vânt n-a fost s-o risipească.

Iar tu n-ai vrut să m-ascuți, și nici nu mă ajuți acuma deloc: mai bine ai muri. N-ai grijă, băiatul mării, n-o să te las să m-aștepți multă vreme.

* * *

Cum-necum, nimerisem într-o seară intrarea în Vale. Nu și ieșirea.

În fiecare zi porneam cu noaptea-n cap spre pădure, dornic să-mi croiesc cale-ngustă spre lumea largă de afară, și mântorceam fluierând a pagubă pe la nămiezi, când îmi da foamea ghes, c-o basma plină ochi de ciuperce și cu mure-n pălărie. ...Apoi îmi găsisem o codană, mă așezasem gospodar adunat la casa mea, și nici că mai plecasem de-acolo, intrând în rând cu lumea. Nici limba lor nu mi se mai părea ciudată, învechită sau fără cuvinte destule, întrucât o înțelegeam și o vorbeam, la rândul-mi, la fel de bine ca ei. Numai norii se preumblau pe deasupra Văii și a casei mele, amintindu-mi că, dincolo de ea,

lumea era tare largă și aștepta să fie colindată în lung și-n lat. Dar, din partea mea, n-avea decât: tot un cer se întindea deasupra mea și tot un pământ avea să mă îngroape, tot un drac avea să lupte pentru sufletul meu și tot un înger (poate) avea să mă scape!

Sătul să merg în gol, oare pricepusem, într-un sfârșit, pildele cu săgeata și broasca țestoasă și nu-mi mai trebuia să mă grăbesc niciunde?

Sau orătăniile chescăneau după mâncare și grădina trebuia săpată?

* * *

Privită de departe, Valea părea o uriașă carte. Privită de aproape, Cartea sfântă părea și ea o vale mai pitică, dar în care se regăseau neapărat cu toții. Așa le deslușise taica popa în prima zi de școală, ca să nu-i sperie pe proaspeții pedepsiți la-nvățătură. Apoi, după ce aflaseră și singuri că scoarțele cărții erau din piele de capră, crescuseră mari, descoperiseră cărarea spre crâșmă și cărările înapoi spre casă și nevastă – apoi uitaseră de toate, lăsând viața să curgă cum o da bunul Dumnezeu.

* * *

În vremea din urmă, caravanele de țigani rătăciți prin Vale se întâmplau din ce în ce mai dese. Vântul stârnit de hainele lor aproape că nu mai contenea. Șuvițele de fum din ogeacuri nici nu mai știau încotro să se-ndrepte, iar nărozii de copii prinseseră un obicei țigănesc, la care înainte vreme nici nu te-ai fi putut gândi: să înalțe zmeie, care jucau în văzduh cât era ziua de mare, iar noaptea se dezlegau singure și-și luau lumea-n cap.

Norii se buluceau din toate părțile deasupra Văii, și de multe ori, din înghesuiala lor, cerul mormăia și scânteia ca o blană uscată de pisică.

Lumea nu știa ce să mai creadă, la ce să se mai aștepte. Unii ziceau că e mânia lui Dumnezeu și că de-aia s-au înmulțit caprele pe Vale, că au chip necurat și o să roadă totul, mândându-i chiar pe oameni, încât voiau să le omoare sau măcar să le scoată ochii, încât singure să piară de foame.

Alții spuneau că toate-s vechi și nouă-s toate și că, în vechime, se mai înmulțiseră caprele la fel de primejdios, ba chiar apăruse o șuviță ruginie de sânge în fântâna obștească și totuși nu se întâmplase nimic destul de rău, până la urmă Domnul-Dumnezeu arătându-se milostiv cu oamenii și neîngăduind ca neamul lor greu încercat să se stingă pe Vale.

Eu unul nici că mă mai minunam de nimic: nici de bune, nici de rele.

Am părăsit această Vale îndepărtată de lume și atât de aproape de cer într-o frumoasă zi de primăvară, fără nici o părere de rău, dar și fără vreo bucurie anume, cu totul din întâmplare, luând, în somn și ca prin vis, parcă, urma unui soi de porumbel alb cu ceva mic în cioc și-a unui cârd de țigani pălărioși cu pirande borțoase, puradei în puțele goale, prapuri, zmeie, moriști, clopoței și canafuri, căruțe, cai mascați și coviltire, pe un drum alb-verzui, presărat cu pulbere de stele, și lăsând în urma mea doisprezece fii și fiice și – lucru de mare cinste pentru ei – nici o datorie, lumească sau ba.

Nădăjduiesc că îi voi reîntâlni cândva, pentru că așa va fi fost scris.

INTERMEZZO VENETIAN

- ciob de jurnal de călătorie -

Motto: „O, temps, suspend ton vol!” (Lamartine)

În plonjările romantice în confesiuni, uneori zvâcnește o întrebare clișeu: „Cum se numește locul pe care ai visat cel mai mult să-l vizitezi?”. Dar nu m-a întreat asta nimeni, n-am interesat pe nimeni visele mele, și de ce aș fi avut pretenția asta, dacă nici eu nu m-am întreat, încât, dacă mi s-ar fi pus întrebarea, m-ar fi luat pe nepregătite, pentru că nu am crezut vreodată că aș putea pleca în străinătate. Înainte de '89 n-am gândit nicicând realizabilă o călătorie în străinătate, și nici după aceea, mi se părea ideea chiar o utopie naivă, chiar mă irita să mă gândesc la cei care călătoresc, Doamne, dintr-o meschină vanitate frustrată, simțindu-i ca pe niște ființe extraterestre care mă umileau cu condiția lor de inaccesibilă privilegiere.

Dar dacă aș gândi retrospectiv, visul meu din subconștient, din vremea studenției la Filologie, ar fi fost să merg în Franța, ca o adevărată patrioată a secției română-franceză, apoi poate aș fi spus Spania, devoram cursul de spaniolă ca să traduc versurile melodiilor lui Julio Iglesias, în vogă patetică pe atunci printre adolescente, și aici chiar gândisem că ar fi fost posibilă iluzia, când a fost Campionatul mondial de fotbal, să merg ca susținătoare în galeria echipei române. Citeam misterele castelului Alhambra al Cordobei, devoram istorii cu mauri, cu gitani, de aceea poate m-am înfuriat când limba spaniolă, care-mi era serenadă sufletului, a fost discreditată de epidemia telenovelor, așa cum muzica populară și lăutărească, de chef și de petrecere e discreditată de manele, și sintagma „Copilul minune” discreditează ideea de „copil minune” – ca un har de la Dumnezeu într-un miracol și spiritualitate.

La început mi s-a părut o glumă, parcă nu eram eu protagonistul ideii unei prime călătorii „dincolo”, și cu atât mai mult în Veneția, chiar dacă de fapt a fost o singură zi, era un terra incognito inaccesibil, la care nu îndrăznisem să visez. În același timp și sufeream, din teama că a venit prea târziu eliberarea din colivie, peste termenul scadent, aripile au îmbătrânit în visul prelungit peste marginile iertate, nu mai pot zbura plenar zborul oferit, la 48 de ani, cu amplexarea aripilor din tinerețe, ori la fel era și teama de truismul știut, că visul pătruns în realitate se evaporă în apă de ploaie.

După ce reușisem însă foarte simplu obținerea pașaportului, ce-mi păruse o minune, am început să fiu agitată, să vorbesc ca de plecarea spre un paradis, singurul loc chintesență a tuturor utopiilor posibile. Devenisem un trubadur incurabil, „Doamna inimii mele”, Laura sau Beatrice, devenise Veneția, „La Cité de la Lagune”, „regina Adriaticii”, „The bride of the sea”.

Eram asediată de sfaturi, cereri: „să-mi aduci un pandantiv din sticlă de Murano”, „să-ți cumperi un fel de portofel cu șnur, să-l pui la gât, pentru acte, bani, că repede poți rămâne fără ele”, „dacă vrei să mergi cu gondola, e scump, dar vezi că e negociabil...”

Adusesem din întâmplare de la țară o pungă de grâu, să fac „grâu fier”, cu nucă, rom, și scorțișoară, ca și coliva pentru biserică, și acum mi s-a spus să folosesc grâul pentru porumbel.

Bineînțeles că am scris prietenilor despre „bombița” din viața mea și din Paris venea un e-mail solidar întru entuziasm: „Bucură-te de tot ce vezi, miroși și auzi!”.

Am început nerăbdătoare, înainte de a porni în călătorie, jurnalul, povestea unei Veneții interioare, numai a mea, de fapt nimeni nu poate spune „asta e adevărata Veneție!”, nu există nici o realitate unică, ci un relativ polimorfism, eventual un concept cu numele Veneția, carnalizat prin țesuturi din mii de celule de vise și nuanțări de receptări. Corolar la tablou ar fi poate Amsterdam-ul, numit „Veneția Nordului”, pentru arborescența similară de canale, o pictură a Olandei, la fel o țară maritimă, lagunară.

Am făcut ore întregi de călătorii, pe Internet, prin Veneția, „Serenissima”, la TV, pe canalul Discovery-Travel ori Discovery-Civilisation vânam documentare cu Italia, Veneția, masa era plină de dicționare, român-italian și viceversa, ghid de conversație, ghiduri cu tot ce găsisem, chiar și mai vechi, în franceză, de prin 1932, ori „Ghidul sentimental al Veneției” al lui Diego Valeri, poetul prieten cu istoricul Nicolae Iorga, și el un prieten al Italiei, și mi-am amintit paradoxul afirmației unui „viaggiatore” proaspăt debarcat acasă, întreat de cunoscuți despre impresiile din călătorie: „ce-am văzut?! nu știu, parcă n-am apucat să văd nimic! Abia acum, după ce s-a terminat călătoria, știu pe unde am fost și ce-am văzut de fapt!” Acum îl înțeleg pe amicul călător, intrigat de propria-i dezorientare. „Atâta babilonie, stresat de goana după ghidul cu umbrelă în față să nu ne rătăcim de grup, de cavalcada prin diverse locuri derulate prea precipitat, teama de a nu te pierde de grup, de a nu întârzia la punctul de reîntâlnire, repetate îmbarcări, debarcări, cu traista plină de ghiduri, hărți, dicționare, n-am avut timp să deschid nici o hartă, nici un ghid, să identific eu însumi punctele fierbinți de pe traseu, iar după ce treceau, mă ardea la pipotiță fierbințele rămasă între paginile lor, neștiută la timp”. E una din baladele turistului grăbit, manelistul înscris pentru „travel” la o firmă de turism X, cu „condiții excelente de masă și cazare”, când parcă-ți vine să lăutărești de inimă albastră când timpul ți-e evantai strâns, nu ai loc să-l deschizi, că ești în tangaj de la o rafală de vânt la alta. Îmi recompun adevărata călătorie după pliante, fotografii, înregistrări ale ghidului, filmări, și apoi, în tihnă, după cărți, albume, muzică de epocă...

Reciteam sonetul lui Eminescu „S-a stins viața falnicei Veneții / N-auzi cântări, nu vezi lumini de baluri; / Pe scări de marmură, prin vechi portaluri, / Pătrunde luna, înălbind păreții...” și-i refuzam dezolarea, deși poate era îndreptățit atunci gândul, prin 1883, când era proaspătă în memoria istoriei soarta vitregă a Veneției, din 1866 nu mai era Republica Veneția independentă, gloria-i apusese mai demult, chiar dinainte de a fi semnat Napoleon sfârșitul „Serenissimei”. În liceu aveam în

cameră un poster drag, reproducere după un tablou de David „*Napoleon trecând Alpii*”, acum îmi suferă entuziasmul adolescentin, Napoleon parcă m-a trădat când a asuprit Veneția, pe care n-a îndrăgit-o nicicând, încât a interzis chiar și sărbătoarea Carnavalului tradițional.

Mereu am avut vocația cauzelor pierdute, poate de aceea îmi părea acum fascinantă doar Veneția, unic prin destinul spre moarte, ca o stalagmită sub eroziunea picăturii din peșteră, și sublim prin grandoarea sa, o metafizică prin care orașul își trăiește plener clipa, deși știe că sabia lui Damocles e deasupra capului, dar o trăiește imperial, ca și când prin această voluptate a vieții și-ar câștiga nemurirea.

Am trecut Alpii dolomiți, de la granița Austria – Italia, feerici în unduțașile de calcar încremenite în piatră, ori cu părții de schi, ca niște fulare vâluind între cutele unui pulover verde, cu gulere arâmii, am trecut de vadul unui torent *Tolmezzo*, cândva dulău, acum cățeluș, doar un firicel, care lăsase din primăvară, de la dezăpezire, un prund imens, ca de un fluviu, printre munții maiestuoși, ca din Canioanele americane, atât de aproape de autostradă, încât parcă aștepți să se prăbușească peste tine, și vrei să fugi ca dintre două valuri de potop ale Mării Roșii, despăcată în fața lui Moise.

Când am intrat în câmpia Veneto, mi s-a părut un peisaj obișnuit, cu ogoare încă nearate, parcă era drumul Craiova–București, dacă n-ar fi fost terenuri întinse de viță-de-vie cu butucii direcționați pe linii de sârmă, să crească într-un mod specific, cu brațe laterale prinse ca un trup decapitat și crucificat, oi ca brațe vânjoase de paiță, parcă eram Creangă suferind ca „*țaranul strămutat de la munte la câmpie*”.

De la *Lido di Jesolo*, locul de cazare, *vaporetto* „*Laguna Star*” după o „*corsa semplice navigazione*” de vreo oră, acostează la *Molo*, cheiul Veneției.

Pe pontonul debarcaderului, deși nu este sezon, e un mijloc de martie răcoros, mi se pare aglomerare, e plin de tarabe cu mărfuri specifice ca suveniruri, tricouri, genți, bibelouri cu inscripții „*Venezia*”, „*Italia*”, măști de Carnaval, figurine cu gondole și gondolieri, tablouri. Nu știu să fac diferența între trecători, pesemne că turiști sunt cei îngrămădiți la tarabe, iar localnici cei care trec nepăsători, ori stau liniștiți pe terasele cafenelelor, sunt fără dubii doar față de obișnuitele grupuri de asiatici, cu fizionomia specifică, dar devenită familiară, de parcă guvernul japonez și-ar fi trimis toate firmele cu turiști în Italia.

Istoria acestor localnici a început cu strămoși indo-euro-peni, iliri, fugiți din calea popoarelor migratoare, huni, ostrogoți, longobarzi, și care au întemeiat în insulele Torcello și Eraclea „*așezarea veneticilor*”. Noile condiții i-au transformat din păstori nomazi în vestiți navigatori, care, datorită succesului comercial, au devenit nobili bogați, cu venituri de mii de ducați de aur anual, încât au ridicat vestitele palate somptuoase. Acum, viața în Veneția e scumpă, deși multe apartamente sunt părăsite, și mulți care lucrează în Veneția fac naveta, costă mult menținerea și întreținerea unui apartament în Veneția, și oficialitățile nu acceptă cumpărarea, nici de către mari bancheri, dacă nu ești dispus să investești ceva pentru întreținere.

Drumul spre Piazza San Marco e larg, pe o stradă pavată, o „*salizzata*”, o „*fundamenta*”, cu clădiri pe o singură parte, urmând cheiul, pe „*riva*”, pe marginea lagunei. După localuri cu cafenele în stradă, peste *Rio di Palazzo*, între *Palatul Dogilor* în stil gotic, și închisoare, *Il Prigione*, se arcuiește *Il Ponto dei Sospiri*, ultim loc de privire spre libertatea pierdută al deținuților înainte de încarcerare.

Palatul Ducal era „*chiuso*”, închis, nu ne mai primea la acea oră, așa că rămânea un mister, ca o dez-tănuire amânată. Bineînțeles „*țac-pac, pac-țac*”, blițuri înverșunate fotografiau dantelăriile exteriorului, într-o posesiune revanșardă. Maiestuos, liber, cu fața spre Adriatică, sprijinit în spate de Basilica San Marco, într-o laterală ocrotă *Piazzetta San Marco*, cu cele două Coloane, aduse din Orient, *Coloana cu Leul înaripat*, emblema tradițională a Sfântului Marco și *Coloana Sfântului Teodor*, primul protector al orașului, păstrat ca un semn de grațitudine, care și el își privea condescendent odraslele emancipate.

Din larg, când ne apropiasem de insulă, semn distinctiv era *Campanila*, în vârf cu un înger ce se învârte după vânt, care domina, ne atrăgea și direcționa gândul și sufletul, ca Farul din Alexandria, de fapt chiar gândită ca un far pentru navigatori. Era un rând prelungit pentru intrare, la orice oră, până spre centrul Piazzettei, descurajant la început, dar apoi inofensiv, ascensorul cobora repede, pe o ușă a liftului se ieșea, și în același timp pe o altă ușă laterală se intra, încât nu erau timpi morți, și urcai repede în turn, puteai să stai toată ziua, să descoperi panoramic vertebrele Veneției, să identifici, de la înălțimea-i de 99 de metri, fiecare insulă, canal, *campo* și *campinella*, clădire, fiecare pod, cupolă și arcuire.

Sub căușul clopotului, puteai să-i atingi limba de fier masiv, din timpuri medievale, și la oră fixă au început să bată, într-un dangăt muzical, prelungit, cinci clopote pentru cele cinci cupole ale Basilicii, fiecare cu istoricul misiunii sale, și dacă în *Piazza* se aude puternic, darmite în clopotniță, erau toți turiștii cu mâinile la urechi, să atenueze dangătul asurzitor, dar parcă apoi cu dorința de a mai sta până la ora următoare, ca pentru o aventură unică.

Coborând din *Campanila*, am intrat în *Piazza San Marco* (singura numită „*piazza*”, restul erau „*camp*”), inima Veneției, loc al celor mai importante evenimente religioase, politice și culturale.

Când intri în Basilica San Marco, după ce ai coborât din *Campanila*, te simți mic, de data asta timpul e păpușarul care te lăsase minge cu elasticul întins spre zbor de *Campanilă*, în clinchet de campanulă, și acum trăgea elasticul înapoi, lovituri de ping-pong pe obrazul vieții tale nevolnice. Dar Basilica, maiestuoasă, era neașteptat de primitoare pentru noi... „*veneticii!*”.

În băncile din fața altarului erau opriți credincioși care stăteau în liniștită reculegere, parcă adormiți în atmosfera ocrotitoare a catedralei, pesemne aceștia erau localnicii, pentru că turiștii au aceeași soartă și în lăcașuri de cult, să treacă în grabă, doar privind pereții, ascultând glasul ghidului, ori întorcând paginile vreunui ghid tipărit, timpul lor e drămuț, sunt mereu în goana trecerii, nu pot avea voluptatea unei clipe de răgaz depline, de rugăciune în fața unui altar. În Basilică te copleșește maiestuozitatea cupolelor, a arcadelor, și mi-a fost teamă și mi-a fost dor, în nimicnicia mea, de siguranța din bisericuța noastră de lemn, unde te poți simți relaxat și ocrotit, la taifas cu Dumnezeu.

Lateral era o scară spre terasa de la primul fronton, cu „*Museo di Cavalli*”. Din balconul care înconjura la acel nivel Basilica, Piazza San Marco se vedea panoramic în splendoarea ei de fortăreață, un dreptunghi conturat lateral cu *Le Procuratie Vecchie*, *Procuratiile Vechi*, din 1532, opera unuia dintre arhitecții celebri ai Veneției, Sansovino, și *Le Procuratie Nuove*,

Le Chamier

Procurățile Noi, din 1640, ale arhitectului Baldasare Longhena, locul procuratorilor ce se ocupau de administrarea Basilicii, iar în partea opusă Basilicii era *Ala Napoleonica*, *Aripa Napoleoniană*, construită în timpul stăpânirii lui Napoleon, care adăpostea *Museo Correr*.

Un turist din Republica Moldova era încântat de un instanțaneu reușit: „*acolo, între chișoarele cailor, așa, e foarte bine*”.

Coborând în Piazza, porumbeii legendari, și ei cu istoria lor, ar fi fost aduși clandestin de marinari din insula Cipru, se împușinaseră printre numeroșii turiști ori vânzători ambulanzii cu aceleași articole specifice, suveniruri pentru turiști, măști, brelocuri, tricouri, umbreluțe cu broderie de Burano, printre ei și vânzători români care te apostrofau când ezitai: „*Nu-ți place, dar tot la mine o să revii, că vând mai ieftin*”. Mă simțeam solidară cu porumbeii alungați de viermuială prin colțuri, în diverse *loggi*, de parcă am fi fost aulolaci, știind că, deși romantici pentru turiști, nu-s prea agreeați de oficialități, pentru că n-au respect grijuliu pentru zidurile de monument istoric ale orașului.

La *Museo Correr*, născut din colecția donată în 1830 de nobilul venețian Teodoro Correr, care a lăsat moștenire orașului și palatul de pe Canal Grande – *Ca' dei Cuori* – numit astfel datorită blazonului cu inimă al familiei (o posibilă incitantă siglă romeo-julietiană de Valentin's Day sau de Dragobetele nostru), la capătul scării monumentale, se deschideau ca o orhidee gigantă, la fel monumental, picturi de Veronese, un titan al picturii venețiene, alături de Tițian și Tintoretto, într-o expoziție itinerantă, *mostra*, „*Veronese: miti, ritratti, allegorie*”, „*Giuditta e Oloferne*”, „*Il ratto d'Europa*”, „*Marte e Venere con amore*”, ori capodopera, „*capolavora*”, de portretist, „*ritrattista*”, prin lumina culorilor, „*La Bella Nan*”. Cum aveam în minte lecturi pașoptiste, ale românilor noștri trecuți prin Veneția, parcă și Timotei Cipariu ar fi trecut prin expoziția lui Veronese, când în *Jurnalul* său descria Veneția în spirit clasic, cu comparații din mitologie: „*ca o altă Venere ieșită din spumele mării*”, o neasemuită cetate „*pre care nu mîna omenească se pare a o fi putut rădica, ci numai Neptun cu divinitatea lui*”, ori la fel Goethe în impresiile sale în *Călătorii italiene (Italienische Reise)*, 1786, la 36 de ani, o numea o cetate măreață născută în plină mare „*ca Palas-Atena din capul lui Jupiter*” („*wie Pallas aus dem Haupte Jupiter*”).

La ieșire, se lăsase seara, în Piazza San Marco se cântau valsuri vieneze, la Caffé Laverna, loc preferat de R. Wagner.

Același Timotei Cipariu, când trecuse prin Piazza, deși alta, o platee luminată „*toată ca o beserică, de o mie de lampe de gaz, ațit afară cît și supt arcade și înlăuntru, în cafenele și boltele de negoț*”, notase mișcarea mulțimii, în funcție de muzica de la cafenele, care era parcă aceeași: „*Apoi începură muzicanții, cite trei-patru inși, unii cu vioara, alții cu clarinetu, alții cu fisarmonica, toți însă cu cite un ghitar și mai toți încă cu cite o altă vioară, muzicînd și cîntînd, bărbați și femei. Mulțimea cura după ei, după cum se strămuta de la o cafenea la alta, tot într-una pîna la 10 ore*”.

Am pornit-o pe străduțele înguste, *calle*, printre piețe și piațete, *campi* și *campielli*, ieșind la podulețe peste canale mai mari sau mai mici, *rio* și *riva*, străbătute de gondolele cu o singură vâslă de 5 m, luntrea lui Caron cu dimensiuni fixe, 11 m, vopsite în negru, „*lebedele negre*”, dar cu un interior de lux, atrăgător, cu scaune tapisate în catifea roșie, albastră, cu fir auriu, de la înălțimea podurilor fastuoase, trecând ca niște fregate ducale. Gondolierul în picioare, la provă, în costum negru, cu cămașă albă și o pălărie de pai cu boruri largi, face semne șmecherești și te-mbie ca un Don Juan: „*Prego, seniora!*”. Îmi imaginez că e o fărâmă din acele celebre regate, întreceri de gondole, ori din acea sărbătoare anuală, „*Regata Storica*”, somptuoasă, când se reface chiar ceremonia Bucentaurului, fregata de gală ducală (asociație între forța omului, a Dogelui, cu zeul Neptun, înfruntând apele ca un taur al mării), pe care naviga spre larg Dogele, pornind din portul Lido, să arunce un inel cu diamante în mare, pentru tradiționala „*logodnă cu marea*”.

Am trecut de arcadele *del' Ponte Rialto*, „*Rivus altus*”, cel mai vechi pod, totodată loc de vestit cartier comercial, cu magazine luxoase, cu vitrine moderne, luminoase, cu „*gioielleria*”, magazine de bijuterie, à la Versace, Gucci.

Pe podul de lemn al Academiei, *Ponte dell'Academia*, un „*trubadur*” al timpurilor noastre, pe un scăunel, cânta discret la acordeon, alături cu o cutiuță metalică de care era prinsă o pancartă mică de carton: „*Prego, oferta, Dios benedica*”.

Străzile și mai înguste, într-un adevărat labirint, „*callette*”, în clarobscur, puteau da teama că te rătăcești și-ți trebuie firul Ariadnei, dar o rătăcire nu e de fel o rătăcire, oricare colț în care dai, chiar și un gang cu un „*sottoportico*”, ori „*corte*”, care-ți par capăt de drum, e benefic, e *meraviglioso*. Impresiile sunt aceleași, repetate de ani, limbajul mărturisirilor lui Timotei Cipariu, de prin 1850, e mai pitoresc, despre „*acel labirint de căi strîmte și tortuoase, unde un cîne pre ușor poate sări de pe o fereastră într-alta, preste cale*”.

Mă uitam în sus, pereții scorojiți, vopseaua de la obloane, maro închis, albastru închis, la fel, scorojită, obloanele închise, de parcă n-ar fi fost locuite de nimeni, n-am văzut nici o fereastră deschisă, nici o perdeluță fluturând în vânt, nici un lampadar aprins, de parcă ar fi fost un oraș pustiu, ori inospitalier, care nu e interesat de oaspeți, nu e acasă pentru vizitatori.

Atunci m-am simțit vinovată că nu privisem măcar pe străzi în jos, în jurul meu, la cotidianul locuitorilor, ci doar în sus, la ziduri, ca la istorie, cultură, doar într-un „*amor intellectualis*”, poate snob, și ca o promisiune mie însămi, în minte era o altă călătorie viitoare, acum amânată, când să cunosc Veneția cotidiană a cartierelor, a comediilor lui Goldoni. Pe o *calle*, am trecut pe lângă *Teatrul Goldoni*, dar spectacolele erau de la ora 21,00, ca turist cazat în altă parte era târziu în seară. Cazarea asta afurisită, la o oră cu *vaporetto*, aducea o altă ratare, altă

voluptate amânată: un tur *by night* al orașului, timp pentru o dez-tănuire a aceluia farmec misterios, „*non so che*”, care îl definește, „*un talisman al romantismului*”.

Pe Canal Grande, Il Canelezzo, care străbate Veneția ca un „S” albastru, ca inițiala „*Serenissime!*”, de la un capăt, gara Santa Lucia, de la canalul Santa Chiara până la celălalt, Punta della Dogana unde se lărgește la întâlnirea cu Canale di San Marco și cu Canale della Giudecca, traversat de cele trei poduri celebre, cel din fața gării, Ponte degli Scalzi (Podul Carmeliților desculți), aproape de biserica cu același nume, Ponte Rialto, și Podul Academiei, Ponte dell' Accademia, din lemn, alături cu Academia de Arte Frumoase, de o parte și de alta se înșiriau palate, cu fațade în marmură și piatră de Istria, în stiluri arhitectonice diverse, bizantin, gotic, clasic venețian, baroc, romanic, cu istorii insolite, fiecare cu povestea sa de taină și mister între arhitecturile somptuoase.

Mă familiarizasem cumva cu ele din vedutele celebrilor peisagiști ai școlii de pictură venețiene, gloria Renașterii italiene, deși era tipul particular de vedute, nu cele „*reale*”, ci cele „*ideate o capriccio*”, mai ales la Canaletto, care a utilizat „*camera optica*” pentru efecte speciale de perspectivă, culoare.

Vedutele cu patina timpului mă transportau într-un fel de *illo tempore* al „*falnicei Veneții*”, într-o anumită pensulație a pictorului, departe de imaginile din albumele fotografice turistice ale aparatelor de fotografiat digitale de acum.

Palazzo Benzon, menționat de V. Alecsandri în jurnalul său în franceză (de pe balconul căruia admira dantelăria palatului Foscari), loc de visare cu iubita lui Elena Negri, la început de Ottocento era animat de salonul literar al contesei Marina Querini Benzon, muza inspiratoare pentru cântoneta „*La Biondina in gondoleta*”, salon frecventat de Canova, Byron (care locuia la Palazzo Moncerigo), Palazzo Foscari, în stil gotic venețian, era celebru pentru că stăpânul său avea să devină Dogele Foscari, dar și pentru că aici era primit somptuos Henric al III-lea al Franței, în Palazzo Barbaro Volkoffa locuit Eleonora Duse, „*Harry Bar*” era frecventat de E. Hemingway, în Palazzo Rezzonico, al lui Carlo Rezzonico, devenit papa Clement al XIII-lea, moare poetul Robert Browning, care scria „*open my heart and you will see graved inside of it Italy*” („*deschideți-mi inima și veți găsi scris Italia*”), în Palazzo Dandolo (popular Danieli) al ducelui-căpitan Enrico Dandolo, „*cuceritorul Constantinopolului*”, a suferit Alfred de Musset, așteptând-o pe mondena George Sand, din Palazzo Barbo, al celor trei Turnuri, Petrarca, ambasador al Ducelui de Milano, trimite o epistolă către retorul Pietro da Bologna numind Veneția „*locaș unic de libertate, de pace, de justiție*”...

Veneția de azi a știut să anime istoria ei medievală și renașcentistă, patinată de timp, s-o scoată din cavoul ei aristocratic, legând fiecare palat de pulsul vieții spirituale, politice și culturale contemporane: în Palazzo Pesaro, o altă bijuterie din secolul 17 a arhitectului Baltassare Longhena e „*Galeria Internațională de Artă modernă*”, în Palazzo Venier dei Leoni e „*Colecția de artă contemporană Peggy Guggenheim*”, în Fondaco dei Turchi, fostele mari antrepozite pentru marfa neguțătorilor turci, acum e Muzeul de Științele Naturii, nici n-ar fi putut fi altfel, din moment ce 95 la sută din construcțiile Veneției sunt monumente istorice.

Chiar instituțiile de bază administrative sunt în astfel de clădiri: Tribunalul e în *Fabricche Vecchie de Rialto*, construcție din sec. 16, Primăria e în *Palazzo Loredan*, construit în sec. 12

- 13, în stil veneto-bizantin (nume immortalizat într-un tablou de Giovanni Bellini, „*Portretul dogelui Leonardo Loredan*”). Prefectura e în *Palazzo Corner de la Ca' Grande*, în stil clasic, din secolul 16, a arhitectului Jacopo Sansovino.

Toate aceste monumente fac din Veneția o bijuterie de mozaicuri și marmură, pe catifeaua albastru verzuie a apei, ori pe mătasea cu jocuri de ape a lagunei, și mi-o imaginez ca un loc de pelerinaj, pentru îndrăgostiți romantici, cândva (acum s-a demodat canzonetta gondolierilor), pentru iubitori de artă încă (timp cât va mai exista arta în sensul ei renașcentist), dar mereu loc de pelerinaj pentru toți cei însetați de spiritualitate, ca o „*Cetate Eternă*” a inefabilului. Mereu va fi un Tițian care s-o simbolizeze (prințul picturii din secolul 16, după moartea lui Giorgione, secolul gloriei sale, patriarhul mort la 88 de ani), căruia spune legenda că însuși Carol Quintul i-a ridicat pensula căzută în timp ce-i făcea tabloul: „*Tițian e demn să fie servit de un Cezar*”.

Mă simt când într-o lume, când în alta, deși pornisem de acasă doar în epoca vechii istorii, cea de legendă istorică și culturală, departe de lumea asta cu Internet, computere, chiar mi-ar fi părut o impietate un centru Mac Donald's ori Microsoft într-o piazzetta. Parcă mă simt incomodă chiar și în ținută de sport, jenată, de parcă normală ar fi cea atmosferă de Carnaval, în costume de epocă, iar eu sunt o impoștare.

La sfârșitul zilei, târziu în noapte, refuz somnul, prelungesc orice contact posibil, în tangajul unei corăbii care nu vrea să plece.

Ca o coșofană strângătoare, pentru care fiecare obiect e strălucitor, am păstrat chiar bonuri de la casele de cumpărături (simbolice și pentru că erau primele cumpărături în euro și nu în lei românești), intrarea la „*Museo di San Marco*”, eliberat de „*Procuratoria della Basilica di S. Marco, Venezia*”, 3 euro, ori „*biglietto*” 6 euro, „*Salita al Campanile*”, ori ambalajele „*Saluti da Lido di Jesolo*”, bonurile fiind ca o ciupeală de genul celeia când te ciupești ca să realizezi că nu visezi, că a fost realitate, o dovadă evidentă că ai fost plecată, ai trecut prin acele ținuturi, ca păsările plecate în țările calde.

„*Corriere della Sera*” are un supliment „*Corriere del Veneto*”, și *solo sabato*, are ca supliment, *in regalo, ogni settimana*, o revistă de modă, „*IO Donna*” și o carte pentru copii cu un CD „*le fiabe piu belle di tutti i tempi da leggere e ascoltare*”, e sabato, 19 marzo, citesc și ascult „*Pollicino*” de Ch. Perrault, prima în ciclul „*Le Grandi Fiabe*” (*in regalo, cadou, cu 1,20 euro, față de 6,90 euro*).

La rubrica „*Attualità*” evenimente România o notiță „*L'attentato*” nominaliza România, notând despre conserva cu bombă „*scatoletta sgombrì*”, trimisă la o mănăstire de „*Concordia Sagittaria*”. La evenimentele culturale ale săptămânii, la Conservatorio di Milano, era concert cu Radu Lupu „*il grande pianista rumeno in Beethoven, Berg, Schubert*”.

Un cuplu de tineri, căsătoriți de vreo șapte ani, Laura și Cristi, avusese curajul să se desprindă de grup, și să bată singuri, fără ghid, chiar și în derivă, străduțele Veneției, să se întoarcă târziu în noapte cu ultimul *vaporetto*, inabordabil de euforici, „*di stupor compiuto*”, copleșiți de uimire (vorba lui Dante, în Paradis, alături cu invocatul Apollo), „*a fost cea mai frumoasă zi din viața noastră, cu excepția zilei când ne-am căsătorit!*”, „*O, Mein Glück*” – „*Fericirea mea!*” (vorba lui Nietzsche).

No comment! Aviz amatorilor!

Florentin Popescu

FILE DINTR-UN MEMORIAL STUDENȚESC*

N-am avut norocul și șansa de a-i mai prinde în viață pe marii profesori care predaseră studenților filologi de dinaintea noastră, G. Călinescu sau Tudor Vianu. În acea vreme, prin anii 1966 - 1968, în mare vogă printre tinerii studioși erau, însă cursurile ținute de d-na Zoe Dumitrescu-Buşulenga la Institutul de Limbi străine din Strada Pitar Moș. Uneori, când ne permitea timpul, mergeam și noi, cei de la „Română”, s-o ascultăm. Ne întorceam fericiți și într-o oarecare măsură buimăciți de bogăția informațiilor, de frumusețea argumentării unor idei și de cursivitatea și farmecul expunerii (făcută fără nici un fel de „fișe” ori adnotări, ci direct, verbal, fără poticneli ori șovăiri). Și toată facultatea am trăit cu regretul că nu este și profesoara noastră...

O bună parte din viața studentească o trăiam în cămin, locul de odihnă, dar și spațiul în care s-au derulat nenumărate întâmplări, multe din ele anecdotice și poate de aceea și cu cele mai mari șanse de a ne rămâne multă vreme în memorie.

Căminul ne-a dat posibilitatea de a ne cunoaște mai bine unii pe alții, de a lega prietenii cu colegi din anii mai mici ori din anii superiori, prietenii care au durat și după absolvirea facultății și risipirea noastră în toate zările țării.

Prin 1965, Bucureștiul a primit la studii un mare val de tineri veniți din China lui Mao, iar oficialitățile de la noi s-au gândit că modul cel mai eficient de învățare a limbii române de către aceia ar fi nu numai să le limiteze contactul cu vorbirea de aici doar la cursurile predate de profesori la facultatea de profil, ci și să-i cazeze împreună cu noi. Se credea că locuind împreună și după orele de curs, studenții chinezi ne vor înțelege și ne vor învăța limba mult mai repede și mai ușor, căci după cursuri luau contact direct și nemijlocit cu limba vorbită în mod curent de români.

În bună măsură, acest raționament era corect și a avut un oarecare efect, însă a dus, pe parcurs, și la situații neprevăzute și de-a dreptul hilare.

Și iată câteva. Căminul **Carpați**, aflat peste drum de Universitate, pe strada Academiei, deasupra librăriei **Mihai Eminescu**, avea în general camere de patru sau șase persoane și o singură baie pe fiecare etaj. Câte doi studenți chinezi au fost repartizați în camerele de patru paturi împreună cu doi români. Trebuie să mai adaug că noii noștri colegi din îndepărtata țară asiatică erau de o voință și de o tenacitate cum numai foarte rar puteai vedea pe la noi: își notau fiecare nou cuvânt pe care îl auzeau de la români, iar seara nu se culcau până nu învățau bine lecția pentru a doua zi, chiar dacă ar fi trebuit, pentru asta, să meargă în toaletă, fiindcă după o anumită oră, răpuși de oboseală, noi cădeam într-un somn foarte adânc.

Într-una din zile un român îi spune altuia, în timp ce privea la un coleg chinez care intra pe ușă: „*la te uită mă, ce mutră de mocofan la ăsta!*”. Cel vizat întreabă numaidecât: „*Ce este un mocofan?*”. Românul ia o figură serioasă și-i răspunde: „*Mocofanul este un tip sportiv, bine dezvoltat, athletic*”. Chinezul își notează într-un carnetel explicația și se interesează: „*Mocofan are vreun sinonim?*”, „*Da*”, „*Care?*”, „*Păi, marțafoi sau huidumă*”. Colegul asiatic mulțumește, își notează din nou în carnetel (obiect cu care fiecare chinez umbla în permanență, chiar și atunci când era îmbrăcat în pijama) și pleacă. Peste câteva zile, la una din lecții, chinezul cu pricina primește ca temă pentru acasă **Tineretul patriei noastre** (adică al Chinei), face o compunere și apoi îl roagă pe un coleg român să i-o citească și eventual să i-o corecteze. Acela izbucnește în râs când, după numai o frază, întâlnește un mic text care suna cam așa: „*Tineretul patriei noastre are mulți mocofani (marțafoi, huidume). Mocofanii sunt handbaliști, voleibaliști, gimnaști etc.*”.

Interpelat într-o seară de unul din colegii lui de cameră, un chinez, să-i spună unde întârzie în fiecare seară, un alt român îi răspunde: „*La curve!*”. „*Ce sunt curvele?*” se interesează asiaticul. „*Niște colege ale noastre!*” zice românul, pus pe farse. După câteva zile, în vreme ce colegul nostru tocmai ieșise de la un curs și mai zăbovea câteva minute într-un grup de fete, în fața Universității, trece pe acolo același chinez care, nici una nici două, voind probabil să arate că și-a însușit bine termenul, exclamă: „*Ha, ha. Te-am văzut. Știu, ele sunt curve!*”. Se pare că mica și răutăcioasă farsă s-a întors în chipul cel mai neplăcut exact împotriva celui care a făcut-o...

Au fost, însă și situații în care autorii și amatorii de „*capcane*” lingvistice întinse colegilor aceia străini au rămas nepedepsiți. Nu mai știu cine i-a spus unui chinez că aparatul de ras se mai numește și „*secerătoare*”, iar atunci când acela și-a uitat nevinovatul instrument de toaletă în lavoarul de pe etaj, iar mai târziu s-a dus să-l ia de acolo și nu l-a mai găsit unde-l lăsase, cineva l-a sfătuit să pună un afiș în care să scrie: „*Cine a găsit o secerătoare în baia de la etajul 6 este rugat s-o aducă la camera X*”. Și bineînțeles că omul nu și-a mai recuperat niciodată respectivul aparat. Și nu numai pentru că nu i-a scris denumirea exactă în biletul cu pricina...

În cartea mea **Amintirea care ne rămâne** (2002) am mărturisit că m-a fascinat cuvântul tipărit de îndată ce am învățat să citesc. Visul meu dintotdeauna a fost să ajung ziarist, să călătoresc și să cunosc cât mai mulți oameni cu care să stau de vorbă, să-i privesc și să-i ascult îndeaproape și cu multă atenție, iar viața mi-a dat și această frumoasă șansă încă din anii de început ai studenției mele bucureștene. „*Șansa*” despre care este vorba avea să poarte două nume: **Viața studentească**

* Din volumul **Un mesteacăn rățâcit în câmpie**, în pregătire

și **Amfiteatru**, două reviste la care am început să scriu cu pasiune și dăruire încă de prin anul al doilea de studii. O parte din amintirile mele de la cele două publicații le-am tipărit anul trecut, în 2004, în revista **Sud**, așa încât în paginile de față nu mă voi opri decât asupra unor mărturisiri pe care nu le-am scris acolo. În multe excursii la care participam împreună cu mari grupuri de studenți (excursii oferite de amintitele reviste drept recompensă pentru colaborarea la ele) cântam cât ne țineau plămâni cântece intrate în folclorul studentesc de pe atunci, auzite de la promoțiile de dinainte, de genul „*Pe o pânză de păianjen / un elefant se legăna*”, „*Suflecată, cată / până la brâu*”, „*Spune mândro, spune tu*” și altele asemenea, bineînțeles cu versuri adaptate, cam licențioase, altele decât cele inițiale ale cântecelor.

Dar oamenii de prin locurile prin care ne spărgeam pieptul cântând erau parcă altfel decât cei de azi, ne tolerau, ba chiar zâmbeau cu îngăduință și înțelegere, unii amintindu-și de tineretea lor, alții învinuindu-ne pentru buna noastră dispoziție, poate cam exagerată, sau oricum manifestată cam „*zgomotos*” prin gări, prin trenuri ori prin alte locuri publice.

Câteva zeci de fotografii (pe care încă le mai păstrez și azi) îmi readuc în gând întâmplări și scene, diverse situații și stări sufletești cărora le-am fost, alături de alți colegi, deopotrivă martor și personaj, dăruindu-mă clipei cu totul. Iar clipa era mai întotdeauna una senină, în care soțiile, poantele, jocul ocupau primul loc. Într-un „*tur al României*”, făcut cu autocarul, nu mai știu în care oraș din Transilvania, într-o seară, la un internat școlar am pariat cu mai mulți tovarăși de drum că voi putea îngurgita, după cină, boabele de pe cinci știuleți de porumb fierți, iar după aceea voi bea alte cinci sticle cu bere, după cele două pe care deja le sorbisem; am curățat cu un cuțit boabele și-am început să le mestec și să le înghit, iar pe la jumătatea acțiunii am simțit cum sunt plin de grăunțe până în gât, dar nu m-am lăsat și până la urmă am câștigat pariul. La insula Ada Kaleh (care nu fusese încă scufundată în viitorul lac de acumulare de la Porțile de Fier) a fost cât pe-acți să mă înec, fiindcă m-am aventurat să înot pe lângă vaporul care ne adusese acolo și apele Dunării au început să mă tot ducă la vale, iar la Izvorul Mureșului, plecând din tabără într-o excursie fără provizii și fără surse de apă în canicula lunii iulie, am făcut duș cu bere și m-am întors în campament cu un soi de lipici pe tot corpul (noroc că n-am atras țânțarii, muștele sau alte insecte). La Baia de Arieș, în Munții Apuseni, am dormit împreună cu prietenul Alexandru Ronai într-o șură, în fân (fiindcă gazdele noastre aveau două fete și nu voiau să se vorbească în sat că li s-au adus tineri pentru aventuri amoroase), iar pe la miezul nopții ne-am trezit că ne suflă la urechi o vacă; tot acolo, mergând la cules de zmeură, am dat aproape nas în nas cu o namilă de urs, am luat-o la fugă spre sat și cred că în acele clipe l-aș fi putut întrece și pe cel mai mare campion la alergări...

Insuficient de documentat am plecat din Suceava către Ipotești și, după câțiva kilometri parcurși pe jos, după ce mi s-a mai desprins și talpa unui pantof, am aflat că, de fapt, Ipoteștiul căutat de mine, satul eminescian, se află

în Botoșani și nu în direcția în care plecasem eu...

Am avut două vacanțe de vară – cea de după anul al treilea și următoarea, de după anul al patrulea, „*încărcate*”, dacă mă pot exprima așa, de călătorii și de tabere, pe acasă pe la părinții mei aflați în Buzău trecând chiar mai rar și mai puțin decât în restul anului. Dar ei nu s-au supărat fiindcă îmi înțelegeau și entuziasmul și tineretea. Nu mi-au reproșat niciodată că nu stau și cu ei mai mult, simțind că trebuie să fiu lăsat să-mi petrec acei ani, poate cei mai frumoși din perioada școlară, așa cum credeam eu că este cel mai bine.

Și era, într-adevăr, o studentie minunată aceea pe care o trăiam atunci din plin și prin toate fibrele și energiile trupului și ale spiritului.

Când existența ne era asigurată, când stăteam într-un cămin confortabil și aveam o cantină, iar toate astea erau plătite de către stat, nouă nu ne rămânea decât grija promovării examenelor cu note care să nu ne pericliteze obținerea bursei de studii. Rar se întâmpla ca vreunul dintre colegi să-și piardă respectiva sursă de venit din cauza unui examen la care n-a obținut nota necesară, căci de îndată ce venea sesiunea ne puneam cu toții cu „*burta pe carte*”, învățând toată ziua, uneori și toată noaptea. Iar sesiunile aveau și ele, dincolo de efortul fiecăruia, un anume romantism al lor. Bunăoară, la examenele din vară, care aveau loc de regulă în iunie, mergeam câteodată de cu seară să învățăm în parcul Herăstrău. Acolo erau două biblioteci în aer liber, tocmai bune pentru studiu într-o noapte călduroasă de vară. E adevărat, nu se puteau împrumuta cărți în „*nocturnă*” pentru simplul motiv că bibliotecara pleca și ea acasă, dar prin bunăvoință ne lăsa aprins cel puțin un bec, suficient ca să putem citi la lumina lui până spre dimineață. Din când în când se auzea doar cântecul vreunei păsări de noapte, ori de undeva dinspre lac orăcăitul unei broaște fără somn, comunicându-i alteia doar ea știa ce. În zori, când pe arpile adierilor se auzeau primele tramvaie dinspre Pipera sau Bucureștii Noi și dinspre copacii înalți ai parcului venea un miros de ierburi scăldate în rouă, ne strângeam puținetele bagaje avute cu noi și plecam spre oraș. Luam micul dejun la cantină și apoi mergeam la cămin să dormim o oră-două și apoi să învățăm din nou, la biblioteca Universității ori în sălile de lectură, special amenajate, așa încât la examen eram cu capetele pline de lingvistică, de folclor, de literatură română sau universală ori de alte cursuri care ni se predaseră în timpul semestrului trecut. La examene, profesorii se bucurau și ei cu sinceritate când vedeau cât ne-am străduit, recompensându-ne cu note pe măsura eforturilor.

Când ești tânăr și știi că fiecare greșală ori necaz pot fi depășite, iar viața ta poate reîntra, după aceea, în normalitate, trăiești și într-o anume inconștientă, fără să faci o dramă dintr-un examen pe care nu l-ai promovat, din lipsa banilor pe care ți-ai fi dorit să-i ai și nu ți-i poți procura, dintr-o întâlnire la care persoana de care crezi că ești îndrăgostit n-a venit ori ai văzut-o cu altul etc., etc.

Astfel de întâmplări trăiam mulți dintre noi și ele nu ne marcau într-un asemenea grad încât să ne alunge optimismul și buna dispoziție.

Dacă pierdeai bursa din cauza unui examen, asta se întâmpla doar pentru un semestru, în cel următor oferindu-ți-se șansa s-o recapeți fără dificultăți dacă te străduiai să promovezi examenul buclucaș și pe cele din sesiunea curentă. Un student fără bursă avea, de altfel, posibilitatea reală de a nu face foamea pe străzile Bucureștiului fiindcă putea cumpăra din banii primiți de-acasă măcar o cartelă cu o masă pe zi la cantina facultății, dimineata și seara „*descurcându-se*” fie în oraș, la vreo „*autoservire*”, fie la vreo patiserie sau „*Lacto-bar*”, întrucât prețurile erau accesibile tuturor buzunarelor, iar localurile cu pricina erau destul de numeroase în Bucureștiul deceniului 60 - 70. Pe de altă parte, nu erau puține situațiile în care un coleg mai binevoitor al celui rămas fără cartelă procura o porție de mâncare în plus de la cantină, protestul bucătăreselor fiind mai mult formal, căci întotdeauna acolo se gătea mâncare în plus și aceea ajungea la „*blatiști*”, adică la studenții fără bonuri de masă. Legat de asta, prin anul al doilea de studenție, la cantina **Victoria** din subsolul pasajului de peste drum de Palatul Telefoanelor, am asistat la o scenă care, povestită ulterior în cămin, a produs mult amuzament. Tudor Octavian, prozatorul și publicistul de mai târziu, a luat într-o seară o farfurie plină cu macaroane de pe linia de autoservire, sub privirile consternate ale unei bucătărese. Interpelat pentru „*infracțiune*”, colegul nostru a răspuns pe un ton grav și cu o mină foarte serioasă: „*Dar nu e pentru mine, doamnă. E pentru domnul Zavulovici!*”. Femeia, crezând pesemne că este vorba de vreun profesor de la facultate, s-a înmuiat imediat: „*Dacă e pentru dansul, atunci, poftiți, luați-o!*”. De unde era să știe vigilenta supraveghetoare că Zavulovici nu era altul decât un coleg al nostru, recent transferat de la Institutul de Teatru și care nu avea cartelă? (În anii cu pricina exista o practică: dacă se constata că în anul întâi de studii unii dintre aspiranții la gloria scenei n-au chemare pentru actorie, erau transferați, cu un singur examen de diferență, la Facultatea de Limba și Literatura Română, dar fără a avea dreptul să primească bursă în primul semestru). Despre „*blatiști*” am scris și eu un foileton în revista **Viața studentească**, mult apreciat de către redactorii de acolo. Bineînțeles că era un material publicistic teoretic, fără să fi citat în el măcar un nume. Spre surprinderea mea, ca autor, după o vreme mi s-a spus că foiletonul ar fi stârnit oarecari ecouri și în străinătate, fiind interpretat la Radio **Europa liberă** ca o dovadă a neglijenței autorităților față de studențimea română. Firește că era o exagerare și nu se puteau generaliza câteva cazuri, totuși izolate și nesemnificative...

Am cunoscut pe propria piele, ori mai bine-zis pe propriul stomac ce înseamnă să nu ai bursă. Și asta s-a întâmplat chiar după prima sesiune de examene din primul an de studenție. Avusesem trei examene și la două din ele am luat nota maximă, zece, pe când la al treilea, dintr-un ghinion, n-am obținut decât patru – ceea ce mi-a atras imediat pierderea bursei. Am pățit-o împreună cu prietenul meu, Ioan Adam, criticul literar de azi și, vreme de câteva luni, am devenit amândoi clienții fideli ai **Mioriței**, un lacto-bar aflat peste drum de biserica Colțea, unde ne duceam în fiecare seară și mâncam iaurt și cornuri, la micul dejun mulțumindu-ne, de voie de nevoie, cu un ceai

și un sandwich. Pentru prânz ne cumpărasem bonuri la cantină și „*rezistam*” eroic noilor condiții alimentare. Dar norocul ne-a surâs în mod cu totul neașteptat: după mai bine de două luni s-a luat o hotărâre oficială ca studenții care au obținut o medie peste șapte în sesiune să fie repuși în drepturi, recăpătându-și bursa retroactiv, începând cu sesiunea precedentă. Și cine au fost atunci cei mai fericiți? Noi, fiindcă ne-am trezit deodată cu o sumă frumoasă în buzunar și cu o cartelă care făcea cu totul inutilă cina la amintitul lacto-bar...

Evident, într-o asemenea și nouă și fericită situație materială, ne-am luat prietenii și am mers cu toții la **Gambrinus**, spre a ne răcori cu câteva halbe înspumate...

Nici înainte, nici în anii aceia și nici mai târziu n-am fost un solitar, un însingurat care-și caută refugiul departe de ceilalți, eventual în liniștea bibliotecilor ori, vara, în răcoarea parcurilor sau în pustietatea unor străzi lăturalnice. Peste tot am comunicat, mi-am făcut prieteni și am avut dialog cu cei pe care destinul mi i-a scos în cale în colectivitățile prin care a trebuit să trăiesc perioade mai lungi sau mai scurte de timp. Și pretutindeni, de prin toate locurile am avut de aflat sau de învățat câte ceva – fie bun și folositor, fie dimpotrivă, de care să mă feresc în viitor.

La Filologia bucureșteană ne-am împrietenit, din chiar zilele în care ne pregăteam pentru admitere, trei inși: Ioan Adam (cel cu care, cum s-a văzut, am „*pățimit*” când am pierdut dreptul la bursă și la cartela de masă), ardelean din Mediaș, încă mai purtând în „*stil*” ceva din „*permanențele*” ardeleanului, Mihai Moraru, azi profesor la Universitatea București, oltean dintr-o comună de lângă Craiova și eu, buzoianul. Într-un fel, venind din trei provincii total diferite, reprezentam tot atâtea tipologii și caractere. E posibil ca și acest fapt să ne fi apropiat, deși, dacă stau să mă gândesc mai bine, prietenia noastră s-a legat întâi și-ntâi datorită afinităților comune pentru literatură și pentru creație în general, apoi fiindcă am avut cu toții din capul locului niște firi deschise și comunicative.

Așadar, ne-am cunoscut în zilele săptămânii premergătoare examenului de admitere, am devenit și am rămas prieteni apoi pe tot parcursul studiilor, vreme de cinci ani, după care drumurile vieții ne-au purtat în direcții diferite. Am rămas prieteni și după aceea, dar ne-am mai întâlnit cu totul ocazional. Și una e să te vezi și să conversezi cu cineva zi de zi și alta este să te întâlnești din an în Paște, cum se zice, în împrejurări cu totul întâmplătoare, unde să schimbi câteva fraze și eventual să faci schimb de adrese și de telefoane pentru un viitor destul de vag și de incert.

Blond și subțire, înalt, cel mai înalt dintre noi, Mihai Moraru nu era pe atunci (și cred că n-avea cum să devină nici mai târziu) un tip vorbăreț, care să te obosească prin conversații când vrei și când nu vrei. Însă lipsa lui de apetit în ce privește vorba era compensată de un soi de carismă care-l făcea plăcut și agreabil în toate cercurile. Cu acest coleg, care într-o anume măsură făcea excepție de la tagma oltenilor, cunoscuți în genere pentru bogatul lor debit verbal, am avut tovărășie în mai toate „*escapadele*” și întâmplările din studenție, atât bune cât și mai puțin bune (că rele nu prea făceam noi). Cu el și cu Ioan

Adam învățam „pe rupte” în sesiunile de examene, mergeam la strand sau la mare ori în diverse escapade „studentești”, altfel destul de cuminți: la seri de dans și meciuri de fotbal, în unele excursii prin țară etc. Cu ei și cu alți colegi, din ani de studii mai mari și mai mici, am alcătuit grupul de colindători și în noaptea de Anul Nou 1968 am cântat și am urat unora dintre profesorii noștri de la Facultate. Etc. Etc. Dar mai ales cu Mihai Moraru și Cornel Merlău ne-am petrecut multe ceasuri la cofetăria **Albina** până în anul al treilea, iar mai apoi, după ce am fost mutați la căminele din Grozăvești, la o altă cofetărie, **Opera**, de peste drum de căminele fetelor, de lângă Facultatea de Drept, unde ne așezam inițial câte doi-trei la o masă pentru ca după numai o oră, o oră și ceva în jurul acelei mese de patru persoane să se afle zece, uneori chiar mai mulți studenți (și nu numai filologi), unde se povesteau diverse întâmplări, se depănau amintiri vesele ori se spuneau fel de fel de bancuri, chelnerii înșiși fiind mirați de buna dispoziție de acolo și mai ales de puternicele hohote de râs ce izbucneau din când în când la masa cu pricina.

Într-o seară caldă de vară, ieșind de aici, ne-am încoronat cu frunze verzi de castan, ne-am așezat pe bordura bulevardului și ne-am descălțat de pantofi – un fel de mic nonconformism față de domnii și doamnele în toalete luxoase mergând la Opera din apropiere. Se vede treaba că printre multele persoane care se perindau pe stradă s-a aflat și un ziarist ceva mai zelos decât alții fiindcă a treia zi am citit cu ochii noștri într-un mare ziar cum că „în fiecare seară cei zece-cincisprezece hippy din București pot fi văzuți cum sfidează opinia publică la capătul bulevardului...”. Etc. Etc. Hippy erau pe atunci în vizorul criticilor de tot felul din România, așa că nu trebuie să ne

mire nici atitudinea publicistului cu pricina...

Printre figurile memorabile de la **Tosca** era și George Țârnea, cunoscut mai târziu în literatură sub numele de Țârnea, înlocuirea vocalei *â* din numele de botez cu *ă* făcându-se mai târziu și din motive care îmi scapă. Student la Filosofie, de o condiție materială modestă, el umbla în permanentă îmbrăcat cu un sacou din piele de căprioară, de culoare gălbuie, dar care de atâta purtat aproape se înnegrise la guler și la manșete. Și în permanență se afla într-o teribilă criză financiară. Om de dialog, cu mulți prieteni, ar fi vrut să zăbovească la discuții în fața unei cafele și, cum n-avea bani s-o cumpere, le propunea unora și altora să le citească poemul lui intitulat **Convalescență** în schimbul achitării modestei consumații constând în lichidul negru atât de apreciat și îndelung sorbit de studenții de peste tot. Se găseau destui care să primească târgul, mai ales dintre cei care nu-i mai ascultaseră stihurile până atunci, fiindcă cei care se „bucuraseră” de acest „privilegiu” erau gata să-i achite costul cafelei numai să nu mai audă încă o dată poemul. Nu pentru că ar fi fost din cale afară de neinteresant, fără valoare literară adică, ci mai degrabă pentru că respectiva operă literară avea câteva zeci de strofe. Ori la o cafea cine vine, vine ca să se relaxeze, să gândească liber la ale lui și nu pentru a-și schimba plăcerea într-o sedință de cenaclu.

Nu știu dacă timiditatea sau alte motive îl împiedicau atunci ca să meargă la o redacție de revistă și să-și prezinte poeziile (presupun că mai avea și altele, nu numai poemul amintit), dar cert este că George Țârnea prefera afirmarea să-i zic „orală”, în felul menestrelilor și trubadurilor de altădată. Târziu, după facultate, s-a afirmat plenar și frumos. A tipărit mai multe volume, lăudate de unii și criticate de alții, iar pe texte de ale lui câțiva compozitori au creat cântece de mare frumusețe, îndelung răspândite prin intermediul Radioului. Într-o vreme a realizat emisiuni de televiziune și a prezentat acolo diverse spectacole tematice.

De-a lungul timpului ne-am întâlnit întâmplător, iar într-o vară de după 1980 am fost împreună într-un turneu literar organizat de **Suplimentul literar-artistic al Scânteii Tineretului**, condus atunci de Ion Cristoiu. Rămăsese același tip popular și cu umor pe care îl știam din studenție.

George Țârnea a murit la o vârstă la care ar mai fi avut destule de spus în poezie. Mișcat de prematura lui dispariție, i-am consacrat și eu o pagină în numărul 5/2003 al revistei **Sud**, convins fiind că va veni o vreme în care lirica lui va fi cu adevărat descoperită și apreciată așa cum se cuvine.

La **Tosca** venea destul de des și Toma Michinici, purtând mai întotdeauna sub braț o mapă cu noile lui careuri de cuvinte încrucișate, fiind încă de pe atunci unul dintre cei mai cunoscuți rebusiști. Student la Drept, el era nu numai un neîntrecut maestru în alcătuirea și crearea de probleme rebusistice, ci și un tip plin de umor, gata să-ți spună oricând o glumă, un banc, o „poantă” de ultimă oră, auzită de el mai devreme de la altcineva. Peste ani a editat numeroase almanahuri și broșuri cultural-distractive, la elaborarea cărora mi-a cerut de multe ori

Carafe et trois bols

colaborarea. Și i-am dat-o cu plăcere, scriindu-i nu rebus (că nu mă pricep), ci articole de umor, prezentări turistice, anecdote din viața unor scriitori și altele. I-am tipărit și eu o carte, **Corabia cu enigme**, la Editura **Sport-Turism**, carte pe care și-a îngrijit-o aproape singur de la început până la sfârșit, concepându-i macheta, desenându-i coperta și alcătuiindu-i sumarul. Era, evident, un volum cu probleme distractive și s-a bucurat de o bună primire din partea cititorilor, mai ales că astfel de lucrări nu erau multe prin anii 1980 și ceva.

Puțini știu că Toma Michinici scria și poezie, deoarece a fost extrem de zgârcit cu publicarea. În 1990, după ce am înființat revista **Colibri**, i-am cerut colaborarea. Mi-a oferit un întreg caiet de sonete, din care i-am publicat în mai multe numere de revistă. În larga-i generozitate, mi-a spus de la început că nici măcar nu dorește să-i plătesc ceva pe ele, ci doar să le public și atât.

După 1990 a fondat o editură, dar, din păcate, nu și-a putut duce la împlinire programul fiindcă moartea l-a răpit dintre noi la o vârstă la care ar fi putut să-și dea întreaga măsură de scriitor.

De la Podul Izvor sau de la **Tosca** mulți studenți se urcau în tramvai (acest vehicul circula pe atunci și pe malurile Dâmbovitei) spre a merge la căminele din Grozăvești. De cum se vedeau în vagon, așa-zisele „grupuri de turbulenți” începeau să-și încordeze mușchii picioarelor și să facă mișcări ce determinau săltarea în sus și în jos a tramvaiului, de-ai fi zis că e gata-gata să sară de pe șine. Nedumerit și alarmat, vatmanul oprea vehiculul, cobora, se uita atent la osii, la roți, la șine, peste tot unde s-ar fi putut produce un astfel de defect nemaicunoscut și nemaicunoscut de el și nu știa ce să mai creadă. Bineînțeles că în timpul controlului studenții năbădăioși erau din cale afară de cumiți și de liniștiți... Mai nelămurit decât atunci când frânase, vatmanul n-avea ce altceva să facă decât să se suie din nou în cabină și să pornească mai departe...

Deși Facultatea de Limba și Literatura Română avea destul de mulți studenți în acea perioadă (numai în promoția noastră numărul lor trecea de 160), totuși ne cunoșteam între noi și-i cunoșteam, măcar pe unii, dacă nu pe toți colegii din anii de studii mai mari sau mai mici – fie din căminele studentești, fie de la cenaclurile literare ori alte manifestări profesionale, fie pur și simplu din holul Universității, un fel de agora în care ne întâlneam cu diverse prilejuri.

Bunăoară, cel puțin eu unul eram în relații de amicitie cu colegi din anii superiori, precum Ion Vulpe, Mircea Ichim sau Vasile Blendea. Cu acesta din urmă, de altfel, de prin anul al patrulea am început să realizez o suită de interviuri și reportaje pe care le-am publicat la **Viața studentească** ori la ziare județene (**Viața Buzăului**, bunăoară). Pe atunci, Vasile Blendea nu era nici pe departe personajul atât de cunoscut azi: fotoreporterul în casa căruia se află o extraordinar de bogată fototecă a scriitorimii române. Păstrez și azi una din fotografiile sale de început, pe care mi-a făcut-o în casa Ninei Cassian, unde am ajuns împreună pentru un interviu. Nu mai știu unde și cum am publicat textul cu pricina, însă fotografia mă arată într-o postură profesională destul de grăitoare:

șezând pe un scaun în vreme ce cunoscuta poetă, așezată într-un fotoliu, îmi răspunde cu dezinvoltură ceva legat de o întrebare, probabil de actualitate atunci...

Vasile Blendea mi-a devenit și mi-a rămas până azi unul dintre cei mai buni prieteni, de care mă leagă nu doar interese „profesionale”, ci și un mod foarte deschis de a fi al amândurora, umorul și peripețiile comune prin diverse locuri din țară.

Descins în București dintr-o familie gorjeană de condiție modestă, el s-a afirmat și s-a făcut cunoscut numai și numai printr-o muncă neobosită, dublată de o mare încredere în forțele proprii. Hâtru și simpatic, s-a făcut agreat în toate cercurile și de-a lungul anilor a fost acceptat și prețuit de mai toți marii scriitori ai vremii, despre care deține nu numai o fototecă bogată, ci și o întreagă anecdotică. Anecdotică în care a fost în egală măsură martor și „personaj”. Istoria de culise, necunoscută decât de el, a realizării unor imagini în care se pot vedea în ipostaze inedite Eugen Barbu, Victor Eftimiu, Marin Preda, Eugen Jebeleanu, Geo Bogza și multe alte figuri ale literelor române din deceniile șase, șapte, opt și nouă ale veacului trecut este de o picanterie cum rar se poate închipui. Povestite de el, „regiile” pe care le-a făcut unor imagini cu Jebeleanu și Bogza (pe care l-a urcat într-un castan și l-a convins să-și așeze pe cap o cunună din pene, aidoma indienilor), cu Marin Preda (pe care, așijderea, la „frecat” în fel și chip pentru a-i afla cele mai expresive posturi de scriitor) alcătuiesc istoria nevăzută, dar cu atât mai interesantă a unei bune părți din beletristica română contemporană. De la cei amintiți și de alții Blendea deținea și o întreagă colecție de autografe mai mult decât grăitoare.

La Revelionul 1967 a participat, împreună cu alți colegi, la **Plugușorul** rostit în pridvorul și la casele unor mari personalități, între care și Arghezi. În primul număr din anul următor al revistei **Contemporanul**, la insistențele lui George Ivașcu, directorul revistei a publicat o fotografie realizată în împrejurarea amintită la Mărțișor. Numai decît, autorul **Cuvintelor potrivite** a reacționat, dezavuând gestul colegului meu și amenințându-l că-l va da în judecată. Vasile a intrat în panică. Se și vedea exmatriculat din facultate și ajuns într-o celulă de închisoare. Alarmat, s-a plâns lui George Ivașcu, iar acesta l-a calmat: „*Stai liniștit, Blendea! Unde n-ai avea tu norocul să te dea în judecată Arghezi! Ai intra în istoria literaturii. Gândește-te: Vasile Blendea în proces cu Arghezi! Ar vrei presa!*”.

Peste ani, reconstituind momentul, prietenul meu avea să-mi spună: „*Nu s-a întâmplat nimic. Probabil că Ivașcu l-a potolit pe maestru și totul s-a uitat. Pe urmă, parcă îmi părea rău că Arghezi nu m-a mai chemat la tribunal...*”.

Am mers și eu, împreună cu Vasile Blendea și cu alți colegi, să-i colindăm pe profesorii noștri și pe unii scriitori, în anul următor, la Revelionul 1968. Am poposit atunci la Zaharia Stancu, la Șerban Cioculescu, la George Maco-vescu, la Savin Bratu și Matilda Caragiu, după un „scenariu” alcătuit tot de George Ivașcu. Blendea a făcut atunci fotografii peste tot. Am povestit peripețiile din acea noapte în două cărți: în **Istoria anecdotică a literaturii** și în **Amintirea care ne rămâne**, în aceasta din urmă urmă-

rind destinul colindaților și pe cel al colindătorilor și ulterior în cei peste treizeci de ani care au trecut de atunci...

Spuneam mai sus că Vasile Blendea este un hâtru și de asta m-am convins de-a lungul timpului în nenumărate rânduri și în felurite chipuri, căci în București sau în provincie (când am avut ocazia să ne întâlnim la diferite manifestări literare) el a fost și a rămas omul care știe să ofere sarea și piperul tuturor întrunirilor. Cum reușește? Întâi și-ntâi, prin relatarea unor întâmplări anecdotice pe care le-a trăit în preajma unor personalități arhicunoscute, apoi prin „depănarea” unor amintiri din facultate sau de mai înainte, din vremea copilăriei și adolescenței lui gorgene. Apoi, prin marele talent de a-i imita pe G. Călinescu, pe Arghezi, pe Al. Piru ș.a. Dacă le-ar așterne pe hârtie toate astea ar deveni, sunt sigur, pagini de umor de mare audiență și s-ar citi cu reală plăcere de către toți cei cărora le-ar ajunge sub ochi. Nu știu, însă, dacă și în scris Vasile Blendea ar mai avea același har pe care îl are în oralitate, unde narațiunii propriu-zise i se adaugă și un anume talent actoricesc, deloc de neglijat... Interesantă ar fi și o carte de interviuri cu el, dar nu s-a încumetat încă nimeni s-o scrie. Cândva, ne hotărâsem s-o realizăm împreună, însă împrejurările, graba vieții și tot felul de alte griji ne-au tot făcut s-o amânăm. Și amânată a rămas până în ziua de azi...

Dintre studenții anilor superiori în bune relații de prietenie eram și cu Mircea Ichim, fostul meu coleg de liceu de la *Hasdeul* buzoian și mai ales de la Cenaclul *Alexandru Sahia* din același oraș, cenaclu unde el trecea drept unul dintre poeții care promit frumoase împliniri, deși acolo citea rar din propriile creații și se manifesta mai mult în planul criticii pe marginea textelor prezentate de alții. Mircea Ichim nu era ceea ce se cheamă un bărbat fermecător, fermecător ca fizic, desigur, însă avea o anume charismă care-l făcea căutat și admirat de către fete. Atunci, în liceu, el era mai puțin preocupat de compania lor și visa la un destin literar aparte. La Cenaclul *Alexandru Sahia*, de care aminteam, cuvântul său era respectat și ascultat întotdeauna cu plăcere și curiozitate, fiindcă omul avea lecturi destul de serioase în materie. Tatăl lui era profesor de literatură română chiar la liceul în care învățam noi și-n familia sa domnea, se înțelege, o atmosferă intelectuală propice viselor și năzuințelor pe planul scrisului.

În București, la facultate ne întâlneam mai rar și de fiecare dată, cum era și firesc, ne aminteam împreună de serile cenacliere din Buzău, de plimbările făcute în Crâng după terminarea ședințelor în care ascultasem poezii și proze ale colegilor noștri de întruniri. A absolvit facultatea cu doi ani înaintea mea, în 1967, și a lucrat la ziarul *Viața Buzăului*, din urbea natală, încă de la începuturile acestuia. Acolo a găsit un teren bun pentru a-și manifesta aptitudinile pe tărâm literar, dar mai ales organizatoric: redacta săptămânal o pagină culturală, scria fel de fel de materiale și a înființat un cenaclu al cotidianului amintit. Prin acel cenaclu, deschis tuturor talentelor, au trecut mulți dintre scriitorii de azi ai Buzăului. Ulterior, a revenit în Capitală în postura de cadru didactic (preda o disciplină mai rară și la care se pricepe mai puțini: Secretariat redacțional), iar după 1990 a lucrat în presă – la

revista *Albina* și apoi la *Dimineața*. Acolo, în redacția ziarului *Dimineața*, l-am vizitat într-o zi, în 1992 paremi-se, și m-a primit cu căldură, ca pe un adevărat prieten de care nu s-a dezis niciodată. Era redactor-șef și a scos numaidecât dintr-un dulap o băutură fină și scumpă (mi-a spus că a primit-o la un protocol cu o zi înainte și că n-ar fi deschis-o dacă n-aș fi venit eu, lucru care pe moment m-a flatat). El activa atunci și în Parlamentul României, ca deputat de Giurgiu, fără ca respectiva și înalta funcție politică să-l facă înfumurat și distant față de ceilalți. Din câte mi-am dat seama, rămăsese același tip comunicativ pe care-l știam dintotdeauna. Comunicativ nu numai cu prietenii, ci și cu colegii, cu subalternii lui, fiindcă în răstimpul petrecut acolo prin birou s-au perindat multe persoane, fără să fi remarcat vreo undă de răceală în relațiile dintre acei jurnaliști (pe unii îi cunoșteam de pe la alte ziare, iar alții îmi fuseseră chiar colegi de facultate) și redactorul lor șef.

A fost de altfel ultima întâlnire pe care am avut-o cu Mircea Ichim, fiindcă la scurtă vreme după aceea prietenul meu a murit, la doar două zile după ce a fost internat de urgență într-un spital pentru nu știu ce criză, apărută și ea tot pe neașteptate. A lăsat în urma lui o singură carte, *leșirea din crisalidă*, de fapt un poem dramatic în stilul în care scriau odinioară romanticii francezi și germani. Își pusese mari speranțe în succesul ei și la o vreme după apariție, îmi mărturisea că nădăjduiește să primească Premiul Uniunii Scriitorilor. Dar cum se întâmplă la noi, volumul n-a fost comentat în presă așa și atât cum ar fi meritat-o și fiindcă autorul nu făcea parte din grupurile de interese care învăteau și aranjau totul pe tărâm literar, cartea a trecut aproape neobservată.

În alt plan, murind, Mircea Ichim încheia destinul dramatic, de tragedie antică, al unei întregi familii: după moartea tatălui, la numai un an, în chiar noaptea propriei nunți, s-a stins subit mama. Câțiva ani mai târziu, fratele lui, student în ultimul an de facultate, s-a sinucis, spânzurându-se în casa bătrânească din Buzău, cadavrul fiindu-i descoperit abia după o săptămână...

Din anii de studii de dinaintea promoției mele mai făcea parte și un coleg, azi universitar cu doctorate și lectorate prin străinătate, autor de multe cărți: Marin Mincu. Ne întâlneam prin sălile bibliotecilor, dar mai mult la căminul studentesc *Carpați*, de pe strada Academiei, aflat la etajele de deasupra librăriei *Mihai Eminescu*. Încă de prin anii aceia, 1965 - 1967, distant, nu prea larg la vorbă, îi plăcea să afișeze un aer intelectual și de superioritate față de colegi, umblând aproape mereu cu câte o carte sub braț, de regulă o foarte proaspătă achiziție făcută la parterul clădirii.

Unii colegi îl ironizau, mai fin sau mai grosier, alții îi evitau compania, iar a treia categorie luau sau lăsau omul așa cum era, găsind că n-are nici un rost să se „contreze” cu el.

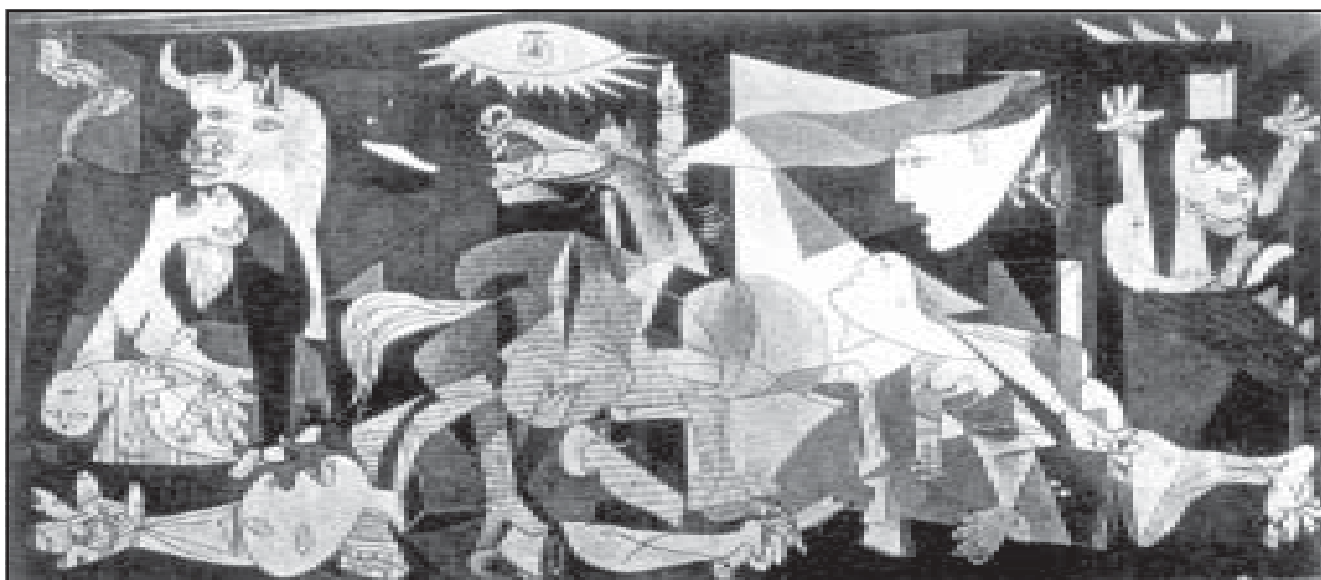
În ce mă privește, cred că m-am situat pe undeva prin această din urmă categorie, deși, trebuie s-o mărturisesc, în multe ocazii în care ne-am întâlnit, în cei patruzeci de ani care au trecut de atunci, n-am rezistat tentației de a-i „demola” cu o glumă sau o ironie soclul pe care credea și crede și azi că se află...

Daniel Dincă

PROZATORUL

Venit cu un ceas mai devreme decât ora sosirii trenului, Radu constată că nu-și poate dezlipi ochii de la calea ferată care se ivea din depărtări după ce scăpa de strânsoarea curbei aflată la marginea pădurii cu trup micșorat de distanță și, chiar dacă își ordonase inimii, cu o zi în urmă, să rămână acasă, ca un fel de pedeapsă pentru cea care plecase în vacanță fără încuviințarea lui și printr-un telefon târziu își anunțase întoarcerea, nu rezistase dorului care-i făcuse vatră în suflet să nu-i alerge înainte, deși mintea îl dojenea fără încetare, arătându-i ca pe o clară evidență lipsa de sens a relației în care intrase de aproape trei ani, pornind de la tristețea femeii lăsate acasă până la cele două decenii de viață care îl separau de tânăra din trenul ce parcă dinadins întârzia pe drumuri, adăugând și consecințele sociale încheiate pentru el cu un cutremur aproape devastator care îl trântise de la conducerea cotidianului cu a cărui existență își confundase viața tocmai de cei considerați prieteni și promovați uneori artificial, din dorința lui de a zidi prietenii și a semăna încredere, fără să bănuiască o clipă măcar că dincolo de zâmbetele lor cu fețe luminoase și adâncuri ascunse, orgoliile dospeau dorințe de uzurpare și veneau să confirme amărăciunea proverbului că pe cine nu lași să moară nu te lasă să trăiești, ca un dezolant adevăr al imperfecțiunii noastre pe care și el o dezvăluise cu râsul amar în câteva din cărțile lui ce-i dăruiseră ceva faimă, dar de care începuse pe nesimțite să uite ori să nu-l mai intereseze odată cu tulburarea căzută peste el ca o năpastă ori un blestem învechit fierț în ulcele de lut și, dincolo de iubirea grea pentru tânăra îndrăgostită de el, i se prăvălea în suflet ca un bolovăniș colțuros, născut mai mult din convențiile unei lumi înguste, aerul ostil al cunoscuților

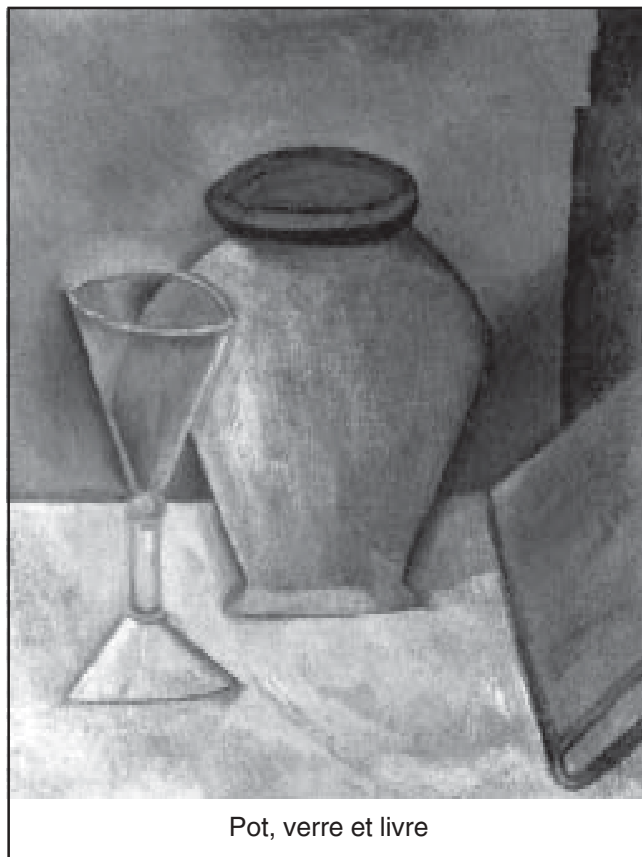
și mai ales al celor apropiați, pe care îi descoperise dintr-o dată meschini și perfizi, cu vieți dospite în copăile mucegăite ale întunericului în care multă vreme el refuzase să creadă și din cărămizi albe de gând ridicase iluzorii zidiri răsărite parcă odată cu parfumul de floare nouă risipit printre aleile unui oraș îndepărtat ca și adolescența acelui timp de tânăr licean, timp de care uitase ani buni, până când zgomotul neuzit al clipelor ce fierb în adâncul vremii scosese întâmplarea din care pe un banal crâmpoi de drum o cunoscuse pe Monica, și oricât se străduia să hulească ceasul acela, ca o disperată și jalnică fugă de adevăr, și cât se ruga cerului în care nu crezuse vreodată să întoarcă vremea și să-l scoată din viața lui, constata că sufletul îi rămâne fără vârstă, de parcă timpul său, ca un bob de nisip, își oprise curgerea întepenit într-un gât de clepsidră și doar anii trupului, într-un plan paralel, dar neînsemnat, se adună unii pe alții ca să-i împlinească încă o dată trecerea pe care uneori și-o dorea gășind-o ca pe o ultimă soluție în urma căreia printr-un fel de miracol sau lege ocultă lucrurile aveau să revină în sine, dar dincolo de toate îi era teamă și dor la un loc de timpul trecut și clipa prezentă, de veniri și plecări și mai ales de neputința unei hotărâri pe care cel mai simplu om de pe pământ ar fi luat-o de mult în locul lui cu nepăsare și fără remușcări, însă el, cu mâinile goale, dar cu o floare în inimă și o carte în minte, aștepta cu privirea risipită în depărtările ce tropoteau spre el încă nevăzute și o clipă i se păru că de atâta așteptare și dor se aseamănă cu un trunchi de brad doborât din care se hrănește un foc adânc, nestăvilat, ca un altfel de călău ce râde și împrășcă bezna cu lumină, risipind cu tulburare de nebun pe rânduiala lumii, în noapte, mii de scânteii, din mâini de fum.

Guernica

ÎNTOARCEREA

Deși străbătuse lumea în toate direcțiile ei și odată cu vârsta pensionării conștientizase că de fapt spațiile terestre sunt atât de mici încât oricine le-ar putea străbate într-o viață mergând pe jos, Stan Florescu, odinioară director general la Externe și apoi Secretar de Stat, simțise într-o dimineață de mai, când prin fereastra deschisă năvălise peste el parfumul unor flori de liliac, dorul întoarcerii acasă și, pe drumul deschis de nostalgii, pornise către satul său prăvălit pe niște coaste banale de molcome dealuri printre care se chinuia să curgă spre alte ape mai mari un biet pârau, aproape mereu împotmolit în mâlul de sub el și care doar primăvara, când pe îndepărtări de munți căldura zilelor topea zăpezile înalte, se răzvrătea izbind în coturi strânse de mal, semn al frământatei lui nașteri, încât gândindu-te sau raportându-te la el ființa ta se micșorează și își risipește identitatea de parcă nici n-ai fi, sau poate că de fapt nici nu suntem cu adevărat fiindcă toate prea repede trec și-n urmă prăfuieste uitarea ca o țărână în care sunt condamnate să se reîntoarcă florile și iubirile lumii, iar culoarea, parfumul sau vibrația lor să se topească pentru totdeauna în eterna neființă terestră precum miliardele de trupuri neștiute înghițite de pământul pe care au viețuit și peste ale căror locuri de îngropare împărătește nimicul și pulberea trecerii, așa cum găsisese și el odată ajuns în curtea casei părintești, unde în locul celor care odinioară o însufleteau stăpâna acum pustiu și numai vântul scârțâia singurătatea printre uluci îmbătrânite și porți cu balamale încleștate în rugină de parcă niciodată n-ar fi trăit acolo cineva, dar el știa, și amintirile lui îi părură o prelungire a vieții celor duși, însă la fel de bine își cunoștea vârsta, iar gândul îi trimise în suflet săgeți de gheață și pulbere de vânt și, înainte să se cutremure în el, ca o fugă de ceva ce vrei să uiți că va veni într-o zi, se ridică de pe prispa casei și porni pe ulița copilăriei, căutând cu dor de viață amintiri care nu așteptară prea mult chemarea și, dintr-o dată, satul aproape pustiu prinse o iluzorie viață, de parcă timpul se răsturnase cu jumătate de secol înapoi ca o brazdă răscolită de plug și, într-o dimineață încă răcoroasă de tânără vară în aerul căreia se răsuceau parfumuri violete de liliac proaspăt înflorit, în mijlocul unui grup de copii desculți, ca și el, trecea dintr-o bătaură în alta unde, după un obicei străvechi păstrat la moșii de vară, călcau pe frunze de nuc ori pelin în fața unor căldări cu apă caldă ori mai fierbinte din care mâinile gospodinilor, într-o grabă ce dădea de înțeles că mai au destule de făcut peste zi, le spălau picioarele și, apoi, cu nestudiate gesturi de politețe, îi îndemneau să mănânce din colarezul turnat în castroane de lut cumpărate din târguri cu o zi sau două în urmă împreună cu lingurile de lemn al căror gust, pierdut îndelungată vreme, îi reveni dintr-odată pe limbă, ca și când ziua de care își amintea ar fi fost ieri sau într-un

Pot, verre et livre

alaltăieri apropiat peste care, cu toată străduința ei firească, nu poate să-și coboare întunecatele aripi uitarea, bătrânul ajunsese în coasta drumului mare și, tot amintindu-și cum de puteau să mănânce atâta făină cu lapte ori chiar orez la casele mai înstărite, se duse cu alte amintiri trezite în minte spre lunca de la marginea satului, unde își zgâriau picioarele în lupta cu o minge făcută din cârpe în vreme ce vitele nepăzite pășteau pe islaz ca și când ele, dacă tot veneau să mănânce, îi aduceau și pe ei spre locul de joacă ori de scăldat, fiindcă aproape, gârla se strângea între umerii unor maluri înguste de care sătenii sprijiniseră un zăgaz ca să adune apa vie pentru setea răzlețelor grădini pârjolite de arșița verilor, și o clipă se văzu cățărăt pe bărnele groase ale stăvilărilor și parcă auzi țipătul frenetic din clipa săriturii, chiar dacă de multă vreme nu mai era nimic din cele ce-i tropoteau prin minte, pentru că timpul nu stă de dorințele noastre, iar opritoarea, ca și anii lui tineri, putrezise și, dusă de curgeri, alunecase către vale, iar locul fragilei statornicii de altă dată nu mai păstra nici un semn care să amintească de ea, și parcă nici n-ar fi fost aievea, ca și jocurile lor, părinții, copilăria, tinerețea sau timpul acela scăpătat fără zgomot dincolo de orizont, în spatele unor dealuri ce încă se aplecau către văi în blândețea mută a unor coaste domoale.

Ioan Holban

REALISMUL KAFKIAN, LA NOI

Poate cea mai exactă observație privind scrisul, dar și drama receptării poeziei și prozei lui Nicolae Ioana, un scriitor, azi, uitat, îi aparține lui Cornel Robu: „*Ca și necunoscut pentru marele public, în ciuda multelor volume publicate – scrie istoricul literar, în urmă cu peste un deceniu, în Dicționarul Scriitorilor Români – Nicolae Ioana nu poate ieși nici din «conul de umbră» al criticii, care, deși îi recunoaște validitatea estetică, ezită încă să-i fixeze un loc în contextul epocii și al generației*”. Într-adevăr, Nicolae Ioana a tipărit unsprezece cărți de poezie: **Templul sub apă** (1967), **Moartea lui Socrate** (1969), **Monologul alb** (1972), **Cartea de nisip** (1973), **Viața după o zi** (1976), **Amiaza melcilor** (1977), **Forma focului** (1977), **Fața zilei** (1979), **Tabloul singuraticului** (1979), **Studiul de noapte** (1982), **Coridorul** (1989) – și patru volume de proză: **Pavilionul** (1981), **Pasagerul** (1985), **Strada Occidentului** (1986) și **Vizită la domiciliu** (1989). Cu activitatea literară practic încheiată în 1989, Nicolae Ioana e, azi, un subiect pentru istoricul literar, mai exact, pentru eventualele sale „recuperări”; iar poezia și, în special, proza lui Nicolae Ioana merită o fie și sumară privire retrospectivă. Poetul debuta ca prozator, la începutul anilor '80, cu un roman, **Pavilionul**, care resuscita, atunci, o formulă narativă intens experimentată cu un deceniu înainte în cărțile unor Sorin Titel, Romulus Guga, Mircea Ciobanu, Norman Manea, Bujor Nedelcovici. În urma lor, fără a fi un „epigon”, Nicolae Ioana valorifică registrul prozei onirice, explorând cu mijloacele acesteia un univers straniu, sumbru, fantastic, cu o vagă determinare istorică (una mai „exactă” apare în romanul **Strada Occidentului**, unde ne aflăm „într-o dimineață răcoroasă a anului 1946”) și cu mult mai evidente repere aparținând structurii interioare a unor indivizi care ilustrează, într-un mod particular, raportul omului cu istoria, limitele de rezistență fizică și morală în „vârtejul” istoriei, raportul cu acțiunea unui mecanism al cărui principiu de funcționare rămâne ascuns, deși implacabil. Tipul de proză pentru care a optat Nicolae Ioana își are sursa directă în *realismul kafkian*, vizibil încă din romanul de debut, mai evident încă în **Strada Occidentului** și **Vizită la domiciliu**: „*Strigoii va veni, și el nu va fi ca un abur care apare noaptea la geam, ci va fi o ființă ca toți oamenii. Dacă cineva se va închide în sicriu cu vreo dorință neîmplinită, se va trezi într-o zi și nu-și va găsi locul și odihna până când nu va săvârși ceea ce n-a apucat să săvârșească în viață. Vai și amar celor care vor socoti că aceasta e bine și se vor face făptași ai unor astfel de lucruri. În vecii vecilor spiritul lor nu va avea liniște și pace, nici în cer, nici pe pământ...*”. Acest fragment, pe care Elias Mavroghin i-l citește lui Artenie Calizahul dintr-o carte „cu paginile înnegrite”, explică intriga destul de complicată

a romanului **Pavilionul**, și aceasta pentru că personajele cărții sunt sau devin strigoi, ființe ca toți oamenii, trecuți în neființă fără a-și fi împlinit dorințele: pe rând, Archirie, Ala Eremitul, Zelea, Elias Mavroghin revin în Calbacul levantin pentru a săvârși din moarte ceea ce nu reușiseră în viață. Această evoluție a personajului între viață și moarte, purtând fatalitatea propriilor sale fapte („*oriunde ai merge, oriunde-ai fugi, nu scapi de lucrurile pe care le-ai făptuit*”, îi amintește din priviri Porfiriea lui Elias Mavroghin), își află reperele în acele stări, ipostaze ale vieții sau ale existenței din moarte; mai întâi, personajul este un făptaș care se opune dorințelor strigoiiului cu încrederea și orgoliul conferite de puterea lui a fi, apoi devine el însuși strigoi, determinând din moarte existența celor vii: este aici o substituție reciprocă a termenilor raportului victimă / călău, în fapt, o schimbare a sensului de acțiune al resorturilor ce acționează mecanismul puterii. Cei vii evoluează sub semnul unui *complex al culpabilității* (Artenie este urmărit de strigoii lui Ala Eremitul, ucis din ordinul lui de către Dan Ruștuc, membru al grupării **Frăția e a noastră!**, Elias Mavroghin își asasinează fratele, pelerinul Archirie, prin mâna lui Zelea-Călăul, mai târziu îl ucide și pe Minhaci, secretarul său particular, ambii strigoi răzbunându-se, apoi, prin căpitanul Moise Mănuceanu), iar cei morți cu „*dorințe neîmplinite*” acționează, cu siguranța pe care le-o dă „*starea*” de strigoi, într-un distrugere a celor vii. Această confruntare sângeroasă dintre cei vii și strigoii lor se încheie numai atunci când se va sfârși ultimul levantin (Gligor Avram), adică ultimul martor al venirii lui Archirie pelerinul în Calbac. Evoluția spațiului romanesc este direct corelată cu aceea a personajelor sale, „*amurgul levantinelor*” provocând dispariția, de fapt, a Calbacului, simbol al unei lumi fabuloase prin care se mișcă teatral umbrele levantinelor: o dată cu moartea lui Elias Mavroghin, ultimul reprezentant al unei spițe vechi, se risipește însuși farmecul vieții, al unei vieți „*fără oră fixă, dusă la întâmplare și, tocmai de aceea, plină de mister!*”. Iar Nicolae Ioana scrie remarcabil istoria acestui sfârșit.

Conflictul dintre cei doi frați, Archirie pelerinul și Elias Mavroghin, este cauza dispariției Calbacului și a levantinelor săi; prozatorul construiește abil intriga romanului pornind de la semnificația confruntării biblice dintre Cain și Abel. Lui Archirie pelerinul, cel care deține „*șirul și înțelesul întreg al numerelor*”, posedând, prin aceasta, secretul fericirii oamenilor, *i s-a dat lumea*; lui Elias Mavroghin i s-a dat, în schimb, Calbacul; pe Archirie l-a inițiat în tainele lumii Constantin Papahagiu, tatăl său, în timp ce Elias a fost discipolul lui Onisie care îi împărtășește tainele puterii: prin Archirie și Elias Mavroghin se confruntă Constantin Papahagiu, cel dornic

de călătorii, cu Onisie, cămătarul iubind prea mult sunetul arginților, întregul cu partea sa (lumea cu Calbacul), dorința fericirii cu mecanismul rigid al puterii. Istoria luptei dintre cei doi, om și strigoi, reprezintă istoria sfârșitului unei spine dezvoltate între reperele spațiale și temporale ale unui teritoriu ființând la granița niciodată precizată dintre realitate și iluzie. O vreme, totul se desfășoară între declin și resuscitare, cu speranța salvării, în limitele unui decor în care se aglomerează apariții premonitorii; după moartea lui Archirie, cel care avea secretul salvării, Calbacul și oamenii săi se îndreaptă spre orizontul întunecat al amurgului. Nici cuvântul nu-i mai poate salva pentru că, iată, vorbele Povestitorului, care încearcă să-i scoată de sub semnul acestei fatalități a căderii în neființă, nu creează decât *iluzia* libertății; plecarea lui înseamnă eșecul cuvântului celui viu în fața forței tăcerii strigoiului: umbra lui cheamă dincolo de Styx pe levantinii Calbacului. Prin figura Povestitorului, naratorul realizează legătura dintre *motivul* culpabilității și *tema* scurgerii inexorabile a timpului, care concentrează în semnificația sa sensul romanului; toate personajele trăiesc obsesia timpului sub presiunea apariției strigoiului: casa lui Artenie, de pildă, este ticsită cu clepsidre care „își torceau mai departe firele invizibile, prinzând între ele, **ca într-o pânză de păianjen, chipurile celor doi**”, personajul trăind în „*târâitul de greier al timpului*” într-o lume care nu este a lui, sub apăsarea trecutului și a umbrelor sale; el păstrează o firavă legătură cu realitatea doar prin actul violent al crimei care provoacă, după modelul unei reacții în lanț, alte umbre, alți strigoi care își împlinesc dorințele din neființă terorizându-i pe cei vii al căror spirit „*nu va avea liniște și pace, nici în cer, nici pe pământ*”. Pacea și liniștea Calbacului, ale *noului* Calbac, sunt plătite cu prețul dispariției *vechiului* oraș în tăcerea tainei unor pietre acoperite de trupul lui Gligor Avram, ultimul martor al unei lumi apuse despre care nu mai poate vorbi decât imaginația naratorului.

Prozele scurte din *Pasagerul* se înscriu pe linia modalității romanului *Pavilionul*, Nicolae Ioana probând și aici o grijă atentă pentru „*atmosferă*”, gustul pentru sumbru și fantastic, dar mai ales plăcerea de a juca pe un registru dramatic: *Calul, Călătorul clandestin, Dealurile Sineftei, Omul cu merticul, Sauna* sunt texte „*de ficțiune*” în care prozatorul se exprimă cel mai bine. Celelalte proze, „*realiste*”, se structurează în jurul unor conflicte psihologice care privesc fie modurile raportării la trecut – pasiv și activ – (*Locul de întâlnire*), fie pasiuni cunoscute cu rezolvări surprinzătoare (Macarie Sîrbu din *Capcană pentru vulpi* ară cimitirul satului pentru că primarul i-a refuzat o fâșie de pământ), fie o viziune asupra ideii de culpabilitate, ca în *Fugarul*. Cum se vede, Nicolae Ioana nu duce lipsă de subiecte, nici de talent epic și știință a construcției, lucruri probate în *Strada Occidentului* și *Vizită la domiciliu*, unde topește întâmplări, destine, situații care conturează o atmosferă de dinainte de Apocalips: dramatice, tensionate, lucrate „*în filigran*”, secvențele textului românesc își adună sensurile în definirea esenței unei lumi pe care o guvernează forța și nebunia.

Tema principală a celor mai bine de trei sute de pagini a le romanului *Strada Occidentului* este relația dintre

anchetat și anchetator; începând aproape balzacian („*Într-o dimineață răcoroasă a anului 1946, un om în haine de dimie se îndrepta spre oraș*” – aceasta este propoziția care deschide firul epic al cărții), narațiunea se dezvoltă într-un regim al fantasticului și fantasmagoricului, sugerând, prin folosirea intensă a unor indici de atmosferă, teroarea, violența, haosul unei lumi crepusculare care își caută în însăși prăbușirea sa un nou început. Intriga textului se aseamănă, în linii generale, aceleia din *Lunga călătorie a prizonierului* (1971) de Sorin Titel: personaje fără o identitate precisă (numele lor, Andrei Bivol, Subu, Petrică Ciobanu, omul cu merticul, Maria, Dinu Clejean, Roșcovanu, Bălănică nu „*semnifică*” nimic în afara unei relații sociale) își măsoară durata și faptele existenței cu unități care scapă controlului sever al „*normei*” realului, dar și celui al „*excepției*” visului; o misiune fără noimă, o hăituire fără obiect, o carieră de piatră, un râu care se revarsă, fantasmă de tot felul reprezintă tot ceea ce *vede, simte* și tot ceea ce *speră* „*prizonierul*” Petrică Ciobanu, un individ definitiv blocat în timpul său interior, sub cupola spaimei fără obiect și a fascinației falsei depășiri a limitelor. Iată faptul care structurează firul epic al romanului: surprins în timp ce căuta locuința de pe strada Occidentului a unui fost camarad de arme, Petrică Ciobanu este arestat, interogat de „*domnul Subu*”, purtat într-o mașină din care, într-o clipă de neatenție a paznicilor săi, scapă și dispare fără urmă; Subu și subalternii săi îl caută, Petrică Ciobanu fuge mereu spre nicăieri, această urmărire desfășurându-se într-un cerc cu diametrul de câțiva kilometri. Detaliile geografice, ca și cele sociale ori istorice, sunt la fel de vagi: un sat, o carieră de piatră, un râu, o pădure și o haltă de cale ferată. Hăituit de toți și, în fond, de nimeni (inexplicabil, nimeni nu crede că el este într-adevăr Petrică Ciobanu, prizonierul neputându-se

Nature morte à la bouteille d'anis del Mono

preda, următorii făcându-se chiar că nu-l văd, renunțând la a-l mai căuta exact în momentul când se află foarte aproape, în preajma lor), personajul cărții ilustrează ceea ce aş numi un *destin al erorii*; în fapt, omul caută un prieten dispărut (pe misteriosul Dinu Clejan), pentru a găsi un altul, în timpul fugii sale fără noimă: *relația istorică*, atât cât lasă prozatorul să se întrezărească din conturul acesteia, ivește *relația umană*, unicul element ce poate da semnificație unei existențe și poate reinstala echilibrul pierdut al unei „*lumi pe dos*”: „*Un prieten, cel puțin unul, era singurul lucru bun pe care în clipele acelea de disperare putea să-l aibă un om*”: aceasta este ținta drumurilor lui Petrică Ciobanu, un personaj care pendulează permanent între pierderea „*noimei*” (Dinu Clejan) și regăsirea acesteia (Vasile Bagădeseamă).

Frica și violența împart personajele în cele două categorii amintite; relația dintre anchetat și anchetator, urmărit și urmăritor este însă nu atât una de adversitate, cât de *comunicare* prin niște rețele subterane pe care prozatorul le identifică și le analizează cu subtilitate; în atmosfera sumbră, cu accente romantice (peisaje pustii, cohorte de nori, „*umbre reci*”, duhuri înfricoșătoare), halucinantă și haotică, repetând dezordinea lumii pe care o determină și caracterizează (ramura și frunza înghițite de un vârtej reprezintă destinul individului absorbit de „*vârtejul*” istoriei,

la fel cum puterea oarbă a râului revărsat semnifică forța irațională pe care o sugerează prezența și gesturile absurde ale urmăritorilor), cele două „*serii*” de personaje, individualizate în ceea ce au ele specific prin Subu și Petrică Ciobanu, se definesc prin două esențiale elemente comune: *frica* și *teroarea claustrării*: „*Pretutindenii ne înconjoară dușmanii! Lumea asta este înconjurată de dușmani!*” și „*fiecare seamăna cu o temniță!*” sunt propoziții rostite ori gândite atât de Andrei Bivol, Subu, Roșcovanu, cât și de „*prizonierul*” Petrică Ciobanu și de noul său prieten, Vasile Bagădeseamă. Citite astfel, personajele cărții își motivează obsedanta grijă de a se ascunde, de a scăpa amenințării aceluși „*ceva*” nedefinit care este, în fapt, imperfecțiunea ființei lor: o scenă precum aceea în care Petrică Ciobanu își privește propria imagine pe suprafața unor obiecte imperfecte, mici, mutilate, străine și bizare, este cât se poate de elocventă pentru sensul jocului romanesc și al identificării omului cu decorul, cu atmosfera halucinantă a acestuia. „*Totul părea un vis urât!*”, exclamă vocea naratorului, marcând semnificația comunicării dintre cele două categorii de personaje ce par opuse, precum și resortul esențial al mecanismului narativ din **Strada Occidentului** și **Vizită la domiciliu**, romanele consacării prozatorului Nicolae Ioana.

Constantin Coroiu

ESEIN ȘI MARELE SĂU TĂLMĂCITOR ROMÂN

Grăție Salonului Internațional de Carte ce a avut loc la Iași, am luat cunoștință cu întârziere de un volum de *poezii / poeme* ale lui **Serghei Esenin**, în traducerea lui **George Lesnea**. Dacă aş crede în ceea ce se consemnează în casetă, ar trebui să spun că el a apărut în 2002, când s-au împlinit 100 de ani de la nașterea inegalabilului tălmăcitor al lui Lermontov, Pușkin, Esenin în românește. Că este prilejuit de aniversarea lui Lesnea nu mă îndoiesc. Numai că probabil „*datoriile istorice*”, o sintagmă prețioasă din ce în ce mai invocată ca paravan, nu doar al întârzierilor, în lumea editorială (îndeosebi în *lumea a treia* din acest domeniu atât de pestriț) au împins tipărirea cărții dincoace de secolul pe care trebuia să-l marcheze, adică în 2003. Dar să nu facem un caz din asta. Volumul „*întocmit*” de poetul Horia Zilieru și apărut la Editura **Junimea** este binevenit, fiindcă de la cel apărut în **BPT**, înainte mult de 1989, într-un tiraj impresionant, nu am știință ca lirica marelui poet rus să se fi mai tipărit la noi într-o carte. Și chiar dacă n-ar fi așa, a-l edita pe Esenin nu e niciodată prea mult.

Ne reîntâlnim, recitindu-l, cu un poet care a trăit, a iubit și a scris năprasnic. „*Villon turmentat de traumele spirituale ale eroilor dostoevskieni*” (A. E. Baconski). A trăit puțin. Doar 30 de ani. Ce înseamnă însă puțin? Este aritmetică și atât. O aritmetică inexpressivă, seacă, fără

legătură cu Poezia și tragismul unui destin singular. 30 de ani ai lui Esenin fac cât 300 de ani ai unui poet mediocru cu o biografie lungă și monotonă. Și când zic *mediocru* nu confer neapărat acestui cuvânt o conotație rea. Căci a fi mediocru în raport cu un poet genial ca Esenin înseamnă a te situa destul de sus pe scara valorică...

În prefața cărții, intitulată **Rusul Esenin și românul Lesnea**, Albert Kovács, reputat specialist în limba și literatura rusă, se referă, făcând observații pertinente, la acel Esenin pe care l-a dăruit culturii noastre George Lesnea. Îmi amintesc că la o dezbatere omagială organizată la Casa Scriitorilor din Iași, anul trecut, la împlinirea unui veac de la nașterea poetului, profesorul și traducătorul din marea literatură rusă Emil Lordache atrăgea atenția, nu fără o undă de maliție, că Esenin în limba română este Lesnea. Trec peste faptul că aserțiunea conținea, poate chiar fără să vrea cel care a formulat-o, și un elogiu. Îndrăznesc însă să afirm că mai ales pentru cititorul necunoscător al limbii lui Pușkin, dar avizat privind literatura rusă și spiritul ei, Esenin al lui Lesnea este cel mai, așa zicând, *credibil* și, cu mici excepții și nereușite, inerente, unele semnalate de Albert Kovács în prefața amintită, cel mai *autentic*. Horia Zilieru a procedat bine așezând la addenda volumului prefața lui Ionel Teodoreanu ce a însoțit ediția princeps, din ianuarie 1937, a traducerilor

lui George Lesnea. Era în toiul iernii și nici nu se putea un moment cosmic mai potrivit pentru apariția cărții de poeme ale lui Esenin: „Ah, voi sănii, sănii! Și voi cai, voi cai! / Numai dracul v-a scornit, mișelul! / Peste stepă-n goană cu alai, / Râde pân' la lacrimi clopoțelul.” Dar să citim câte ceva din prefața lui Ionel Teodoreanu: „Nu știu dacă în ordinea cronologică Lesnea e întâiul traducător al poemelor lui Esenin, și nici nu mă interesează. Căci astfel de întâietate poate da cel mult deținătorului ei o filă din calendarul timpului mort, neputându-i însă conferi nimic din punct de vedere artistic. Dar afirm cu pieptul plin de veste bună că în ordinea calitativă Lesnea e întâiul, suveranul traducător al poemelor lui Esenin. Prin harul lui Lesnea, limba noastră, cea mult și din vechi înverzită de iarba și frunza baladei populare, primește tumultul unui nou galop venit tocmai din stepele muscălești. / E acesta un dar crăiesc, pe care Lesnea îl face literaturii noastre. / Dacă Esenin ar fi ascultat propriul lui vers tradus de Lesnea, ar fi zâmbit cu ochii lui albaștri limbii românești, ca unui sat natal în care un alt Esenin se născuse într-o cântec.”

Interesant și oarecum surprinzător, lui G. Ibrăileanu nu-i plăcea poezia autorului ce scrisese **Sunt ultimul poet cu satu-n glas, Scrisoare mamei, Cântecul cățelei, Rusia** sau **Omul negru**. Prin 1932, își amintește George Lesnea, rostind acasă la marele critic câteva dintre poemetele lui Esenin „socotite celebre de Maxim Gorki și Alexandr Blok”, de față fiind și Ionel Teodoreanu, l-a auzit pe Ibrăileanu mărturisind: „Da, Esenin e un mare poet, dar nu-i pe placul meu.” (Grigore Ilisei, **Cu George Lesnea prin veac**, Editura Alfa, 2002).

Și pentru că vorbim aici mai mult despre inegalabilul traducător al lui Esenin, *întâiul* ca valoare în opinia creatorului **Medelenilor**, să spunem că până la el mai tălmăciseră din lirica marelui rus Lucian Blaga, dar prin intermediul limbii germane, și Zaharia Stancu. Ambii aveau să recunoască faptul că Lesnea este cel ce ni l-a dat în românește cu adevărat și că acesta realizase o autentică operă de creație, tălmăcind direct din limba rusă, simțind profund, retrăind tumultul esenian, înfiorându-se de ecoul stepei nesfârșite adus în poezia universală de fiul țăranilor din Riazani care învățase puțină carte, la Moscova, în pridvorul unei biserici. „Zbuciumul lui Esenin – îi spunea Lesnea lui Grigore Ilisei – este universal, aparține speciei, umanității [...] Pe alte planuri, pe alte motive e frământarea lui Goethe sau Eminescu, adică nestatornicia lucrurilor pe lumea asta. Esenin era urmărit de ideea morții, de fragilitatea existenței, de dragostea pentru animale, plante, mesteceni, păduri, față de toate care sunt pieritoare... Asta îl ducea aproape de ceea ce e gingaș în om”. Lesnea a comunicat, a rezonat cu sensibilitatea rusului la o intensitate pe care nu o puteau atinge, cred, nici Blaga, nici sudicul Zaharia Stancu, de care s-a apropiat însă și chiar s-a contaminat bucovineanul născut în ținutul Hotinului, A. E. Baconski și care l-a cucerit pe Sadoveanu.

Ca să-l înțelegi și să-l mai și traduci în limba ta pe Esenin, trebuie să simți, ca Lesnea, cum „frunzele mestecenilor se zbat ca niște pleoape de oameni” și să ai vocația prieteniei care te vindecă de singurătate într-o lume, ea însăși, singură. Or, ne atrage atenția poetul și traducătorul marilor ruși: „Pușkin, Lermontov, Esenin sunt și vor fi mari prieteni ai oamenilor”. Și citând iar din vin-

Nature morte

lumul **Cu George Lesnea prin veac**, regret că Horia Zilieru nu a avut ideea de a grupa în addenda, alături de antologica prefață la ediția princeps, și câteva mărturii ale celui ce-i datorăm mai mult decât putem să ne dăm seama astăzi, într-o lume puternic alienată și adânc fracturată. De unde probabil și atât de „fecundul” curent literar: fracturismul. Există destule referiri și confesiuni ale lui Lesnea privind opera sa de traducător și modul cum a fost ea receptată de-a lungul a mai bine de șapte decenii. Îmi povestea, de pildă, într-un interviu pe care l-am publicat într-o carte, că fiul lui Esenin considera că poezia părintelui său sună mai bine în românește: „*Unele deficiențe de formă ale poeziei lui Esenin au dispărut în traducere. Am fost acuzat de unii că am moldovenizat prea mult. E o acuzație falsă. De altfel, nici nu putem vorbi de moldovenism în limbă. Nu există scriitori moldoveni, ci scriitori români*”. Mă întreb ce ar zice Lesnea astăzi, într-o altă epocă istorică, când la Chișinău se vorbește de literatura moldovenească și de o limbă care s-ar deosebi de limba română? Ba a apărut chiar un dicționar româno-moldovenesc sau parcă moldovenesc-român; nu are nici o importanță de vreme ce e oricum o aberație.

Dar ar fi de neconceput să încheie aceste însemnări fără a reproduce măcar una din capodoperele lui Esenin în traducerea lui George Lesnea. Am ales **Cântecul cățelei**: „Spre ziuă, sub căpița de seară, / Pe auriul snopilor plecați, / Căteaua, în vifonița de-afară / Fătase șapte cățeluși roșcați // Până-n amurg veghind încovoiată, / I-a răsfățat, lingându-i neîntrerupt. / Și se topea ninsoarea spulberată, / Pe fierbinteala pântecului supt. // Iar seara, când găinile s-așează, / Stăpânul casei a ieșit posac / Și unde mama pâlpâia de groază, / El pe toți șapte i-a băgat în sac. // În urma lui, fugind după desagă, / Căteaua da-n nămetii de pe drum... / Răpindu-i puii, apa din viroagă / Scâncea curgând, sub botul ei, acum. / Apoi, când se-nturna șovăitoare / Și singură înspre culcușul ei, / Deasupra casei i-apăru în zare, / În locul lunii, unul din căței. // Străină, zgribulită și-n neștire, / Privea la chipu-i nalt și depărtat, / Iar luna plină, lunecând subțire, / După colini a dispărut treptat. // Și cum atunci, când cineva-n ogradă, / Drept pâine-i zvârle-o piatră dinadins, / Ca stele mari de aur în zăpadă, / Căteaua ochii triști și i-a prelinș”.

Florentin Popescu

PROZA, ÎNTRE PARABOLĂ ȘI ANECDOTĂ*

Într-o mai veche cronică pe care o făceam în urmă cu aproape doi ani și jumătate la cartea *Diavolul din Valea Sării* (vezi Revista *SUD*, nr. 6-7-8/2002) opinam că descendența lui Gheorghe Stroe mi se pare a se afla în literatura câtorva mari „monștri sacri” europeni: Dino Buzzati, James Joyce și Albert Camus, cu care scriitorul nostru avea afinități nu numai de „subiecte” (stranii, veritabile ciudățenii în care accentul cădea nu pe acțiune, ci mai degrabă pe stări sufletești și pe „secțiuni” ale gândirii), ci, în bună măsură, și de stil și artă literară.

Scriitor înzestrat, poate unul dintre cei mai înzestrați prozatori din sud, Gheorghe Stroe, la origine buzoian din satul celui mai mare literat pe care l-au dat acele meleaguri, V. Voiculescu, revine acum în atenția noastră și a cititorilor cu o nouă carte de povestiri. Titlul ei, care trimite cu gândul la timpuri trecute și la mode „retro” (impresie accentuată și de coperta în sepie, pe care se poate vedea, în adevăr, un „fotograf de mirese” lângă un aparat cu burduf) este, fără îndoială, derutant – fapt de care cititorul își dă seama abia după ce începe să-i parcurgă paginile, unde descoperă povestiri de factură modernă și a căror „acțiune”, cu mici excepții, se desfășoară în prezentul imediat.

Mărturisim din capul locului că primul lucru pe care am vrut să-l aflăm citind noul volum a fost să vedem dacă autorul „se continuă” pe sine, cel din cartea amintită și comentată de noi anterior, ori, dimpotrivă, „se dezice” de formulele practicate până atunci, adică urmează alte direcții decât înainte.

Fotografal de mirese, o carte de numai 150 de pagini, format obișnuit, cuprinde douăsprezece schițe, fără legătură între ele, cu subiecte diverse, de unde putem trage concluzia că au fost scrise într-un interval de timp mai lung și că autorul n-a avut ambiția, ca alții, de a le substitui pe toate unei idei ori unui univers tematic anume.

Trebuie spus că noua carte a lui Gheorghe Stroe ne surprinde, dar ne și dezamăgește într-o oarecare măsură. Ne surprinde prin notele și accentele noi pe care le aduce prozei ce se circumscrie arealului tematic și stilistic cunoscut și ne dezamăgește prin tendința către un anecdotic nu întotdeauna de bună și aleasă calitate. Și ca să nu plutim în generalități, vom încerca să fim mai expliciti.

Bunăoară, prima parte din schița *Pescuitul de duminică* (amintind întrucâtva de „*alaiul peștilor*” din *Pescarul Amin* al lui Voiculescu), ca și *Detaliul din fereastră*, impresionează prin capacitatea autorului de a aglomera și da densitate detaliilor prin observații ce potențează nu doar pagina, ci însăși cursivitatea textului. Viziunea individului din prima schiță este halucinatorie, de esență onirică și tulburătoare în integralitate, ca și comportamentul demențial, descris cu minuție până dincolo de limitele absurdului, din cea de-a doua bucată menționată.

Gustul lui Stroe pentru „*decuparea*” din peisajul social a unor figuri de indivizi ce fac excepție de la regulă – fie printr-o obsesie (în bucată care dă titlul volumului un „*fotograf de mirese*” se agață cu disperare de amintirea unei glorie trecute, iar în *Cartea neamurilor* un țăran bătrân își leagă visul „*eter-nizării*” numelui său de familie de nașterea, după mulți ani, a

unui copil de sex masculin), fie printr-o acțiune aparent inutilă (în *Hoțul*, de pildă, un personaj misterios se încapățânează să pătrundă zilnic în curtea unui om și să refacă un gard pe care acesta îl tot dărâmă, iar în *Vremea Consiliului parohial* un tânăr preot mai crede încă în aplicarea corectă a regulilor și principiilor învățate în băncile și stranele Facultății de teologie) este interesant și, desigur, generator de bune pagini beletristice atunci când ideea inițială cată să-și afle întru chipări pe măsură. Și în cartea despre care este vorba ele reușesc să convingă.

O a doua categorie de proze este reprezentată de schițele ce vădesc tendința prozatorului de a surprinde comportamentul și psihologia colectivă, a unor grupuri sociale în împrejurări și situații de excepție. Este cazul schițelor *Amintiri din Valea Sării* (unde fiecare familie dintr-un cătun de munte ia câte un vițel abia fătat și-l îngrijește, crescându-l în odăile locuinței lor până în primăvară, spre a-l scăpa de o moarte aproape sigură în grajdurile înghețate ale cooperativei agricole colective; în aprilie, când vițelii sunt întremați, sătenii îi împodobesc cum se pricepe mai bine și-ntr-un adevărat exod pornesc pe ulițele cătunului să-i ducă și să-i lase în locul din care i-au luat la ceas de iarnă;

Pe fundalul întregii acțiuni scriitorul „*deucepează*” și aici, dar fără să insiste, figura unui copil văduvit de plăcerea de a îngriji și el un astfel de animal, pentru ca mai apoi părinții să-i satisfacă dorința împlinită în alte familii cu copii). Credem că dacă prozatorul ar fi descris mai pe larg tabloul final amintit respectiva schiță ar fi putut deveni cu adevărat antologică.

În *Cuvânt înainte* Gheorghe Stroe reia (ca și în schița *Destinatar*) o mai veche preocupare, întâlnită și în cărțile anterioare: pătrunderea în psihologia oamenilor de vârsta a treia, mai exact spus a bătrânilor care se simt din ce în ce mai singuri, marginalizați de grupurile sociale în care au muncit și au trăit decenii în șir. Tema a făcut o îndelungată carieră literară și la noi și aiurea (norvegianul Knut Hamsun, laureat al Premiului *Nobel* pentru Literatură are și un roman cu acest subiect, iar un film cu aceeași tematică, tot norvegian, *Fragii sălbatici*, cu Ingmar Bergman în rolul principal a fost încununat cu mai multe premii internaționale), dar asta nu-l împiedică pe prozatorul nostru să ne dea un text remarcabil prin acuitatea observației, prin notația frustă și sinceră a unor momente și secvențe reprezentative și totodată simbolice.

Dezamăgirea de care aminteam la început, sau mai degrabă surprinderea a venit atunci când am descoperit în acest volum, nu numai interesant, ci și valoros, o anume înclinație auctorială către anecdotic, către subiectele ce țin de o anume oralitate, cum ar fi cele abordate în *Ultimul cititor* (altfel o bună satiră la adresa multilor grafomani care, după 1989, au invadat piața la modul cel mai propriu cu „*productele*” lor, ivite în chip invers proporțional cu existența cititorilor, din ce în ce mai puțini) și în *Aventura* (la început lăsând impresia unei justiții iminente față de imoralitatea unora, dar mai apoi eșuând în banal).

Rămâne de așteptat și de văzut în ce măsură Stroe este dispus să opteze pentru una din direcțiile sesizate de noi: ori continuă pe linia mai vechilor sale cărți, ori, dimpotrivă, caută să-și valorifice resursele ironico-satirice pe care le are, coexistența amândurora fiind, după opinia noastră, mai greu sau chiar imposibil de conceput.

* Gheorghe Stroe, *Fotografal de mirese*, Editura *Muzeul Literaturii Române*, 2005

CUNOAȘTEREA DE SINE, CA MOTIV LITERAR*

Cunoscut publicului mai degrabă ca regizor de film decât ca scriitor, Nicolae Luca (autor, între altele, al unui volum de povestiri cu subiecte din lumea satului, *Ningea luna Valea Clairului*) a publicat de curând un roman care surprinde în egală măsură prin motivul literar – căutarea de sine, și prin maniera în care a fost scris – airdoma unei lungi confesiuni în care realitatea pare a se împleti armonios cu ficțiunea, de unde și un anume farmec al lecturii.

Intitulat *Supraviețuitorul* și fiind o versiune românească a lucrării omonime tipărită de autor în Italia, romanul despre care este vorba aduce în prim-planul atenției lectorului experiența unui român cu mai îndepărtată ascendență în familia unui italian stabilit în România către sfârșitul veacului al XIX-lea. Ajuns la vârsta pensiei, eroul romanului, care este în același timp și povestitorul (cartea este scrisă la persoana întâi și, contrar uzanțelor, n-a fost structurată în capitole bine definite) își rememorează pentru sine întâmplări și evenimente, situații și conflicte care i-au marcat într-un fel sau altul existența. Către finele cărții – și de fapt, în asta constă latura conflictuală a romanului – eroul povestitor este invitat în Italia de către un unchi din filiera italiană a familiei. Rămas singur la senectute și având o situație socială demnă de invidiat de către mulți, bogata rudă din Peninsula încearcă să-l convingă pe nepotul român să rămână și să se stabilească definitiv acolo – dovadă limpede a întoarcerii neamului la matcă. Dar, deși conștient de avantajele cărora le dă cu piciorul, eroul refuză oferta și se întoarce în țară, asumându-și toate riscurile unei vieți încărcată de privațiuni de tot felul.

Știut fiind mirajul Occidentului înainte de 1989, dar și după aceea, o astfel de carte ar putea părea cititorului de azi dacă nu anacronică, în orice caz „depășită” de realități, o veritabilă ficțiune romanescă și doar atât.

Lăsând însă la o parte considerațiile legate de posibilele ori imposibilele tangente ale volumului cu realitatea, romanul interesează, desigur, în măsura în care personajele sunt viabile și bine conturate, capabile să susțină un fir narativ vulnerabil. Și trebuie s-o spunem deschis: dincolo de „miză” această carte scrisă parcă într-un limbaj voit colocvial ne menține trează atenția de la început și până la sfârșit. Și iată câteva din argumentele ce ne pot susține afirmația. Cititorul, mai ales cel care a trăit în Bucureștii ultimilor treizeci de ani, se „regăsește” pe sine deopotrivă în cadrul și în atmosfera unui oraș ce își avea un anume pitoresc al lui (chiar și așa, sub dictatură) în multele demersuri făcute de autor pentru a supraviețui în

condiții materiale modeste. Apoi, lectorul va retrăi proprii amintiri atunci când va fi condus cu abilitate în cercul fatalmente redus de prieteni ai povestitorului, unde va participa la un „fogolar” (cum își supranumiseră cei trei-patru foști colegi de facultate reuniunile dintr-un mic local bucureștean), păstrându-și „obiceiu” de a conversa (în fapt de a-și alunga singurătatea) și mai târziu, după ce drumurile lor s-au despărțit, iar destinul a fost diferit pentru fiecare dintre ei.

Demn de remarcat este și faptul că romanul a fost încununat în Italia cu două importante premii: *Fenice – Europa* (Bastia Umbria, 2001) și Premiul Special la cea de a XXVI-a ediție a Premiului Literar Internațional *Emigrazione* (Pratola Peligna, 2002). De altfel, Adriano Cioci, directorul primului din cele două premii amintite, nota cu îndreptățire: „Călătorie în memorie sau încercare de a privi viitorul? Și una și cealaltă în acest roman al lui Nicolae Luca, presărat cu neliniști existențiale și dorințe niciodată împlinite de a reconstrui trecutul. Căutarea rădăcinilor devine o călătorie pentru descoperirea propriilor strămoși, pe un pământ visat și recucerit adeseori pe firul imaginației. Cel care trăiește asemenea eroului cărții, definindu-se prin raportarea neconținută la atmosfera înconjurătoare devenită vitală. Știe perfect că drumul vieții se măsoară în gânduri și intuiții. *Supraviețuitorul*, intelectual pedepsit fără vină într-o societate cum este cea românească din a doua jumătate a secolului XX, violată de dubii și plină de contradicții, este simbolul umanității expuse la dureri și exasperări, dar nu la renunțare. Măine este o altă zi”.

Jeux de pages

* Nicolae Luca, *Supraviețuitorul*, Editura *Sempre*, 2004

Andrei Milca

DICTIONARUL GENERAL LA LITERATURII ROMÂNE – UN GODOT CARE A SOSIT...

Moto: „...multe lucruri ne despart, cultura ne poate uni.”

După război, mulți viteji se-arată! Nici nu a apărut bine pe piața românească multasteptatul **Dicționar general al literaturii române** că răuvoitorii au și sărit să-l atace din toate pozițiile. Cazuri „tipice”: Liviu Grăsoiu și Dan C. Mihăilescu. Mi se pare inechitabil, lipsit de caracter, să lovești în ceva la care ai contribuit chiar tu, „indirect” (soția criticului Grăsoiu a făcut parte din colectivul de elaborare al Institutului **G. Călinescu**, de curând părăsind Institutul – de unde, poate, și supărarea soțului dumneaei!) sau direct (la rându-i, D.C. Mihăilescu a fost cooptat la început în același grup și din motive inter-personale cu Eugen Simion, coordonatorul proiectului, și-a dat demisia – nespecificând că, de fapt, nu s-a putut încadra într-un colectiv, cu aproape 100 de persoane, care au muncit din greu la **Dicționar**, respectând și cerințele conducătorilor proiectului – ceea ce D.C.M. nu a putut, în suficiența sa, accepta!). Deci, avem doi contestatari ai **Dicționarului** care au reacționat pueril atacându-l, unul din motive de „familie”, celălalt din pricina orgoliului, ambii crezând că fac un bine literaturii dacă trag cât pot acum în Eugen Simion & Co – practic, ei își lovesc implicit foștii colegi sau prieteni, oameni care au putut respecta niște norme obligatorii, în timp ce Grăsoiu, respectiv Mihăilescu nu pot accepta că lumea nu începe și nu se sfârșește cu ei! De ce am început că niște denigratori ai **Dicționarului**, în loc să scriu despre prezentările pozitive din alte publicații, precum **Cuvântul**, **Cronica Română**, **Dimineața** sau chiar **Adevărul**? Pentru că merită văzută reacția turbulentă a unor spirite înguste, ce nu pot primi o reușită, preferând să dea cu piatra decât să recunoască valoarea și necesitatea unui astfel de proiect. Mai tragic este că, per exemple, textele lui D.C. Mihăilescu din **Dicționar** nu sunt deloc strălucite, ba din contră – domnia-sa afirmă că a fost semi-cenzurat, că „articolele” sale, mergând clar pe ironii / săgeți către idiosincrazii și laude excesive pentru amici, i-ar fi fost „tăiate”, de unde și nemulțumirea „omului” care (aparent) aduce cartea la **ProTv**. Și cine devine ținta sa, țapul ispășitor perfect, cel din a cărui vină **Dicționarul** n-a ieșit superb la modul pe care-l dorea D.C. Mihăilescu? Evident, Eugen Simion... Acuzat și de Liviu Grăsoiu că în prefață apare „o nemăsurată și viscerală ură, unul dintre cele mai neinspirate texte semnate vreodată” (oare de ce? pentru că persoana Președintelui Academiei nu-i mai place brusc soțului doamnei Dorina Grăsoiu?) și de D.C. Mihăilescu, pentru că ar fi „viciat” proiectul, făcându-l „vulnerabil”, criticul-coordonator nu se poate apăra decât prin chiar **Dicționarul** în sine, pe care îl puteți parcurge și singuri, ca să vedeți dacă cei doi cârcotași de mai sus au sau nu dreptate. Dacă n-ar fi

partinici în tot ceea ce afirmă, ar deveni mai credibili – dar ce încredere să ai în „acuzele” lui Mihăilescu, cel care nu a făcut față unui proiect sisific, pe termen lung, și a cedat, plecând prin „demisie” (= neputință), fiindu-i ușor acum să afirme vrute și nevrute despre Eugen Simion și echipa, toată lumea cunoscând perfect în ce tabără este înglobat D.C.M. (Patapievici, Liiceanu și ceilalți), deci cât de mult îl „iubește” această gașcă literară pe Profesorul Simion, realmente o persona non-grata pentru grupul de la **Humanitas** (mai nou „tribună” de reglări de conturi a devenit revista **Ideii în dialog**, unde Mihăilescu proliferază abjecții la adresa cui nu-i e prieten sefului său direct de acum, același Horia-Roman P., decretat cândva, într-un acces de grandomanie, drept Heideggerul României!)

Revenind la **Dicționar**, dincolo de elucubrațiile acestor cârtitori dogmatici – cu nimic mai prejos decât eminențele cenușii proletcultiste ale anilor '50 – să notăm că, pe lângă aceste mici accidente, primele două volume ale unei munci de grup titanice (**A – B** și **C – D**) au fost receptate așa cum merită, adică *pozitiv*. Normal, nici un edificiu, oricât de monumental ar fi, nu poate ieși perfect, există mereu o zgârietură, o pată, o greșeală în construcția sa – deci nu trebuie căzut în extrema cealaltă, să spunem că **Dicționarul** este sublim și nu mai are ce să fie îndreptat. Este chiar necesar ca toate inadvertențele, scăpările, să fie reparate la edițiile a doua, a treia, când vor veni – ba chiar și nemulțumirile celor doi clevețitori amintiți, dacă sunt justificate, pot fi luate în discuție. Tot ceea ce este argumentat ține și de adevăr – cartea tocmai asta își propune: să nu mintă, să redea cât mai credibil și mai neutru, nici prea științific, dar nici prea beletristic / pamfletar / polemic, o panoramă a desertăciunilor și miracolelor din întreaga literatură română. Dacă un ins ce părea echilibrat, ca D.C. Mihăilescu, nu s-a putut abține pe parcurs să cadă în „altceva” decât trebuia pentru o lucrare serioasă, doctă, dând tonul științific pe zeflemeaua dâmbovițeană, vă dați seama cum va recepta un G. Grigurcu o astfel de lucrare (sau, mai rău, ce „articole” ar fi creat întunecatul critic în caz că, Doamne ferește, cineva l-ar fi propus și ar fi fost cooptat în colectiv!). Trebuie păstrat un *echilibru* în elaborarea unor astfel de texte, făcând abstracție de dușmăniile și simpatii personale. Și mai ales îți trebuie *independență*, adică să nu faci parte din nici o tabără literară, să nu reprezinti interesele nimănui, decât pe ale literaturii. Un lexicon general al scriitorilor nu e o joacă de copii, nu e un moft, ceva superficial, ci un Pantheon la care pui cu răbdare piatră cu piatră just și tolerant, fără să-l urăști pe „X” pentru că fost „comunist”

Tête de femme sur fond de montagnes

(!) și să-l ridici în slăvi pe „Y” pentru că a avut șansa să se nască în anii '80 și acum e „postmodern”... Mai util ar fi să nu te amesteci într-o astfel de frumoasă povară, dacă nu ții pasul, decât să nu te pricepi ori să-ți bați joc! Per total, **Dicționarul** rămâne unic pentru că e... primul de acest gen – dincolo de „*economicosul*” Zaciu sau alte încercări asemănătoare de a se apropia de un astfel de model, deci nevenind pe un teren sterp, ci poate ca o încununare logică a proiectelor anterioare. Un model *nu* perfect, dar obligatoriu perfectibil de-acum înainte. Coordonatorul general al acestui lexicon – elaborat în Institutele Academice de la București, Iași sau Cluj – este deci **Eugen Simion**, grupul de coordonare și de revizie fiind alcătuit din (într-o ordine alfabetică): Magdalena Bedrosian, Mihai Cimpoi, Iordan Datcu, Gabriela Drăgoi, Victor Durnea, Florin Faifer, Laurențiu Hanganu, Dan Mănuță, Gabriela Omăt, Rodica Pandlele, Remus Zăstroiu. Mai multe despre scopul acestui vast proiect – și prin ce „*chinuri*” s-a ajuns aici – puteți afla și din cuvântul înainte semnat de același Președinte al Academiei Române. Dintre autorii de articole, în afara celor amintiți anterior, îi mai putem nota pe Andrei Grigor, Aurel Sasu, Alec Hanță, Cornelia Ștefănescu, Constantin Cubleşan, Daniel Dimitriu, Dan Grigorescu, Dan Horia Mazilu, Dumitru Micu, Leon Volovici, Monica Spiridon, Nicolae Iliescu, Nicoleta Sălcudeanu, Răzvan Voncu și regretații Valeriu Cristea și Ovid. S. Crohmălniceanu. Coperta îi aparține artistului **Mircia Dumitrescu**. Există o bibliografie a dicționarilor, istoriilor literare, monografiilor, studiilor și edițiilor folosite, apoi o alta a arhivelor, periodicelor, culegerilor, antologiilor – ambele cu prescurtările respective utilizate. **Dicționarul** va mai avea, pe lângă acestea două, încă patru volume (asupra cărora voi reveni.) Volumul I (A – B) cuprinde 1150 de articole titlu, ilustrate,

pe lângă scriitorii (prezenți pe criteriul viață – operă – referințe critice), prin reviste și curente literare. Informațiile „*de ultimă oră*” se opresc, totuși, de multe ori în jurul anului 2000 – dar la unii scriitori s-au adus și completări „*la zi*”. Dacă primul volum cuprinde peste 220 de ilustrații, cel de-al doilea are peste 350 și aproximativ 1200 de articole.

Aprofundând, să ne oprim asupra autorilor mai importanți, tot într-o înșiruire alfabetică – și să „*tragem*” niște „*plusuri*” și „*minusuri*”. Vasile Alecsandri este urmărit de la pagina 78 la 88 și este complet înfățișat de către Florin Faifer, dar, zic eu, reperatele bibliografice ar fi putut figura într-un număr ceva mai mare (alți autori „*minor*” au o mulțime!). Ioan Alexandru este conturat profesionist de un „*duo*”: Laurențiu Hanganu și Marcel Duță. Tudor Arghezi, cel mai important poet român după Eminescu, este prezentat de la pagina 228 la 241. Deși este un articol muncit și deloc rău făcut, cred că ar fi fost mai indicat un „*nume*” mare, un „*argheziolog*” – să zicem Nicolae Balotă – decât cvasi-anonima Stănuța Crețu (!). După cum, deși în mare inteligent conturat, și **Ion Barbu** ar fi putut fi alcătuit de cineva mai vârstnic, cu tot respectul pe care-l am pentru tânărul critic Daniel Cristea-Enache (acesta mi se pare un mai „*bun*” critic pe proză decât pe poezie). **George Bacovia** (articol întocmit de Eugen Simion) mi se pare și el cantitativ și calitativ echilibrat reprezentat (paginile 305 – 315), chiar mai comod cantitativ decât **Barbu** (paginile 365 – 373). Celălalt Barbu, controversatul Eugen, este însă prea puțin comentat – inclusiv în problema plagiatului! – de către Adrian Dinu Rachera, care trece puțin cam rece și expeditiv prin opera prozatorului (paginile 358 – 364). Alte nume de luat în seamă: Ana Blandiana (excelent textul lui Dan Mănuță – paginile 553 – 557), G. Bălăiță (articol de Alexandra Ciocârlie), Ștefan Bănuțescu (Vasile Ciocanu – ? – și aici putea fi ales, cred, altcineva!), Nicolae Breban (de Nicolae Bîrna, un „*specialist*” în domeniu), Augustin Buzura (de Roxana Sorescu). Aceasta din urmă, dacă la Buzura se „*pricepe*” oarecum, se împotmolește în schimb la Mihai Beniuc, sărind amănunte esențiale ale „*cazului*” unui poet de discutat! În fine, la marele Lucian Blaga este păstrat articolul „*clasic*” al lui Crohmălniceanu (paginile 541 – 552).

Și volumul al doilea cuprinde nume de rezonanță ale literaturii noastre: Dimitrie Cantemir a fost foarte bine „*pregătit*” de Elvira Sorohan; **Caragiale** (paginile 58 – 70, cam puțin zic eu!) este un articol onest al aceleiași Faifer; în schimb, articolul lui Theodor Vârgolici despre fiul lui Nenea Iancu, Mateiu, mi se pare neizbutit! **Creanță** (paginile 441 – 453) este în schimb o mostră de profesionalism a altui dispărut: Valeriu Cristea. Revenind la D.C. Mihăilescu, textul său despre M. Cărtărescu mi se pare nereușit, îngust uneori, oricum nu reușește să fie profund cu cel mai de succes autor al momentului, ci doar nedrept. În fine, articole bune ca „*linie*” sunt cele despre Dimov sau Doinaș, ale aceluiași D. Cristea-Enache și R. Sorescu și sunt perfect de acord cu prezentările făcute lui Cioran și Petru Dumitriu de către Eugen Simion. Per total, deci, excluzând unele diferențe cam mari de conținut între scriitorii noștri importanți, **Dicționarul** abia apărut este o reușită de formă și de fond, în ciuda denigratorilor săi – dar comentariile abia au început...

Andrei Milca

MIRCEA CĂRTĂRESCU, IUBIREA, FEMEILE...

Moto: „Pentru că din ele-am ieșit și-n ele ne-ntoarcem, și mintea noastră se rotește ca o planetă greoaie, mereu și mereu, numai în jurul lor.”

„Regele postmodernismului românesc”, după cum l-au gratulat poate exagerat unii critici (atunci Mircea Nedelciu ar trebui să fie, ce, „împăratul”?) s-a întors. Și nu oricum, după succesul mediu numit **Orbitor 2**, sau joaca zisă **Enciclopedia zmeilor** – ci chiar cu o carte, citibilă și citabilă. Apărută, evident, la Editura **Humanitas**, care îl creditează în continuare cu cecuri în alb pe acest autor al cărui nume garantează automat vânzări foarte bune. Mircea Cărtărescu e, trebuie să recunoaștem, autorul cel mai bine vândut al momentului, cel mai „de succes” (asta nu înseamnă că este și cel mai important scriitor român în viață, după cum greșit i s-a inoculat și tot greșit e promovat pe piața noastră literară, până la saturație, ca un produs mediatic de vârf, cu șanse la... **Nobelul** literar!). Scriitori vandabili, de „serie”, cu glorie de „box-office” sunt și Sandra Brown ori Stephen King și asta nu înseamnă că ar fi geniali, ci doar că au prins o rețetă care se adresează unui public larg. Sau Dan Brown, mai nou (**Codul lui Da Vinci**). Și totuși, Cărtărescu nu e un autor comercial pur ca aceștia – chiar dacă are „neșansa” că se „vinde” bine. Succesul lui e comparabil cu al altui autor de „basmă”, și el intens promovat pe piața noastră, Paulo Coelho. Părintele **Alchimistului** are acest talent, de a îmbina armonios textura eseist-filosofică și povestea „comercială” și poate fi foarte ușor citit în tren ori pe plajă la mare (de altfel, în ultimii ani, printre gospodine, fotbaliști sau politicieni e o „modă” să-l citești pe Coelho, e de „bon ton”). Sper din tot sufletul ca M. Cărtărescu să nu-i împărtășească această „glorioasă” soartă: de a fi receptat ca o literatură ușorică, de citit rapid într-un concediu sau week-end, spre a uita apoi volumul undeva pe un raft prăfuit. Cel care a conceput o a doua epopee românească (după **Tiganiada** lui Budai-Deleanu), **Levantul**, merită totuși mai multă atenție decât „doar” atât...

De ce iubim femeile, în ciuda a deja recentei popularități și promovări excesive („cartea anului” etc.) este o apariție ingrată. Pentru că adună „bucățele” cărtăresciene ce ar fi putut sta oricând într-un roman sau măcar ar fi scheletul unor nuvele remarcabile. Povestioarele de față, dintr-o carte „de buzunar”, au fost publicate mai ales în revista... **Elle** (!), una de modă, adresată doamnelor. Din start, Cărtărescu își asumă riscul de a „discrimina” cumva cititorul: „schitele” sale erotice sunt mai ales dedicate femeilor, deci domnii n-au nici un amestec pe aici. Există însă, pe lângă cele două treimi de povestiri reluate din **Elle**, încă o treime de texte care au apărut în **Dilema**, **Lettre internationale** sau **România literară**, publicații răsfoite mai ales de bărbați. Deci... scriitorul pare a

împăca și capra și varza. **Jocul său auctorial** merge mai departe, pe lângă aparenta superficialitate de a trata ironic experiențe erotice din viață, pentru un public cât mai larg, avid de bârfe și senzațional. Inventează un **Povestaș**, care este și... nu e Mircea Cărtărescu (fi preia niște date biografice – elev în Liceul **Cantemir**, locuind în cartierul **Ștefan cel Mare**, asistent la **Litere** ș.a.), iar la final ceea ce ni se părea a fi chiar o confesiune nu e decât ficțiune, dar ruptă din realitate cumva, îmbrăcată însă uneori în alte haine: „mulțumesc, deci, tuturor modelelor din realitate ale personajelor mele, foste iubite, foști profesori sau actuali prieteni, și mai ales le cer iertare pentru deformarea sfruntată a faptelor din, practic, fiecare povestire. Sunt riscurile pe care ți le asumi când te încurci cu scriitor”... Autorul pare că glumește și acum – de fapt, când a „mintit” el (frumos, ce-i drept), pe parcursul narării sau în această „notă finală”, cât e autobiografie și cât invenție?

Ar fi fost interesant dacă eroii din Real ar fi fost trecuți în Utopia cărții chiar cu numele lor și cu întâmplări neflorite – ar fi fost un gest chiar inovator... realist al unui postmodern (și, oricum, adevărul nu l-ar fi știut până la urmă, așa „cum a fost”, decât tot Cărtărescu și personajele sale, preluate din propria-i existență). Pe când așa, trebuie să ne mulțumim cu ideea că Povestitorul din Carte nu e tocmai Mircea Cărtărescu însuși și că, fabulând, chiar și femeile pe care le-a iubit cândva (unele păstrate poate, totuși, cu numele lor real?) se transformă în ALTCEVA.

Autorul luptă pentru inefabil, asta e sigur. Chiar dacă volumul său se deschide „pedant” cu o „bucătică” – **Mica negresă** – brodată pe un citat al scriitorului său preferat, Salinger. De altfel, referințele și reverențele sunt multiple – ne aflăm în epoca intertextului, nu? Kerouac, **Coranul**, Nerval, Novalis, Kafka, Dimov, Ioan Alexandru, Sartre, **Cetățeanul Kane**, Nabokov, Lawrence, Borges, R. Coover și mulți alții. E postmodern să-ți tot amintești de idolii-etalon. După cum e o temă favorită pentru Cărtărescu (și cei care scriu ca el) **oniricul** – tot ce nu s-a întâmplat sau e banal în „realitate”, în „vis” devine fabulos. Îmbinând fantasticul și cotidianul, Povestașul improvizează cu efect, „articulate” viziuni, într-un permanent *déjà vu* (de altfel, **campion al visului**, autorul își permite să-i dea altă identitate unei mai vechi eroine dintr-o povestire, Gina, care acum devine D.). Scriind despre intimitate, printre perlele sale literare autorului îi mai scapă și banalități, dar de obicei revelațiile sale (finalurile povestirilor) sunt absolut superbe: exemplu – „în tot universul nu există decât două ființe care fac cu adevărat dragoste: eu și iubita mea”. Tragică povestea Irinei (**Nabokov la**

Brașov), care ajunge să colaboreze cu Securitatea – e de altfel, în afara celei finale, cea mai emblematică dintre istorii. De la o „dezvirginare” întârziată a Povestașului timid, la 23 ani („*Huxley a făcut-o prima dată la 26 de ani, asta era consolarea mea!*”), se ajunge la situația dificilă a unei femei de a nu se mai putea rupe de trecutul ei compromis, de colaboratoare / informatoare. Ce bine ar fi dacă am putea să ștergem vechile pete, păcate: „*Nu crezi că tot orașul ăsta e un joc al minții? Știi, pentru mine nimic nu contează, nimic nu există cu adevărat...*”

Seara care cade urmărește un ménage-à-trois ratat la Paris (în fapt, e vorba de fanteziile ascunse ale fiecăruia din noi); **Cu urechile pe spate** privește destinul unei fete urâtele și bolnave (pe care Autorul ar fi părăsit-o); literatura se amestecă iar cu viața (**Diavolul de hârție**); **Who am I** ironizează testele de personalitate; **Petruța** e o iubire evident platonice din școală (e vorba și de celebrul „*caiet de amintiri*”...) ș.a.m.d. Povestașul ar fi în dragostele sale un „*sweet prince*”, iar una dintre iubite este „*a lovely little jewish princess*” – se mizează mult pe romantic, pe dragoste la prima vedere, pe lucruri mai mult inocente (un sărut).

Sexul – implicit în forma sa violentă – pare a nu fi important în aceste scheciuri mai mult platonice, despre *ideea de dragoste*, un fel de *ars amandi*, adică multă teorie, mai puțin „*practică*”. Povestitorul însuși se declară un conformist, un tradiționalist, un emotiv, „*întârziat!*”; stilul său de a iubi e mai mult unul bacovian sau camilpetrescian. Vorbind despre empatie, predestinare, jumătatea perfectă sau cercul vicios al unei relații compromise, de rutină, eroul masculin al acestor frânturi cu femei reale sau imaginare se joacă și se... autocitează, referindu-se și la povestirile sale și romanele mai vechi. Deci putem vorbi și se niște mici opere imperfecte, dintr-un puzzle literar, rămase din varii motive pe dinafară (sau păstrate

într-un colț al minții) și remixate chiar acum, pe post de confesiuni de atelier, deci un fel de antreu al textelor trecute și viitoare. Dar **De ce iubim femeile** înseamnă, cred, mai mult decât o bucătărie literară a creației cărtăresciene. Cu trucurile sale, specifice, autorul se ia peste picior tocmai luându-se în serios și scriind el despre el – ca un copil năzdrăvan. De reținut **Obiectul care mă inspiră** (n.b. „*ca să scriu*”) pe care ne amăgește că l-ar deconspira la pagina 177 (volumul având doar... 170 de pagini). Așadar, Naratorul se dezvăluie, dar nu complet!

Povestirea care m-a atras cel mai mult din această carte – nu știu cât e invenție și cât „*arhive*”, dar ține de talentul lui Cărtărescu de a improviza pe un fapt adevărat, cu ușor iz senzational – este cea despre triumful semi-amoros Cristian Vasile – Zaraza – Zavaidoc (intitulată chiar ca și cunoscutul cântec de pahar, povestea **Zarazei** remarcabilă, pe filiera Eugen Barbu din **Nuvelele** sale despre mahala!). Dezvăluindu-și și alte mistere... „*cunoscute*” poate din interviuri (ce a făcut pe la Amsterdam ori Berlin, sau că **Impudica moarte** a lui D. Rotluft a fost cartea adolescenței sale), Autorul mai dedică o istorie „*marelui*” Alexandru Sincu și structuralismului, care era la modă în **Literele** anilor '70 (la fel ca postmodernismul azi!), dar și una fascinantei Mări cu nimfele / știmatele sale. **Bomba de aur** e un amestec ideal de Sapho și Bilitis, femeia perfectă, Muza, Creația Sublimă, pentru care Povestașul se luptă, dar nu are acces, mulțumindu-se *nu* cu Galateea, ci cu „*Mădă sau Cătă*”, în care „*intră*” nu ca într-un „*templu*”, ci doar ca într-o „*cofetărie*”. Cum spuneam, epiderma e un pretext într-un context spiritual-sufletesc. **Filosofoala erotică** – într-un fel de **Cântare a Cântărilor** a anului 2005 – dă chiar esența acestui volum, după cum vedem și în povestirea ce încheie ciclul, purtând chiar titlul cărții. **De ce iubim femeile?** Pentru că *nu* se poate altfel...

ANUNȚ IMPORTANT

Editura **ORION** – sprijinită de **COPYRO** – pregătește pentru tipar

ANTOLOGIA SONETULUI ROMÂNESC

Editie bibliofilă (aprox. 500 pag.), antologia cuprinde evoluția acestui gen până în prezent.

Autorii în viață (sau persoanele care îi reprezintă) doritori a figura în această importantă carte sunt invitați a trimite grupaje de sonete (cincisprezece titluri, maximum) din care redacția va selecta.

Cu aceeași poștă se va mai trimite:

- un curriculum vitae cuprinzând: locul și data nașterii; studiile (ce și unde); titlurile principalelor reviste la care a colaborat (sau colaborează); premii (Uniunea Scriitorilor, Asociațiilor sau (și) ale Academiei Române), titluri onorifice sau alte distincții românești ori străine;
- o fotografie (preferabil în alb-negru);
- o declarație olografă (cu datele din cartea de identitate), din care să rezulte cedarea drepturilor de autor (pentru piesele ce vor fi cuprinse în antologie) Editurii **ORION**, aceasta obligându-se a da fiecărui

autor antologat (sau moștenitor legal) un exemplar din antologie;

Atenție: toate piesele vor fi trimise dactilografiate (în două exemplare).

Trimiterile incomplete nu vor fi luate în considerare. Materialele necuprinse în antologie nu se înapoiază.

Anunțul de față se adresează cu aceeași colegialitate poetilor din Basarabia, Bucovina de nord, poetilor de limbă română din țările învecinate și din Israel, celor din diasporă, precum și poetilor aparținând minorităților naționale din România (autorii fiind rugați a trimite sonetele și celelalte date traduse în română, cu menționarea traducătorului).

Antologia urmează să apară în primul semestru al anului 2006.

Materialele se primesc până la 1 iunie 2005.

Adresa: Editura **ORION**, str. Ion Buzoianu, 51-b, sector 1, București.

Coordonatorul antologiei, Radu Cârneli.

O CHEIE CARE NU DESCUIE NIMIC

Ceva mai discret, oricum însă vizibil, așezată cum e pe toată contrapagina, o notă ține să ne atragă atenția: „*Romanul de față este o operă de ficțiune. Numele, personajele, locurile și situațiile sunt fie produsul imaginației scriitorului, fie folosite în mod fictiv, iar orice asemănare cu personaje reale, în viață sau decedate, cu instituții, evenimente sau particularități locale este absolut întâmplătoare*”. Firește, n-ar fi prima dată când, îndeosebi romanul, își ia măsuri din astea de precauție, pentru a se pune la adăpost împotriva unor eventuale învinuiri că ar fi sustras „personaje – locuri – situații” din imediata lui realitate. Așa că nici romanul în cauză, **Ravelstein** al lui Saul Bellow, apărut nu de mult la **Policrom**, cu siguranță nu va fi cel din urmă.

Ceva mai curios ar fi poate un alt amănunt. De regulă, precizări de felul ăsta sunt ticluite de scriitor. El este cel care simte nevoia să se camufleze cumva, tocmai pentru că el știe cel mai bine ce mici sau mari răutăți a strecurat în cartea sa și pe cine ar putea supăra prea tare. De data asta, totuși, nu scriitorul este și autorul notei, ci editorul; el însuși ne și avertizează, chiar în titlul ei, că nota îi aparține. Ceea ce n-ar fi, la prima vedere, decât un gest de onestitate față de cititori, dispuși întotdeauna să caute, în orice roman, personaje *cu cheie* și situații *cu cifru*. Numai că, la rândul lui, postfațatorul are și el dreptate să susțină, fără nici o rezervă: „*Niciodată o atare notă nu a fost mai ipocrită*”. Indiferent, adică, de ce bune intenții o fi avut editorul.

Că, pe de altă parte, și editorul a avut motivele lui să-l inducă pe cititor în eroare, printr-o falsă onestitate, și asta este dincolo de orice suspiciune. Tot în postfața lui Sorin Antohi ni se divulgă, pe șleau, câteva din ele. Sub înfățișarea lui Abe Ravelstein, de pildă, s-ar ascunde portretul lui Allan Bloom, aproape necunoscut în România, dar „*unul dintre cei mai importanți gânditori politici americani*”, chiar dacă și acolo, în Statele Unite, a fost între timp uitat de mediile universitare. De asemenea, sub un alt nume de personaj, Radu Grielescu, s-ar afla nici mai mult nici mai puțin decât Mircea Eliade, pe care, de data aceasta, noi, românii, îl cunoaștem cât se poate de bine. Și semnatarul postfeței continuă, tot așa, cu alte deconspirări de nume și personaje, ceea ce face de-a dreptul inutile măsurile de prevedere pe care și le-a luat, ipocrit ori onest, editorul.

Ceva și mai curios încă s-ar putea să devină totul dacă mai punem alături încă o întâmplare. Când, în urmă cu vreo 25 de ani, aceluiași Saul Bellow i-a apărut un alt roman, **Darul lui Humboldt**, editura – aceeași editură! – n-a considerat necesară nici o precauție tactică. Asta cu toate că și Humboldt avea un corespondent în realitate; el ascundea sau trăda numele unui poet bine cunoscut în acea epocă. Până și prietenia dintre Humboldt și Charlie Citrine, atunci, o prefigura pe aceea dintre Chick și Ravelstein, astăzi. Ar fi, prin urmare, în plus o dovadă că și sub numele de Chick sau Citrine s-ar putea camufla un personaj *cu cheie*, care n-ar fi deloc exclus să semene foarte bine cu scriitorul însuși. Numai că asta nu pare să intereseze

pe cineva – sau, cel mult, interesează doar așa, ca fapt divers. E de la sine înțeles, adică, să nu mai cauți, pe ghicite, cine ar putea fi personajul principal al unui roman, atâta vreme cât un înaintaș a mărturisit, încă din secolul trecut, că madame Bovary era chiar el.

Că note sau mențiuni de felul ăsta mai mult complică decât explică și mai mult acuză decât să scuze, ne convinge definitiv încă un exemplu. Când a dat publicității **Mătușa Julia și condeierul**, Vargas Llosa, prevăzător și el, i-a pus în frunte nu o notă, nu o nevinovată decizie, ci chiar o dedicație. I-a dedicat, adică, volumul însăși Juliei, „*căreia atât eu cât și acest roman îi suntem profund îndatorați*”. Nu i-a mers, însă, nici lui și nici așa. Prima sa soție tot a crezut de cuviință că trebuia să scrie și ea o carte, cu dorința cea mai sinceră de a restabili fidel adevărul; adevărul pe care Llosa îl încălcase, îl de-na-tu-ra-se. Ca și cum i-ar fi putut înlătura cartea prin încercarea de a le povesti cititorilor adevărul *ei*. Sau ca și cum ar fi azvârlit în uitare romanul însuși, când alți cititori, ofițerii unui colegiu militar, au hotărât pur și simplu să-i ardă o altă carte, **Orașul și câinii**, pe motiv că li se părea de-a dreptul o calomnie la adresa instituției *lor*.

De aici pornește, de altfel, întregă și nereparabilă, confuzia și aici va ajunge mereu. I se pretinde, cu alte cuvinte, romanului să respecte neabătut un adevăr pe care el nici nu și-a propus, o clipă, să-l urmeze și nici nu-i, la urma urmei, misiunea lui s-o facă. Llosa o și spune, în repetate rânduri, pentru a-și lămuri, cât îi stă și lui în putință, poziția: romanul nu-i altceva decât o minciună – sau, pentru a mă exprima ceva mai elegant, o ficțiune; el însuși, Llosa, caută mereu adevărul, însă pentru a minți mai convingător, în-cunoștință-de-cauză. Nu găsim altceva decât o frumoasă – și adevărată! – definiție a romanului în aceste câteva rânduri. Exact același lucru îl face Bellow când, într-un interviu, se plânge de modul în care a fost receptat **Ravelstein** al său; când îi muștră pe cititori că prea se întrebă deseori dacă evocarea este, nu plauzibilă, nu verosimilă, ci veri-di-că; conformă-cu-realitatea. Se caută, prin urmare, de prea multe ori, *chei* și *cifru* cărora nu li se mai găsesc, pe urmă, lacătele. Oricum am lua-o, romanul este, prin definiție, o operă de ficțiune. Și atunci ce rost mai au măsurile de precauție – și retractările – și tăgăduirile, câtă vreme nu salvează nici măcar aparențele? După cum am văzut, cu sau fără ele, scriitorul tot are de suportat urmările neîncrederii.

Așa că poate singura *cheie* care s-ar potrivi oricărui roman ar fi aceea a modului în care se deconspiră scriitorul însuși într-un personaj ori altul. „*Eu sunt scriitorul*” exclamă parcă la fiecare pagină condeierul lui Llosa, deși n-o spune nicăieri explicit. Același lucru se poate susține și despre Citrine, al lui Bellow, dau despre Chick, sau despre Herzog. Aș îndrăzni chiar să strecur idea că, nu o dată, personajele principale, numite mătușa Julia sau Humboldt sau Ravelstein, nu sunt decât niște puncte de plecare, simple pretexte la care se raportează mereu scriitorul, pentru a se putea pune mai bine în lumină pe sine însuși. Bellow o și recunoaște, deschis, într-un loc: „*Eu, unul,*

mă fac răspunzător numai de omul Ravelstein și, cum nu pot să-l zugrăvesc fără o anumită doză de implicare, va trebui să tolerați și prezența mea pe margini". Încă o dovadă, dacă mai era nevoie, că, în locul atâtor chei și cifruri și lacăte, care nu descuie niciodată nimic, una singură este prea de ajuns; acolo unde, firește, se potrivește – și ea.

Cât adevăr și câtă minciună se ascund și în asemenea, fățarnice destăinuirii – este și asta, desigur, o chestiune. Dar în cazul asta, cel puțin, autorul nu mai poate fi tras la răspundere de nimeni pentru „*minciunile*” pe care le scornește pe seama sa. Că n-a respectat adevărul într-o anumită împrejurare sau că

s-a abătut de la „*realitatea vieții*”, în alta, mai treacă-meargă. Când însă este vorba de el însuși, măcar atunci scriitorul își poate proclama fără nici o rezervă, propriul adevăr. Asta cu atât mai mult cu cât romanul, în esența lui, nu se suprapune nici cu adevărul, nici cu realitatea – și n-ar putea nici dacă ar vrea s-o facă. Nu pentru a povesti sau a repovesti realitatea este scris un roman, ci pentru a o interpreta. Și mai bine zis, adevărul istoric e una, iar adevărul artistic alta. Cel mult istoria, deci, este datoare să ne prezinte realitatea întocmai, așa cum a fost sau cum este. Romanul însă ne-o arată, mereu și neobosit, așa cum ar trebui să fie.

MAI MULT DECÂT O CARTE

Sub acest titlu își așază cuvântul introductiv Adam Puslojië, pentru a ne deschide o carte care, nimic de zis, este mai mult decât una obișnuită. Este, de fapt, o antologie și nicidecum o antologie oarecare, ci una a poeziei sârbe, văzută de-a lungul întregii sale călătorii, din secolul XIII până azi. „*Ceea ce trebuia să fie obligația și truda unui institut întreg a devenit munca unui singur om*”, afirmă mai departe cunoscutul poet sârb, prieten la cataramă cu Nichita Stănescu și cu Marin Sorescu. Iar omul acela, cel care, prin alcătuirea acestei antologii, a suplinit „*truda unui institut întreg*”, este Ioan Flora, poet el însuși, născut el însuși în Banatul sârbesc. Iată de ce, odată apărută, anul trecut, la editura **Solstițiu** din Satu-Mare, masiva culegere, veritabilă biografie a poeziei sârbe pe traseele celor opt secole de existență, devine cu adevărat „*un monument literar și cultural*”, „*un dar măreț și nobil*”, așa cum iarăși ne vorbește Adam Puslojië.

Nu-i doar acesta singurul argument însă. La rândul lui, poetul Ioan Flora simte nevoia să-și justifice pe deplin opțiunea, ca și demersul editorial: „*Trebuie spus din capul locului că acest «cuvânt înainte» nu-și propune să fie un studiu asupra poeziei sârbe de la origini și până în prezent, nici să o situeze, cronologic, tematic, stilistic, axiologic vorbind, în context balcanic sau european, ci, mai degrabă, să stabilească, pe cât e posibil, direcțiile ei evolutive de-a lungul a opt secole încheiate*”. Motivul este, desigur, unul însemnat, unul de nelipsit în istoria literară, numai că nici de data asta nu-i singurul. Ori cel puțin așa pare să fie, câtă vreme chiar el, Ioan Flora, ridică de la cea dintâi pagină și o posibilă întrebare: *de ce poezia sârbă?* Căci, într-adevăr, ar fi prea simplu să ne mulțumim, în cazul oricărei antologii de poezie, cu un singur argument. Ele sunt întotdeauna mai multe și numai laolaltă pot înconjura fenomenul dintr-o diversitate de unghiuri de vedere.

„*Deoarece există de pe la 1200*”, răspunde tot el, cu o anume candoare, dar o face numai pentru a marca, încă o dată, momentul de început al celor opt secole de drum. Imediat apoi sunt enumerate și motivele capitale, definitorii pentru poezia vecinilor noștri din dreapta Dunării. Și cel mai important dintre toate rămâne, firește, cel al centrului de greutate care o plasează neîntrerupt în sfera valorii adevărate, nepieritoare. Așa se face că, printre cei 121 de poeți antologați, regăsim numele, mai de mult cunoscute și de noi, ale unui Vasko Popa, Miodrag Pavlovici, Adam Puslojië sau Radomir Andrici; dar și altele, ale unor

poeți încă tineri, precum Slavomir Gvozdenovici, Miliurko Vukadinovici, Predrag Lukovici sau Dragan Iovanovici Danilov, și a căror introducere în antologie s-a făcut pe același criteriu al valorii. Toate la un loc înmănunchează creația, dar și istoria unui popor care, după cum afirmă, pe deplin îndreptățit acum, talmăcitorul, „*la 1200 știa și reușea să scrie poezie, la 1400 scria poezie, care la 1800 scria poezie și care astăzi, așa înfierat și însingurat cum este, scrie poezie*.” Și asta pentru că, dintotdeauna, de când există poezie, creația artistică a unui popor întruchipează trăsăturile de nelipsit ale înseși ființei sale naționale.

Și totuși, chiar după formularea atâtor argumente cu greutate, parcă mai rămâne ceva nerostit încă. S-ar putea înțelege, din ele, că Ioan Flora, poet el însuși, născut el însuși în Banatul sârbesc, a fost o șansă providențială pentru poezia sârbă – și n-ar fi deloc așa. La noi au apărut asemenea culegeri și cu mult înainte de a fi existat a lui; sau tot ale lui, mai înainte de asta. Dacă e vorba să numim o șansă, aceea nu poate fi decât întâmplarea că, pe malul drept al Dunării, s-a născut în timp o mare poezie, tot așa cum, pe malul stâng, a luat naștere alta. Și că, între cele două maluri s-a legat, încă de la începuturi, nu doar o simplă vecinătate, ci și o statornică prietenie. Poate că el este, mai presus de orice, motivul esențial care face din această antologie *mai mult decât o carte*. Gestul editorial de acum încununează așadar o străveche tradiție și se preschimbă într-un omagiu pe care atât Ioan Flora cât și Adam Puslojië îl aduc, în egală măsură, „*limbilor înfrățite în poezie*” și „*poetilor Vasko Popa și Nichita Stănescu*”.

Spre sfârșitul anului trecut am primit această carte de la directorul editurii **Solstițiu**, poetul George Vulturescu. La începutul acestui an aveam să află că Ioan Flora nu se mai află printre noi. Se hotărâse, pur și simplu, să ne părăsească la cei nici 55 de ani ai săi. A lăsat, oricum, în urma lui, mai multe volume de poezie și mai multe traduceri din poezia altor popoare care-l așază printre poeții de frunte ai noștri și ai țării prietene. Antologia pe care o comentez astăzi devine astfel ultima pe care o va mai semna vreodată Ioan Flora. Iată deci încă un argument pentru care poate fi socotită *mai mult decât o carte*. L-aș întreba totuși pe Ioan Flora, chiar așa, peste lumile care ne despart acum: *de ce poezia?* Știu însă foarte bine, și așa, ce-mi va răspunde, cu binecunoscuta lui candoare: *pentru că există...*

UN ARDELEAN DE CURSĂ LUNGĂ

Când în urmă cu vreo trei ani, îi apărea, la editura **Viitorul românesc**, romanul **Vămile Damascului**, pesemne numai Viorel Știrbu știa că dăduse semnalul unui ciclu epic. A urmat curând, apoi, **Moara de vorbe** sau **lisus Tămăduitorul**, pentru ca și mai de curând, anul trecut, să ne dea, la editura **România Press**, și volumul trei: **Călătoria** sau **Moara de vânt**. Prin urmare, toate trei legate prin același laitmotiv al morii: **Moara de nisip**, **Moara de vorbe**, **Moara de vânt**. Dincolo sau dincoace de motivul declarat de bună voie, însă, toate trei erau legate prin încă unul, cel mai rezistent dintre ele: păcătoasa și nesfârșita noastră tranziție. Că Viorel Știrbu va avea nevoie de spațiu, de largime, ca să ne spună tot ceea ce îi stă pe limbă și ca să poată vehicula cu numărul mare de ani și de personaje, se putea vedea de la primul volum încă. Se mai putea bănui și din amănuntul că scriitorul coboară din aceeași vatră care ni i-a dat pe Slavici, pe Agârbiceanu, pe Rebreanu. Numai un ardelean are răbdarea scrupuloasă de-a face lucrurile mai pe îndelete, dar și mai temeinic. Așa că și Viorel Știrbu, când a dat de știre că se zăresc, undeva departe, *vămile* – sau *morile* – sau *călătoria*, doar el singur știa către ce tărâmurii ne va purta pașii și privirile.

Roman de întindere deci, și acela, **Vămile Damascului** și-a croit de la bun început largimea de care avea nevoie, cu atât mai mult cu cât urma să-și desfășoare narațiunea nu doar într-o singură orânduire, ci în două: adică atât în cea de *ieri*, cât și în cea de *azi*. Fără să pună prea insistent în evidență mecanismele de ordin social sau politic, cele care agravează specificul unei societăți, scriitorul se apleca cu mai multă stăruință asupra oamenilor, a vieții și *istoriei* lor; adică tocmai ceea ce conferă viață și istorie unui roman. Imparțial, el se și păstra la distanță egală de ambele orânduri. Nicăieri nu se face simțită vreo nuanță de nostalgie la adresa *vechii* orânduri sau vreuna de părtinire a celei *noi*. De altfel, unul dintre personaje, Miron Goia, o și spune răspicat, undeva: „*Vremurile nu-s niciodată bune, numai oamenii sunt mai buni sau mai răi.*” După felul în care se petrec întâmplările în acest roman, avem toate motivele să credem că și scriitorul este de aceeași părere. Consecvent ideilor urmărite încă de la cele dintâi pagini, el înfățișează aici nu personaje, ci oameni, nu vieți, ci destine. Este, mai mult ca sigur, argumentul care l-a îndemnat și pe D.R. Popescu să susțină, fără rezerve, pe coperta a patra: „**Moara de nisip este cel mai bun roman semnat de Viorel Știrbu și unul dintre romanele pe care sunt sigur că destui prozatori importanți ar dori să-l semneze.**”

Cu o asemenea recomandare, firește că volumul al doilea avea să pornească de la o altă ștachetă. Mai cu seamă că, paradoxal ori nu, **Moara de vorbe** avea să fie în bună măsură o altă carte decât surata ei dintâi. Căci diferențele dintre cele două bune surori sunt atât unele de nuanță, cât și altele de substanță. Spre deosebire de **Moara de nisip**, unde, după cum am văzut, scriitorul își păstra detașarea demiurgului, aici, dimpotrivă, se implică direct, pătimaș, aidoma unuia dintre personajele sale, după cum se va întâmpla, de altfel, și în cel de al treilea volum, **Călătoria**. Registrul este neîntrerupt unul po-

lemic, incisiv, așa cum întâlnim de obicei în pamflete, în satire: „*Gârceiul arăta ca un iarmaroc mare... Gospodarii înălțaseră corturi, în fața cărora sfârâiau fripturile și cârnații și zurgăleau sticlele... Întreprinzătorii deschiseseră cinematografe, jocuri de noroc... trei-patru circuri prezentau spectacole fără întrerupere... autobuzele mișunau pe ulițele colboase, pescuindu-și neostoit clienții... camioanele aduceau neconținut butoaie cu bere, vin înfundat, spirtoase, crăpelniță.*” Că asta-i de fapt imaginea pe care i-o lasă scriitorului nu doar un sat oarecare și nici un județ cum este Huedinul, ci întreaga noastră tranziție, cu austeritatea ei de lux, este dincolo de orice îndoială.

Aș fi greșit însă să reținem doar parodia, doar satira din aceste cărți, pentru că ne-am opri doar la o singură față a medaliei. Deseori tonul sarcastic se împletește, se suprapune cu unul grav, de esență tragică, ce aruncă dintr-odată o altă lumină asupra tuturor romanelor: „*S-a omorât în numele papei... în numele regilor... în numele valorilor, iaca, burgheze, în numele democrației... în numele credinței... în numele comunismului... ba chiar și în numele patriei, neamului, onoarei...*” Este, nimic de zis, o lume care nu mai are nimic sfânt, în care singurul idol e banul, iar singura religie jaful. Un potentat local, pe numele său Liță Onacă, vrea să devină prefectul județului și-și cumpără, pur și simplu, postul de la guvern. Un alt fruntaș al județului, „*vârhovnicul țărănist*” Hirezu, nu pregetă să șantajeze sau să se umilească, după cum îi poruncesc interesele... locale. Singurul personaj onest, integru, al romanelor, același Miron Goia, cel care mereu se luptă cu *morile de vânt*, nu poate decât să constate, neputincios: „*Nu ne-am dat seama că, sub pretextul privatizării, al eliminării statului din procesele economice, s-a lichidat de fapt întreaga avuție națională.*”

Așa că verdictul polemic ar sta mai curând într-o neîncetată pendulare între grotesc și tragic, între solemn și ridicol, pe care scriitorul o folosește magistral, atât în **Moara de vorbe**, cât și în **Călătoria**. Practic, este singura nuanță ce i se poate potrivi unei lumi în esența ei ridicolă și care nu-și dă seama de propriul ei tragism. Însuși motivul *călătoriei*, pe care Viorel Știrbu îl alege pentru cel de al treilea volum al ciclului, este cel al unei călătorii care bate pasul pe loc. Odată ce, după 15 ani de la revoluția care ne-a destrăbălat existența, ne aflăm încă undeva înainte de anul de grație 1989, înseamnă că, de fapt, am avansat... un pas înainte și doi înapoi. Exact așa cum încondeiază, din nou, D. R. Popescu, într-o excelentă prefață la cel de al treilea volum: „*Vrăjit de ridicolul zilei de azi, care ne încapă pre toți, Viorel Știrbu monitorizează (poftim de vezi!) pașii pe care istoria îi face pe loc, țopăind înainte și înapoi, ca într-o patetică și săltăreață sârbă în cărunță.*”

Și totuși, chiar și după ce toate cele de mai sus au fost spuse, ceva tot ar mai fi de zis, în final. Împreună, cele trei romane ale lui Viorel Știrbu găsesc întotdeauna nuanța exactă pentru a ne convinge pe noi, cititorii, că, *de vorbe, de vânt și de nisip*, ceea ce macină morile sale, fără istov, este însăși existența noastră de zi cu zi.

TĂCERE GALBENĂ NU NUMAI PRE LIMBA EI*

De unde vine poetul? Dintr-un oraș „*trecut prin săbii foc și-amaruri*” unde „*când este vifor sau când mare-i ploaie-i / Împotmoliți la Crucea Comisoaiei / Nici magii n-ar putea veni cu daruri...*” Cum vine? Modest, iluminat interior de magia cuvântului folosit uneori provocator, alteori cu acea inocență primordială metaforică în fața universului neînțeleș încă.

Aduce cu sine, ca oricare trudit al poemului, imagini, teme, meditații răsucite într-un ansamblu arhitectonic încă neterminat, dar promițător în privința solidității construcției.

Dragostea, una din temele obsesive ale poeziilor lui Constantin Marafet, apare în starea ei genuină, fără conotații suplimentare, exprimată cu franchețea tipică poezilor douămiști: „*Rătăcind prin buzunare, / Luna se varsă ca o femeie / pe chipul celui de-al nouălea cer / căutând îndestularea patimilor / Peste coapsele ce le inund / Cu vise doar, cu vise doar!*” (*Rătăcind prin buzunare*).

Traducătoarea volumului *Tăcere galbenă*, Paula Romanescu, din care am selectat poemul, este ea însăși poetă, și încă una de mare rafinament, astfel că, în ciuda puținei libertăți pe care o presupune translatarea din limba de origine într-o limbă țintă, regândirea semantică a sintagmelor asigură păstrarea sensului inițial în momentul receptării artistice. Pentru „*luna se varsă ca o femeie*”, destul de șocant prin conotația de risipire vulgară, orgiastică, Paula Romanescu folosește „*La lune / comme une femme s'allume*”, verbul *s'allumer* (a se aprinde) neștirbind cu nimic efectul emoțional al imaginii. La fel, repetiția din final, expresie a durerii șmechere, pe muchia subțire dintre poezia de cartier modern și mai vechea „*foaie-naltă, foaie neagră, / Nu ți-am spus, fă, că mi-ești dragă!*” (M. R. Paraschivescu), este evitată cu delicatețe: „*Sur les hanches rondes / Que j'inonde / sans trêve / De mes rêves*”. Selectarea lui *sans trêve* (fără oprire, fără încetare), pentru denotația lui clară, asigură translatarea corectă a întregului con-text poetic în limba franceză, fără bruiaje de prisos.

Există în poezia de dragoste a lui Constantin Marafet o anume capacitate ludică de a amplifica și de a schimba sensul primar al cuvintelor în context, cu un curaj pe care numai copiii, în inocența lor, îl mai au: „*Tu vei folosi râsul / Împotriva ta / Îl vei crește încet-încet / Și-o să-l arunci pe jos / Ca pe un curcubeu!*”.

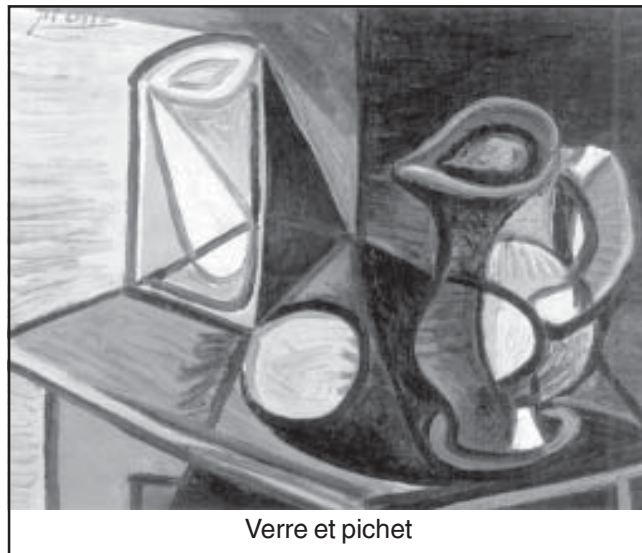
Neîmplinită, rătăcitoare, oglindă și coșmar, iubirea presupune risipirea ființei proprii în imaginea celuilalt, pierderea identității și sentimentul tragic al inutilității oricărui efort de a câștiga veșnicia prin iubire. De aici, strigătul sincer, care vine să spargă oglinzile de joacă: „*Uitând cine ești / Le vei întreba / Tu ești visul meu? / Nu iubi nu iubi / Cor de oglinzi / Răsună între cer și pământ!*”.

Poetul încearcă o sublimare a sentimentului, după o penitență golire a lui de senzualitate: „*Am plâns mult atunci / și am iertat / razele care m-au dezgolit de noroi / Acum gândul tace în palmă / Prins c-o gheară de lumină!*”.

Cufundarea aromitoare în senzualitate și efortul de a o depăși dau naștere unor poeme de dor și neliniște, impecabil traduse, fără modificări subiective, de către Paula Romanescu: „*Voici un bûcher allumé / Sur mon sein droit / Une plaie / Où es-tu? Des yeux de la mémoire / La lumière creuse dans mes côtes / nouveau tombeau / Pour mieux cacher la peur!*” („*Aici un rug aprins / pe țăța mea dreaptă / O rană oftează de frică / Unde ești? / cu ochii minții / lumina luminii îmi sapă mormântul / În coaste un alt mormânt / să ascundă frica!*”).

Dragostea conotată ca penitență împrumută lexicul vechilor poeme cavaleresti medievale, suprapunându-se, prin vreme, peste imaginile de umilință elaborată: „*Cerșetor autorizat / am / devenit / drum / pentru / pasul tău / plâng peste părul tău / care-mi / străpunge palmele / când mă voi naște!*”. În traducere, Paula Romanescu ordonează verbele pe aceeași axă temporală, amplificând ruga de transformare a imaginarului în real palpabil: „*Lorsque je renaîtrai / tu seras peut-être / non – être / mon... / les cheveux / seulement / dans mes paumes / pousseront!*”.

Cu voluptate, cu durere, cu împăcare, iubita „*purtând în mâna dreaptă / iluzia*” pășește „*angelic peste întrebări / surăde / se strecoară în buzunarul de la piept!*... Iar el, el, poetul îndrăgostit? Ei bine, lui i se oferă momente de binecuvântare, când îl caută – și-l găsește – iubita cea adevărată, adică marea poezie: „*Trăiesc în aceste umile / și îngrozitoare spații / ale universului / unde doar clipa / mi-e hărăzit s-o trăiesc / dar și aceea închisă / ca o umbră / ceea ce știu sigur / e că voi muri curând / e singurul lucru / pe care îl știu exact / și nu-l pot evita / Doamne, cu câtă ignoranță / m-ai înzestrat!*”.

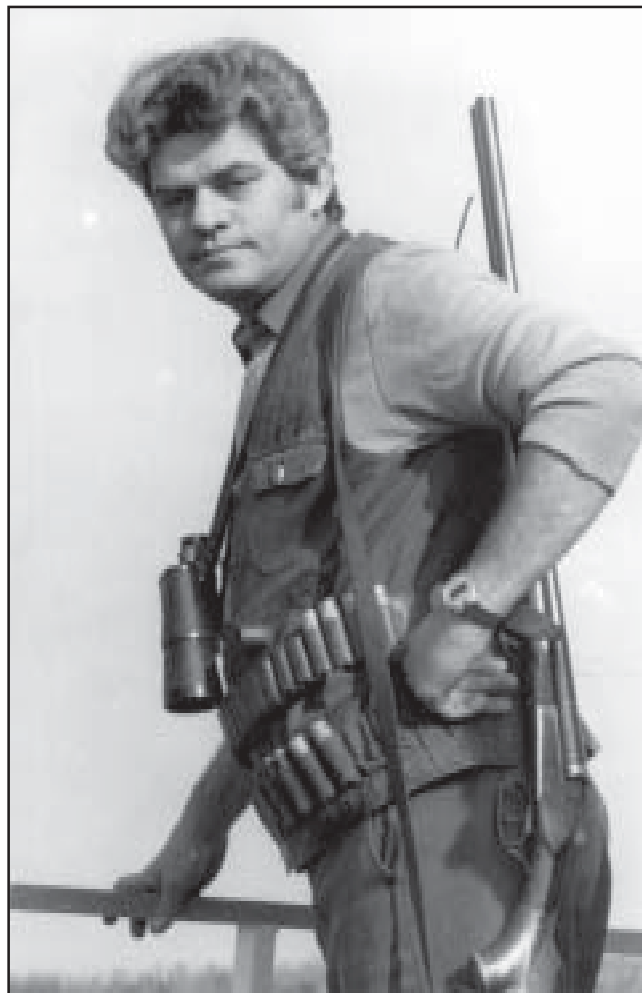
Verre et pichet

* Constantin Marafet, *Tăcere galbenă / Jaune silence*, Editura Fundația *Scrisul Românesc*, Craiova, 2005

Mircea Radu Iacoban

IARĂȘI STATI!

Nu putem trece cu vederea încă o ispravă a vechii noastre cunoștințe Vasile Stati, care ne fericește cu o nouă „*cercetare*”, de astă dată consacrată lui Ștefan cel Mare. „*Istoricul habilitat*” de la Chișinău atinge limitele patologicului prin truda lui de-o viață întru demonstrarea tezei potrivit căreia moldovenii nu-s români și „*limba moldovenească*” nu-i... românească. Cinstit, merită compătimit. A-ți închina întreaga existență slujirii (interesată politicește) unei minciuni sfruntate, a scotoci cu încrețenire vrafuri de documente și a căuta cu lupa vreo sintagmă rătăcită (de regulă, scoasă din context), aptă să susțină demonstrația imposibilă potrivit căreia albu-i negru, iată amenințătoare semne ale paranoiei. Am semnalat, în repetate rânduri, elucubrațiile acestui nefericit slujbaş al minciunii; n-are nici un rost să revenim asupra fondului chestiunii ce ar acuza inclusiv faptul că semnatarul acestei tablete, profesor de română născut la Iași, nu-i român, ci... moldovean. Adică, altceva! În fața unor astfel de siluiri ale logicii și speculări agresive ale unor vagi ambiguități documentare, perfect justificate în veac, însuși bunul simț te somează să-l Iași pe nefericitul „*habilitat*” în plata și-n paza Domnului: fericiți cei săraci cu duhul! Fiindcă Stati calcă mereu în străchini din pricina îndârjirii cu care rămâne orb la tot ceea ce nu-i convine. Iată, acum este iarăși contestat până și etnonimul *român*, care, potrivit lui Stati, n-ar fi existat istoricește decât începând cu... 1878! Ce enormitate! Să nu știe Stati că, în 1564, Coresi preciza „*am scris românește, vouă, fraților, românilor*”, că, în 1643, **Cazania** lui Varlaam, tipărită la Iași, purta subtitlul „*carte românească de învățătură*”, că folclorul, cronicarii, Cantemir etc. etc. etc.... Imposibil. Știe prea bine, doar a urmat o facultate de istorie și a lucrat în cercetare. Știe, dar, orbit de patimă, pur și simplu practică mereu, cu asiduitate, minciuna prin omisiune. În 2004, „*anul Ștefan cel Mare*”, Stati nu s-ar fi dus la Putna, chiar dacă „*ar fi fost poftit*”. Motivul: cronicarul Radu Popescu a scris: „*Mihai Vodă, care au supus domnia sa pă moldăveni, pă unguri, de a-i avea ca pă niște măgari pe toți*”. Dialectologul Stati este deranjat profund de prepoziția *pă*, chiar mai abilitat decât calificativul „*măgari*”. Că l-ar fi poftit cineva pe Stati la ctitoria domnitorului, am mari îndoieli. Că n-a fost acolo, nu-i nici o nenorocire – dimpotrivă, s-ar fi întors Ștefan în mormânt (iar istoricul-dialectolog a fost luat pe același bilet al nesimțirii nevrocoase de însuși Voronin). Că epitetul „*măgari*” era destinat de cronicar nu unor popoare, ci unor oști, nu-l impresionează pe „*habilitatul*” de la Chișinău, obișnuit să practice exercițiul descifrării doar la primul strat, superficial, al oricărui text. Iar când minte, o face cu voluptate și adâncă nesimțire. Cică, în 1944, odioșii români au... furat monumentul lui Ștefan cel Mare de la Chișinău și statuia lui Vasile Lupu din Orhei, dosindu-le undeva, la Gara de Nord

(?!). Noroc de ostenii ruși, care „*i-au găbji*” pe hoțomani! În realitate: pentru a fi ferite de bombardamente, statuile au fost aduse în păstrare ocrotită la Vaslui și la Craiova, de unde, după încetarea ostilităților, au fost repuse la locul lor. Abia revenirea rușilor a fost nefastă pentru monumentul lui Ștefan cel Mare, ciuit și re-amplasat, spre a nu concura cumva cu „*bolovanul*” de pe care predica Lenin... Dar, se pare, până și pe impostorul Stati începe să-l ajungă un anume regret pentru demersurile sale false și insalubre: „*Îndrăznesc să afirm că sunt și eu conștient: nu este modern-europenește să scoatem la iveală din ungherele istoriei ceea ce ne-ar supăra, ne-ar înstrăina, ne-ar dezbină. Știu că nu este creștinește. Avem astăzi alte griji, alte nevoi, alte aspirații*”. Pofțim cine deplânge înstrăinarea și dezbinarea – tocmai principalul lor artizan, care, să nu-i fie de deochi, începe să gândească... evro-penește! Lasă-ne, habilitatul, avem, într-adevăr, alte griji, alte nevoi. Ai mințit o viață, n-o poți drege în două fraze. Târziu, mult prea târziu!

GRĂDINI ACADEMICE ȘI SERELEURI UNIVERSITARE

M-am întâlnit anul trecut cu unul dintre neuitații mei profesori de la Universitate. Era o zi toamnă cum numai la Iași poți avea șansa să trăiești. Sadoveanu însuși, care simțea și repovestea ca nimeni altcineva cântecul și culorile anotimpurilor, spunea că toamnele ieșene sunt cele mai frumoase din lume. Melancolia toamnei a cuprins și conversația mea cu marele profesor. La un moment dat i-am spus, amintindu-mi de începutul anilor de studii universitare care se produc la 1 octombrie: „Atunci, în deceniul al șaptelea, un deceniu al deschiderii, ne simțeam cu adevărat studenți, în sensul în care le cerea să fie tinerilor ieșiți din liceu – G. Călinescu”. Replica a venit prompt: „Și noi ne simțeam profesori”. Pe scurt, eram amândoi de părere că învățământul superior românesc s-a degradat. Întâmplarea a făcut ca întâlnirea și conversația mea cu octogenarul om de știință și de catedră să se petreacă tocmai în zilele când se vorbea așezicând oficial de sereleurile numite universități care au împânzit țara, nu puține dintre ele niște dughene unde se vând iluzii pe bani grei. România a devenit o societate de „profesori universitari” și probabil cu cele mai multe universități private din Europa, dacă nu cumva de pe mapamond. Cohorte de mediocrități spulcuite coboară din mașini de lux, atunci când catadicsesc să se deplaseze, în fața unor foste sau actuale case de cultură, cămine, cantine dezafectate, foste policlinici (la Iași, de pildă, clădirea în care a funcționat decenii de-a rândul Policlinica studentească a devenit local de universitate particulară), hale odată industriale, ferme zootehnice (unde însă nu se studiază, Doamne ferește, zootehnia, care zootehnie?, ci dreptul, jurnalistica și, firește, economia, manageriatul) etc. Le ies în întâmpinare grupurile de studenți agitați, dornici, nu-i așa?, de a se încălzi la flacăra spiritului lor...

Omul descinde plin de importanță. Este preocupat de faptul că spălătoria auto în care a investit câteva miliarde nu prea merge, profitul nu e cel estimat. Apoi, este și cam obosit. Tocmai s-a întors de la Focșani, unde a ținut un curs urmat de o masă pantagruelică stropită cu vinurile alea nemaipomenite de Cotești și de Odobesti. Trebuie să se ducă măcar din când în când și acolo, deși tare s-ar mai odihni puțin în vila din Copou sau în cea de la Bucium. Dar cum să nu se ducă la Focșani, deși are cursuri și seminarii și la Bacău, și la Botoșani, și la Tg. Frumos, și la Vaslui, cam în aceleași zile și la aceleași ore. Își trimite însă ciracii, de fapt nu-i trimite, îi anunță telefonic. Ei doar se află acolo, *la localitate*, cum ar spune Caragiale (Cine o mai fi și asta?!). Au fost recrutați, cu grijă bineînțeles, din dascălimea autohtonă, fiindcă țărișoara noastră în drumul ei, poticnit, e drept, spre Europa are nevoie de *alternativă* la învățământul de stat. Amărătul ăla de învățământ de stat, de unde au ieșit specialiștii buni pentru SUA, Canada, Germania și alte asemenea!... La Focșani însă, repet, trebuie să se deplaseze, măcar din când în când. În vreo trei ani, cu banii și peșcheșurile de aici, a cumpărat patru mașini ultimul răcnet: un jeep pentru sufletelul său de universitar prodigios, un Audi pentru dragul de ginere, proprietarul unei fabrici de mobilă, băiat bun, scoate bani și din piatră seacă, un Renault pentru consoarta atât de înțelegătoare cu escapadele lui didactice și nu numai, dar și un Leganza, ca să fie de rezervă, deși mai are și un Mercedes... Uneori îl năpădesc amintirile, dar nu prea des, că nu e timp pentru astfel de reverii în economia de piață. Când, prin anii '50, a venit la facultate, la Iași, cu bursă de sfat popular, și a reușit ultimul pe listă, nici în cele mai deșucheate vise nu i s-ar

fi putut profila un viitor atât de luminos. Umil, onctuos îi deschidea totdeauna ușa profesorului său preferat care deținea o funcție în Comitetul de partid pe centru universitar, îi cumpăra covrigi de la chioșcul din fața Universității, îl conducea acasă, sprijinindu-l de braț să nu alunece, iarna, când era ghețuș, ori primăvara și toamna pe ceață și polei. Recunoscător, magistrul l-a recomandat pentru o funcție importantă la UASR (Uniunea Asociațiilor Studenților din România) și, în fine, l-a oprit la catedră, firește, pe baza „*activității sale obștești*”. Pe atunci, nici prin cap nu-i trecea că o să suporte o atât de radicală schimbare de mentalitate, cum se zice astăzi. Parcă a auzit el ceva: chestia asta cu mentalitățile e foarte serioasă, unii se ocupă chiar de istoria lor. Schimbarea de mentalitate! Măi, să fie! O simte – și cât de puternic! – pe propria-i piele. A devenit capitalist sadea! Proprietar, nu glumă, inclusiv de universitate. Iar acum construiește și un impunător local al acesteia, la întrecere cu somptuosul complex World Trade Center de vizavi, recent inaugurat. Să vezi, când va fi gata, ce bani o să curgă, fiindcă, în România, cine nu dorește să fie student sau tată de student sau mamă de student! Nici un sacrificiu nu este prea mare, pentru ca odrasla să aibă o diplomă. Care trebuie obținută, e drept, la o universitate de stat... Dar se aranjează, doar el, apropiatul sereleului universitar, acum adăpostit de un palat, are și acolo catedră...

Citesc ce am scris mai sus și mi se pare ușor frivol, deși nu lipsit de amărăciune, față de gravitatea unei astfel de situații. Simt că este vorba despre lucruri cu care nu ai voie să te joci. Chiar dacă ești sarcastic. Căci, iată, îmi vine în minte ceea ce scria Călinescu (textul datează de prin 1947 - 48 și este, se pare, pregătit pentru a fi rostit într-o aulă universitară; a fost publicat și adnotat, comentat, situat în timp de către Geo Șerban, pentru prima dată, în **Secolul 20**, numărul 102, din 1969) despre *Universitate*, ortografiat cu majusculă, despre ceea ce înseamnă, trebuie să însemne condiția studentului: „*O condiție dificilă a Universității este scopul practic în sensul cel mai material pe care îl urmărește auditorii. Un număr foarte mare de tineri și mai ales de tinere se înscriu în vederea obținerii unei diplome cu care să-și consolideze poziția de impiegați în birouri*”. Apoi, Călinescu se referă la „*misiunea profesorului*”, care „*ca persoană e să stimuleze alte persoane, în sforțarea lor spirituală originală...*”. În fine, revenind la profilul nu doar intelectual al studentului, Călinescu – autorul faimoaselor prelegeri ținute la Universitatea din Iași, unica în întreaga istorie a învățământului universitar românesc – atrage atenția: „*Modestia nu-i o zeiță favorabilă, ea e îngerul oamenilor mici. Nu-mi plac tineri respectuoși cu umilință de mării bărbați ai neamului, fără a voi să fie ei înșiși astfel. E hotărât, nu vor ajunge toți mari, însă dorința de a fi e sublimă [...]* Dacă noi n-avem credința că *voința noastră de a face opera, dacă nu opere, e sensul însuși al umanității, atunci înscrierea la Universitate nu are nici un sens. Ea urmărește doar satisfacția joasă de a avea o diplomă*”. Observând că „*cu cât omul e mai mediocru cu atât e mai liniștit*”, Călinescu are această magnifică adresare ce ar trebui pusă la intrarea tuturor universităților – adevărate, câte or mai fi! – din această țară: „*Trebuie să știți că Universitatea este în România cea mai înaltă instituție culturală, de aici pornesc lucrările spiritului câte sunt. Noi n-avem alte cercuri de reflecție asupra naturii fizice și umane, singurul e în acest loc. Aici sunt grădinele lui Academus și ați face o mare eroare dacă ați mânca semințe pe cărarea unde va păși în vreun secol viitor sandala unui Platon român*”.

JURNAL DE INFERN (V)

În locul nu știu câtor plachete de reflecții acre, cu iz fundamentalist, să recunoaștem că doar dulci muștrări de genul „În lumea noastră, în societatea de consum, nu neapărat că omul îl neagă pe Dumnezeu, însă îi place să trăiască așa ca și cum Dumnezeu n-ar exista” (ÎPS Andrei Andreicut, **Morala Împărăției întemeiată pe Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți**, Editura **Reîntregirea**, Alba Iulia, 2003, p. 164) ne mai pot rușina și discret *re-înduhovnici!*

Sub o izbutită copertă a Ioanei Dragomirescu Mardare (o panoplie cu ciuameți, patibulari și-jos-incomplet, poate promisiunea de progres a unui Falstaff), un conținut inflamant, salubru: Andrei Pleșu, **Obscenitatea publică**, Editura **Humanitas**, București, 2004. E scrisă o astfel de carte din observația că nu Săgetătorul cel bine țintitor e emblema zonei noastre balcanice, ci orb tâșnitorul Berbec, cu rezultatul previzibil al „oștii-n gard” (p. 245)!

Andrei Pleșu săvârșește operă de apostolat național (nu e singurul, firește), vrea să îndrepte lutul omenesc al românilor, pe care-i iubeste aspru și leal, spunând neted în finalul cărții că suntem și am mai putea fi – ca popor – pepiniera de dileme a Europei (p. 307). Pe calea buneii învățături, „principiile” pot fi la fel de rele ca formele fără fond (p. 173), o spune cineva care a scris **Minima moralia**... Apostolul național Pleșu poate fi – când trebuie – și

necruțător: conform doctrinei unui Jurgen Habermas ființează un implacabil *Kern-Europa*, așadar un nucleu dur al Europei, prin Germania și Franța; vom ajunge cumva în UE, dar în „nucleul dur” a se slăbi (p. 222 - 224). Salvare națională pe de-a moaca nu se validează, Pleșu nu oferă soluții miraculoase, el sugerează conaționalilor să nu-și mai delege grijile către *oamenii providențiali*, ar face bine cât mai mulți români să-și mobilizeze inteligența / imaginația / buna-dispoziție (p. 181), continuând cu delicios umor printr-o nipponerie: ce ți-e și cu Budismul ăsta *Zen*, îi ține pe adepți încremeniți în proiect, vorba gheisei personale a lui Pleșu, „*Shabu-shabu*”, nu-i mai oportună soluția românească „*a sta strâmb și a judeca drept*” (p. 240)!?

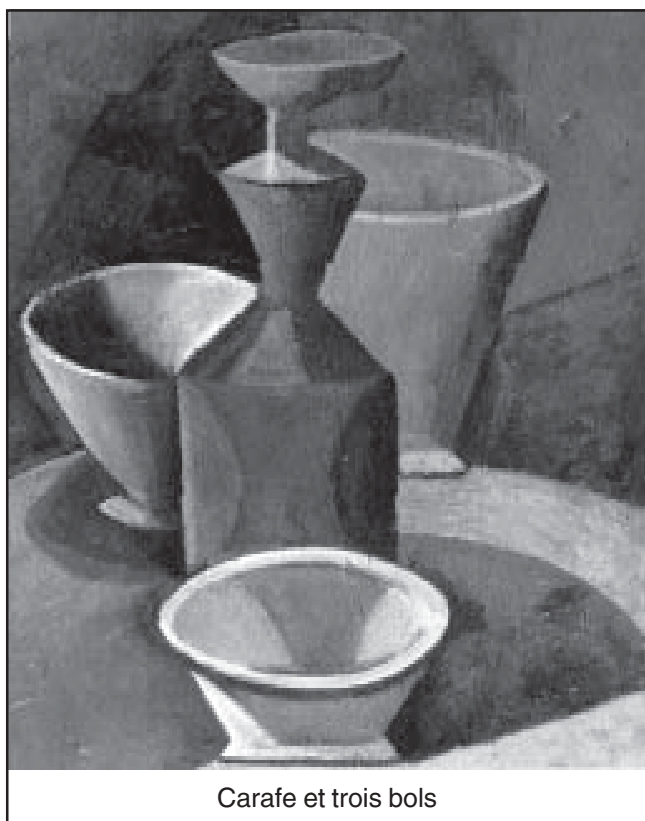
Pleșu cunoaște gradul de împotrivire la învățăturile și mai ales la stilul său nonșalant... La **Plai cu boi (revista lui' Dinescu)**, apostolul se complăce între o superbă coapsă feminină și măscările suculente ale nu știu cui, reperul de onorabilitate se amestecă în „*pornografie*”! Pleșu se debarasează de dojana etică și pudibonderia filistină (p. 10), oponentii de acest soi sunt mediocri... Ce poate pricepe „*mătușica de cartier*”!?

Pleșu mărturisește că nimeni de la Stat n-a venit la el să recupereze microfonul plantat de demult! (p. 96) Variantă umoristică a adevărului ce se cuvine a fi prezent, „*precum Christ, în cetatea Răului*” (p. 14), de fapt chiar în inima ei.

Ceilalți sunt dacă nu Infernul, atunci măcar Apocalipsa, abia după care poate în fine debuta Noua Civilizație a Literaturii. Și a fost mai întâi scandalosul guru Marius Ianuș, carismatic șef de bandă al douămiștilor „*fracturiști*”, greu să nu i te supui, așa pare a consimți Ioana Baetica, **Fișă de înregistrare**, prefată de Liviu Antonesei, col. **Ego-Proză**, Editura **Polirrom**, Iași, 2004. De fapt, pe Ioana o cheamă (splendid feminin!) „*Băețică*”, dar ce însemni pe această lume cu diacriticele culturii tale minore, pe care și computerul le respinge?! Dar noi o să-i spunem neîmblânzitei ființe tot „*Băețică*”.

Îi bănuim pe fracturiști (de altfel, bine specializați în filologie și alte umanoare) de o anume *cultură de grup*, banda acceptă – observă comentatorii – filiera Ginsberg-Douglas Coupland și individualizată, respectabila Băețică nu defectează în excepție. Ea merge pe calea deschisă de D. H. Lawrence, H. Miller, scriitorii atașați curentului *hippie* ș.a., mai cu seamă erotica măiastră întră între virtuozitățile lui Băețică.

Cultivata autoare obține în volumul său un mic roman (experimental?) în 4 părți + 4 povestiri separate, ofertă compozițională și simetrie cu tâlc... Nu în cele din urmă dintre meritele sale, Ioana Băețică finalizează o proză neterminată a lui D. H. Lawrence.

Carafe et trois bols

„Cântecul este sufletul urgent al Vieții omenestă”, rostește premonitoriu în 1989 Grigore Vieru în cartea de interviuri a lui Ion Panait, **Cu prietenie în umbra gândului**, Editura **Rafet**, Râmnicu Sărat, 2004. Bunul ziarist de interviuri nu se cuvine totuși să aștepte găselnite spirituale întâmplătoare de la cei abordați, ci să-i biciuiască pe intervievați conducându-i iscusit tocmai spre *perihelia* lor posibilă. E chiar singura complicitate și prietenie intelectuală admisibile.

Tocmai în acest sens credem că personalitățile de record ale cărții, Varujan Vosganian, Liviu Ioan Stoiciu și Fănuș Neagu, ar fi trebuit mai aspru provocate!

Și bine propune Ionel Bandrabur: să se înceteze cu temenelile de provinciali, inclusiv către „paraziții” critici-vedete.

Răzvan Popescu, **Femeia visurilor**, Editura **Du Style**, București, 2004. Deja regizorul Dan Pita anunță un film despre carte. Drama bărbatului, împărțit în alegerea față de un trio feminin. Masculul Thomas, *macho* blazat și „*Ragaiac*” amator de etern feminin enigmatic... Lume citadină, simpatică, fremătătoare, nicum larvară, lumea filmului românesc.

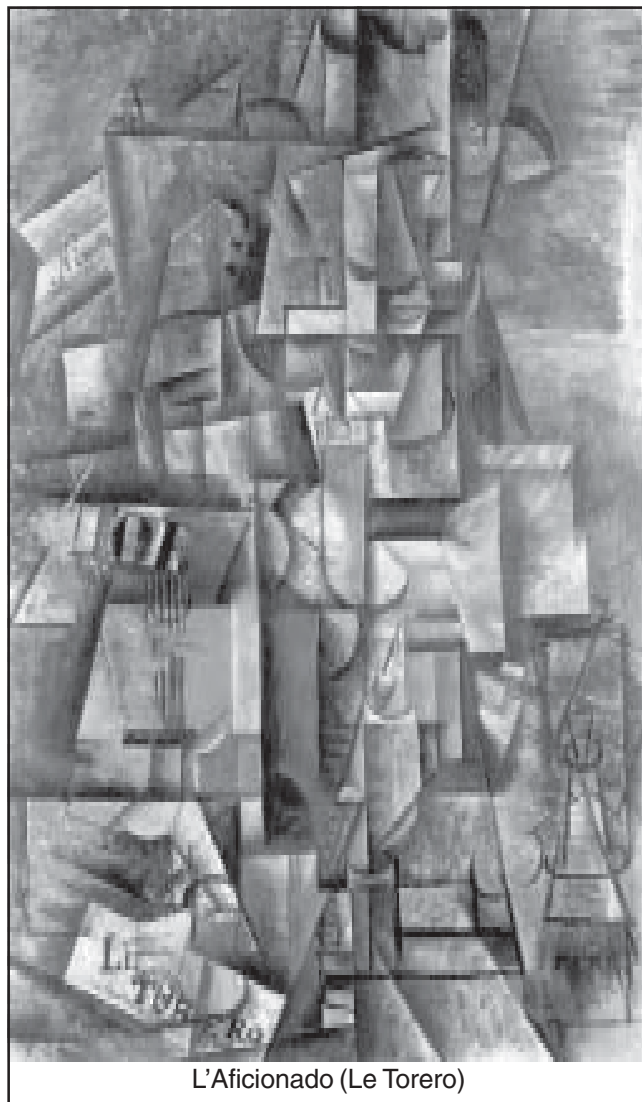
Înoată cum poate în apele tranziției revista hiperspecializată **Euresis** (nr. 1, serie nouă, Editura **Univers**, București, 2004), fosta **Cahiers roumains d'études littéraires et culturelles** întemeiată în 1973 de Adrian Marino. Încă din 2000 era anunțată tema actualului număr: „globalizare / americanizare și ce e drept „*target*”-ul este asaltat de autori inteligenți și versați, deloc dispuși la simplificări prăpăstioase sau partizanat yankeu penibil: Mircea Martin, Rodica Mihăilă, Teodor Baconsky, Andreea Deciu, Bogdan Ghiu, Adina Ciugureanu ș. a.

Fenomenul cultural american odată acceptat, pericolul „*McDonaldizării*” (pitiț în globalizare...) apare iminent și agerii autori evaluează șansele de rezistență, mai ales sugerând un optim raport între „*global*” și „*local*”. S-ar cuveni să rămânem liniștiți după lectură, globalizarea și uniformizarea sunt atât de complexe, încât „*americanizarea*” este numai unul din elementele luptei planetare, cu rezultat imprevizibil.

S-a dat totuși un răspuns îngrijorărilor noastre rezonabile!

Ai alunecat în sorbul frustrării, ești iritat și lehamisit, te fixezi după obișnuință în prostrație, aceasta declanșează mecanismul miciei proze a lui Ioan Dumitru Denciu, **Ultima partidă de table a influentului domn T**, Editura **Zedax**, Focșani, 2004. Ți-ar cam trebui „*pci*” (= pile-cunoștințe-relații) spre a-ți netezi drumul și așa ajungi la „*Înaltul Pensionar*” al urbei, un șarlatan bătrân uns cu toate alifiile... Se joacă table pe fondul tensionat al „*triumghiului*” pasional, într-o atmosferă amintind de proza italiană *retro* (parcă aștepti ca personajele să-și adreseze ceremonios-malițios câte un *comendatore!*), sau de Levant, sau de generică Mediterană. Ambiție devastată, primejdioasă decompensare ș.a. Relativism psihologic foarte *behaviour*. Și tandrețe à la Caragiale pentru fixații.

De ce oare gândul ne țâșnește spre chinutul Van

L'Aficionado (Le Torero)

Gogh, parcurgând Gabriela Crețeanu, **Infern cu floarea soarelui**, prefață de Cezar Ivănescu, Editura **Junimea**, Iași, 2003? Aflăm că poeta este psiholog de profesie, ceea ce promite ca tragedia galbenă a pictorului de la Arles să-și primească o gestionare sensibilă, avizată. Ba chiar o *introiectare* de zile mari!

Sunt românii niște trădători îndăcinați și insistenți, de două milenii neîntrerupte nici măcar de „*golul istoric*”?! Probabil, o aplicație de *political correctness*, destul de stânjenitoare pentru lectori, această Mircea Bălan, **Istoria trădării la români**, Editura **Eurostampa**, București, 2004.

Idei în Dialog, nr. 1, octombrie 2004, 5 numere până acum. O prea salutară apariție, această revistă a directorului H. R. Patapievici. Prestația publicistică și televizivă a lui H.R.P. anunța tocmai un astfel de demers revuistic. O revistă de *școală a gândului*, altfel decât **Dilema**, **ID** se așează sub semnul avertismentului lui Nietzsche (așezat ca moto-remember al revistei, una mai mult carte decât gazetă...), după care educația incoruptibilă a ființei tinere stă în *alteritatea* atenției sale în procesul socratic.

Tipic turist din Est și lumea a treia, dulce-acrișor, artăgos, sâcâit, mimând blazarea la pândă decompensării

frustrărilor: Gheorge Neagu, *Jurnal american*, Editura **Zedax**, 2004. Dincolo de acest flecușeț caracteriologic, prozatorul mustos și plin de prospețime pe care-l cunoaștem, pornit în voiaj inițiativ (?) „*la gurile democrației*”, Lumea Nouă, vezi bine.

Psihologie cam rudimentară, jurnalieră? Totuși, deloc eronată. Încă din avion, turistul cultivat ațintește „*ochi belii*”, e veșnic iritat de „*indiferența sfidătoare*” a ambientului, populat sau nu cu oameni de alt mental, sesizează că americanii vorbesc prea mult în *enigmaticul lor spectacol*... Ar fi de căutat oameni de sprijin în acest univers suspect! Toți „*românașii*” se află cam păsări fără somn în Washington DC, observă auto-malițios autorul. Gh. Neagu, „*pigmeul obosit din mine*”, mai observă cu ochi lucid și imensitatea fără de grație și monumentalitate a clădirilor capitalei americane, totul dă „*amețeală figurativă*”. Date fiind și înlănțuirile (in)vizibile ale Sistemului. Să fie mai sigură – ca factor de Ordine – „*violența grecească*”?... Până la urmă, simetria *masonică* chibzuită de generalul Washington a fost benefică și autorul nu scapă ocazia de a aluziona glumeț relații umane de aceeași sorginte.

Ce ne comunică în chiar poemul ce dă titlul volumului său, tânărul Daniel D. Marin, *Oră de vârf*, col. **Debut**, Editura **Geea**, Botoșani, 2003? „*Sigur / e o oră de vârf / când toate autovehiculele claxonează / iar cerșetorii opresc simultan / la Apocalipsă*”..., destul cât să devenim mai atenți: are, merită această mărunță lume citadină șansa unui *eskaton*, a unei redempțiuni? Poetul continuă impasibil: „*La parter oamenii par mai vii / discutând sofisticat / despre religie și literatură / dar și despre / curentii discreți / care vin de pe scări /... / dar și la parter / sunetele se infiltrază tot mai greu / undele radio sunt reduce la maxim*”... Te-ai trezit captiv, agresiunea apocaliptică nu e decât o jucărie a hazardului numit *psihologia mulțimii*: „*e o chestiune de ore / rândurile ajunse în fața blocurilor / înaintea câte un pas / cei de afară pot urmări pe ecrane / cum îți strângi pumnii o dată / încercând să nu deranjezi pe nimeni*”. Anemică, sărmană, superbă individualitate, cuibărită în monstrulețul-suflet.

Joacă la Paris filmul lui L. Pintilie *Pentru cine bat clopotele, Mitică?*. E isteria românească prin complicitate eternizată cu Răul cotidian, cu mlaștina „*realității*”: mârănie, vulgaritate, *negândirostuviețuire*. Exilată de o viață, fiica lui E. Lovinescu se întreabă dramatic cu Gabriel Liiceanu dacă ei nu s-au înșelat cumva, dedicând o întregă existență unei României *fictive*!?. Dar, parcă nu, câtă vreme România înseamnă Mircea Vulcănescu și demnele țărânci din Nucșoara în frunte cu Elisabeta Rizea... (Monica Lovinescu, *Jurnal 1990 - 1993*, col. **Memorii / jurnale / convorbiri**, Editura **Humanitas**, București, 2003, p. 271). Și regizorul, plus „*Monicii*” parizieni, și G. Liiceanu și ceva alții.

E bine că un onorabil profesor filolog s-a lăsat convins să deuteze în cărticică: Virgil Răileanu, *Veșnicia astrelor*, Editura **Zedax**, Focșani, 2004. D-sa admite că ar fi avut – ca tot românul! – oarece har literar, rătăcit de prozaismul vieții. Să sperăm că acum și l-a recuperat, definitiv.

Cărticica surprinde două personaje principale, Leon Kallustian și Constantin Ghiniță și mai multe secundare. Autorul își vantează cuceririle din sfera „*modelelor umane*”, musai participante la o Patrie a Lor de Vorbe și Fapte, pioșenia învăluind recunoscătoare și pe anonimi... Că ajunge să-l socotească pe Kallustian egalul lui Iorga în gazetărie dură, treacă-meargă (fi-va fost vreo „*mândrie a țâncului*”), dar sugerăm autorului să rechizuiască reflecția „*N. Bălcescu, pentru mine aproape egal lui Eminescu, Cuza și Iorga*” în direcția familiei imposibile de spirite!

Din și despre personajele sale principale, Virgil Răileanu citează cu generozitate din alții, îl abhoră pe nedreptul F. Muscalu, invidiază formula critică a lui Gh. Istrate, deși o completează (*Evanghelia a V-a* a lui Ghiniță îmbrățișează Cuvântul frământat în lutul omenesc, asemeni *Rubayatelor* lui Omar Khayyam...). Și fără a fi patetici ca autorul, putem admite că, într-adevăr, nu chiar toți sunt „*slugi idioate*” în tristele epoci ale patriei noastre risipitoare.

Lucrare situată în vecinătatea valorică a motoului din Sihleanu, Ion Lupu, *Din neamul I (L?)upilor. Căpitanii domnești*, Casa Scriitorilor, Bacău, 2004. Autorul, perfect îndatorat patriotismului local și regional, ține să răscolească după valori fermecate din „*negura neantului*” (!). Graal moldav îndeobște, parcă localizat în Movila și Hemmeni și neapărat binemeritând – după autor – o *sagă*... Mai înțelegem tonul encomiastic față de *avatarurile inverse* ale autorului în „*străjeri, slujitori domnești, răzeși*”, dar ne mărturisim iremediabil blocați mintal în fața ideii de „*cnezi ai satului până aproape de zilele noastre*”.

Era de așteptat de la un posedat al rebreanologiei (Niculae Gheran, *Sertar*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004) să aflăm iarăși câte ceva nou despre obiectul adorației și chiar aflăm pe bază de scrisori inedite halul de hărțuială la care era supus Liviu Rebreanu din partea admiratorilor, familiei în primul rând: bani / pile / relații.

Niculae Gheran n-a străbătut epoca prea eroic, se admite pentru etapa sa tânără ca un capsoman al utopiei socializante și se va descurca prin oportuniste și compromisiuri rezonabile, ca mulți alții, fiind chiar un model de decentă prin munca sa... Din bogăția cărții să spicuim măcar două perle. Una ar fi relația dintre pontiful comunist Leonte Răutu și jalnicul yesmen al sistemului, Petru Dumitriu: Răutu îi observă lui Dumitriu că, după ce a șarjat burghesia în *Bijuterii de familie*, să binevoiască să introducă în fluviul narativ și personaje comuniste, dar scandalizându-se de glumița scriitorului de a produce „*comunist*” numai din evrei, rusnaci basarabeți și francmasoni! Alta ar fi amintirea dezghețului cultural din 1964 – 1965, când pe culoarul Casei Scânteii cineva urlă feeric: „*S-a dat drumul la dragoste*”, iar un *raisonneur* mucaliti adaugă: „*Dar nu uitati dragostea de Partid*”.

În lipsa literaturii de sertar, să ne mulțumim și cu aceste sertare ale memoriei, doldora de savuroase bârfe & sușanele literare, din partea unor octogenari onorabili, dacă nu înțelepți, măcar experimentați la ganguri și cotloane. „*Sertare*” din care, încă o vreme, vor mai țâșni maimuțe.

ÎN APROPIEREA UNEI ANIVERSĂRI

La 15 octombrie 1909, tânărul de 24 de ani – care era atunci Liviu Rebreanu –, își împlinește visul de a ajunge în capitală. Acest Rebreanu ne convoacă, cel puțin o dată pe an, în Ardealul natal (Târlșiua), în cel al copilăriei și adolescenței (Maieru, Năsăud, Bistrița), al tinereții (printr-un scurt Popas la Prislop) și, mai cu seamă, în cel al operei sale, care... „*n-ar fi existat fără Ardeal, care-i totul!*”. Aceste așezări, ca și suratele lor ardelenne (Beclean, Sângeorz-Băi, Tg. Mureș, Cluj și Aiud – amfitrionii noștri, care nu de astăzi găzduiesc asemenea întâlniri) sunt tot atâtea pecetei rebreniene, unele cu justificate valențe muzeistice (Maieru, Prislop), altele cu însemne memorialistice care ne conduc pe urmele lui Rebreanu, perpetuându-i numele și renumele.

„*Biografia unui scriitor* – notează G. Călinescu – începe o dată cu moartea sa”. Dacă nu l-am avea pe acest Rebreanu din București, ardeleanul de până atunci ar fi fost pomenit cel mult de familie, de prieteni și de apropiați. Aducem omagiu ziaristului de la **Ordinea, Falanga literară și artistică, Scena, Rampa, Universul literar, Ziua, Teatrul, Moldova, Capitala, Sburătorul, Lectura pentru toți, Luceafărul, Ideea europeană și Mișcarea literară** (1924), **România literară** (1932), **Viața** (1940) – ultimele trei conduse chiar de scriitor; nuvelistului (**Frământări, Golanii, Mărturisire, Calvarul, Catastrofa** – pentru a consemna doar titlurile volumelor), romancierului (**Ion, Pădurea spânzuraților, Adam și Eva, Crăișorul, Răscoala, Jar, Amândoi, Gorila**), dramaturgul (**Jidovul, Cadriul, Plicul, Apostolii**), memorialistului (**Cuibul visurilor, Metropole, Mărturisire, Oameni de pe Someș, Amalgam**, precum și postumul **Jurnal**), traducătorului din Nietzsche, Dostoievski, Mikszth, Herczeg, Max Halbe, Hauptmann, Schiller, Carmen Sylva, Nathasen, Arnholz, Molnar, Földes; conferențiarului de la „*Sezătorile literare*” din țară, dar și celui din străinătate (Berlin, München, Stuttgart, Leipzig, Dresda, Breslau, Viena, Zagreb), precum și secretarului, vicepreședintelui și președintelui S.S.R., directorului Direcției Educației Poporului, participantului la conducerea Societății Române de Radiodifuziune, directorului Teatrului Național din București și, nu în ultimul rând, academicianului Liviu Rebreanu (1939).

Ce altceva înseamnă omagierea unui scriitor dacă nu o privire retrospectivă în biografia acestuia și, mai cu seamă în operă, sau aducerea în actualitate, ca să folosim o formulă uzitată și uzată?! Acesta este și motivul pentru care am parcurs cele câteva repere biografice și bibliografice. Nu ne-am ierta dacă am trece sub tăcere momentul Ghimeș, cu ale sale înțelesuri, și, mai cu seamă, pe cel de pe Valea Mare, lângă „Florica” Brătienilor, unde s-a slova rebreniană din 1930 până la obștescul sfârșit (a cărui comemorare rotundă – 60 de ani – am săvârșit-o la 1 septembrie a.c. pe plaiuri bistrițene) al celui care „*a dat*

vieții o operă și operei o viață”.

Flacăra verbului rebrenian pâlpâie în toate aceste locuri; va arde, totuși, în capitală, pe parcursul a 35 de ani, chiar dacă în ultimii 14 va face naveta între Valea Mare și București. Aici a fost chiriașul grăbit, dar nu cel din literatură, ci acela mânat de tot felul de lipsuri. Cu strângere de inimă, romancierul remarca statutul de chiriaș, ca fiind fertil doar în literatură, nu și în viață. Rebreanu putea fi văzut protejându-și pendula, între acareturile casei, cu ocazia deselor mutări din str. Dr. Rațiu, în Dr. Witting, de aici în Calea Griviței (numerele 65 și 153), apoi în Popa Tatu, Smârdan, Primăverii. „*Locuia pe str. N. Bălcescu* – depune mărturie Turod Vianu – *în fundul unei curți, într-o căsuță dărăpănată de atunci, la doi pași de casa unde se sfârșise Luchian*”, astăzi strada Mendeelev, adăugăm noi.

În fantezia noastră maladivă, ne imaginăm ca măcar o parte dintre aceste locuri, dacă nu toate, să fie marcate cu câte o placă memorială întru amintirea autorului **Răscoalei**. Lucrurile nu stau defel așa, cu toate că în capitală sunt circa 150 de asemenea mărturii. Singura placă memorială care marchează una dintre fostele case bucureștene, locuite de romancier (de fapt, ultima), este cea din Bdul Kogălniceanu, care atrage atenția trecătorului că:

„*Aici a locuit și a creat între anii 1934 - 1944, scriitorul LIVIU REBREANU (1885 - 1944)*”.

Întâmplarea face că, în această perioadă, scriitorul să fie mai curând prezent la Valea Mare, acolo unde în fiecare noapte își grăbea sfârșitul cu tutun și cu nelipsita cafea. Dacă se poate vorbi de o sinucidere, în cazul lui Liviu Rebreanu – așa cum s-au mai vânturat ipoteze – despre o astfel de sinucidere poate fi vorba. Regimul de creație nocturn a dus la un inevitabil surmenaj, ceea ce a făcut ca la nici 59 de ani să părăsească efemerul cotidian, cel care a trăit două vieți: una diurnă, de persoană și personalitate politică, și alta nocturnă, a artistului. Cum totul are un preț, astfel a înțeles să-și plătească Liviu Rebreanu fotoliul în galeria nemuritorilor.

Ecurile prezenței sale bucureștene se păstrează astăzi la Biblioteca Academiei, la Teatrul Național (unde o sală îi poartă numele, nu și producția dramatică), la Biblioteca Liviu Rebreanu, secție a Bibliotecii Metropolitane, la Muzeul Național al Literaturii Române și, nu în ultimul timp, la Muzeul Memorial Liviu Rebreanu – Fanny Liviu Rebreanu, coordonat de amintitul M.N.L.R. Cu stupoare constatăm că, din cele circa 600 de școli bucureștene, în jur de 90 și-au găsit un patron spiritual din sfera culturii. Niciuna însă nu s-a învrednicit să-și înno-

bileze firma cu numele cititorului romanului românesc modern, rezumându-se să se particularizeze, ca deținuții, printr-un număr.

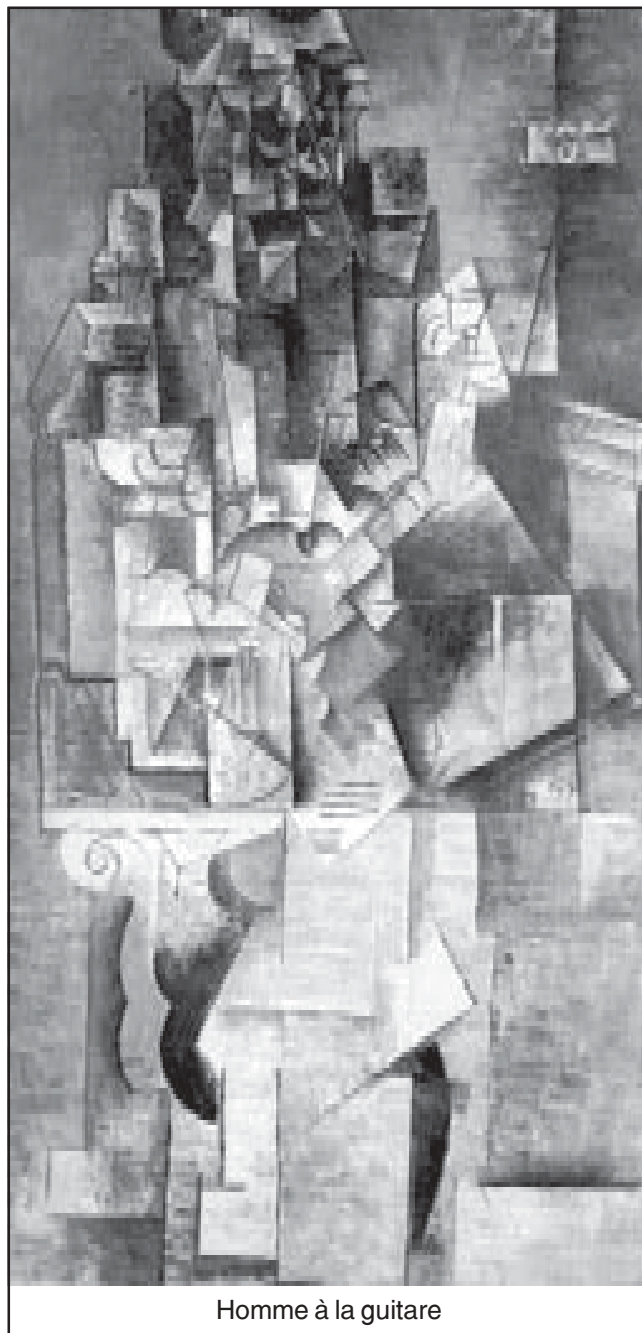
Muzeul bucureștean al lui Liviu Rebreanu este găzduit de un apartament dintr-un bloc situat în unul din cartierele de elită ale capitalei, Cotroceni, în care – culmea! – n-a locuit scriitorul, așa cum nu obosește s-o spună, de fiecare dată, eminența memorialistici rebreniene și editorul operei acestuia, ați ghicit, Nicolae Gheran. Se știe că apartamentul a fost locuit de familia Radu și Puia Vasilescu, ginerele și fiica lui Liviu Rebreanu, aceasta fiind și donatoarea (1992) spațiului și a patrimoniului. Cu toate că, tot aici, a locuit și Fanny Rebreanu, soția scriitorului, nu suntem extrem de încântați să constatăm că, pe firma așezământului, s-a strecurat și numele acesteia. Meritele sale literare se rezumă la volumul memorialistic **Cu soțul meu, gânduri, imagini, întâmplări**, Editura pentru Literatură, București, 1963. Nu ne vom referi aici la originalitatea lucrării, la cei care i-au sărit în ajutor, cu creionul sau cu radiera, nici la fantezia autoarei, care a adus lucrurile din condei așa cum i-a convenit. Firma lăcoșului respectă voința donatoarei, atât în privința părintelui cât și a „măicutei”. În același firav cvintet al muzeisticii literare bucureștene (Arghezi, Bacovia, Minulescu și Călinescu) mai sunt două cazuri (Agatha Grigorescu și Claudia Millian), cu totul îndreptățite.

Ca un paradox, ajunși în muzeul bucureștean, vom constata prezența scriitorului mai acasă decât în locurile de origine sau acolo unde a locuit în diverse perioade. Aici își dau întâlnire mărturii transilvane, dar și de la Orlat sau Valea Mare. Patrimoniul și, în consecință, atmosfera, sunt tipic rebreniene, chiar dacă sunt rodul unor compuneri și recompuneri. Mai mult, să nu uităm faptul că din acest muzeu au tâșnit spre patru zări donații care înobilează celelalte muzee din țară, și nu numai pe acestea. Mă opresc la un singur exemplu: biblioteca. Din renumitul fond de carte al scriitorului (peste 8000 de volume), încăperea dedicată biroului, din muzeu, găzduiește astăzi destul de puține cărți, dintre care, unele, în mai multe exemplare ale aceleiași lucrări, în aceeași ediție. Se înțelege că restul au luat drumul bibliotecilor și muzeelor din țară sau din capitală, ceea ce nu-i rău. Același muzeu mai are și avantajul de a găzdui cele mai multe piese originale, fie că e vorba de lucrări de artă plastică, icoane, mobilier, exponate mărunte etc. Nu vom obosi să afirmăm că un muzeu nu este mai mult sau mai puțin frumos, poate fi adevărat sau fals, eventual, mai mult sau mai puțin autentic. În tonul aceluiași paradox, invocat la începutul aliniatului de față, vom observa că muzeul bucureștean poate sta cu fruntea sus. În lumea civilizată – ne gândim la cea vest-europeană – cultivarea tradiției culturale este o politică de stat, mai mult, un modus vivendi. Așa se face că sunt exploatare și puse în valoare tot felul de valențe memoriale, cu toate mijloacele. Or, în cazul de față, a cultiva asemenea „mofturi”, nu este oarecum superflu?!

Nu-mi propun să vă pun răbdarea la încercare parcurgând sec muzeul. Vă invit să-l vizitați, obligându-mă să vă însoțesc pe meandrele memorialistici rebreniene; nu veți regreta!

Nu ascundem faptul că, în afara activităților muzeistice specifice și a câtorva întâlniri ocazionale, care le prelungesc pe cele cultivate de urmasele romancierului, muzeul nu și-a găsit cadența unei instituții de cercetări rebreniene, așa cum, cu ambiție, că propuneți să procedați Dumneavoastră, gazdele noastre de astăzi a acestor întâlniri aniversare. Abordarea capitalei este mai palidă pe acest palier. Există o sumedenie de explicații care n-au de ce să îmbrace straiile scuzelor. Este un fenomen firesc, valabil pentru toți scriitorii a căror nume se leagă de anumite localități, atât prin obârșie cât și prin eventualele domiciliu. Fac excepție M.N.L.R. – prin ale sale „Rotonde 13”, Academia Română – prin sesiunile omagiale și, în cazul fostului director al Teatrului Național, o întrunire prilejuită de comemorarea rotundă: 60 de ani.

Venind dintr-o instituție memorială literară națională cu profil muzeistic, ne-am permis, „boieri, ca nunta s-o pornim și noi alături”, acolo unde ringul era liber.

Homme à la guitare

CUZA ȘI BASARABIA

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza a dus față de Basarabia o politică de promovare a unității naționalității române și de integrare în Statul Național România.

Cuza a plecat de la realitatea politologică a raportului de forțe dintre marile puteri europene și a constituit din Principatele Unite un stat național unitar, care cuprindea și sudul Basarabiei, retrocedat Moldovei prin Tratatul de la Paris (1856). În concepția lui, însă, Cuza prefigura unirea tuturor românilor, implicând a celor din restul Basarabiei, neretrocedat.

Documentul inedit prezentat aici constituie o **Proclamație** către toți românii din Basarabia și pregătește „*unirea tuturor românilor*”, a cărei împlinire Cuza o credea neștrămutat. Unirea Principatelor (1859) sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza a avut loc într-o dublă conjunctură:

aplicarea principiului naționalităților, în constituirea statelor naționale;

tendența statelor naționale de a cuprinde întreaga națiune în granițele sale.

În acest context de ideologie și politică aplicată, vom analiza poziția domnitorului Unirii în relațiile sale cu Basarabia, parte din Moldova, și acțiunile sale concordante în pregătirea națiunii unitare române.

Mentalitatea modernă a unității națiunii și a statului național în Programul lui Cuza privind Basarabia

Guvernele statelor întemeiate pe ideile Revoluției de la 1848 din Europa aveau un obiectiv politic de esență structurilor moderne: Statul Național.

Pentru națiunea română, această ideologie politică însemna unificarea teritoriilor naționale.

Unirea Principatelor și unificarea Italiei sunt fundamentate, cu sprijinul lui Napoleon al III-lea¹, pe principiul naționalităților.

Obiectivul vizat de domnitorul Cuza pentru ideea națională se dezvoltă pe două direcții: (a) Exprimă orientarea în structura teoretică cu privire la problema națională; (b) Reprezintă un instrument de lucru ideologic în lupta politică și diplomatică pentru formarea națiunii române moderne și integrarea acesteia într-un stat național unitar.²

Evident, problema Basarabiei era cuprinsă în acest concept despre naționalitate.

Exponent al acestei ideologii, Cuza, ca domnitor al Unirii, a depus eforturi pentru strângerea legăturilor cu românii din Transilvania și Basarabia. Conceptul de bază consta în norma

nescrisă a politologiei, caracterizată prin:

mutația teritoriilor de la o suveranitate la alta are caracter relativ;

posesia teritoriilor, prin anexare, nu înseamnă proprietate.

Tratatele nu constituie un titlu de drepturi de proprietate imuabile asupra teritoriilor trecute de la un stat la altul, ci rezolvă un provizorat, până la încheierea altui tratat.³

Teritoriile integrate într-un stat au caracter definitiv atunci când se bazează pe dreptul istoric original, pe integrarea unei națiuni, în cadrul procesului unificării în Statul Național.

În acest sistem de norme și metodologie, Basarabia aparține de drept Moldovei, transferul de teritorii reprezentând o depozitare, remediabilă în timp.

În această mentalitate a acționat Cuza față de Basarabia, față de moldovenii din teritoriul înstrăinat, întotdeauna temporar, în funcție de factorii politici de echilibru al puterilor.

Cuza, în concepția sa, pleca de la fundamentul Statului Național existent: Principatele Unite, la statul care va cuprinde întreaga naționalitate română din Transilvania⁴ și Basarabia. În viziunea sa, Domnitorul unia prezentul cu viitorul.⁵

Statutul Basarabiei în perioada Unirii

Basarabia a fost desprinsă de Moldova și integrată teritoriului Rusiei prin Tratatul de la București (1812)⁶, în urma războiului ruso-turc. Ea a fost desprinsă de Moldova în pragul declanșării războiului dintre Franța și Rusia, ca urmare a presiunilor asupra Turciei.

Prin tratatul de la Viena (1815) această situație a fost tacit confirmată, Rusia aflându-se în grupul învingătorilor.

În urma războiului Crimeii, Rusia a fost înfrântă.⁷

³ Regimul juridic al titlurilor imobiliare pe plan intern este determinat de legislația statului, expresie a ideologiei politice în vigoare: democrație sau totalitarism de dreapta sau de stânga.

⁴ Rezonanța puternică a unității naționale a românilor din Transilvania cu Principatele Unite: **Protocolul ședințelor Conferinței naționale române** ținute din 1/13 până la 4/16 ianuarie 1861 la Sibiu, Brașov, 1861; **Protocolul Congresului națiunii române din Ardeal** ce s-a ținut la Sibiu la 8/20 prier 1863, Sibiu, 1863

⁵ Cu privire la Naționalism și Naționalitate vezi: 1) E. Gliner, **Nation et Nationalism**, Oxford, 1992; 2) H. Seton Watson, **Nations and States, An Inquiry into the Origins of Nations and the Politics of Nationalism**, Boulder, 1977

⁶ În anul 1812 a apărut, ca un răspuns politic al românilor la pierderea Basarabiei, lucrarea lui Petru Maior, **Istoria pentru începutul românilor în Dacia**.

⁷ 1) Gh. I. Brătianu, **La Bessarabie, Droits nationaux et historiques**, București, 1940; 2) Paul Cernovodeanu, **Inițiativa românești de redobândire a Basarabiei în perioada Războiului Crimeii (1854 - 1856)**, în **Revista Istorică**, 3, 1992, nr. 1 - 2; 3) Nicolae Ciachir, **Problema orientală la mijlocul secolului al XIX-lea. Războiul Crimeii. Pacea de la Paris (1854)**, în **Studii și Articole de Istorie**,

¹ Gh. I. Brătianu, **Napoleon III et les nationalités**, Paris, 1934

² Nicoleta Dandu, **Intrarea românilor în modernitatea europeană. Presă - Modele - Mentalități - Imagine**, Cap. **Al. I. Cuza - Națiune și Unire, Concepția politică și mentalitate**, Ed. **Anima**, București, 2002, p. 54 - 57

A urmat Tratatul de la Paris (1856), care schimbă datele politologice. Prin acest Tratat s-a dispus ca Rusia să retrocedeze Moldovei sudul Basarabiei, fiind astfel anulat, parțial, Tratatul de la București (1812).

Prin Tratatul de la Paris (1856) și prin Convenția de la Paris (1858) – document subsecvent tratatului –, suzeranitatea otomană asupra Principatelor a suferit modificări de structură, instituindu-se garanția celor șapte mari puteri europene: Franța, Anglia, Austria, Prusia, Rusia, Italia și Turcia.⁸

Un document inedit al lui Cuza privind Basarabia

Domnitorul Cuza a concretizat oficial poziția sa față de Basarabia și de locuitorii ei, ce aparțineau națiunii române.

Prin *documentul inedit* cu valoare de Proclamație, intitulat **Locuitori din Basarabia**, datat 19 octombrie 1859, domnitorul Principatelor Unite se adresează în primul rând românilor din sudul Basarabiei, retrocedat Moldovei prin Tratatul de la Paris (1856).

Dar, în egală măsură, Proclamația menționată, prin mesajul său spiritual național, se adresează tuturor românilor din Basarabia, și aceluia care au rămas în restul teritoriului sub dominația rusă.

Această interpretare a documentului corespunde mentalității lui Cuza, bazată pe unificarea tuturor românilor într-un stat unitar.

Poziția sa este confirmată și prin sprijinul acordat de domnitor națiunilor vecine aflate în același proces de unificare.

Documentul la care facem referire se găsește la Biblioteca Academiei Române, secția manuscrise, în Arhiva Domnească a lui Cuza-Vodă și este anexat prezentului studiu, în copie xerox. Iată transcrierea textului integral al documentului, cu păstrarea grafiei și terminologiei originale:

„Locuitori din Besarabia.

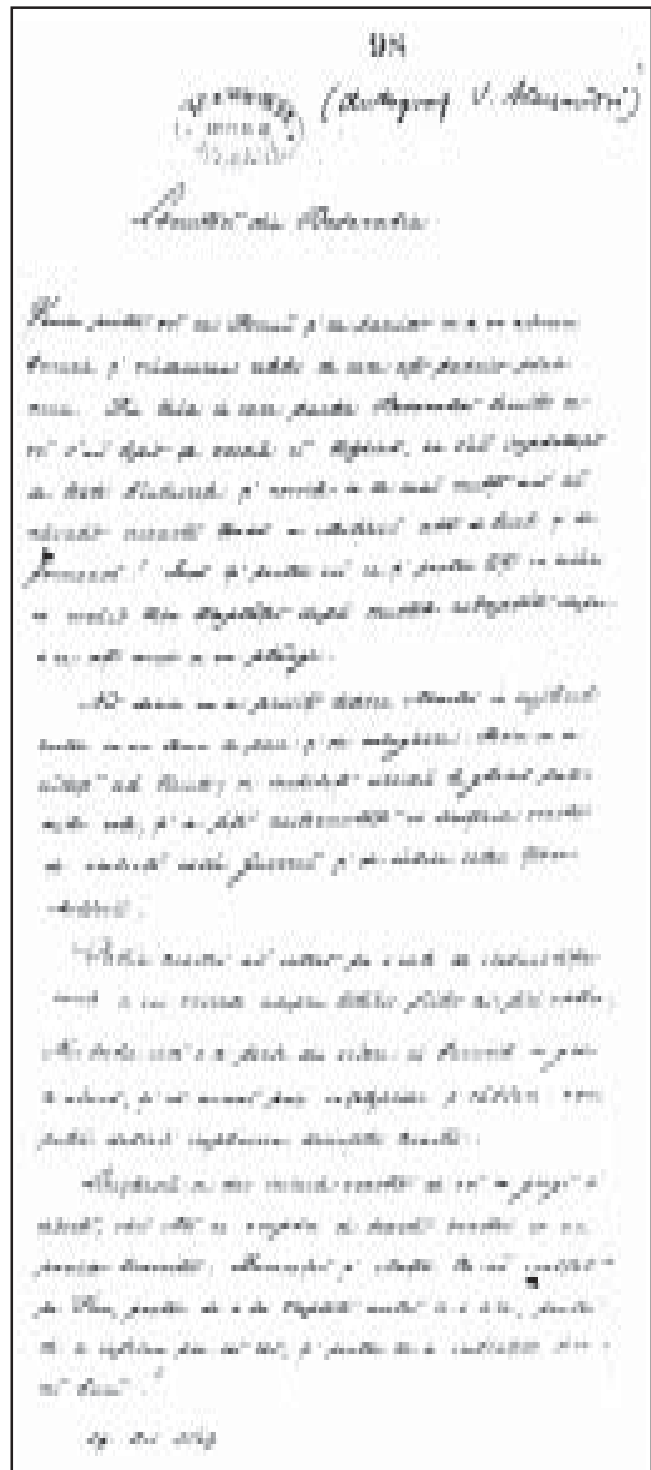
Venim pîntre voi ca Domnu și ca parinte ca se ve aducem bucurie și vindecarea relelor de care ați patimit până acum. Din zioa în care partea Besarabiei locuită de voi s-au lipit de vechia ei tulpină, ea s-au împărțășit de toate bîntuirele și nevoile ce de mai mulți ani au năvălit această țeară a Moldovii atît de bună și de frumoasă! Însă și pentru voi ca și pentru toți va resări în curînd Zioa Dreptăței după multele nedreptăți despre care ați avut a ve plînge.

Noi dorim ca se priviți sosirea Noastră în mijlocul vostru ca un semn de pace și de mîngăere. Dorim ca se uitați cele trecute, se închideți urechia la glasul patimilor rele, și se fiți nestremuțați în simțirele voastre de credință cătră Guvernu și de iubire cătră țeara Moldovii.

Patria noastră au intrat pe o cale de îmbunătățiri carele se vor reversa asupra tuturor fiilor sei, fără osebire; Nu trebuie însă a se perde din vedere că bunurile cu greu se adună, și că numai prin înțelepciune și răbdare vom putea dobîndi împlinirea dorințelor noastre.

51 - 52, 1985; 4) Ioan Scurtu ș.a., *Istoria Basarabiei. De la începuturi până în 1994*, București, 1994; 5) Ion I. Nistor, *Istoria Basarabiei*, ed. 1 – Cernăuți, 1923; ed. a 2-a – București, 1991, ed. a 3-a – Chișinău, 1992

⁸ Cu privire la Turcia și rolul Hațîșerifulor în problema europeană, vezi istoricul Anton Caragea, în studiile sale recente.

Linștească-se dar inimele voastre de ori ce griji și îndoieli, căci Noi ne ocupăm de soarta voastră ca un parinte binevoitor. Dumnezeu și Nația ne-au înalțat pe Tron, pentru de a da dreptate aceluia ce o are, pentru de a înfrîna pre cei rei, și pentru de a îmbrățișa pre cei buni!

19 oct. 1859'

La redactarea documentului sunt indicii că a participat Vasile Alecsandri, care avea mentalitate comună cu domnitorul în problema Basarabiei. De asemenea, din compararea scrisului documentului cu cel al actelor originale autografe ale lui Vasile Alecsandri, aflate la Biblioteca Academiei Române, secția manuscrise, Arhiva Vasile Alecsandri, se poate afirma că documentul a fost scris personal de Vasile Alecsandri.

Din analiza documentului inedit, rezultă că este funda-

mentat pe următoarele principii:

a) Domnitorul declară că a luat în protecția sa pe românii basarabeni;

b) Basarabia parțial retrocedată „*locuită de voi s-au lipit de vechea tulpină*”;

c) Trecutul este marcat într-o caracterizare sumară: „*bântuilele și nevoile ce de mai mulți ani au năvălit această țeară a Moldovii atât de bună și de frumoasă*.”

d) Generalizarea Proclamației: „*Însă și pentru voi ca și pentru toți⁹ va răsări în curând Zioa Dreptății după multele nedreptăți...*” și mai departe, în alt pasaj, aceeași adresare către toți românii din Basarabia: „*Patria noastră au intrat pe o cale de îmbunătățiri, carele se vor revărsa asupra tuturor fiilor săi, fără osebie*.”

e) Se transmite rolul domnitorului român: „*Noi dorim ca se privești sosirea Noastră în mijlocul vostru ca un semn de pace și de mângâere*.”

f) Documentul indică unitatea politică: „*...fiți nestremuțați în simțirele voastre de credință către Guvernu și de iubire către țeara Moldovii*.”

g) Asigurarea sprijinului Principatelor pentru românii basarabeni: „*...Noi ne ocupăm de soarta voastră ca un parinte binevoitor. Dumnezeu și nația ne-au înalțat pe Tron, pentru de a da dreptate acelu ce o are, pentru de a înfrâna pre cei răi, și pentru de a îmbrățișa pre cei buni!*”

În sinteză: documentul reprezintă o promisiune politică de sprijin a românilor basarabeni în totalitatea lor. Soluția politică a realipirii Basarabiei la România era posibilă numai în faza conjuncturală a echilibrului de forțe care să permită de data aceasta revenirea la matca națională a ceea ce în dreptul internațional public, în rigiditatea sa, constituia un nou „*transfer de teritorii*” în procesul general al *mutățiilor teritoriale*.

Concluzii

Conceptul lui Cuza privitor la unirea tuturor românilor într-un singur stat urmărește trei coordonate:

1. Lupta românilor pentru păstrarea identității naționale în trecutul medieval, marcată prin întreaga domnie a lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul;

2. Principiul naționalităților bazat pe ideologia Revoluției europene (1848) și continuată cu mișcările naționale din apusul și centrul continentului, având ca rezultat unificarea Italiei și a României;

3. Gândirea politică americană, exprimată de președintele Lincoln, de a păstra unitatea poporului american într-un singur stat.¹⁰

Unirea tuturor românilor constituie un proces dinamic, în care trecutul și prezentul Basarabiei se întâlnesc, în ceea ce s-a denumit „*Destin românesc*”.

⁹ Domnul se referea și se adresa românilor din Basarabia rămasă sub Rusia țaristă.

¹⁰ Nicoleta Dandu, op. cit., Cap. **Cuza și orizontul său american. Mirajul Lincoln**, p. 189 - 192. Vezi și întrevederea diplomatică dintre Domnitor și primul reprezentant diplomatic al S.U.A. în Principate, Henry T. Romertze, din aprilie 1859, în dr. Hkeith Hitchins și dr. Miodrag Milin, **Relații româno-americane / Romanian-American Relations, 1859 - 1901**, M.A.E., Redacția Publicațiilor pentru Străinătate **România**, București, 2001

Ionel Bandrabur

VOLUPTATEA DE A SCRIE

S-a spus că și Homer, cu tot geniul lui, mai moțăie din când în când. Asta nu schimbă lucrurile, deoarece scriitorul submediocru, adormit tun, nu se trezește niciodată. Un pasaj tern din Homer poate trece neobservat, dar nu și opera integrală a submediocrului, nu și scrisul lui care înoată în platitudini. Este o lașitate să-l invocăm pe Homer pentru a ne ascunde lipsa de înzestrare nativă, sau, poate, comoditatea.

Poetul de geniu inventează un nou limbaj, un nou fel de a versifica, o nouă literatură. Și cu natura se întâmplă la fel: când i se face lehamite de speciile existente, ea procedează la o mutație.

Cititorilor ipocriți, care mă acuză că public romane licențioase, nu am decât un singur răspuns de dat și acesta aparține lui Picasso: „*Arta nu este niciodată castă*.” Când literatura se întâmplă să fie cuminte și pudică, atunci ea este atinsă de cel mai grav dintre defecte: plictiseala.

Scrisul este orgie; este singura formă de dezmăt care, procurând voluptate celestă, nu lasă în urmă oboseală și dezgust.

Este de neconceput un scriitor cu simțuri infantile sau atrofiate. Senzualitatea este substratul pământesc din care se hrănește și cel mai eteric elan creator.

Marea forță a literaturii este abolirea timpului, senzația că, atunci când citim, ne aflăm într-un univers imuabil. Este aceeași senzație pe care ne-o oferă și fascinația iubirii: parcă, dintr-o dată, timpul nu se mai scurge și am devenit părtași la eternitate.

Sihăstria este obligatorie pentru cel care scrie. A coborî în tine însuși și a nu conversa cu nimeni ore întregi. A fi la fel de singur pe cât erai, bebeluș, îndată după naștere.

În literatură, ca și în alte domenii, cel mai mare rău al timpului nostru este graba. Așa apar numeroase scrieri, dar nimic nu se coace și nu se polisează, nimic nu se apropie de ideal. Și nici nu se dorește. O carte ca **Madame Bovary**, dacă printr-un miracol s-ar scrie și s-ar publica în prezent, ar fi acuzată de calofilie.

Scriitorul este o coardă întinsă între anonim și glorie; o coardă, care, de cele mai multe ori, întinsă excesiv, se rupe înainte de vreme. Puțini sunt scriitorii care ajung la vârste înaintate.

Am sacrificat totul pentru literatură, unica mea pasiune. Singurul lucru care mă întristează este că nu-i pot da scrisului decât o singură viață.